

T.C.
SIİRT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS

ÇOCUKLAR İÇİN YAZILMIŞ DENEME KİTAPLARI ÜZERİNE BİR

İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uğur Ramazan ULAKÇI

Danışman: Doç. Dr. Erhan AKIN

SIİRT-2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET	XII
ABSTRACT	XIII
KISALTMALAR.....	XIV
TABLolar DİZİNİ.....	XV
ÖN SÖZ	XVII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI	1
II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	1
III. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	2
IV. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ/ALT PROBLEMLERİ	3
V. KONU ALANI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM	10
1. ÇOCUK EDEBİYATI	10
1.1. ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	12
1.2. ÇOCUK EDEBİYATI VE EĞİTİM.....	15
1.3. ÇOCUK EDEBİYATINDA METİN TÜRLERİ	16
1.3.1. Masal	18
1.3.2. Öykü	18
1.3.3. Roman	19
1.3.4. Fabl.....	20
1.3.5. Efsane	20
1.3.6. Şiir	21
1.3.7. Gezi Yazısı	22
1.3.8. Makale	23
1.3.9. Eleştiri	23
1.3.10. Biyografi.....	24
1.3.11. Fıkra	24
1.3.12. Sohbet.....	25
1.3.13. Deneme.....	25

1.3.13.1. Çocuk Edebiyatında Deneme	28
1.3.13.2. Çocuk Deneme Yazılarında Bulunması Gereken Özellikler	30
1.3.13.3. Türkçe Ders Kitaplarında Deneme	32
İKİNCİ BÖLÜM	34
2. YÖNTEM.....	34
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	34
2.2. ÇALIŞMA MATERYALİ	35
2.3. VERİLERİN TOPLANMASI	39
2.4. VERİLERİN ANALİZİ	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	41
3. BULGULAR VE YORUM.....	41
3.1. HOP ÇİLİLİ ÇİLİLİ	42
3.1.1. Kitabın Tanıtımı.....	42
3.1.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	43
3.1.3. Örneklerin Varlığı	44
3.1.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	44
3.1.5. Atasözü ve Deyimler	45
3.1.6. Söz Sanatları	45
3.1.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	46
3.1.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	46
3.1.9. Dilin Anlaşılabilirliği	47
3.1.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	47
3.1.11. Konuların Güncelliği.....	47
3.1.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler.....	48
3.1.13. Doğruların Yansıtılması	48
3.2. VAY CANINA.....	49
3.2.1. Kitabın Tanıtımı.....	49
3.2.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	50
3.2.3. Örneklerin Varlığı	53
3.2.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	54
3.2.5. Atasözü ve Deyimler	54
3.2.6. Söz Sanatları	55

3.2.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	55
3.2.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	56
3.2.9. Dilin Anlaşılabilirliği	56
3.2.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	57
3.2.11. Konuların Güncelliği	57
3.2.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	57
3.2.13. Doğruların Yansıtılması	58
3.3. YAZI DEFTERİ	59
3.3.1. Kitabın Tanıtımı	59
3.3.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	60
3.3.3. Örneklerin Varlığı	62
3.3.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	62
3.3.5. Atasözü ve Deyimler	63
3.3.6. Söz Sanatları	63
3.3.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	64
3.3.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	65
3.3.9. Dilin Anlaşılabilirliği	65
3.3.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	65
3.3.11. Konuların Güncelliği	66
3.3.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	66
3.3.13. Doğruların Yansıtılması	67
3.4. KİM DUMA DUM KİME	68
3.4.1. Kitabın Tanıtımı	68
3.4.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	69
3.4.3. Örneklerin Varlığı	71
3.4.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	71
3.4.5. Atasözü ve Deyimler	72
3.4.6. Söz Sanatları	72
3.4.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	73
3.4.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	74
3.4.9. Dilin Anlaşılabilirliği	74
3.4.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	74

3.4.11. Konuların Güncelliği.....	75
3.4.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler.....	75
3.4.13. Doğruların Yansıtılması	76
3.5. AŞK OLSUN ÇOCUĞUM AŞK OLSUN	77
3.5.1. Kitabın Tanıtımı.....	77
3.5.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	78
3.5.3. Örneklerin Varlığı	79
3.5.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	79
3.5.5. Atasözü ve Deyimler	79
3.5.6. Söz Sanatları	80
3.5.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	81
3.5.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	81
3.5.9. Dilin Anlaşılabilirliği	82
3.5.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	82
3.5.11. Konuların Güncelliği.....	83
3.5.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler.....	83
3.5.13. Doğruların Yansıtılması	83
3.6. EYVAH KİTAP	85
3.6.1. Kitabın Tanıtımı.....	85
3.6.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	86
3.6.3. Örneklerin Varlığı	87
3.6.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	88
3.6.5. Atasözü ve Deyimler	88
3.6.6. Söz Sanatları	88
3.6.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	89
3.6.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	90
3.6.9. Dilin Anlaşılabilirliği	90
3.6.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	91
3.6.11. Konuların Güncelliği.....	91
3.6.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler.....	91
3.6.13. Doğruların Yansıtılması	92
3.7. GÖĞE ÇİZİLMİŞ RESİMLER.....	93

3.7.1. Kitabın Tanıtımı.....	93
3.7.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	94
3.7.3. Örneklerin Varlığı	96
3.7.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	96
3.7.5. Atasözü ve Deyimler	96
3.7.6. Söz Sanatları	97
3.7.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	98
3.7.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	98
3.7.9. Dilin Anlaşılabilirliği	99
3.7.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	99
3.7.11. Konuların Güncelliği	99
3.7.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler.....	100
3.7.13. Doğruların Yansıtılması	100
3.8. 40 HAZİNE.....	101
3.8.1. Kitabın Tanıtımı.....	101
3.8.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	102
3.8.3. Örneklerin Varlığı	103
3.8.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	104
3.8.5. Atasözü ve Deyimler	104
3.8.6. Söz Sanatları	105
3.8.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	105
3.8.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	106
3.8.9. Dilin Anlaşılabilirliği	107
3.8.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	107
3.8.11. Konuların Güncelliği	107
3.8.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler.....	108
3.8.13. Doğruların Yansıtılması	108
3.9. BİR MİYAV İKİ HAV HAV	109
3.9.1. Kitabın Tanıtımı.....	109
3.9.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	110
3.9.3. Örneklerin Varlığı	112
3.9.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	112

3.9.5. Atasözü ve Deyimler	112
3.9.6. Söz Sanatları	113
3.9.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	114
3.9.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	115
3.9.9. Dilin Anlaşılabilirliği	115
3.9.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	115
3.9.11. Konuların Güncelliği	116
3.9.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	116
3.9.13. Doğruların Yansıtılması	116
3.10. GAZOZ KAPAĞI	117
3.10.1. Kitabın Tanıtımı	117
3.10.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	118
3.10.3. Örneklerin Varlığı	120
3.10.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	121
3.10.5. Atasözü ve Deyimler	121
3.10.6. Söz Sanatları	121
3.10.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	122
3.10.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	123
3.10.9. Dilin Anlaşılabilirliği	123
3.10.11. Konuların Güncelliği	124
3.10.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	124
3.10.13. Doğruların Yansıtılması	124
3.11. TEPEMDE EŞEKARISI GİBİ VIZILDAYIP DURMA	126
3.11.1. Kitabın Tanıtımı	126
3.11.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	127
3.11.3. Örneklerin Varlığı	128
3.11.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	128
3.11.5. Atasözü ve Deyimler	129
3.11.6. Söz Sanatları	129
3.11.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	130
3.11.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	131
3.11.9. Dilin Anlaşılabilirliği	131

3.11.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösterilişi	132
3.11.11. Konuların Güncelliği	132
3.11.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	133
3.11.13. Doğruların Yansıtılması	133
3.12. TEMEL REİS İSPANAGI YOĞURTSUZ YER	134
3.12.1. Kitabın Tanıtımı	134
3.12.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	135
3.12.3. Örneklerin Varlığı	137
3.12.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	137
3.12.5. Atasözü ve Deyimler	138
3.12.6. Söz Sanatları	138
3.12.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	139
3.12.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	140
3.12.9. Dilin Anlaşılabilirliği	140
3.12.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösterilişi	141
3.12.11. Konuların Güncelliği	141
3.12.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	141
3.12.13. Doğruların Yansıtılması	142
3.13. ÇOCUKLAR VE BİR GÜN	143
3.13.1. Kitabın Tanıtımı	143
3.13.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	144
3.13.3. Örneklerin Varlığı	145
3.13.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	145
3.13.5. Atasözü ve Deyimler	145
3.13.6. Söz Sanatları	146
3.13.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	146
3.13.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	147
3.13.9. Dilin Anlaşılabilirliği	147
3.13.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	147
3.13.11. Konuların Güncelliği	148
3.13.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	148
3.13.13 Doğruların Yansıtılması	148

3.14. BAŞPARMAK ÇOCUKLAR	150
3.14.1. Kitabın Tanıtımı	150
3.14.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	150
3.14.3. Örneklerin Varlığı	152
3.14.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	152
3.14.5. Atasözü ve Deyimler	153
3.14.6. Söz Sanatları	153
3.14.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	154
3.14.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	155
3.14.9. Dilin Anlaşılabilirliği	155
3.14.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	156
3.14.11. Konuların Güncelliği	156
3.14.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	157
3.14.13 Doğruların Yansıtılması	157
3.15. STEPHEN HAWKİNG HERKÜL'Ü DÖVER.....	159
3.15.1. Kitabın Tanıtımı	159
3.15.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	160
3.15.3. Örneklerin Varlığı	161
3.15.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	161
3.15.5. Atasözü ve Deyimler	162
3.15.6. Söz Sanatları	162
3.15.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	163
3.15.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	164
3.15.9. Dilin Anlaşılabilirliği	164
3.15.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösterilişi	165
3.15.11. Konuların Güncelliği	165
3.15.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	165
3.15.13 Doğruların Yansıtılması	166
3.16. ARİTMETİK İYİ KUŞLAR PEKİYİ.....	167
3.16.1. Kitabın Tanıtımı	167
3.16.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı.....	168
3.16.3. Örneklerin Varlığı	169

3.16.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	169
3.16.5. Atasözü ve Deyimler	170
3.16.6. Söz Sanatları	170
3.16.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	170
3.16.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	171
3.16.9. Dilin Anlaşılabilirliği	171
3.16.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	172
3.16.11. Konuların Güncelliği	172
3.16.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	172
3.16.13. Doğruların Yansıtılması	173
3.17. ZAMANIN ŞARKISI ÇOCUK DÜRBÜNÜYLE DENEMELER.....	174
3.17.1. Kitabın Tanıtımı	174
3.17.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı.....	175
3.17.3. Örneklerin Varlığı	176
3.17.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	177
3.17.5. Atasözü ve Deyimler	177
3.17.6. Söz Sanatları	178
3.17.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	178
3.17.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	179
3.17.9. Dilin Anlaşılabilirliği	180
3.17.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	180
3.17.11. Konuların Güncelliği	180
3.17.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	181
3.17.13. Doğruların Yansıtılması	181
3.18. AKLIMDA TUHAF SORULAR	182
3.18.1. Kitabın Tanıtımı	182
3.18.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	184
3.18.3. Örneklerin Varlığı	185
3.18.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	185
3.18.5. Atasözü ve Deyimler	186
3.18.6. Söz Sanatları	186
3.18.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı	187

3.18.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	188
3.18.9. Dilin Anlaşılrlığı	188
3.18.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	188
3.18.11. Konuların Güncelliği	189
3.18.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	189
3.18.13. Doğruların Yansıtılması	190
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	191
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	191
4.1. SONUÇ VE TARTIŞMA	191
4.2. ÖNERİLER	202
KAYNAKÇA	204
EKLER.....	213

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇOCUKLAR İÇİN YAZILMIŞ DENEME KİTAPLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Uğur RAMAZAN ULAKÇI 2023/ Sayfa: 249

Bu çalışmada, Türk Edebiyatı'nda çocuklar için yazılmış deneme kitapları ele alınmıştır. Araştırma kapsamında çocuklar için yazılan ve alan kaynaklarında tavsiye edilen 12 deneme kitabı tespit edilmiştir. Bu deneme kitaplarına ek olarak 6 deneme kitabı da literatür taraması sonucunda tespit edilmiştir. Böylece çalışmanın materyalini 18 deneme kitabı (Hop Çilili Çilili , Vay Canına , Yazı Defteri , Kim Duma Kim Kime ,Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun, Eyvah Kitap , Göğsü Çizilmiş Resimler ,40 Hazine, Bir Miyav İki Hav Hav , Gazoz Kapağı, Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma, Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer , Çocuklar Ve Bir Gün, Başparmak Çocuklar, Stephen Hawking Herkül'ü Döver, Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi, Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler, Aklımda Tuhaf Sorular) oluşturmaktadır. Deneme kitaplarının incelenmesinde doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışma materyalini oluşturan deneme kitapları Yalçın ve Aytaş' ın (2017) çocuklar için yazılan veya tavsiye edilen deneme yazılarında aranılması gereken nitelikler temel alınarak inceleme yapılmıştır. Elde edilen bilgiler betimsel analiz yöntemiyle özetlenip yorumlanmıştır. Araştırmalar sonucunda, bilgilendirici metin türlerinden olan denemenin gerekli önemi görmediği tespit edilmiştir. Literatür taramasında birkaç alan yazarı dışında deneme türüne değinilmemesi de bu sonucu desteklemektedir. Ayrıca çocuk edebiyatında deneme türü ile ilgili eserlerin az sayıda olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Bu araştırmanın alandaki boşluğu dolduracağı ve yeni araştırmalara öncülük edeceği düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma, deneme türünün yetişkinler kadar çocuklar için de elzem olduğunun bir kanıtı olarak öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı, Bilgilendirici Metinler, Deneme

ABSTRACT**MASTER'S THESIS A REVIEW OF TRIAL BOOKS FOR CHILDREN****Uğur RAMAZAN ULAKCI 2023/ Page: 249**

In this study, essay books written for children in Turkish Literature are discussed. Within the scope of the research, 12 essay books written for children and recommended in field resources were determined. In addition to these trial books, 6 trial books were identified as a result of the literature review. Thus, the material of the study consists of 18 essay books (Hop Çilili Çilili , Vay Canına , Yazı Defteri , Kim Duma Kim Kime ,Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun, Eyvah Kitap , Göğö Çizilmiş Resimler ,40 Hazine, Bir Miyav İki Hav Hav , Gazoz Kapağı, Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma, Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer , Çocuklar Ve Bir Gün, Başparmak Çocuklar, Stephen Hawking Herkül'ü Döver, Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi, Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler , Aklımda Tuhaf Sorular). Document analysis was used in the examination of trial books. The essays of Yalçın and Aytaş (2017), which constitute the study material, were examined based on the qualifications to be sought in the essays written or recommended for children. The obtained information was summarized and interpreted with the descriptive analysis method. As a result of the research, it has been determined that the essay, which is one of the literary genres, does not have the necessary importance. The fact that the type of essay was not mentioned in the literature review, except for a few field authors, also supports this result. In addition, it has been concluded that there are few works related to the essay genre in children's literature. It is thought that this research will fill the gap in the field and lead to new researches. In addition, this study is seen as a proof that the essay type, which is one of the informative texts, is essential for children as well as adults.

Keywords: Turkish Literature, Children's Literature, Informative Texts, Essay

KISALTMALAR

AKT.	: Aktaran
AÖF	: Açık Öğretim Fakültesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MÖ	: Milattan Önce
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÖP	: Türkçe Öğretim Programı
TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
VB.	: Ve Benzeri

TABLOLAR DİZİNİ Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

Tablo 2. 1. Çalışma Materyalini Oluşturan Deneme Kitapları.....	36
Tablo2.2.Deneme Türünün Alan Kaynaklarındaki Gösterimi.....	38
Tablo 3. 1. Hop Çilili Çilili: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	43
Tablo 3. 2. Hop Çilili Çilili : Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	49
Tablo 3. 3. Vay Canına: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	51
Tablo 3. 4. Vay Canına: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	58
Tablo 3. 5. Yazı Defteri: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	60
Tablo 3. 6. Yazı Defteri: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	67
Tablo 3. 7. Kim Duma Dum Kime: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	69
Tablo 3. 8. Kim Duma Dum Kime: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	76
Tablo 3. 9. Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	78
Tablo 3. 10. Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler ...	84
Tablo 3. 11. Eyvah Kitap : Kitapta yer alan bölümlerin metin sayıları	86
Tablo 3. 12. Eyvah Kitap: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	92
Tablo 3. 13. Göğ Çizilmiş Resimler: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	94
Tablo 3. 14. Göğ Çizilmiş Resimler: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	100
Tablo 3. 15. 40 Hazine : Kitapta yer alan bölümlerin metin sayıları.....	102
Tablo 3. 16. 40 Hazine: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	109
Tablo 3. 17. Bir Miyav İki Hav Hav Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı.....	111
Tablo 3. 18. Bir Miyav İki Hav Hav: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	117
Tablo 3. 19. Gazoz Kapağı : Kitapta yer alan bölümlerin metin sayıları	118

Tablo 3. 20. Gazoz Kapağı: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	125
Tablo 3. 21. Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma : Kitapta yer alan bölümlerin metin sayıları	127
Tablo 3. 22. Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	133
Tablo 3. 23. Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer	135
Tablo 3. 24. Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler .	142
Tablo 3. 25. Çocuklar ve Bir Gün: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	144
Tablo 3. 26. Çocuklar ve Bir Gün: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	149
Tablo 3. 27. Başparmak Çocuklar: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	151
Tablo 3. 28. Başparmak Çocuklar: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	158
Tablo 3. 29. Stephen Hawking Herkül'ü Döver : Kitapta yer alan bölümlerin metin sayıları	160
Tablo 3. 30. <i>Stephen Hawking Herkül'ü Döver</i> : Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler .	166
Tablo 3. 31. Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	168
Tablo 3. 32. Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	173
Tablo 3. 33. Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	175
Tablo 3. 34. <i>Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler</i> : Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	181
Tablo 3. 35. Aklımda Tuhaf Sorular: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı	184
Tablo 3. 36. Aklımda Tuhaf Sorular: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler	190

ÖN SÖZ

Bu çalışmayı araştırma sebebim; lisans eğitimim sırasında çocuk edebiyatı dersinde öğrenmiş olduğum bilgiler neticesinde deneme türüne verilmeyen önemi fark etmemdir. Bu fark edişle birlikte çocuk edebiyatında deneme türü ile ilgili bir çalışma hazırlama fırsatını kolladım. Ales sınavından aldığım yüksek puan ile birlikte bu fırsatı yakalamış oldum. Bugün gelinen noktada bu çalışma ile Türkçe Eğitimi ve çocuk edebiyatı sahasının üstüne bir taş koymuş olmaktan dolayı heyecanlı ve mutluyum. Umarım bu çalışma çocuklar için deneme türü ile ilgili yeni yapılacak araştırmalara katkı sunar ve çocukları hedef kitle olarak yazılan deneme eserlerinin sayıca artmasına da vesile olur.

Tez yazım sürecinde bilgisini ve deneyimlerini esirgemeyen, sabırla, anlayışla, her daim içten bir tavırla yol gösteren ve bana sonsuz inanan değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Erhan AKIN'a teşekkürlerimi sunarım.

Üniversite sıralarından bugüne dek her daim yanımda olan, sabrını ve emeğini esirgemeyen canım eşim Tuba ULAKÇI'ya teşekkür ederim.

Çocukluğunun en hareketli yıllarında olan ve süreç esnasında bilgisayar başından kalkmam için her türlü şirinliği yapan bir gülümsemesiyle çalışmaya olan enerjimi arttıran canım oğlum Umut Aras ULAKÇI'ya sevgilerimi gönderiyorum.

Son olarak tez yazım sürecinin ilk başlarında görev yaptığım Pervari' de benden desteğini esirgemeyip bana moral veren değerli arkadaşım Tuncay YILDIRAN'a teşekkür ederim.

SİİRT-2023

Uğur Ramazan ULAKÇI

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde konunun daha anlaşılır bir şekilde ele alınması amacıyla araştırmanın önemi, amacı ve sınırlıkları belirtilmiştir. Araştırmaya konu olan problem ve o probleme bağlı alt problemler belirtilmiştir. Ayrıca alan yazınında konu alanı ile ilgili yapılan araştırmalar ele alınmıştır.

I. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bir çocuğun okuma kültürüne sahip olabilmesi metin türlerini ayırt edebilecek seviyede iyi tanınmasına bağlıdır. Bu çalışmanın amacının çıkış noktası da Anlatmaya bağlı metinler içerisinde yer alan ve öğreticiliğin ağır bastığı deneme türünü ayrıntılı bir biçimde çocuk edebiyatındaki yerini ve önemini ortaya koymaktır. Çocuklar için kaleme alınan deneme kitaplarının ve onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitapları üzerine araştırma ve inceleme yaparak kitapları niteliksel yönden irdelemek ayrıca kitapları taşıdığı özellikler/taşıması gereken özellikler açısından inceleyerek çocuklara sağlayacağı katkılar üzerinde durulmuştur. İçerik değerlendirmesi yapılırken Yalçın ve Aytaş'ın (2017) çocuklar için kaleme alınan ve onların okumaları için tavsiye edilen deneme yazılarında aranılması gereken özellikler temel alınmıştır. Araştırma sonucunda toplanan veriler neticesinde çocukların deneme türünde nitelikli eserlerle buluşmaları amaçlanmaktadır.

II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bilgilendirici Metinler sınıflaması içerisinde yer alan deneme türü hem Dünya hem de Türk Edebiyatında diğer metin türleri gibi gerekli ilgiyi görmemiştir. Yetişkinler tarafından diğer türlere nazaran daha az önem gösterilen deneme türü ile ilgili eserler de az sayıda kalmıştır. Çocuk Edebiyatı'nda da deneme türü diğer metin türleri gibi gerekli önemi görmemiştir. Bu araştırmanın çıkış noktası bu bakış açısından hareketle ortaya çıkmıştır. Çocukların deneme türünü tanıyıp, türün katkılarından istifade etmesinin yolu ise çocukların deneme türündeki eserleri özümseyerek okumalarından geçmektedir (Özbay ve Çeçen, 2012). Bu sebeple deneme eserleri çocuklarla buluşturulmalıdır. Deneme türü, zihinsel açıdan çocukların gelişimine katkı sağlayan bir tür olarak görülmektedir.

Deneme yazarlarının metinlerde çocuklara açıklayıcı bilgiler sunması, bilgileri analiz edip çocuklarla birlikte araştırması, araştırma sonucunda çözümlemelere ulaşması ve bu süreçleri uygularken üst düzey zihinsel becerilerden faydalanması deneme eserlerinin çocuklara en önemli katkısı olarak açıklanabilir. Deneme türü aynı zamanda çocukların yaratıcılık becerilerini, edebî bilgilerini, sözcük hazinelerini ve okuma becerilerini geliştirmede de önemli işleve sahiptir (Şahbaz, 2008). Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin, çocukların dogmatik düşüncelerden sıyrılıp farklı düşünme becerilerinin gelişmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Deneme ile birlikte çocuk sorgulayıcı bir anlayışla yaşantısını ve olayları değerlendirme fırsatı bulacaktır. Böylece kendi kişilik altyapısını daha sağlam bir şekilde meydana getirme fırsatına erişecektir. Bu sebeple çocuk edebiyatında deneme türü eserlerine sıklıkla yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, Türk Edebiyatı'nda çocuklar için kaleme alınan ve onlara okumaları için tavsiye edilen deneme türündeki eserler incelenmiştir. Bu eserlerin çocuklara uygunluğu açısından eserler irdelenmiş ve eserlerin üzerinde durulmuştur.

III. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışma, Türk Edebiyatı'nda çocuklar için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitaplarının tümüyle gerçekleştirilmiştir. Çocuklar için yazılan 18 deneme kitabı bulunmaktadır. Çalışmada yalnızca Türk Edebiyatında çocuklar için yazılmış deneme eserleri ele alınmıştır. Dünya Edebiyatında çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin çalışmada yer almaması araştırmanın sınırlılığı olarak görülmektedir. (*Hop Çilili Çilili* , *Vay Canına* , *Yazı Defteri* , *Kim Duma Kim Kime* ,*Aşk Olsun Çocuğum* ,*Aşk Olsun* , *Eyyah Kitap* , *Göge Çizilmiş Resimler* ,*40 Hazine* , *Bir Miyav İki Hav Hav* , *Gazoz Kapağı* , *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* , *Temel Reis İspanağı* , *Yoğurtsuz Yer* , *Çocuklar Ve Bir Gün* , *Başparmak Çocuklar* , *Stephen Hawking Herkül'ü Döver* , *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi* , *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler* , *Aklımda Tuhaf Sorular*) Çalışmada yer verilen deneme kitaplarıdır.

IV. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ/ALT PROBLEMLERİ

Araştırmanın ana problemini çocuklar için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitapları, taşıması gereken özelliklere sahip midir?” cümlesi oluşturmaktadır.

Ana problem doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- Çocuk edebiyatı alanında yer alan kaynaklarda deneme türüne yeteri kadar önem verilmekte midir?
- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitaplarındaki kelime sayıları çocukların seviyesine uygun mudur?
- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitapları, düşüncüyü somutlaştıran örneklere yer verilmekte midir?
- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitaplarında anlamı bilinmeyen kelimeler açıklanmış mıdır?
- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitapları, dilin zenginliğini yansıtan atasözü ve deyimlerden yararlanmakta mıdır?
- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitapları, anlatımı daha etkili hale getiren söz sanatlarından faydalanmakta mıdır?
- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitapları konu bütünlüğünün sağlandığı araştırma ihtiyacına gerek olmayan konulardan oluşmakta mıdır?
- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitaplarında yazar ile eser arasında bağ bulunmakta mıdır?
- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitapları, çocukların dil anlatım seviyelerine uygun mudur?
- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitaplarında yazarın öznel düşünceleri farklı şekil ve renklerle gösterilmiş midir?

- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitaplarında yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler yer almakta mıdır?

- Çocukların okumaları için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitapları, doğruların çocuklara aktarılması açısından uygun mudur?

V. KONU ALANI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Konu alanı ile ilgili yapılan literatür taramasında deneme metin türünde az sayıda çalışmanın yer aldığı tespit edilmiştir. Araştırmalar sonucunda 11 çalışmanın tez 4 çalışmanın ise makaleden oluştuğu tespit edilmiştir. Tespit edilen çalışmalar ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

“*Yeni Türk Edebiyatında Bir Anlatı Türü Olarak Deneme*” adlı çalışmada, denemenin diğer metinlerle ilişkisine değinilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde deneme eserlerinin dış yapıları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise deneme metinlerinin içyapı unsurlarına yani dil anlatıma odaklanılmıştır. Denemenin içerik unsurlarına da değinildiği bu çalışmada denemenin konuları bakımından tasnifi de yapılmıştır. Bilgi vermek amacıyla yazılan bu çalışmada herhangi bir yöntem ve örneklemden söz edilmemiştir (Canbek , 2001).

“*Liselerde Okutulan Türk Dili Ve Edebiyatı Kitaplarındaki Deneme Türünün İncelenmesi*” adlı çalışmada, 2005 yılında okutulan lise-1, lise-2, lise3 kitaplarında yer alan deneme metinlere değerlendirilmiştir. Deneme metinlerinin Türk Dili Edebiyatı dersi kitaplarına uyumluluğu araştırılmıştır. Bu bağlamda toplamda 25 deneme metni tespit edilmiştir. Bu deneme metinlerinin kitaplara seçilme nedeni, hazırlık çalışmaları, metinle ilgili açıklamalar ve metinden sonra gelen sorular incelenmiştir. İncelemeler sonucunda lise kitaplarına seçilen deneme metinlerinin daha nitelikli metinlerden oluşması gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda öneriler ile çalışma tamamlanmıştır (Bal, 2007).

“*İlköğretim 5. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Hikâye ve Deneme Türü Metinlerindeki Okuduğunu Anlama Becerilerinin Karşılaştırılması*” adlı çalışmada, hikâye ve deneme türünün okuduğunu anlama başarısına etkisi araştırılmıştır. Araştırma örneklemini Kütahya İlinde bulunan farklı sosyoekonomik çevrelerden seçkisiz seçilen 329 beşinci 570 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma bulgularında 5. Sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlamada başarısı metin türleri arasında anlamlı bir farklılık

göstermemiştir. 8. Sınıf öğrencilerinin bulgularında ise okuduğunu anlama başarısı metin türleri arasında anlamlı farklılık göstermiştir. 8. Sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama başarısı hikâye de anlamlı yönde olumlu bir farklılık göstermiştir. Ayrıca kız öğrencilerinin okuma başarısı erkek öğrencilerden anlamlı açıdan olumlu farklılık göstermiştir (Tayşi, 2007).

“*Deneme Türünün Işığında Montaigne’in Denemelerinin Eğitimsel Gücü*” adlı çalışmada, yazınsal bir değer olan deneme türünün önemli temsilcisi olan Montaigne’ nin eserlerinden hareketle eğitsel değer, dil eğitimi, davranış eğitimi, vicdan eğitimi gibi unsurların gelişim psikolojisine ve eğitime kattığı güç araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini Montaigne’nin deneme eserleri oluşturmaktadır. Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Montaigne ve denemeleri tanıtılmıştır. İkinci bölümde Türkiye’ de ve Fransa’ da deneme türünde yapılan çalışmalar incelenmiştir. Üçüncü bölümde Montaigne ve eğitim bilimcilerinin eğitimle ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise denemelerin çocuklar ve yetişkinler için eğitimsel gücüne değinilmiştir. Sonuç ve tartışma bölümünde de denemenin eğitimi anlamlı açıdan olumlu yönde etkilediğinden bahsedilerek çalışma sonlandırılmıştır (Kılıç, 2008).

“*Hikâye ve Deneme Türü Metinlerde Okuduğunu Anlama Becerilerinin İncelenmesi*” adlı çalışmada, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin öyküleyici metinlerden hikâye türü ve bilgilendirici metinlerden deneme türüne göre okuduğunu anlama başarısı ele alınmıştır. Araştırmanın ana problemini “Öğrencilerin hikâye ve deneme türlerine ait okuduğunu anlama testlerinden elde ettikleri puanların arasında nasıl bir ilişki vardır? Sorusu oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini Edirne İlinde bulunan 5. Sınıf ve seçkisiz seçilen 50 öğrenci oluşturmuştur. Hikâye ve deneme türü ile ilgili öğrencilere iki başarı testi uygulanmıştır. Bulgular bölümünde beşinci sınıf öğrencilerinin hikâye türü metinlerde okuduğunu anlama ve deneme türü metinlerde okuduğunu anlama becerilerinin birbiriyle yüksek derecede ilişkili olduğu saptanmıştır. Kız öğrencilerin her iki türde erkeklere oranla olumlu yönde anlamlı açıdan farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (Palavuzlar, 2009).

“*Rasim Özdenören’in Denemeleri ve Denemeciliği*” adlı çalışmada, Rasim Özdenören’ in hayatı ve kitapları hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Rasim Özdenören’ in fikir adamı yönü de ön plana çıkarılarak 22 deneme eseri ve diğer tüm eserleri

incelenmiştir. Diğer tarafta yazarın dergi ve gazetelerde yazdığı yazılarda incelenmiştir. Bu eserlerde ve yazılarda dikkat edilen hususlar şunlar olmuştur; yazarın İslami düşünme biçimi, batıyı eleştirme, şehir hayatı ve aşk gibi kavramlar dikkate alınarak yazarın düşünce zemini açıklanmaya çalışılmıştır. Rasim Özdenören' in önemli bir deneme yazarı olduğu bir kez daha bu çalışma ile tespit edilmiştir. Ayrıca yazarın diğer edebi türlerle ilişkisine de değinilmiştir (Özdemir, 2017).

“Şair-Yazar Nuri Pakdil'in Deneme Türündeki Eserlerinde Söz Varlığı” adlı çalışmada, Nuri Pakdil hakkında birçok çalışma yapıldığını ancak söz varlığı ile ilgili bir çalışmanın yapılmaması bu çalışmanın ana çıkış noktası olmuştur. Çalışmada Nuri Pakdil'in denemelerindeki söz varlığı incelenmiştir. Dildeki kelimelerin sayısı kadar kelimelerin çok anlamlılığın tespiti de dilin zenginliği açısından önemli bir unsurdur. Eserlerde sadece söz varlığı değil Pakdil'in kişiliği ve edebi kişiliği hakkında da fikirler edinilmiştir. Eserin ilk bölümünde Pakdil'in kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra eserler tanıtılmıştır. Bulgular kısmında Yazara ait 20 eser taranmıştır. Bu eserlerdeki 180 bin sözcüğün tasnifi yapılmaya çalışılmıştır. Eserlerde kullanılan dilin söz varlığı açısından tespitleri yapılmıştır. Çalışmada, eserlerde yer alan kelimelerin kullanım sıklıkları ele alınmıştır (Gündoğar, 2019).

“Türkçe Öğretiminde Bir Öğretim Aracı Olarak Yalvaç Ural'ın Denemeleri” adlı çalışmada, deneme kitaplarının Türkçe öğretiminde bir öğretim aracı olarak kullanılabilirliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın kapsamını Yalvaç Ural'ın deneme türündeki tüm kitapları oluşturmaktadır. Araştırma nitel bir araştırma olup doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Kitaplardan elde edilen veriler ise içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışmaya kaynaklık eden deneme kitapları dil gelişimi, zihinsel gelişim, kişilik gelişimi ve toplumsal gelişim alanlarına göre ayrı ayrı ele alınmıştır. Dil gelişimi doğrultusunda tespit edilen örneklerin, anlama- anlatım becerilerini ve söz varlığını geliştirmeye yönelik olduğu saptanmıştır. Zihinsel becerilerin gelişimine yönelik metinlerden elde edilen bulgular bilgi edinimine, eleştirel düşünmeye, gözlem yapmaya, sınıflama yapmaya, tahmin etmeye, araştırma yapmaya, problem çözmeye ve mizahı anlamaya yöneliktir. Bir diğer gelişim alanı olan kişilik gelişimine dair örnekler; öğrenmeyi öğrenme, sosyal beceriler, çatışma yönetimi, olumlu düşünme, öz yeterlilik, kültürel farkındalık, mizah ve değerler başlıklarında tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında Ural'ın denemelerinin öncelikle çocukların zihinsel gelişimlerine olumlu yönde

etkilediği tespit edilmiş; yazarın çocukları düşünmeye, sorgulamaya ve araştırmaya sevk ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Ural'ın deneme kitaplarının Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan hedeflere uygun olduğu saptanmış, bu doğrultuda Türkçe öğretimi kapsamında çocukların gelişimlerini destekleyen bir araç olarak kullanılabileceği tespit edilmiştir (Er, 2019).

“Türk Edebiyatında Denemenin Gelişiminde Cemal Süreya'nın Yeri” adlı çalışmada, daha çok şairliği ile bilinen ancak deneme türünde de Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerinden olan Cemal Süreya'nın Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi , Günübirlikler, 99 Yüz İzdüşümleri / Söz Senaryosu, Günler, Aydınlık Yazıları Paçal, Güvercin Cuntası, Türkçe Bilenin İşi Rast Gider, Şapkam Dolu Çiçekle, Papirüs 'ten Başyazılar, Folklor Şiire Düşman adlı eserlerinden yola çıkılarak, Cemal Süreya'nın Türk edebiyatında denemenin gelişimindeki rolünün tespit edilmesi amaçlanmıştır. Cemal Süreya denemelerinde daha çok dil ve edebiyat üzerinde durur. Şair kişiliğinden dolayı şiirsel dilini de yer yer denemelerine yansıtır. Çalışmada deneme türü hakkında detaylı bilgiler aktarılmıştır. Cemal Süreya' nın incelenen denemelerinden hareketle de deneme alanında öncü bir yazar olduğu tespit edilmiştir (Uzun, 2019).

“Mustafa Kutlu'nun Denemeciliği” adlı çalışmada, Mustafa Kutlu'nun denemeleri incelenmiştir. Kutlu ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu hikâye türüne dayanmaktadır. Kutlu'nun denemeciliği ile ilgili hiçbir çalışma yapılmaması bu çalışmanın çıkış noktası olmuştur. Bu çalışmada Kutlu'nun deneme türündeki eserleri incelenmiştir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; deneme türüne dair bilgiler verilmiştir. Biçim ve içerik açısından deneme türünde bulunması gereken özelliklere değinilmiştir. Denemenin diğer düzyazı türleri ile ilgili benzer ve farklı yönleri belirtilmiştir. Tezin ikinci bölümünde Mustafa Kutlu'nun hayatı ve sanat anlayışına değinilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde ise Kutlu'nun deneme kitapları biçim ve içerik yönünden incelenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde Kutlu'nun tek tip modernleşmeden dolayı olan rahatsızlığı dile getirilmiştir. Çözüm olarak dini ve kültürel değerlere sahip çıkılması gerektiği vurgulanmıştır (Terzi, 2019).

“Nuri Pakdil'in Denemelerindeki Kavramlar” adlı çalışmada, Nuri Pakdil'in kişiliği ve eserleriyle incelenmiştir. Bu çalışmanın asıl amacı Yazar, şair ve düşünür Nuri Pakdil'in deneme kitaplarında Nuri Pakdil'in kullanmış olduğu alışlagelmiş kavram ve

kelimeler incelenmiştir. Çalışmanın kapsamını Pakdil'in deneme eserleri ve diğer eserleri oluşturmaktadır. Ayrıca Pakdil'in yazarlığı hakkında yapılan çalışmalar incelenmiştir. Betimsel analiz ile tematik değerlendirme çerçevesinde tanımlama ve yorumlama yapılarak eserler irdelenmiştir. Bulgular kısmında tespit edilen maddeler şunlardır: Onun için kelimeler düşündürmekten çok eyleme geçiren bilinç taşıyıcılarıdır. Pakdil seçtiği kelimelere eskiye yönelmez, yenilik peşindedir. O kullandığı kavramlara yeni anlamlar ve çağrışımlar yükler. Yerli düşünceyi yabancılaşmaya karşı savunmuştur eserlerinde. İslami anlamda ilkesel duruşuyla dikkat çekmiştir (Dayanır, 2019).

“*Bir Edebi Tür Olarak Deneme ve Türk Edebiyatındaki Yeri*” adlı makale çalışmasında, deneme türünün tarihçesine değinilmiştir. Daha sonra denemenin Türk Edebiyatındaki önemine değinilmiştir. Makalede deneme türünün içerik ve dış özelliklerine değinilmiştir. İçerik özelliklerinde konularına göre deneme türlerinden bahsedilmiştir. Deneme türünün biçimsel özelliklerine değinildikten sonra yazarların deneme eserlerindeki yaklaşımlarına yer verilmiştir. Deneme türü içerik ve konu açısından oldukça geniş bir türdür. Biçim bakımından ise aynı durum söz konusu değildir. Deneme içerikteki genişliğe ve buna bağlı çeşitliliğe karşılık biçim bakımından belirginleşmiş sınırlı özelliklere sahiptir (Mengi, 2005).

“*Türk Edebiyatı'nda Deneme Literatürü*” adlı makale çalışmasında, deneme türünün detaylı bir şekilde incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın ilk bölümleri deneme türünün dünya edebiyatındaki yeri ve önemine değinilmiştir. Denemenin tarihsel sürecine değinilmiştir. Çalışmanın diğer bölümlerinde denemenin Türk Edebiyatındaki yerine değinilmiştir. Türk Edebiyatındaki tarihsel süreci açıklanmıştır. Deneme türünde eser veren yazarlara ve eserlerine değinilmiştir. Ayrıca makalede deneme türünün deneme adıyla Cumhuriyet öncesi edebiyatımızda yer etmediği belirtilmiştir. Deneme türü hakkında ilk bahsedenlerden biri olan Orhan Burian'ın bu konudaki ilk yazısı da 1936'da Yücel Dergisi'nde çıkan “Essay Hakkında” adlı yazısında Burian, denemenin bizim edebiyatımızda ve batı edebiyatındaki yerine değinmiştir. Deneme yerine essay adını kullanmasına rağmen bunun yerine Türkçe bir isimlendirme olarak dengi kelimesinin kullanılmasının daha uygun olacağını belirtmiştir. Nurullah Ataç, 6 Kasım 1944'te Ulus gazetesinde çıkan bir yazısında ise essai kelimesinin yanında denemeye de yer verir. Ancak denemenin hem dünya hem de Türk Edebiyatında etimolojisi hakkında yazarlar tarafından bir fikir birliğinin olmadığı belirtilmiştir (Balcı, 2006).

“Vedat Günyol’ un Denemelerine Tematik Bir Yaklaşım” adlı makale çalışmasının giriş bölümünde denemenin tanımı yapılmıştır. Denemenin tarihsel sürecinden bahsedilmiştir. Vedat Günyol’ un kişiliği ve denemeciliği hakkında bilgiler verildikten sonra denemelerin yapısal ve içerik özellikleri irdelenmiştir. Günyol’ un denemeleri meslekî, klasik, güncel, nekrolojik, kent ve portre denemeler başlıkları ile ele alınmıştır. Analizler sonucunda Günyol’ un denemelerinin okurların ufkunu açtığını ve farklı pencerelerden olayları irdelemelerine imkân tanıdığı saptanmıştır (Durmuş, 2017).

“Fusun Akatlı’nın Rüzgâra Karşı Felsefe Adlı Eserinde Denemeciliğinin Tematik Boyutta İncelenmesi” adlı makale çalışmasında Cumhuriyet Dönemi yazarlarından Fusun Akatlı’nın denemeciliği üzerine bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma, ‘Akatlı’ nın Rüzgâra Karşı Felsefe’ adlı eserinden yola çıkılarak kaleme alınmıştır. Çalışma 6 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde denemenin tarihsel gelişimine, Türk Edebiyatındaki başlangıç sürecine değinilmiştir. Ayrıca deneme türünde eser veren yazarlardan bahsedilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde yazarın yaklaşımı hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümde ise denemeler konularına göre sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda eleştirel deneme, güncel deneme, portre deneme, fantezi deneme ve nekrolojik denemeden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Fusun Akatlı’nın hayatından bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde ise Akatlı’ nın eserleri kronolojik olarak sıralanmıştır. Beşinci bölümde Akatlı’ nın denemeci tavrına değinilmiştir. Buna bağlı olarak yazıları ve üslubu hakkında bilgi verilip, deneme türü hakkındaki fikirlerine yer verilmiştir. Denemelerini samimi bir üslup ve sohbet havası içinde işlemesi, deneme yazılarını alıntılarla desteklemesi, denemelerini bir sonuca bağlayarak ve öneriler sunarak sonlandırması denemelerinin önemli özellikleridir. Altıncı bölümde ise Akatlı’nın ‘Rüzgâra Karşı Felsefe’ adlı eserinden hareketle denemeciliği incelenmiştir. Akatlı’nın felsefi kişiliğinin etkisiyle eserlerinde sorgulayan, araştıran, eleştiren bir üslup kullanmıştır. Ayrıca eserlerinde dilin yozlaşması ile ilgili sorunlara değindiği tespit edilmiştir (Akbalık, 2020).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇOCUK EDEBİYATI

Hayat yolculuğunun bebeklikten sonra başlayan dönemi, çocukluk dönemi olarak adlandırılır. Bu dönem erinliğe kadar devam eden uzun bir dönemi kapsar. Çocuk, bulunduğu gelişim evresinin hem fiziksel hem de bilişsel açıdan kendine has özellikleriyle çevreye uyum sağlamaya çalışır. Bu dönemde çocuk, gelişim sürecinin ilk basamaklarında bulunan ve birçok açıdan gelişime hazırlanan, kendine has duygu ve düşünce yapısı olan bir birey olarak ele alınır. Çünkü Çocuk; yaşamı kendi penceresinden algılar ve o pencereden hareketle anlamlandırır. Bu bağlamda çocuğun hayata bakış açısı ona özgüdür denilebilir.

Hayat yolculuğunun temeli çocukluk dönemindeki yaşantılara dayanmaktadır. Yolculuğun temelini sağlamlığı da çocukluk dönemindeki yaşantılardan geçmektedir. Çocuk dünyaya gözünü açtığı anda töz biçiminde henüz işlenmemiş, işlenmeye hazır bir maden gibidir. Bu madene yeterli desteği verip, işlevini ortaya koymasını sağlayacak uygun alanlar sağlanabilirse madenin değerini bulması da kaçınılmaz olacaktır. Çocukluk dönemi yaşantılarının birer çıktısı gelecekteki benliğimiz kabul edilir. Benliğimizin sağlam temeller üzerine kurulması çocukluk dönemi yaşantılarına bağlıdır. Çocukluk döneminde yaşadığımız olumlu veya olumsuz her yaşantı ilerleyen süreçte hayatın olağan akışında karşımıza birer çıktı olarak çıkmaktadır. Bu sebeplerden hareketle çocukluk dönemi üzerinde dikkatle durulması gereken bir dönem olarak ele alınmalıdır.

Çocuk bu dönemin büyük bir bölümünde alıcı pozisyonundadır. Çevresinde olup biteni izleyip, taklit edip oyunlaştırarak öğrenme eğilimindedir. Öğrenirken rol - model aldığı çevresinin etkisi altındadır. Çevrenin çocuk üzerindeki etkisi bu dönemde oldukça etkilidir. Çocuk, bu dönemin büyük bir bölümünde çevrede gördüğü yaşantıları herhangi bir deneyim süzgecinden geçirmeden olduğu gibi özümsemeye açıktır. Ayrıca birçok alanda gelişime açık olduğu bir dönem olarak görülür. Bu dönemde bedensel gelişim, zihinsel gelişim ve çocukların dil gelişimi açısından da oldukça önemli bir dönem olarak kabul edilmektedir.

Çocukluk döneminin özellikle dil gelişimi açısından öneminin fark edilmesiyle birlikte bu dönemin birçok alanda olduğu gibi dil ve edebiyat açısından da incelenmesi

zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. “Çocuklar, birçok dönemde hem bilim hem de sanat dallarının ilgi odağı olmuştur. Kimi zaman bir araştırmaya konu olmuş kimi zaman da bir sanat dalının esinlendiği kaynak olmuştur. Bunun en belirgin olduğu alanların başında edebiyat gelmektedir. Çünkü çocuk, edebiyatın her alanında vardır ve var olmaya devam edecektir” (Akın, 2019). Çocuk Edebiyatına ilginin artması ile birlikte bu dönemle ilgili birçok farklı tanım yapılmıştır. “Çocuk edebiyatı ile kastedilen, 2 ve 14 yaş aralığındaki bireylerin ihtiyacına yönelik bir edebiyat alanı anlatılmak istenmektedir” (Akbaş, 2009: 2). Diğer bir tanıma göre ise Çocuk edebiyatı, kaynağını çocuk ve çocukluktan alan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun çocuk bakış açısını ve gerçekliğini yansıtan; gramerde, dilde, düşüncede ve karakterlerde çocuğa göre içeriği sade biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğun okuma alışkanlığı kazanmasının yanında, edebiyat, sanat ve estetik yönünden gelişmesine fayda sağlayan, çocuğu uygun bir biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş edebiyatıdır (Şirin, 2007: 16). Bu geçiş edebiyatının çocuğun zihinsel gelişimine katkısı olduğu söylenebilir. “Çocuk edebiyatı, erken çocukluk dönemi ile ergenlik dönemi arasındaki zaman diliminde, çocukların anlama becerileri ve dil kabiliyetlerine uygun bir biçimde hazırlanmış, zihin dünyalarını zenginleştiren, ayrıca eğlenmelerine katkı sağlayan, sözel ve görsel çıktılarının tamamına verilen addır” (Sever, 2012: 27). Çocuk edebiyatı eserleri, çocukları bütüncül bir bakış açısıyla geliştiren ve üzerinde önemli durulması gereken bir unsur olarak görülmelidir. “Çocukluk çağında bulunan bireylerin hayal dünyalarına hitap eden yazılı ve sözlü tüm eserleri” barındırdığını belirtir (Oğuzkan, 2001: 3). Çocuk Edebiyatı kaynakları üzerine yapılan bir diğer tanıma göre ise; Çocuk kaynaklarında anlatım yalın olmalı, gereksiz ve anlaşılması güç sözcükler yer almamalı. Duru, akıcı ve açık gibi unsurlar ışığında kitaplar yazılmalıdır (Yalçın ve Aytaç, 2002: 33). Yazılan kitaplar da çocuk kendi dünyasından örnekler ve yaşantılar buldukça dil zevki de gelişecektir. Temel dil becerilerinin kazandırılmasında özellikle dil edinimi sürecinde çocuklar için oluşturulan metinlerin etkisi fazladır (Aytaç, 2003; Temizyürek, 2003). Gelişim bir bütündür ilkesinden hareketle dil gelişiminin yanında bedensel ve zihinsel bir takım olumlu yönde gelişmeler bu dönemde gerçekleşmektedir. Çocuk edebiyatı, çocukların beden ve ruhen gelişimlerine uygun, basitliğe dayanmayan, çocuğun çözümleme ve yaratıcılığına katkı sağlayan, sözlü ve yazılı edebi ürünlerin tamamı olarak açıklanmaktadır (Yalçın ve Aytaç, 2005: 5). Çocuk gerçekliğine hitap eden bu tanımlamalardan hareketle çocukların dil

gelişiminde yazılı ve basılı edebi eserlerin önemi ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple çocuk edebiyatının kendine has müstakil bir edebiyat alanı olarak ele alınması gerekir. Çocuk bu kaynaklar ışığında hem zihinsel hem de dilsel gelişimini sağlama imkânına erişmiş olacaktır. Uygun rol ve modellerle, çocuk estetiğine uygun eserlerle harmanlanmış bir edebiyat sahasındaki çocuklar, töz biçiminden sıyrılıp düşünen, araştıran, sorgulayan, zihinsel becerilerini aktif bir biçimde kullanan bireyler arasında yerlerini alma imkânına erişecektir.

1.1. ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Çocuk edebiyatının hem niteliksel hem de kavramsal açıdan ayrı bir edebiyat sahası olarak ele alınması uzun bir süre almıştır. Edebiyatın yalnızca yetişkinlere hitap eden bir alan olarak görülmesinden dolayı çocuk doğası ve çocuk bakış açısı edebiyat tarihinin uzunca bir zaman diliminde görmezden gelinmiştir. Çocuk anlayışı ve çocuğun dünyayı algılama biçiminin önem görmediği bu zaman diliminde yazılmış olan bazı eserler çocuklara hitap etmekten oldukça uzak kalmıştır. 17. Yüzyılın sonlarına dek çocuk edebiyatı ayrı bir saha olarak ele alınmamış ve gerekli önemi görmemiştir. Çocukların kendine has bir edebiyat sahasının zorunluluğu zamanla ortaya çıkmıştır. 18. Yüzyılda artan çalışmalar neticesinde ve Çocuk psikolojisindeki gelişmeler sayesinde eğitimci yazarlar çocuk edebiyatı kavramını gündeme getirdiler (Şirin, 1998: 36). Özellikle psikoloji alanında yapılan çalışmalar neticesinde çıktılarından hareketle çocuk gerçeği gündeme gelmiştir. Bunun sonucu olarak, çocuk eğitimindeki arayışlar da uzmanları ‘Çocuk Edebiyatı’ kavramıyla tanıştırmıştır (Kıbrıs, 2000: 1).

Modern çocuk edebiyatı 18. yüzyılın ikinci bölümünde Batı edebiyatında başlamıştır. Şehirleşme, sanayileşme ve aydınlanma ile birlikte yeni ulus devletleri ortaya çıkmış, yeni toplum yapıları meydana gelmiştir. Bu yapıları sağlam temellere oturtmak için psikoloji ve eğitim alanında birçok yeni çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar ile birlikte çocuk edebiyatı kavramı ortaya çıkmıştır. Henüz bakir bir saha olan çocuk edebiyatında ilk zamanlar, yetişkinlere yönelik edebiyat alanından bazı eserler uyarlanmıştır. Bunlardan bazıları; Robinson Cruseau, Don Kişot, Gulliver’in Gezileri’dir. Daha sonraki süreçte masallar, hikâyeler ve destanlar çocuğa uygun hale getirilmişse de tam anlamıyla özgün çocuk eserlerinden bahsetmek mümkün değildir.

18. yüzyılın ikinci yarısında gündeme gelen çocuk edebiyatı 19. yüzyılda önemli gelişme göstermiş ve bu yüzyıl, günümüzde klasikler diye adlandırdığımız eserlerin yazıldığı dönem olmuştur. 19. yüzyılda çocuk edebiyatı, saygın bir edebiyat alanı olarak ele alınmasının yanında, ideolojik ve dinsel yönelimlerin de ilgi alanı haline gelmiştir. Kendi bakış açılarına uygun insan tipini yaratmak için bu alandan yararlanma yoluna giden söz konusu yönelimler, 20. yüzyılın ortalarına kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte bu yönelimler de tarihe karışmıştır. Savaş sonucunda edebiyat sistemi sorgulanmış, çocuk gerçekliğine ve eşitliğine dayanan bir edebiyat anlayışının geliştirilmesinin daha uygun olacağına karar verilmiştir. Bu gelişmelerden hareketle günümüze kadar çocuk gerçekliğini ve çocuk anlayışını yansıtan binlerce eser yazılmıştır.

Türk Edebiyatında çocuk edebiyatı, Tanzimat Dönemine kadar bilmeceler, tekerlemeler, ninniler, orta oyunu ve meddahlık gibi edebi ürünlerden oluşmaktaydı. Çocuk edebiyatının temellerinin atıldığı dönem olarak kabul edilen Tanzimat Dönemi'nde ilk örneklerle rastlanmaktadır. Tanzimat Dönemi'nde eğitim ile ilgili çalışmalar da başlamış bununla beraber Batı'dan çeviri eserler edebiyatımıza kazandırılmıştır. Batılılaşma ile birlikte çevrilen ilk çeviri romanlar Gulliver ve Robinson Crusoe olmuştur. Ayrıca şiir ve düzyazı çevirileri olmuştur (Ural, 2013: 45). Bu dönemde, çocuk eğitimi alanında yapılan çalışmalar sadece çevirilerden ibaret değildir. Süreli yayınların faaliyetleri Türk Çocuk Edebiyatının temel taşlarından sayılmaktadır. İlk Türk çocuk dergisi 1869'da Çocuklar İçin Mümeyyiz adıyla çıkarılmıştır. Çocuklar için kaleme alınan ilk dergi olan Mümeyyiz, aslında Mümeyyiz Gazetesinin haftada bir yayınlanan ekidir. Mümeyyiz dergisi 49 hafta yayımlanmıştır. Böylece çocuklar için yazılmış ve en uzun yayımlanmış dergi olarak kabul görmektedir. Dergide çocukların ilgisini toplamak için sayfalar renkli bir şekilde meydana getirilmiştir (Bayram, 2005: 485- 486). Çocuklar için yazılmış ilk dergi olmasına rağmen yalın dili, özgün anlatımı, eğitici, öğretici ve eğlendirici metinleriyle oldukça başarılı bir çizgi yakalayan Mümeyyiz dergisini, 1875 yılında oluşturulan Sadakat Dergisi ve onun devamı niteliğinde olan Etfâl Dergisi takip eder.

Çocuk Edebiyatı alanında daha bilinçli adımların atıldığı dönem olarak kabul gören II. Meşrutiyet Dönemi'nde, yeni bir toplum inşa etme hayali, Türk Edebiyatında çocuk edebiyatının değerlendirilmesine ortam hazırlamıştır. “Şuray-ı Ümmet” adlı

gazetede ilk kez çocuk edebiyatının önemini vurgulayan bir yazı yazılmıştır. Bu yazıyı kaleme alan Ali Nusret, çocuk edebiyatı alanı ile ilgili tartışmalara ortam hazırlamıştır. Bu konudaki tartışmaların giderek artmasıyla birlikte şiir başta olmak üzere çocuklara özgü pek çok ürün verilmiştir (Kıbrıs, 2010: 7). Bu dönemde Şiir ve şarkıların çocuk edebiyatı için önemine değinen Mustafa Sâtı Bey, eğitimcileri, sanatçıları ve şairleri bu konu üzerinde yoğunlaşmaları için göreve davet etmiştir. 1911 yılında İlk çocuk şiir kitabı ‘Çocuk Şiirleri’ yayımlanmıştır. İbrahim Allatın Gövsa’nın kaleme aldığı bu eser çocuk edebiyatı için önemli bir yere sahiptir. Çocuk Şiirleri kitabını 1912 yılında, Ali Ulvi Elöve’ nin kaleme aldığı ‘Çocuklarımıza Neşideler’ adlı kitap takip etmiştir. Tevfik Fikret Şermin’i kaleme almıştır. Bu dönemde kaleme alınan eserlerden hareketle nesirden daha çok nazım eserleri üzerinde durulduğu söylenebilir. Bu dönemde, Türkçülük akımının temsilcisi Ziya Gökalp’ın da çocuklara uygun eserleri bulunmaktadır. Bunlar; Kızıl Elma, Yeni Hayat, Altın Işık, Türk Töresi, Türkçülüğün Esasları adlı eserlerdir. Ziya Gökalp bu eserlerinde çocuk ve aile kavramlarına oldukça önem vermektedir. Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde çocuk edebiyatının gelişmesinden ve ilerlemesinden bahsetmek oldukça güçtür. Bunun sebebi çocuk edebiyatının daha çok çeviri çocuk edebiyatı romanları etkisinde devam etmesiydi.

Cumhuriyet Dönemi çocuk edebiyatı dönemine gelindiğinde özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında meydana getirilen eserler ulus bilinci yaratmak için hazırlanmıştır. Bu doğrultuda meydana getirilmiş çok sayıda kahramanlık öyküsü bulunmaktadır. Nimet Rakım Çalapala, Cahit Uçuk Oğuz Tansel çocuklar için yazdıkları eserleriyle; Naki Tezel, Eflatun Cem Güney, Pertev Naili Boratav yaptıkları masal derlemeleriyle Cumhuriyet’in ilk zamanlarında Çocuk Edebiyatının temsilciliğine soyunmuşlardır. Cumhuriyet Dönemi’nde Vedat NEDİM Tör ‘ün Editörlüğünü yaptığı Doğan kardeş dergisi önemlidir. Eflatun Cem Güney, Kemalettin Tuğcu ve Mümtaz Zeki Taşkın önemli eserler vermiş yazarlardır. 1970’lerden itibaren, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Nihat Behram, Gülten Dayıoğlu gibi yazarlar çocuklar için çeşitli türlerde pek çok eser kaleme almışlardır. Ayrıca Çocuk Edebiyatı sahasında Cahit Zarifoğlu, Ayla Çınaroğlu, Bestami Yazgan... Gibi Birçok yazarın kaleme aldığı eserler bulunmaktadır. 1970’lerden sonra ele alınan eserlerin, Çocukların dil ve düşünce becerilerine uygun olduğu çocuk algısını ve bilincini iyi yansıtan eserlerden meydana

geldiği söylenebilir. Bu dönemde Yalvaç Ural, H. Salih Zengin Mavisel Yener gibi yazarlar eserleriyle ön plana çıkmaktadırlar.

1.2. ÇOCUK EDEBİYATI VE EĞİTİM

Çocuk ve eğitim kavramları, birbiriyle sıkı sıkıya bağlı kavramlar olarak ele alınmaktadır. Çünkü çocuğun temelinde eğitim, eğitimin temelinde de çocuk vardır. Çocukluk döneminde verilen eğitimin etkisi diğer dönemlere göre daha fazla kabul edilmektedir. Nitekim atalarımızın bu konu hakkında binlerce yıl öncesinden söylediği ‘ağaç yaş iken eğilir’ atasözü çocuk ve eğitim kavramının birbirine bağlılığını ortaya koyan bir söz olarak ele alınabilir. Bu bakış açısından hareketle çocuğun olduğu yerde eğitim, eğitimin olduğu yerde ise çocuk gerçekliğinden söz etmek mümkündür. Çocuklar, duygu, düşünce dil, kültür ve ruhsal gelişimlerini tamamlamak ve daha ileriye taşımak için edebiyata ihtiyaç duyarlar (Bilkan, 2005: 12). Eğitim ve çocuk edebiyatı kavramı birlikte ele alınarak tanımlamalara yol açmıştır. “Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirerek onları hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır” (Meb.gov.tr: 2010). Çocuk edebiyatı, “çocuğun hayal dünyasını geliştirir. Çocuğu mevcut durumdan farklı düşünmeye iterek farklı dünyalara yelken açmasını sağlar. Çocuğun kendini tanımasını ve etrafında olup bitenleri fark etmesini sağlaması açısından çocuk için oldukça önemlidir” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 5). Bu tanımlamalarından hareketle, çocuk edebiyatı ve eğitimin birbirini tamamlayan iki unsur olduğu görülmektedir. Çocuk edebiyatı ürünleri, genellikle çocuğa doğru davranış yapılarını ve toplum içinde uyması gerekli normları öğretmek; iyilik, dürüstlük, paylaşma gibi birtakım değerleri kazandırmak; özetle çocuğu hayata hazırlama amacı gütmektedir (Arseven, 2005: 42).

Oyun arayışı içerisinde olan çocuk oyunu, eğlenmeyi hayatının merkezine yerleştirir. Edebiyat, çocuğun bu oyun ihtiyacına da cevap verebilmelidir. Çünkü edebiyat; eğlendiren, öğreten ve hoş vakit geçirten bir alan olarak görülür. Çocuk edebiyatı da çocuk için doğrudan bir oyun ve eğlence aracı olduğu düşünülürse eğitimin de bu edebiyat alanından faydalanması gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır (Yalçın ve Aytaş, 2002: 5). Bu gerçeklerin dayandığı en temel noktaların başında çocuğun haz alarak bu etkinliklere katılması gerçeğidir. Eğitim ve ahlak unsurlarını temele alan çocuk edebiyatının belki de en önemli yönü, çocuğa keyif vermesidir” (Bilkan,2005: 7). Çocuğun birçok açıdan gelişimine katkı sağlayan çocuk edebiyatı ürünleri yararlı bilgi ile

eğlenceyi birleştirme başarısı doğrultusunda çocuğa hem hoşça vakit imkânı hem de yeni bilgiler sağlar” (Çılgın, 2007: 16).

Eğitimin en önemli araçlarından biri olan yazılı ve basılı materyaller, çocuk edebiyatı sahası açısından da oldukça önemlidir. Çocuğun hayalle gerçeğin ayırımına sağlıklı bir biçimde varabilmesi için nitelikli kitaplardan faydalanması ve destek alınması gerekir. Nitelikli bir kitap çocuğun somut dönemden soyut döneme doğru gelişmesine, gerçekte hayal dünyası arasında uygun bağlantılar kurmasına destek olur (Oğuzkan 2001: 385). Çocuk Edebiyatı alanında yazılan nitelikli eserlerin, çocuğun dört temel dil becerisine katkı sağladığı söylenebilir. Çocuk okuduğu kitaplar sayesinde anlama ve anlatma becerilerine örtük bir şekilde katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Türkçe Öğretim Programında hangi kademede hangi metin türüne yer verilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir. İlköğretimin ikinci kademesinde (6, 7, 8) Türkçe Dersi Öğretim programı ve kitaplarında yıllara göre verilmesi gereken türler açıkça belirtilmiştir. Bu türler dışındaki türlerde de metinlere yer verilerek öğrencilerin farklı türden metinlerle karşılaşması sağlanmalıdır. Çocuğun kendini daha iyi tanıyıp ve geliştirmesine imkân sağlayan bu metinler zihinsel becerilerinin gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Özellikle sık sık aralıklarla okunan öykü ve masallar çocuğun kelime hazinesini geliştirmektedir. Okudukça sözcük dağarcığı gelişen çocuk kendini daha sağlıklı bir şekilde ifade etme olanağına sahip olacak ayrıca pasif ve aktif kelime hazinesi gelişecektir. Bu bağlamda Çocuğun kendini ve çevresini anlamlandırma çabasında eğitimin ve çocuk edebiyatı ürünlerinin etkili olduğu söylenebilir.

1.3. ÇOCUK EDEBİYATINDA METİN TÜRLERİ

Metin türleri, edebî değer taşıyan yazıların tamamı olarak düşünülür. Edebiyat eserlerinin konu ve biçim unsurları açısından ayrıldığı çeşitlilik zenginliği olarak bilinir. Metin türleri, insanların duygu ve düşüncelerini farklı şekillerde dile getirme ihtiyacından doğmuştur. Asırlar boyunca toplumlarda meydana gelen değişim ve yenilikler yeni ihtiyaçların doğmasına sebep olmuş, bunların edebiyata yansması da yeni metin türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Kavcar ve Oğuzkan, 1999: 23). Metin türlerinin birçok yazar tarafından farklı şekillerde sınıflandırmaları ve değerlendirilmeleri yapılmıştır. Aytaş (2006) çalışmasında edebi türlerin sınıflandırmasını üç başlık altında ele alarak; şiir türleri (lirik, pastoral, didaktik, epik, dramatik şiir), anlatım türleri (masal,

destan, hikâye, tiyatro, roman, halk hikâyeleri), düşünce türleri (makale, deneme, söyleşi, eleştiri) olarak yapmıştır. Bir başka sınıflandırmayı Aktaş ve Gündüz yapmıştır. Aktaş ve Gündüz' e (2005) göre de form yazılar (özgeçmiş, dilekçe, mektup, telgraf, rapor, karar, ilân, duyuru vb), öğretici metinler (makale, eleştiri, deneme, fıkra, sohbet, röportaj, gezi yazısı, anı, günlük, biyografi, didaktik yazılar vb.) edebî türler (anlatma esasına bağlı, lirik, dramatik metinler) olmak üzere üç grupta ele almışlardır. Her metin belirli bir okuyucu kitlesine hitaben yazılır. Yazar bu metinleri sayesinde okurlarıyla etkileşim ve iletişim kurabilmektedir. Bu sebeple de yazmış olduğu metni biçimlendirirken dilin kendisine sunduğu tüm imkânlardan yararlanır. Böylece bilgi, beceri, düşünce ve ileti gibi unsurları da ortaya çıkardığı metnin dokusuna sindirir. Okuma yoluyla okuyucu, metnin içerisine işlenmiş bu unsurlara ulaşma imkânına erişir. Bu sebeple bir ucunda yazarın (verici), bir ucunda da okurların (alıcı) bulunduğu iletişimsel bir etkinliktir (Özdemir, 1983: 5).

Edebi türler, bilişsel, zihinsel ve duyuşsal açıdan çocukları geliştirir. Çocuk, roman ve hikâyedeki örnek bir karakterden veya derin betimlemelerden; gezi yazılarındaki gezilen yerlerin doğal güzelliklerinden; hayatın her anını geleceğe taşıyan bir anıdan; fabllarda hayvanlara yakıştırılan kişilik özelliklerinden, denemede herhangi bir konunun bakış açısını yansıtarak incelenmesinden, tiyatrodaki karşılıklı konuşmalardan yahut şiirdeki duygusallıktan etkilenebilir, bu türlerin herhangi birinde kendini bulabilir (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 41-42).

Çocuk ancak kavradığı ve yakın olduğu bir türde kendini ifade edebilir. Duygu ve düşüncelerini en yalın haliyle yansıtabilir. Kendini bulur, kendini tanır ve kendine olan öz benlik algısını hâkim olduğu tür sayesinde daha ileri noktalara taşıyabilir. Bu gerçekliklerden hareketle metin türleriyle ilgili çocukların farklı zekâ alanlarına hitap eden birçok sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflamalar ile metin türlerini birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir. Ancak genel bakış açısından hareketle metin türlerini bilgilendirici, öyküleyici ve şiir olmak üzere üç grupta ele alabiliriz. Bilgilendirici metinler; Deneme, fıkra, gezi yazısı, sohbet, makale, eleştiri, inceleme, röportaj, biyografi gibi türlerden oluşmaktadır. Öyküleyici metinler ise; Öykü, masal roman, destan, efsane, fabl vb. türlerden oluşmaktadır. Metin türleri hem yetişkinler için yazılmış eserlerde hem de çocuk edebiyatında birçok yazar tarafından eserlerinde işlenmiştir. Masal, öykü, fabl, efsane, gezi yazısı gibi türler çocuk edebiyatında sıklıkla ele alınırken; deneme, makale

eleştiri, inceleme gibi türlerin ise çocuk edebiyatında diğer metin türlerine göre ihmal edildiği düşünülmektedir.

Çalışmanın çıkış noktası bilgilendirici metin türleri sınıflaması içinde yer alan deneme türüdür. Deneme türünü iyi kavrayabilmek için diğer metin türlerine de değinmek gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda öyküleyici metin türleri ile ilgili yazarlar tarafından farklı sınıflamalar yapılmış olsa da genel bir bakış açısından hareketle *öyküleyici metin türleri* içinde ele alınan metin türleri şunlardır.

1.3.1. Masal

Masal, çocuğun ilk tanıştığı türlerin başında gelmektedir. Çocuk masal ile hayal dünyasının en uç noktalarına ulaşma imkânına ermektedir. Hayal gücünün sınırı yoktur. Bu sebeple çocuklar masal dünyasını benimser. Kimi Zaman bir sarayda kimi zaman bir ormanda kimi zaman da gökyüzünde uçan bir halıda bulur kendini çocuk. “Olağanüstü kahramanların olan, masal ülkelerinde olayların yaşandığı, hayale dayandığı gibi çocukları inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür” (Sakaoğlu, 1973). Masalın hayal ürününe dayalı bir tür olmasının yanında çocukları gerçek hayata hazırlama noktasında da önemli bir görevi üstlendiği söylenebilir. Çocuğun masallar ile ruhu beslenirken masallar içinde yer alan olaylar ışığında da gerçeğe hazırlanır. Böylece geleceğe şimdiden hazırlanma imkânına erişir. Taşıdığı olağanüstü kahraman ve olayları masallardan sıyrıldığında ortaya gerçek hayat çıkar (Şimşek,2018:215).

Masal, çocuğun hayal gücünün yanında anlama ve anlatma becerilerinin gelişmesine de katkı sunmaktadır. Çocuk alıcı bir pozisyonda tanıştığı masal ile dil gelişimini sağlar. Öğrendiği Yeni kelimeler ile aktif ve pasif kelime hazinesinin gelişimi daha da etkili seviyelere gelir. Böylece karşısındakini iyi anlayan ve duygularını karşıya iyi aktaran bir zihin yapısına ulaşır. “Masal dilden alınan tattır. Yüzyıllar içinde farklı kişilere aktarılan ve değerini hep koruyan bir tattır. Bu sebeple bir masalın yazıldığı dilde vereceği tat asıl alacağımız tattır” (Doğan, 1993).

1.3.2. Öykü

Öykü, çocukluk döneminin en çok okunan türü olarak görülmektedir. Öykü, masala göre gerçek hayatla daha çok iç içe olan bir türdür. “Belli bir zaman aralığı ve mekânda karakterlerin başından geçen olayların yansıtıldığı geçen kısa yazılara öykü denir”(Oğuzkan,2001: 98). Öykü ile çocuklar zaman, mekân ve karakter

çözümlemelerine tanıklık eder. Böylece çocuk gerçek hayattaki olaylarla karşılaştığında yabancılik çekmeden üstesinden gelme yolunu seçer. Böylece çocuk daha sağlıklı bir kişilik yapısı sağlama fırsatını yakalar. Bu sebeple çocukların farklı farklı öykülerle tanıştırılması oldukça önemlidir.

Öyküler çocuğun dil gelişimi açısından da önemli bir yere sahiptir. Çocuğun sağlıklı bir dil gelişimi için öykülerle buluşturulması dil gelişimi açısından olumlu bir unsur olarak kabul görmektedir. Çocuk edebiyatının büyük bir yükünü göğüsleyen öyküler romanlardan daha kısa olması ve masallar kadar olağanüstülüğe dayanmamasıyla diğer türlerden ayrılır. Çocuğun duyuşsal, duygusal ve zihinsel gelişimi açısından da öykü önemli bir öneme sahiptir. Öykülerin az sayfa sayılarıyla çocuklara bir dünya kurulur. Bu dünyada çocuğun ruhu ve coşkusu beslenir. Öyküler, okuma alışkanlığının temelinde de önemli bir görev üstlenir. Çocuklar uzun metinlerden ziyade ilk zamanlarda kısa metinlerle bir araya gelirlerse okuma alışkanlığı da pekişecektir. Kısa hikâyeler ile birlikte yaş alan çocuk artan zihinsel becerileri ile birlikte daha uzun metinlerle bir araya gelebilir. Yani romana geçebilir” (Tosun, 2005: 213-218).

1.3.3. Roman

Çocuk edebiyatının önemli türlerinden biri olan roman, kapsamı daha geniş olaylarla çocukları buluşturan bir tür olarak ele alınır. Romanda yer alan zaman, mekân ve karakter gibi unsurlar öykü türüne göre daha detaylıdır. Romanda iç içe geçmiş olaylar bulunur. Çocuğu diğer türlere göre hayata da daha yakınlaştıran bir türdür. “Romanda yer alan unsurlar gerçeklik üzerine inşa edilir, yaşanmış veya yaşanması muhtemel olaylardan hareketle kaleme alınır. Çocukların ortaokul ile birlikte karşılaşması gereken bu türe roman denir” (Akbayır ve Şahin; 2005: 195-196).

Roman türü ve çocuk edebiyatındaki roman türü arasındaki tek fark hitap ettiği yaş aralığı olarak görülmemelidir. Romanın yetişkinler için yazılanı ve çocuklar için yazılanı arasında farklılıklar bulunmaktadır. “Çocuk romanlarında konular çocukların seviyesine ve gerçekliğine hitap etmelidir, olaylar belirgin bir sıra dâhilinde verilip çocuğun karmaşa içinde boğulmadığı bir şekilde kaleme alınıp çocuğun ideal tipler yerine gerçek karakterle buluşması sağlanmalıdır” (Kıbrıs, 2000: 124; Oğuzkan, 2010: 11 aktaran Aydın,2019: 22). Çocuklar için kaleme alınan romanların çocuk anlayış ve bakış

açısını yansıtmalıdır. Çocuk romandaki karakterlerde kendini bulmalı ve gerçek hayata hazırlanmalıdır.

1.3.4. Fabl

Çocuk edebiyatında sıklıkla kullanılan bir diğer tür ise fabllardır. Fabllar karakterlerinin hayvanlardan oluşmasından dolayı çocukların dikkatini çeker. Çocuklar bu türü eğlenceli bulur. Böylece çocuklar daha meraklı ve istekli bir biçimde fabl eserlerine vakit ayırır. Çocuğun zevk alarak okuduğu bu türde çocuklara öğütler verilmesi de bu türü diğer öyküleyici metin türlerinden ayıran önemli bir farklılık olarak görülür. “Fabl bir tür öyküdür. Masal ve destana da yakın bir türdür. Bu türlerden farkı öğretici yanın bulunmasıdır. Bu sebeple fabllarda verilmek istenen mesaj herhangi bir yoruma ihtiyaç kalmadan, doğrudan verilir. Aisopos, La Fontaine ve Beydeba gibi önemli yazarlar fabl türünde eserler vermişlerdir” (Aytaş ve Yalçın, 2011: 127). Kahramanları hayvanlar olduğu için fabllarda söz sanatları sıklıkla kullanılır. “Teşhis ve intak sanatları hemen hemen her fabl eserinde bulunmaktadır. Bu sanatların esere katmış olduğu etkili ve dikkat çekici anlatımla birlikte çocuklara yaşamla ilgili dersler verilir” (Şimşek, 2018:302). Fabl, çocuklar için önemli bir öneme sahiptir. Çocuk edebiyatı açısından da birçok artısı bulunmaktadır. Ancak fablın doğrudan öğüt vermesi alan yazarları tarafından eleştirilen bir durumdur. Fablların çocuk edebiyatındaki olumsuz tarafı; “öğüt ve ahlak dersi vermesidir. Didaktik olmaları ve bu anlayışı eserlerde doğrudan yapmalarıdır” (Nas,2004).

1.3.5. Efsane

Efsane, olağanüstü olay ve kahramanların sıklıkla yer aldığı bir tür olarak ele alınmaktadır. Efsaneler olağanüstü karakterlere sahip eserler oldukları için hikâye ve romanlardan ayrılırlar. Çocuklarında ilgiyle okuduğu efsane türü çocuğun hayal dünyasının gelişimi açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bir kahramanlığı, bir doğa olayının etkilerini ya da herhangi bir varlığın yaratılışını olağanüstülüklerle donatarak anlatılan eserlerdir. Efsaneler her ne kadar olağanüstü ve hayali olaylara dayansa da efsanelerin temelinde gerçeklik inancı hâkimdir. “Efsaneyi dinleyen kişiler efsanedeki olayların gerçekten yaşanmış olabileceğine inanırlar. Genelde bir kişinin kahramanlıkları anlatılır” (Karataş, 2007: 138). Bu kahramanlar genelde bir milleti veya bir toplumu bir canavarın elinden veya farklı bir yaratığın gazabından kurtarmaktadır.

Metin türlerinin sınıflanmasında üç başlığın ön plana çıkmasından hareketle diğer bir başlık olan *şiiir metin türü* ele alınmıştır.

1.3.6. Şiiir

Şiiir, duyguların yoğunlukta olduğu kalbe giden sözcükler olarak görülür. Duygunun ve coşkunun hâkim olduğu bu türde kaleme alınan yazılar kişilerin ruhsal doygunluğa erişmesin sağlar. “Manevi açıdan insanların doygunluğa ulaşmasını sağlayan ve estetik hazzı ön planda tutan şiiir, insan da farklı hayat görüşleri sağlayan edebiyattın en önemli türlerindendir” (Coşkun, Açık: 2006). Şiiir her dönemde etkililiğini sürdürmüş ve insanların sıklıkla kullandığı bir tür olmuştur. Çünkü insanlar zihin ve beden dışında duyguları olan bir varlıktır. “Şiiir içerik ve biçim açısından kendine özgü kalıpları olan ve diğer türlerden birçok açıdan ayrılan bir türdür. İnsanları etkileyen duygulandıran bir söz sanatıdır” (Aksan, 1993: 8). Şiiir her yaştan insana hitap eden bir türdür. Yetişkinler gibi çocuklar da bu türün değerleriyle bir araya getirilmelidir.

Çocukların, etkili konuşma becerilerini geliştiren şiiir ayrıca özgüven duygusunun da kazanılmasına öncülük eder. Çocuğun doğasında şiiir vardır. Oyunda tempo tutarken ya da bir şarkı söylerken çocuktaki ritmi ahengi ve şiiiri görebiliriz. “Şiiir dili çocuğu güldürüp, coşturabilir, eğlendirebilir, cesaretlendirebilir, geçmiş anılara veya gelecekteki hayallere gidebilir. Çocuk, şiiir dinlemekten ve ezberlediği şiiirleri okumaktan haz duyabilir. Bu sebeple şiiir sadece yetişkinlik döneminde değil gelişimin her döneminde önemli bir türdür” (Oğuzkan,2001: 249). Çocuklar, şiiiri ilkin dinleme ile tanır. Şiiire vakıf oldukça dinledikleri ve okudukları şiiirleri ezberleyip söylerler. Bu sebeple şiiirin dört temel dil becerisini geliştirdiği gerçeği de ortaya çıkmaktadır. “Kafiye ve ritim çocuğun hoşuna gider çocuğun şiiire olan bağlılığını arttırır. Çocuğun tekrar ve ezber gibi zihinsel faaliyetlerini olumlu anlamda etkilenir” (Akyol, 2006: 121). Çocuğun kendine olan güvenin artmasında şiiirin olumlu etkileri bulunmaktadır. Çocuk ezberlemiş olduğu şiiiri topluluk önünde seslendirir. Böylece topluluk karşısında özgüvenli bir şekilde konuşma becerisinin ilk adımını atmış olur. Bu ilk adım ile birlikte topluluk karşısında etkili konuşma becerisine sahip olmanın yolculuğu başlamış olur. Çocuğun ana dil bakımından kendini geliştirmesinde de şiiir önemli bir yere sahiptir. “Sözel ifadeleri geliştirme açısından da şiiirsel anlatım çocuğa gereklidir. Ana dil sevgisi ve ulusal değerleri kazandırma da şiiirin gücünden yararlanılır “(Güleryüz, 2002: 274).

Çalışmanın çıkış noktası bilgilendirici metin türleri sınıflaması içinde yer alan deneme türüdür. Deneme türünün iyi kavranabilmesi için bilgilendirici metin sınıflaması içinde yer alan diğer metin türlerini de kavramak gerekir. Bu sebeple bu bölümde *bilgilendirici metin türleri* ele alınmıştır.

1.3.7. Gezi Yazısı

Gezi yazısı, kişinin daha önce görmediği yerleri görmek, keşfetmek ve tanımak amacıyla yaptığı seyahatler sonucunda izlenimlerini edebi bir dille yazıya döktüğü metinlerdir. Başka bir deyişle “Gidilen yeri tanıtmak, o yerlerin en önemli özelliklerini aktarmak için kâğıda dökülen yazılardır” (Temizyürek, 2016: 154). Gezi yazısı merak duygusundan hareketle ortaya çıkmış bir tür olarak kabul edilir. Gezip görülen yerleri anlatmak, o yerler hakkında bilgiler vermek yazar için bir yük değil aksine haz alarak yaptığı bir etkinlik olarak görülmektedir. “Gezi sırasında, gittiği yerlerin doğal güzelliklerini, tarihi yapılarını, önemli mimari eserlerini yine orada yaşayan insanların inanış biçimlerini, yaşam şekillerini, kültürel hayatını ve sosyo-ekonomik yapısını gözlemleyerek okuyucuya aktarır” (Kıbrıs, 2000: 261).

Gezi yazıları çocuk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Masal çağından çıkmış çocuklar yaşadığı dünyanın sınırları içerisinde olmayan bu gerçek dünyayı keşfetmek ve tanımak isteyeceklerdir. Böylece gezilip görülen yerlerin anlatıldığı gezi yazılarına ilgi duyacaklardır. Çocuklar ortaokul çağından itibaren yakından uzağa ilkesinden hareketle kendi şehirlerindeki önemli mekânları ziyaret etmeleri gerekmektedir. Çocuklar her ziyaret ettikleri mekân veya doğal alanlarda yeni keşifler yapma imkânı bulacaktır. Böylece çocuk gezi türü ile ilgili edebi eserlerle karşılaştığı zaman okuduğuna hâkim bir şekilde eserden daha fazla haz alacaktır. Bu da çocuğun hem zihinsel hem de ruhsal gelişimine olumlu anlamda katkı sağlayacaktır. Gezi yazıları çocukları yanıltacak yazılardan uzak bir şekilde kaleme alınmalıdır. Yazar çocuklara anlatmak istediğini yalın bir dille aktarmalıdır. “Gezi yazıları yazarın kişisel gözlemlerine dayalı olması sebebiyle anlatılan olaylar mantığı uygun doğru bilgilerden oluşmalıdır. Yörenin en güncel hali paylaşılmalıdır. Yazar akla uymayan ve gerçeğe uzak bilgilerden uzak durmalıdır” (Oğuzkan, 2013: 207).

1.3.8. Makale

Bilgilendirici metin türlerinden olan makale, belli bir fikri veya düşüncüyü argümanlarla ispatlama çabasıdır. Makale, açıklayıcı anlatım türlerinin başında gelmektedir. Makalede anlatım mutlaka gerekçelendirmeli ve kanıtlanmalıdır. Makale yazmak için bilgi ve birikime ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. “Bir olayı, bir konuyu ya da bir eseri ele alıp en ince ayrıntısına kadar inceleyen ve bu incelemeler neticesinde birtakım sonuçlara ulaşan yahut bir fikri, bir iddiayı argüman ve kanıtlarla destekleyerek savunan yazılardır” (Aktaş, 2005:140). Genellikle dergi ve gazetelerde yayınlanan bu türü meydana getiren temel unsurlar eser üzerinde belirgin bir şekilde açıklanmalıdır. Makalelerde bir plan olmalı bu plan çerçevesinde kaleme alınmalıdır. Makale türünün çocuk edebiyatında kullanımı diğer türlere göre daha azdır. İlköğretim birinci kademe öğrencileri için uygun olmayan bu tür özellikle 8. sınıf ile birlikte çocukların dikkatine sunulmaktadır. Çocuklar 8. Sınıf ile birlikte düzeylerine uygun makaleyi anlayıp yorumlayabilmektedir.

1.3.9. Eleştiri

İnsanoğlunun doğasında sorgulamak yatar. Eleştiri kavramı da var olan olay ve durumları zihin süzgecinden geçirdikten sonra karar verme olarak açıklanabilir. İnsanlar bir durumu, eseri veya yazarı her yönüyle irdeleyip sorgulamalı, çözümlemeli böylece kararlara varmalıdır. Olduğu gibi kabul etmek eleştirinin doğasına ters bir durumdur. Eleştiri ile ilgili literatürde birden çok tanım bulunmaktadır. "Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi" (Türk Dil Kurumu, 2018). Olarak tanımlanan eleştiri türünün yalnızca olumsuz durumlara odaklanılan bir durumdan ibaret olmadığı olumlu anlamda da eleştiri olabileceği söylenebilir. Eleştiriyi “Edebiyatı zenginleştiren bir uğraş alanı” (Süreya, 2015: 49). Olarak tanımlayan Cemal Süreya’nın eleştiri türünün edebiyattaki önemini yansıttığı söylenebilir. Bir başka tanıma göre ise “Eleştiri, iyi-kötü, doğru-yanlış ikiliklerinin ortaya konması, bulguların değerlendirilmesi, bu yolla inceleme nesnesi hakkında bir neticeye varılması demektir” (Boynukara, 1997: 64). Bu tanımlamalardan hareketle eleştiri türünün edebiyat sahasına katkısının fazla olduğu söylenebilir. Bir eser eleştirilebilir ölçüde varlığını sürdürür. Bir Edebiyatıta eleştirilebilir ölçüde gelişime açık olabilir. Bu düşünceden hareketle eleştirinin edebiyatın tüm alanlarında hatta farklı disiplin ve

uğraşlarda da aktif bir biçimde tanınması ve kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Yetişkin edebiyatında olduğu gibi çocuk edebiyatında da çocuklara eleştiri türünün tanımı, önemi ve özelliklerinin kavratılması gerekmektedir. Çünkü çocukların her şeyi olduğu gibi değil bir eleştiri süzgecinden geçirdikten sonra kabul edecek bir kişilik yapısına ulaşabilmesi için ortaokul çağından itibaren eleştiri türüyle bir araya gelmeleri sağlanmalıdır.

1.3.10. Biyografi

Çocuk dünyaya geldiği ilk andan itibaren çevreyi gözlemler ve taklit eder. Bu ilerleyen dönemlerde de devam eder. Yaşamını hayranlıkla takip ettiğimiz bir bilim adamı, ekonomik açıdan çok yükseklere çıkmış bir girişimci, başarılı bir sporcu veya sanatçı insanların dikkatini çeken kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. İşte biyografinin çıkış noktası da buraya dayanmaktadır. Tanınmış kişilerin hayatlarının aktarıldığı eserlere biyografi denmektedir. Biyografi yazarı, alanında tanınan veya üne kavuşmuş bir şahsiyeti okurlara gerçekçi bilgilerle tanıtır. Böylece okur örnek aldığı ve sevdiği şahsiyetleri daha yakından tanıma fırsatına erişmiş olur. “Biyografi, bir hayatın tamamını veya bir kısmını anlama girişimidir” (Çetin, 2012: 15). Biyografi ile tanınan kişinin doğumundan ölümüne kadar olan önemli bilgileri öğrenebileceğimiz gibi sadece tanınan kişinin belli bir dönemiyle de yetinmek durumunda kalınabilmektedir.

Biyografi hem yetişkinler için hem de çocuklar için kaleme alınan bir türdür. “Biyografilerde bulunması gereken ilk özellik, gerçeğe ve belgelere dayalı olma durumudur. Bir senaristin, ses sanatçısının veya bir bilginin hayatını yazmayı amaçlayan yazar, kahramanı ile ilgili her türlü belge ve eserlere önceden ulaşmalı ve incelemelidir” (Oğuzkan, 2013: 164). Biyografi yazıları yazılırken o kişinin tanıdıklarından, hatıralarından, mektuplarından, eş ve çocuklarından yararlanılabilir (Güleryüz, 2013: 28). Kanıtın olmadığı bir biyografi yazısı gerçekliğini kaybedecektir. Gerçeklikten uzak bir biyografinin de yazınsal bir değeri olmadığı söylenebilir (Sarıyüce, 2012a: 300). Biyografi eserleriyle çocuklar sıklıkla karşılaştırılmalıdır. Çünkü çocuklar örnek alabilecekleri karakterin bir sonucu olarak yetişkinliğe adım atarlar.

1.3.11. Fıkra

Güncel sorunları, ülkede yaşanan sıkıntıları, halkın boğuştuğu sorunları yazarın da görüşünden hareketle aktaran yazı türlerine fıkra denmektedir. “Gazete veya dergilerin

belirli sayfaları veya sütunlarında, sorunları, bir görüş ve düşünce etrafında, yazarın kişisel yorumları çerçevesinde, yalın bir dille ifade eden yazılardır” (Gürel, 2007: 190). İlköğretim 1- 5. sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programına (2005: 20) göre “ilköğretim düzeyinde öğrencilerin okuma becerilerini geliştirerek düşünen, anlayan, eleştiren, tartışan, ön bilgileriyle okudukları arasında ilişkiler kuran ve yeni anlamlara ulaşan okuyucular olmaları amaçlanmaktadır” Bunun sağlanması için de bilgilendirici metin türlerinin kullanılması gereklidir. Bu çerçevede; ilköğretim ikinci ve üçüncü sınıfta (2005: 59 -80) öğrencilerin çocuk gazete ve dergileri okumaları, dördüncü sınıftan itibaren (2005: 98) öğrencilerin bilgi edinmek, günlük olayları takip etmek, eleştirel düşünmeyi geliştirmek amacıyla önemli gördükleri haberleri veya yazıları, öğretmenin rehberliğinde sınıfta paylaşımları istenmektedir. Ayrıca bilgilendirici ve açıklayıcı yazılar yazmaları da amaçlanmaktadır. Programdaki bu ifadelerden hareketle öğrencilerin dördüncü sınıftan itibaren nitelikli fıkra metinleriyle bir araya getirilmesi gerekmektedir.

1.3.12. Sohbet

Gündelik bir konuyu okuyucuya karşıındaymış gibi samimi bir dille anlatan bilgilendirici metin türüne sohbet denmektedir. “Okuyucuyla konuşuyormuş gibi samimi bir dille kaleme alınan sohbet yazıları, her türlü özentiden uzak metinlerdir” (Aktaş, 2005: 178). Düşünceye dayalı türlerden sohbet daha anlaşılır bir türdür. Çünkü yazar karşıındaki okuyucuyla konuşuyormuş gibi kaleme alır yazısını ve akıcı sade bir dil kullanır. Sohbet keskin sınırlar bulunmamakla birlikte öğrencilerin nitelikli sohbet eserleriyle bir araya getirilmeleri sağlanmalıdır.

Çalışmanın araştırma konusu ‘Deneme’ türü olduğu için bu bölümde bilgilendirici metin türlerinden deneme daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

1.3.13. Deneme

Deneme türünün kendine has bir tür olarak ele alınması, yazın dünyasında geç kalınmış bir durum olarak kabul görmektedir. Denemeden önce bu türe benzer biçimde Yunan Edebiyat sahasında ‘mektup’ türü vardı. Özellikle düşünürlerin yazdığı mektuplarda bir konu kanıtlarıyla birlikte sunulurdu (Casenave, 2002: 258). Mektup türünün benzerliği denemenin kendi doğasını bulmasını geciktirmiştir. Nitekim 16. Yüzyılın sonlarına kadar deneme ayrı bir tür olarak ele alınmamıştır. ‘Essais’ (Denemeler) isimli üç ciltlik eseriyle (1580) Fransız yazar Montaigne bu türün ilk

temsilcisi olmuştur. Montaigne her kesim tarafından anlaşılır bir dil ile yazdığı bu eseri ile ilk kez deneme kavramını gündeme getirmiş, edebiyat için önemli bir türün baş mimarı olmuştur. Temeli öznelliğe dayanan deneme, farklı bir bakış açısının yansıması olarak kabul görmüştür. Montaigne'den sonra deneme türü ele alınmaya başlanmış ve önemli eserler yazılmıştır. Özellikle Montaigne'in açtığı yolda giden Bacon, 'Denemeler' adlı eseriyle bu türün gelişimine önemli katkılar sunmuştur.

Türk Edebiyatında deneme türündeki ilk yazılara ancak 20. yüzyılın başlarında rastlanır. Türk Edebiyatı'nda deneme Batı etkisiyle Tanzimat'tan sonra girmiş Cumhuriyet Dönemi'nde ise daha da gelişmiştir. İlk dönemlerde deneme türüne öncülük edenlerin başında Ahmet Haşim gelmektedir. Birikimi, zekâsıyla ve ustalığıyla birleşen kalemi ile yazdığı Bize Göre, Gurebahâne-i Laklakan eserinde deneme örneklerine rastlanır. İlerleyen süreçte denemeleriyle ünlenen birçok Türk yazar vardır. Bu yazarların başını Nurullah Ataç çekmektedir. Nurullah Ataç'ı Suat Kemal Yetkin, Salah Birsell, Mehmet Çınarlı, Bilge Karasu, Yalvaç Ural gibi yazarlar takip etmektedir.

Deneme türünün edebiyat sahasına dâhil olmasıyla birlikte yazar ve düşünürler bu türü tanımlayıp özelliklerini belirlemeye ve sınırlarını çizmeye başlamışlardır. "Deneme, yazarın kendi isteğiyle seçtiği dikkat çekici bir konu üzerinde öznel görüş ve düşüncelerini derinleştirerek yazdığı yazılardır" (Par, 1974). Deneme yazılarında günlük dil ağır basar; yapıtların birçoğunu dilin en ince detaylarını katarak, bazen de yepyeni sentez ve örgülerle okuyanda bambaşka tatlar bırakarak onları dilin en zevkli alanlarıyla karşı karşıya bırakırlar. Bu eserler sayesinde dilimizin güzelliğini fark eder, dilimizi daha çok tanıyıp benimseme fırsatı yakaladığımız söylenebilir (Ercilasun, 1999: 6). Deneme metinleri, kanıtlara ve argümanlara dayanan bir tür değildir. Bu sebeple yazar daha rahat bir üslupla eserini ortaya çıkarma fırsatını yakalar. Kendi kendine sohbet ediyor havasıyla yazılan deneme metinleri; okuyucuda bir görüşe bağlı kalma ve görüşü kabullendirme noktasında zorlama hissi uyandırmaz, günlük hayatta başımıza gelen olayların ve tecrübelerin tatlı bir dille kanıtlamaya ihtiyaç duymadan, iddiasız bir şekilde anlatır, öznel görüşlerini rahat bir biçimde yansıtabilir. Deneme yazarları eleştirel bakış açısından hareketle, okuyucuyu değişime direnen konularda farklı düşünmeye sevk etmek için dili tatlı bir sohbet havası içinde usta bir sanatçı gibi sade ve özlü yer yer güldüren, okuyucuyu sıkmadan estetiği de ön plana çıkararak dilin en ince ayrıntılarına da yer vererek kullanır (Avcı Yenen, 2014; Gözler, 1982; Çelik, Demirgüneş ve Alaca, 2017). Nurullah Ataç'a

göre deneme, ‘Ben’in ülkesidir; ‘ben’ demekten çekinen, her eserine kendinden bir şeyler katmayan kişi denemeciliğe soyunmamalıdır. Ataç’a göre deneme yazarı kendini küçümsemekten alçak gönüllü olmalı, duygularını ve düşüncelerini okurlarına rahat bir biçimde yansıtabilmelidir (Özdemir, 2006: 63). Deneme türünde, yazarın kendini nasıl yetiştirdiği, hayata bakış açısı, hobileri, fobileri gibi birçok faktör etkili olmaktadır. Yazarı kadardır bir deneme. Eseri ne ondan fazla ne de ondan eksiktir. Yazarının yansımasıdır. Yazarın duygu ve düşünceleri, ahlaki bakış açısı, heyecanı ve tutkusu yazdıklarının ana hattıdır. Bu sebeple bu tür yazılarda realist bir yaklaşım, doğruluk, sonuca varma, kural ve ilkelere uymak gibi durumlar aranmaz (Şahbaz, 2008: 193). Deneme türü diğer türlere nazaran farklı özelliklere dayanır. Kurmaca bir dünyası yoktur. Zamanın, mekânın ve olayların ışığında gelişen kurmaca metinlerin kapalı dünyası denemenin doğasına uygun düşmemektedir. Deneme var olan hayatın tekrarlarından, hatalarından ve doğrularından doğmuş bir tür olarak kabul görmektedir. Konular kişisel bir perspektif ile ele alınır; farklı yazarların aynı konudaki değişik duygu ve düşüncelerini, görüşlerini, inanışlarını yansıtmaları açısından önemlidir. Denemelerde kurallara dayanmayan, serbest bir kompozisyon havası da hâkimdir. Çoğunlukla yazar, yapıtı kendi kendine konuşuyormuş gibi sohbet havası içinde kâğıda işler (Birinci, 1985: 134).

Deneme türüne farklı adlandırmalarda verilmiştir. Farklı yazarlarda farklı değerler kazanan deneme türü belli kalıplarının olmaması ve açıklanmasının zorluğundan dolayı “yazana göre yazı türü”, “tür dışı tür”, “civa gibi tür” gibi yakıştırmalarla da anılmıştır (Ateş, 1990). Deneme türünün diğer türler gibi basmakalıp değişmeyen sınırları yoktur. Birçok konuda kaleme alınabilmektedir. Yazarın kendi dünyasını yansıtmak için seçeceği her konu denemenin konusu olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple deneme günlük hayatın içinden gelen yaşanmışların odağından ilham alan ve bu ilhamlar neticesinde özgünlüğüne kavuşan bir türdür.

“Deneme metinlerinde toplumu ilgilendiren kavramlar, varlıklar, durumlar, olaylar ve olgularla ilgili yaşam, ölüm, aşk, sanat, felsefe, din, ahlak, gelenek, siyaset vb. her türlü konuda yazılar yazılabilir” (Başaran ve Akyol, 2009; Macit ve Soldan, 2004; Palavuzlar, 2009). Denemede Yazarların amacı, kanıtlama ihtiyacı duymadan kaleme aldığı farklı konulara hitap eden yazıları okuyucuya anlaşılır bir biçimde benimsetmektir. Yanılmalar sonucunda kazanılan tecrübelerin yansımasına dayanan deneme türündeki

eserlerin birçok bölümünde yazarların kendi bakış açılarına dair cümlelere rastlamak mümkündür. Bu sebeple sıklıkla “ben” adılını hatta “ben “adılını kapsayan “biz” adılını kullanma çabası denemenin vazgeçilmez bir parçası olarak görülür.

Yazarların deneyim ve birikimlerinin birbirinden farklı şekilde gerçekleşmesinden dolayı deneme türü zengin bir birikimin çıktısı olarak görülebilir. Deneme yazarı, hayata eleştirel pencereden bakar. Kabuğundan çıkamayanlara, tabulara, tek düzeliğe karşı çıkar. Ele aldığı konuya kendi süzgecinden geçirip, görüşlerini sade, kısa, anlaşılır özlü, nüktedan, okuyucuyu sıkmayacak biçimde yansıtır. Deneme yazarının eleştirel bakış açısını benimsetmek, okuyucuyu kabuğunun dışına çıkarabilmek ve farklı düşünmeyi özendirmek için kıvrak, usta bir üslubu olmak zorundadır (Aytaç, 1990: 9). Yazarın açıklayıcı bir şekilde bilgi vermesi sebebiyle denemeler, öznel bilgilerin okuyucu tarafından anlaşılmasını ve özümsemesini amaçlar. Deneme eserlerinde yazarların, bireysel bakış açılarının ön planda olması ve ikna edici bir söylemi tercih etmeleri nedeniyle, okurun hayatına bir şekilde giriş yapma zorunluluğu vardır. Okuyucu da bu birikimin hem tadına varmakta hem de birçok yönden gelişimini sağlamaktadır.

1.3.13.1.Çocuk Edebiyatında Deneme

Edebiyat, her insanın kendinde bir şey bulabileceği bir sahanın adı olarak ele alınabilir. Zengin bir kültürel birikimin dışa yansımaları edebiyatla mümkündür. Edebiyat, insanların birçok yönden gelişimine fayda sağlar. Yalnızca duygulara hitap etme gibi tek bir amacı yoktur. Kişiyi duygulandıran, eğlendiren ve öğreten ayrıca birçok yönden geliştiren bir misyonun adı olarak ele alınabilir. Edebiyat sahası her yaş aralığına uygun eserlerle çevrilidir. Bu saha yetişkinler için olduğu gibi çocuklara da birçok açıdan hitap etmektedir. Çocukların; duygusal gelişimine, zihinsel gelişimine ve dil gelişimine katkılar sağlar. Çocuğun anadilini kavradığı süreç edebiyatla desteklendiği takdirde dil sevgisi artmakta, dilin kuralları daha hızlı bir şekilde öğrenilmekte, okuma alışkanlığı gelişmekte ve dilin haz duygusu pekişmektedir (Aksaçlıoğlu ve Yılmaz, 2007; Dilidüzgün, 2004; Sever, 2015b). Böylece çocuğun daha etkili ve kalıcı bir dil edinim süreci yaşaması sağlanmaktadır.

Deneme türü sadece yetişkinlere hitap eden bir tür olarak düşünülmemelidir. Nitekim deneme türünün hitap ettiği sabit bir yaş aralığı yoktur. Çocukluktan yetişkinliğe kadar her dönemin kendine özgü önemli yaşantıları vardır. ‘Gelişim sürekli’

ifadesinden hareketle her dönemin ilgi ve ihtiyaçları farklı olacağından dolayı deneme türünün de çocukluktan başlayıp ilerleyen yaşlara kadar hitap etme durumu ortaya çıkmaktadır. Çocukların zihinsel açıdan gelişimleri için birçok edebi türle karşı karşıya getirilmeleri gerekmektedir. Deneme, kendine has özellikleri açısından çocukların hem bilişsel hem de duygusal açıdan gelişimlerine katkı sağlayacak bir tür olarak kabul edilmektedir. Çocuk, kendi seviyesine uygun deneme türünde yazılmış eserler sayesinde eleştirel bakış açısını ve araştırmacı yönünü keşfedebilir.

Çocuğun sağlam bir kişilik yapısını oluşturmada deneme türünün de diğer türler gibi etkisi oldukça fazladır. Deneme türü, okuma alışkanlığı bakımından ve çocukların kendilerini en uygun şekilde ifade edebilmeleri açısından önemli bir türdür (Göçer, 2010). Çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkı sağlayan deneme türünün çocuk edebiyatında diğer edebi türler kadar işlenmediği söylenebilir. Çocuk edebiyatında deneme ile ilgili eserlerin azlığı da dikkat çeken bir durumdur. Tanzimat'tan sonra tanıştığımız deneme türünün çocuklara hitap etmesi Cumhuriyet Dönemi'ni bulmaktadır. Cemal Süreya, Türk Edebiyatı'nda denemenin ortaya çıkışının Batı'ya göre neden geç kaldığını şöyle anlatır: “Bizim edebiyatımızda ise henüz kendine uygun bir düşünce ortamına ulaşamadığı, özgür bakış açısının yetersizliği nedeniyle kaynak yaratamadığı için, edebiyat türü olarak denemeye geç tanıştığımızı görmekteyiz. Ancak nitelikli bir birikim ve üretici bir bakış açısı ile geçilebilir denemeye. Edebiyat birikimleri, insani değerler ve bilimin getirdiği çağdaş anlayışla deneme değişir, gelişir ve zenginleşir” (Baycanlar, 2004: 16). Deneme türünde çocuklar için yazılmış deneme eserleriyle tanınan Cemal Süreya, Mustafa Ruhi Şirin, A.Vahap Akbaş, H. Salih Zengin, Yalvaç Ural gibi yazarlar bulunmaktadır.

Yalvaç Ural, çocuklar için kaleme aldığı denemeleriyle bu sahada ön plana çıkmaktadır. Yalvaç Ural çocuklar için kaleme alınan denemelerin edebiyattaki yerini ve aynı zamanda edebiyattaki eksikliğini şöyle aktarır: “Çocuk ve kitaplar. Geçmişten bu yana dünya bir yanlış yaptı. Hâlâ da bunu yanlış yapıyor. Şimdi kitap demek yalnızca edebiyat demek değil. Onun için ben denemeler yazıyorum. Edebiyat tabiki yazın sanatının en önemli soluk aldığı, kendini bulduğu bir alan. Ama deneme de edebiyatın bir parçası. O alanı bile bırakmışız. Ama çağdaş çocuğun öğrenme ve ilgi alanları artık değişik, farklı” (Karagöz, 2015: 102). Yalvaç Ural'ın bu sözleri deneme gibi önemli bir türün Çocuk Edebiyatında gerekli kıymeti görmediğini açıkça göstermektedir.

Denemenin de diğer türler gibi, çocuğun kendini tanıması bakımından, öznel bakış açısından hareketle düşüncelerin ifade edilmesi açısından önemsenmesi gerekir. Deneme türü ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında çocuk edebiyatı alan yazınında akademisyenlerin deneme türüne gerekli önemi göstermedikleri de söylenebilir.

1.3.13.2.Çocuk Deneme Yazılarında Bulunması Gereken Özellikler

Edebi eserlerin niteliği, okuyucunun kitabı anlama ve okuma alışkanlığını etkiler. Okuyucu, nitelikli bir eserle karşılaştığında okuma isteği artar, eserle daha sıkı bağ kurma fırsatını yakalar. Çocuklar için yazılmış eserlerin de bu perspektiften hareket ederek yazıya geçirilmesi gerekmektedir. Nitekim çocukların gereksinimleri yetişkinlerden farklıdır. Bu farklılıkların yazarlar tarafından dikkate alınması gerekmektedir. Çocuklar için yazılan nitelikli eserlerin çocuğun dil zevkine katkı sunması ve çocuğun dünyayı algılama biçimine katkı sunması beklenir.

Çocukların bilişsel becerilerine katkı sunan edebi türlerin genel bir bakış açısından hareketle öyküleyici, bilgilendirici ve şiir metinleri olmak üzere üç başlık altında toplandığı söylenebilir. Bu üç başlığın her biri kendi içinde çocuğun farklı bilişsel becerilerini geliştirmektedir. Öyküleyici metinler; kişi, olay, zaman ve mekân ekseninde sürükleyici bir anlatım imkânı sunarken Şiirsel metinler; duyguyu bilgilendirici metinler ise; öğreticiliği ön plana çıkarmaktadır. Yazarlar kaleme aldığı edebi eserleri metin türlerinin özelliklerinden hareketle oluşturmaktadırlar. Deneme bilgilendirici metinler başlığı altında ele alınan bir edebi türdür. Bu başlıklardan hareketle her türün kendine has özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda çocuklar için kaleme alınan deneme metinleri oluşturulurken yazarın göz önünde bulundurması gereken özelliklere hâkim olması ve bu bağlamda eserinin inşasına başlaması gerekmektedir.

Yazar, hitap ettiği kitlenin özelliklerine hâkim olduğu ölçüde başarılı bir eser ortaya koyabilir. Örneğin; somut işlemler döneminde yer alan bir çocukla soyut işlemler döneminde yer alan bir çocuğun hayatı algılayış biçimi birbirinden farklı olacaktır. Soyut işlemler döneminin hitap ettiği yaş aralığı olarak ele alınan 11-16 yaş aralığındaki çocuklar bu dönemde soyut düşünme, problem çözerken bilimsel yöntemlerden yararlanma, inanç sistemlerini keşfetme, değer ve ilkelere sahip olma, fikir dünyasına yönelme ve düşüncelerini etkinliklerle yansıtmaya kabiliyetine ulaşır (Senemoğlu, 2002). Yazar yaş aralıklarının özelliklerini bilerek yola çıkarsa daha nitelikli ve okunabilir

eserler meydana getirebilir. Bu sebeple yazarın öncelikle hangi yaş seviyesine hitap ettiğinin tespitini yapması gerekmektedir.

Çocuklar için yazılmış iyi bir deneme metninde bulunması gereken birden çok özellik bulunmaktadır. Bunların başlıcaları; deneme metinleri çocuğun ilgisini çekebilecek konularla donatılmalıdır. Çocuklara geniş bir dünya görüşü sunup farklı düşüncelere hâkim olması sağlanmalıdır. Entelektüel bir bakış açısı kazandırmalı, dil ve anlatımı çocuklara dil zevki aşılacak anlaşılır nitelikte olmalı, eserde konu bütünlüğü sağlanmalıdır. Karmaşık ve anlaşılmaz cümleler yerine sade ve anlaşılır cümlelere yer verilmelidir (Gündoğdu, 2012). Deneme türü salt kuralların hâkim olduğu bir edebi tür olarak da düşünülmemelidir. “Deneme türünde, belirli kuralları yoktur. Deneme yazarı, istediği konuda açık, anlaşılır bir dille ve ilgi çekici bir üslupla düşüncelerini ifade eder. Bu bağlamda, deneme yazarının yazdığı konuda okuruna düşüncelerini sunarken bilgiler de iletmesi, kültürlü olması beklenir. Etkileyici bir üslupla kaleme alınan denemeler okurun ilgisini çeker” (Akın,2019:158). Dilin zenginlikleri iyi bir şekilde harmanlanarak deneme metinleri ile çocuklara aktarılabilir. Çocukların deneme türüne bakış açılarının olumlu yönde değiştirmek için çocukların bildiği tanıdık konulardan hareket edilebilir. Böylelikle deneme eserleri ile çocuklar dil zevkinin tadına varabilir. Ural’ın bu konuda şu görüşü önemlidir: “Deneme, yaratıcı etkinliklere uygun, günümüz çocuklarının ilgilerine ve beklentilerine kapı aralayıcı bir tür olması gerekir (Karagöz, 2015).

Denemenin bilgilendirici metinler başlığı altında ele alındığı bilgisinden hareketle salt bilgiyi aktarma işlevi yoktur. Çocuğun bilgiyle beraber farklı görüşlerin harmanlanmasıyla sentez bir görüş geliştirmesine ve çocuğun araştırma hissinin gelişmesine katkı sunması beklenmektedir. Deneme sadece bilgi dünyası değil, kuşku yaratma dünyasıdır (Palavuzlar, 2009). Palavuzlar’ın bu görüşünden hareketle yazarların çocuklar için kaleme aldığı deneme eserlerinin bilgi yoğunluğu içinde çocuğu boğmadan düşünmeye ve yeni bir şeyler keşfetmesine olanak sağlaması gerektiği söylenebilir. Yazar, güncel konulardan hareketle oluşturduğu eserlerini yansıtırken kendi görüşünü de okuyucuya göstermelidir. Böylece çocuğun kendine özgü bir bakış açısı geliştirmesine imkân ve fırsat sağlanabilir.

1.3.13.3. Türkçe Ders Kitaplarında Deneme

Deneme, Çocuklara günlük olayları bir süzgeçten geçirip karar verme becerisine katkı sağlayan bir tür olarak kabul edilir. Sorgulama yetisinin çocuğa kazandırılması belki de eğitimin en önemli işlevlerinden biridir. Çocuk sorguladıkça doğru bilgiye ulaşır ve öğrenir. Deneme türü de çocuğun sorgulaması ve eleştirel düşünmesi açısından üzerinde özenle durulması gereken bir türdür. Çocuklar seviyelerine uygun deneme metinleri aracılığıyla yaratıcı güçlerini, duygusal ve ruhsal zekâlarını, kişiliklerini, topluma uyumlarını, edebî bilgilerini, sözcük dağarcıklarını ve okuma becerileri geliştirilebilir. Deneme metinleri çocukların farklı bakış açıları kazandırır. Olaylara birçok yönden bakabilme fırsatı sunar, onlara diğer düşüncelere de saygı göstermeyi kazandırır (Şahbaz, 2008). Bu sebeple Türkçe derslerinde deneme türü ile ilgili metinlere yer verilmeli ve çocuklar bu türle karşı karşıya getirilmelidir. Çocuğun dil gelişimine, sosyal ilişkilerine olumlu açıdan katkı sağlayacağı düşünülen deneme türü eğitim hayatında çocuğun kendini tanımasını, öz benliğini geliştirmesini, kontrol becerileri açısından planlı bir düzeninin olmasına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocuğun hem aktif hem de pasif kelime hazinesini geliştirip okuma alışkanlığı ve dil sevgisi kazanmasında denemenin olumlu açıdan katkısının bulunduğu düşünülmektedir. Çocuk deneme metinleri ile birlikte, gerçeğe uygun sembollerle zihnini sınırlandırmaz, içinde bulunduğu zamandan sıyrılıp fikirler hakkında kafa yorar ve zihinsel faaliyetlerini hızla geliştirir, yeni güçlü malzemelerle kendi dünyasını kurar (Kol, 2011). Kendi dünyasında kendiyle konuşuyormuş gibi fikirlerini yansıtan ve sorgulayan çocuk zihinsel becerilerinin gelişmesi açısından olumlu yönde bir adım atmış olur. Çocuk deneme metinleri aracılığıyla sabit fikirlerden, kuralcı ve tanıma dayalı sistemlerden uzaklaşır, kendi özgür dünyasında yazdıkları veya okuduklarıyla baş başa kalır.

Dil becerilerinin kazandırılması Türkçe derslerinde çoğunlukla metinler aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu sebeple metinler, öğrencilere ana dili zevkini aşıl原因 öğrencileri kültürel unsurların tatlı örnekleriyle karşılaştıran metinlerden seçilmelidir. Metin türleri Türkçe Öğretim Programında üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar: Hikâye edici, bilgilendirici ve şiir metinleridir. Programın dışına çıkmadan ve belirtilen metin sayısından uzaklaşmamak kaydıyla hangi temada kaç metin türünün bulunacağı yazarın inisiyatifine bırakılmıştır. Yazar dil becerilerinin gelişimine katkı sunan

metinlerle çocuğu karşılaştırmalıdır. Çocukların istendik yönde davranış geliştirmelerine fırsat sunan metinlerden yararlanmalıdır. Dilin zenginliklerini yansıtan kültürel sembollerin yoğunlukta olduğu metinlerden yararlanmalıdır. Çocukları farklı farklı metin türleriyle karşılaştırıp dilin zenginliği yansıtılmalıdır. Ders kitaplarında yer alan metinler içerisinde ilkokula nazaran daha çok ortaokul metinlerinde yerini alan deneme türü (MEB, 2019). “Tür özellikleri itibariyle çocuğun ergenlik dönemindeki gelişimsel ihtiyaçlarıyla birebir örtüşür. 11-16 yaş aralığında soyut işlemler dönemi olarak adlandırılan bu evrede birey; soyut düşünme, bilimsel yöntemle problem çözme, değer ve inanç sistemini yapılandırma, fikir dünyasıyla aktif olarak ilgilenme ve düşüncesini etkinliklere yansıtma gibi temel özelliklere erişir” (Senemoğlu, 2002).

Çağın düşünen, sorgulayan, eleştiren ve üreten çocukları için son derece önemli bir ihtiyacı karşılayan deneme türü okul çağındaki çocukların bilişsel, sosyal ve dilsel gelişimin tamamlayıcısı olarak sınıf ortamına taşınmalı ve sıklıkla işlenmelidir (Göçer, 2010). Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda üç temel başlığa ayrılan edebi türlerin yanında her kademe için 8 tema belirlenmiştir. Her temada becerilerin gelişimini destekleyen 3 okuma ve 1 dinleme/izleme metni olmak üzere toplamda 4 metin kullanılması gerektiği belirtilmiş. Temalara eşit dağıtma şartıyla toplamda 8 serbest okuma metnine de yer verilmesi gerektiği açıkça programda yazılmıştır. Ayrıca ders kitaplarında her sınıf düzeyi için toplamda 40 metin yer alacaktır (MEB, 2019: 15-16). Programda, okutulacak metin türlerinin sınıflara göre düzeyleri aşağıda belirtilmiştir.

“T.5.3.12. Öykü, haber masal, fabl tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntıya girilmemelidir” (MEB, 2019: 36).

“T.6.3.26. Gezi, hatıra, mektup, tiyatro türleri öğretilmelidir. Metin türleri ile ilgili ayrıntıya girilmemelidir” (MEB, 2019: 41).

“T.7.3.29. Sohbet, günlük, biyografi, otobiyografi türleri üzerinde durulur” Metin türleri ile ilgili ayrıntıya girilmemelidir” (MEB, 2019: 45).

“T.8.3.26. Makale, fıkra, deneme, roman, destan türleri üzerinde durulur. Metin türleri ile ilgili ayrıntıya girilmemelidir” (MEB, 2019: 49).

Yukarıda belirtildiği üzere öğrenciler deneme türüyle 8. Sınıfta tanışmaktadır. Programdan hareketle deneme türünün 8. Sınıfa kadar somut olarak yer almaması program yapımcıların deneme türüne gerekli önemi vermediğini göstermektedir. Programın

metin türleri ile ilgili farklı metin ve kazanımlara yer vermesi gerektiği söylenebilir. Özellikle bu çalışmanın araştırma konusu olan deneme türünün gerekli değeri görmesi açısından erken yaşlarda çocuklarla buluşturulması gerekir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde yöntem, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin analiziyle ilgili bilgiler verilmektedir.

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Deneme türündeki eserlerin incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma farklı kullanım şekilleriyle ele alınan bir yöntemdir. Nitel araştırma “doküman analizi, gözlem ve görüşme gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı olay algı ve durumların gerçek ortamda yansıtıldığı bir yöntemdir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Bir başka tanıma göre ise Best (1959) “Belgelerin ve kayıtların sistemli olarak ele alınması şeklinde ifade

edilmektedir” (Karasar: 1998). Nitel araştırma yönteminin araştırmaya hizmet etme açısından en uygun yöntem olduğu düşünülmektedir.

2.2. ÇALIŞMA MATERYALİ

Çocuklar için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen 18 deneme kitabı çalışmanın materyalini oluşturmaktadır. Türk Edebiyatı’nda çocuklar için kaleme alınan deneme kitapları hem alan yazının da hem de kütüphane ve çevrimiçi ağlarda araştırılmıştır. Araştırmalar sonucunda çocuklar için kaleme alınan 18 deneme kitabı tespit edilmiştir. Seçilen deneme kitaplarının ismi, yazarı, basımevi ve yılı tablo-1’de sunulmuştur. Ayrıca alan yazınında deneme ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taraması da tablo-2’de sunulmuştur.

Tablo 2. 3. Çalışma Materyalini Oluşturan Deneme Kitapları

Kitap Adı	Kitabın Yazarı	Yayınevi	Yayın Yılı	Yayın Yeri
Hop Çilili Çilili	Yusuf Çağlar	Denge Yayınları	1997	İstanbul
Vay Canına	Mevlâna İdris Zengin	Kırkambar Yayınları	1997	İstanbul
Yazı Defteri	Yusuf Çağlar	Kırkambar Yayınları	1998	İstanbul
Kim Duma Kim Kime	Gökhan Özcan	Uğurböceği Yayınları	2005	İstanbul

Aşkolsun Çocuğum Aşk Olsun	Mustafa Ruhi Şirin	Kök Yayıncılık	2006	Ankara
Eyvah Kitap	Mine Soysal	Günışığı Kitaplığı	2006	İstanbul
Göge Çizilmiş Resimler	Vahap Akbaş	Salıncak Yayınları	2008	İstanbul
40 Hazine	Mustafa Ökkeş Evren	Nar Çocuk	2012	İstanbul
Bir Miyav İki Hav Hav	H.Salih Zengin	Venüsya Çocuk Kitaplığı	2013	İstanbul
Gazoz Kapağı	H.Salih Zengin	Venüsya Çocuk Kitaplığı	2013	İstanbul
Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma	Yalvaç Ural	Yapı Kredi Yayınları	2013	İstanbul

Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer	Yalvaç Ural	Yapı Kredi Yayınları	2014	İstanbul
Çocuklar ve Bir Gün	Vural Kaya	<i>Kayalıpark Yayınları</i>	2016	İstanbul
Başparmak Çocuklar	Yalvaç Ural	Yapı Kredi Yayınları	2018	İstanbul
Stephen Hawking Herkül'ü Döver	Yalvaç Ural	Yapı Kredi Yayınları	2019	İstanbul
Aritmetik İyi Kuşlar Pekişi	Cemal Süreya	<i>Can Çocuk</i>	2022	İstanbul
Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler	Feyza Kartopu	Cezve Kitap	2022	İstanbul

Kafamda Tuhaf Sorular	Mavisel Yener T	Tudem Yayınları	2023	Ankara
-----------------------	--------------------	-----------------	------	--------

Tablo 2. 1 'de Çalışma materyalini oluşturan deneme kitaplarının isimleri, yazarları, yayınevleri ve yayın yıllarına dair bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 2. 4 Deneme Türünün Alan Kaynaklarındaki Gösterimi

Çocuk Edebiyatı Alan Kaynakları	Çocuklar İçin Yazılan Deneme Kitaplarında Bulunması Gereken Özelliklerin Alan Kaynaklarında Yer Verilme Durumu	Çocuklar İçin Yazılan Deneme Kitaplarına Alan Kaynaklarında Yer Verilme Durumu
Oğuzkan (2013), Çocuk Edebiyatı	Yer verilmemiştir.	Yer verilmemiştir.
Oğuzkan (2013), Yerli ve Yabancı Örneklerle Çocuk Edebiyatı	Yer verilmemiştir.	Yer verilmemiştir.
Sever (2013), Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü	Yer verilmemiştir.	Yer verilmemiştir.
Temizyürek, Şahbaz ve Gürel (2016), Çocuk Edebiyatı	Yer verilmemiştir.	Yer verilmemiştir.
Kıbrıs (2016), Çocuk Edebiyatı	Yer verilmemiştir.	Yer verilmemiştir.
Şimşek (2016), Kuramdan	Yer verilmiştir.	Yer verilmiştir.

Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El kitabı		
Yalçın ve Aytaş (2017), Çocuk Edebiyatı	Yer Verilmiştir.	Yer verilmiştir.
Akın (2019), Çocuklar İçin Edebiyat Eğitimi	Yer Verilmiştir.	Yer Verilmiştir.

Tablo 2. 2’de çalışma materyalinin hangi alan kaynaklarında geçtiği gösterilmiştir.

Çocuklar için yazılan ve çalışmada esas alınan 18 deneme kitabı araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir. Tespit edilen kitapların bazıları alan kaynaklarında önerilen kitaplar olurken diğerleri ise saha çalışması sonucunda tespit edilen kitaplardan oluşmaktadır. Ayrıca alan kaynaklarında çocuklar için yazılan deneme kitaplarında bulunması gereken özellikler araştırılmıştır. Tablo 2 incelendiğinde alan kaynaklarından Şimşek (2016), Yalçın ve Aytaş (2017) ve Akın (2019) dışında kalan yazarların çocuklar için yazılan deneme kitaplarında bulunması gereken özelliklere değinmediği ve çocuklar için yazılan deneme kitaplarından bahsetmediği tespit edilmiştir. Bu tespitler tablo 2’ de gösterilmiştir. Bu bağlamda alan kaynaklarında çocuklar için deneme türüne gerekli önemin gösterilmediği söylenebilir.

2.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Çalışmanın bu bölümünde Çalışma materyalini oluşturan deneme türündeki kitaplara ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmalar sonucunda 18 deneme kitabı tespit edilmiştir. Eserlerden 12 ‘si yayınevlerinden temin edilirken geriye kalan 6 kitap ise Batman Şenay Aybüke Halk Kütüphanesinden temin edilmiştir. Tüm kitaplara ulaşıldıktan sonra çocuklar için kaleme alınan deneme türündeki eserler okunmuştur. Verilerin toplanmasında doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesinin kullanıldığı araştırmalarda araştırmacı gözlem veya görüşmeye yapmaya gerek kalmadan veriler elde edebilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Basılı materyallerin ayrıntılı bir şekilde incelendiği bu çalışma doküman analizine uygun bir çalışma olarak ele alınmaktadır. Başka bir deyişle doküman incelemesi Arıcı, Ungan ve Şimşek’in (2016) araştırmaya konu olan konunun çalışma grubunu oluşturan her türlü yazılı ve görsel materyallerin

detaylı bir şekilde ele alınıp analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi Forster (1994)'a göre aşamalarla gerçekleşmektedir. Bunlar: dokümanlara ulaşma orijinalliğin kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması, verinin analiz edilmesi ve verinin kullanılması aşamalarıdır. Çocuklar için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme yazılarında aranılması gereken nitelikleri bulundurup bulundurmadığına dair elde edilen veriler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analiz sürecinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Belirlenen özellikler doğrultusunda inceleme yapmak için en uygun yöntemin betimsel analiz yöntemi olduğu söylenebilir. “Daha önceden belirlenmiş tema ve özelliklere göre eserlerin özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel analiz türüdür (Özdemir, 2013: 336). Çocuklar için yazılmış 18 deneme kitabı tespit edilmiştir. Bu kitapların incelemesi yapılırken Yalçın ve Aytas (2017) çocuklar için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme yazılarında aranılması gereken nitelikler göre incelenip araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

Yalçın ve Aytas' a (2017) göre çocuklar için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme yazılarında aranılması gereken nitelikler:

- İlk gençlik çağı çocukları için hazırlanacak kitaba alınması gereken deneme, sohbet ve köşe yazılarının bu yaş çocuklarının ilgilendikleri, zaman zaman karar vermekte güçlük çektikleri konularda doğruları araştıran yazılar olmalıdır.
- Yazılar güncel konuların yanında çocuk için gerekli ve ölünceye kadar kullanacağı ana temalar üzerine kurulmalıdır.
- Konu bütünlüğü olan, özel araştırma ve çabaya gerek kalmayacak kadar açık gerçekleri tartışan yazılardan seçilmelidir.

- Dili ve anlatımı çocuklara dil zevki aşılayabilecek niteliklere sahip olmalıdır. Yoğun ve karmaşık cümle yapısı olan metinler yerine açık, sade ve anlaşılır cümlelerle yazılmış metinler tercih edilmelidir.

- Tamamen düşünce yoğunluğu olan değil, aldığı düşünceyi örneklerle zenginleştirmeye çalışan metinler seçilmelidir.

- Yazarın mesleği, birikimi ve seçilen yazı arasında mutlaka bir ilgi kurulmalıdır.

- Yardımcı çocuk edebiyatı kitabından ilk metinden başlayarak düşüncelerin, tartışma unsurlarının ve yazarın bu konuda görüşlerini barındıran bölümlerin gösterilmesinde çocuklara yardımcı olunmalıdır.

- Seçilen metinlerde bulunan ve çocuklarının anlayamayacağı söz, kavram ve düşüncelerin açıklayıcı bilgiler metin altına yerleştirilmelidir.

- Seçilen metinlerde konuşulan dilin en güzel örneklerine, atasözleri, deyimler ve söz sanatlarına belirli ölçülerde yer verilmiş olmalıdır.

- Seçilen metinlerin söz sayıları belirlenmeli, her yazının ortalama 500 kelimeyi geçmemesine özen gösterilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgulara ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

3.1. HOP ÇİLİLİ ÇİLİLİ

3.1.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Yusuf Çağlar

Yayınevi: Denge Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 1997

Sayfa Sayısı: 96

Kitabın Özeti

Çocuklar için yazılmış denemelerden oluşan *Hop Çilili Çilili* eserinin ilk bölümü çocuklara doğanın güzelliklerinin anlatımı ile başlar. “*Bakın gökyüzü ne kadar güzel, sular ne kadar sakın, toprak ne kadar memnun. Erik ağaçları çiçek elbiselerini giyinmiş*” (Çağlar ,1997:19). Yazar, İlk bölümde doğanın güzel bir tasvirini kendi öznel düşünceleriyle harmanlanmıştır. Eserin 2. Bölümünde çocuklarla beraber okul sıralarında yerini alan yazar, eğlenceli bir yaklaşımla çarpım tablosuna değinir. “*Ben hala parmaklarımla sayıyorum.Çarpım tablosunu ezberleyemeyen yüzlerce çocuktan sadece biriyim.7'lere, 8'lere ve 9'lara fena halde dargınım. Büyük rakamlarla karşılaştığım zaman ayak parmaklarım yetişir imdadıma*” (Çağlar ,1997:37). Eserin diğer bölümlerinde çocukların oyuncaklarla sınavı, annenin önemine ve iyi kitapların hangi özelliklere sahip olması gerektiğine değinen yazar, yer yer şarkılara ve şiirlere de eserinde yer vermiştir. “*Nasıl doyar , bu kocaman mavi gökyüzü bir lokma geceyle*” (Çağlar ,1997:79). Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bu güzel şiirini çocuklarla buluşturan yazar şiir üzerinden çocuklara sorular yöneltmiştir. Kitabın son bölümünde 21. Asırda savaşlar yüzünden çekilen acılara dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Savaş yüzünden ölen çocuklara değinen yazar , çocukları acı bir gerçekle karşı karşıya getirmektedir. “*Ama adamların niyeti bozuk, sürekli öldürüyorlar. Beni vurmayın ben daha çocuğum, demeye bile fırsat vermiyorlar*” (Çağlar ,1997:79). Savaşta çarpışan insanların da geçmişte şort ile gezen birer çocuk olduklarına değinen yazar, savaşların son bulmasını ve büyüklere barış çağrılarını yapmamızı istemektedir.

3.1.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Hop Çilili Çilili adlı eser 34 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 1. Hop Çilili Çilili: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Merhaba Bahar	164
Hop Çilili Çilili	118
Nisan Yağmurlarını Haber Veriyorum	111
Yağmur Olunca Ben	116
Bir Aksak Karınca Türküsü	120
Kar, Dua, Oruç ve Şiir	186
Öğretmen Amcalara Duyurulur	227
Kurşun Kalem	175
Kim Korkar Hain Çarpım Cetvelinden	78
Karne Yerine Elma Şekeri	247
Okullara Portatif Çatı	257
Ne Güzel Dönüyor Çemberim	185
Ayva Çiçek Açmış	372
Armut Yazısı	173
Elmanın İçinde Bir Kurtçuk	201
Şeftali Kelebeği	323
365 Gün Anne	146
Annem Kulaklarımı Çok Seviyor	118
Çizgi Roman Okuyorum, Vay Halime	228
Annelere Babalara Nasihat	112
Ay'ı İçtim, Ay'ı İçtim	100
Anneme Açık Mektup	338
Hala Çocuk Kalbini mi Okuyorsunuz	92
İyi Kitap Nedir	108
Bilene Aferin	75
Kuşların Şairi	96
Kütüphanemizde Neler Olabilir	105
Dağlarca, Tuğcu ve Nasrettin Hoca	110
Saflan	66
Masal ile Hikâye Arasındaki Fark	152
Kıpırdamayın, Buraya Kadar	180
Müteahhit Amcalara Çimdik	77
Kılıç, Mızrak, Balta, Ok, Kalkan	152
Büyükklere Çağrı	150

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Hop Çilili Çilili* adlı kitabın 34 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 34 bölümünde 500 kelimeden az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi

geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle. Kelime sayısı açısından çocuklar için yazılmış bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.1.3. Örneklerin Varlığı

Deneme eserlerinin temelinde öznel düşünceler yer almaktadır. Bu öznel düşünceler yoğun bir şekilde okuyucuya aktarılır. Okuyucunun bu düşünceleri daha iyi anlayabilmeleri için bu düşünceler örnekler ile desteklenmelidir. “*Düşünceyi geliştirmenin bir diğer yolu olan örnekleme; soyut bir düşünceye somutluk katmak, onu okuyucunun zihninde canlandırmaktır. Gördüklerimizden, yaşadıklarımızdan, okuduklarımızdan ya da tasarladıklarımızdan seçilen örnekler kimi durumlarda sayfalarca açıklamadan daha etkili olur*” (Özdemir, 1979:78).

“*Ayva çiçek açınca ne olur bilirsiniz. Bahar biter, yaz mevsimi başlar. Onun için çobanlar ‘Ayva çiçek açmış yaz mı gelecek ‘diye neşeli bir türkü tutturup sıcaklara hazırlanırlar*” (Çağlar ,1997:51).

Hop Çilili Çilili adlı eserde, örneklerden sıklıkla yararlanılmıştır. Bu örnekler ile yazar çocukların zihninde daha net örüntüler oluşmasını sağlamıştır.

3.1.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Türk dili, geçmişten gelen kültürel birikim sebebiyle farklı dillerden etkilenmiştir. Bu etkileşim ile birlikte dilimizde yabancı sözcükler sıklıkla yer almıştır. Yabancı sözcüklerin sıklıkla yer aldığı ve sözcüklerin açıklamasının yapılmadığı eserlerin anlaşılması da güçleşmektedir. Yetişkinler gibi Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde de yabancı sözcüklerin açıklaması ile birlikte verilmesi deneme eserinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“*Okulların çatılarını ‘portatif’ hale getirin, derim. Böylece yaz aylarında çatıları kaldırırız, kış gelince de tekrar yerine koyar soğuktan korunuruz*” (Çağlar ,1997:41).

Yazar, ‘portatif’ kelimesinin açıklamasını cümle içinde vererek çocuklar tarafından anlaşılması güç bir kelimenin açıklamasını yapmıştır. Bu bağlamda eserin, anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.1.5. Atasözü ve Deyimler

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde üzerinde önemle durulması gereken başlıkların başında atasözleri ve deyimler gelmektedir. Çünkü atasözleri ve deyimler bir dilin temel yapı unsurlarından biridir. “*Atasözü ve deyimleri öğrenmek hem dilin zenginliklerini hem de kültürün dile vurmuş yansımalarını görmeyi sağlar*” (Emiroğlu, Özbayrak ve Sarıgül, 2022: 470).

“*Bazılarımız da ‘armut piş ağzıma düş’ derler*” (Çağlar ,1997:55).

Yazar, eserinde dilin zenginliğinin göstergesi olan atasözlerinden yararlanmıştır.

“*Büyükleri sürekli şaşkına çevirir. ‘İpe un serer’ fincancı katırlarını ürkütür*” (Çağlar ,1997:84).

Deyimlerden de sıklıkla yararlanan yazar ipe un sermek deyimini açıklayıcı bir dille okuyucusuna aktarmıştır. *Hop Çilili Çilili* adlı eserin atasözleri ve deyimler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.1.6. Söz Sanatları

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bulunması gereken özelliklerden biri de söz sanatları özelliğidir. Söz sanatları, metinlerin tekdüzeliğini bozan okuyucunun dikkatini toplayan bir unsur olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmada çocukların sıklıkla karşılaştıkları (*Benzetme, kişileştirme, konuşturma, tezat ve mübalağa*) gibi söz sanatları ele alınmıştır.

“*Şiir elma şekeri gibi bir şeydir*” (Çağlar ,1997:17).

Kartopu, benzetmelerden sıklıkla yararlanarak çocukların dikkatini esere toplamaya çalışmıştır.

“*İşte biz bunun için seviyoruz yağmuru. O bizim en güzel resmimizi çiziyor*” (Çağlar ,1997:23).

“*Kurtçuk yinede susmadı : ‘Ben bir şeftali kelebeğiyim. Elma ağacından da kovulmadım’ dedi*” (Çağlar ,1997:58).

Kişileştirme ve konuşturma sanatının güzel örneklerine de yer veren Kartopu, çocukların hayal güçlerini harekete geçirmeye çalışmıştır.

“Annem , bir bardağı su ile doldurur, dolunay gecesi ayazda bırakır, sabahleyin o suyu alır içerdi ve ‘Ay’ı içtim der, çocuklar gibi sevinirdi” (Çağlar ,1997:69).

Ay benzetmesiyle abartma sanatının güzel örneğine yer veren Kartopu , söz sanatları açısından incelenen başlıklardan bir tek tezat sanatına yer vermemiştir. Eserde söz sanatlarına sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda eserin , söz sanatları özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.1.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Metin ve metin türleri bir konu etrafında yazılan yazılardır. Konu, metnin temel odak noktasını oluşturan unsurdur. Yazar bir konu etrafında metnini oluşturur. Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde de konu önemli bir unsur olarak ele alınmaktadır. Çocuklar için kaleme alınan deneme yazılarında araştırmaya gerek duyulmayacak konulara yer verilmelidir. *“Konu bütünlüğü olan, özel araştırma ve çabaya gerek kalmayacak kadar açık gerçekleri tartışan yazılardan seçilmelidir”* (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“Ey işkolik babalar! Ara sıra çocuğunuzu işyerine getiremiyorsanız, işyerinizi evinize getirin. Böylece çocuğunuz yüzünüzü unutmasın” (Çağlar ,1997:68).

“ Şimdi, eğer müsaade ederseniz, buradan bir kez daha büyüklere nanik yapıp barış çağrısında bulunalım. Bakalım bu kez büyükler sesimize kulak verecekler mi” (Çağlar ,1997:92).

Kartopu , eserinde yer alan bölümlerin kendi içinde konu bütünlüğünü sağlamaktadır. Ayrıca bölüm sonunda büyüklere verdiği öğütlerle de konu bütünlüğüne katkı sağladığı söylenebilir.

“Kuşların Şairi Mustafa Ruhi Şirin: onun şiirlerinde gökyüzünün bütün renklerini bulursunuz. O bizim şairimizdir” (Çağlar ,1997:80).

Yazar, Mustafa Ruhi Şirin’i anlattığı bu bölümde , özel çabaya gerek kalmayacak bir şekilde şair hakkında çocukları bilgilendirmiştir.

3.1.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Edebi metinler, yazarların gölgesi olarak düşünülebilir. Bu düşünceden hareketle Birçok türde olduğu gibi deneme eserlerinde de yazarın geçmişi ve birikiminin izlerini

görmekteyiz. Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde de yazarın öznel düşüncelerinin içinde geçmişi ve birikimini yansıttığı cümlelere rastlanmaktadır.

“Benim babam biraz uçuk bir adamdır. Şairdir. İyi günler için iyi projeleri vardır.’ Kent Çocukları İçin Hayat Bilgisi’ kitabını hazırlıyor. Bu proje bana çok komik geliyor. Ama okullarda okutulsa fena olmaz” (Çağlar ,1997:31).

Hop Çilili Çilili adlı eserde yazarın geçmişinden kesitler sunarak birikimlerini çocuklarla paylaştığını söyleyebiliriz.

3.1.9. Dilin Anlaşılrlığı

Dilin anlaşılrlığı, edebi metinleri birçok açıdan etkilemektedir. Okuyucu kitlesi çocuk olan edebi metinlerde bu durum daha da önemli bir hal almaktadır. Çünkü çocukların okumakta güçlük çektiği eserleri benimsemesi anlaşılır bir metne göre daha zordur. *Hop Çilili Çilili* adlı eserin, sade ve anlaşılır bir dille yazıldığı tespit edilmiştir. Eserin, dilin anlaşılrlığı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

“Hemen anneme koştum. Gazetede ki haberi gösterdim ona. Annem hortlak görmüş gibi haykırdı. Parmaklarımı en fazla beşe kadar sayabildim” (Çağlar ,1997:71).

3.1.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde önemli görülen düşünceler okuyucuya gösterilmelidir. Özellikle yazarın öznel düşünceleri ve tartışma unsurlarının gösteriminde çocuklara yardımcı olunmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“Bugüne kadar çok sayıda armut yedim. Doğrusu armut yemek çok kolay; ama bir armut yazısı yazmak çok zor bir iş. Şimdi ben bugüne kadar yediğim armutları size övmek istiyorum” (Çağlar ,1997:54).

Kartopu , yukarıda yer alan bu düşüncelerini armut şekliyle çocuklara yansıtarak ‘armut piş ağzıma düş’ atasözünü kavratmaya çalışmıştır. *Hop Çilili Çilili* adlı eserde, yazarın önemli gördüğü düşünceler okuyucuya dikkat çekici bir şekilde yansıtılmıştır.

3.1.11. Konuların Güncelliği

Yaşadıkları çağın kültürel sembollerinin eserlerde yer alması çocukların eseri benimseyip zevkle okumalarını sağlayan bir durum olarak görülmektedir. Çocuklar için

yazılan deneme eserlerinin de çağın kültürel sembollerini yansıtan güncel konulardan oluşması çocukların eseri benimseyip daha çok okumalarını sağlayacaktır. *Hop Çilili Çilili* adlı eser, güncel konuların ele alındığı bir eserdir. Eserin güncellik özelliğini karşıladığı söylenebilir.

“Annem diyor ki, ‘sizler şanssız çocuklarsınız, soba başında televizyonsuz odada masal dinlemenin zevkini bilemezsiniz” (Çağlar ,1997:87).

3.1.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocukların okumaları için kaleme alınan deneme eserlerinde yalnızca çocukluk dönemi olay ve durumları ele alınması eserlerin niteliğini düşürmektedir. Çocukluk döneminin yanında, çocuğun ömür boyu kullanabileceği olay ve durumlarda yansıtılmalıdır. Böylece çocuğun kişilik temeline bir tuğla koyulmuş olur.

“Son olarak iyi kitap için bir söz daha söyleyeyim: İyi kitap, zamanla eskimez. Edebiyatın inceliklerini içinde barındırdığı için bütün zamanlarda yeni şeyler söyleyebilir” (Çağlar ,1997:77).

Metinde yer verilen bu ifadelerden hareketle *Hop Çilili Çilili* adlı eserin yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğine hizmet ettiği söylenebilir.

3.1.13. Doğruların Yansıtılması

Çocuklar, okuma kitabı seçerken konu konusunda kararsız kalabilirler. Çocuklara bu konuda yardımcı olunmalıdır. Doğruların yansıtıldığı eserler çocuklara önerilmelidir. Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde doğruları yansıtan eserler çocuklarla buluşturulmalıdır.

“Bizi topraktan ve çiçekten uzaklaştıran mimar amcalara dargınız. Hepsi de kendisini çok uyanık sanıyor. Oysa biz onların numaralarını yutmuyoruz. Üst üste yirmi tane ev olmaz. Apartmanların yirmi tanesi yan yana dizilmez. Hepsinin onlarca penceresi ve bahçesi olmalı” (Çağlar ,1997:93).

Çağlar, eserinde yer verdiği bu sözlerle, çocukların dilinden yüksek binaları eleştirerek çocuklara doğruları yansıtmıştır.

Tablo 3. 2. Hop Çilili Çilili: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	+
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	+
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Hop Çilili Çilili* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak alan yazınında yerini alan özelliklerdir. Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda *Hop Çilili Çilili* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özelliğin tamamını yansıttığı tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle *Hop Çilili Çilili* adlı eserin çocuklar için yazılmış nitelikli bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.2. VAY CANINA

3.2.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Mevlâna İdris Zengin

Yayınevi: Kırkambar Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 1997

Sayfa Sayısı: 176

Kitabın Özeti

Mevlâna İdris Zengin'in kaleme aldığı Süleyman Karaoğlu'nun resimlediği *Vay Canına* adlı eser, Çocuk Edebiyatı sahasında deneme türünde önemli bir eser olarak ele alınır. Eserde, her metinden sonra o metinle ilgili bir çizime yer verilir. Eserin, ilk bölümlerinden itibaren özgür bir dünyanın özlemi dile getirilmektedir. “*Aç kapıyı sonuna kadar aç ve öylece bırak girenlere özgürlük, çıkanlara özgürlük*” (Zengin ,1997:6). Özgürlük için tüm kapıların açılması gerektiğini çocuklara anlatan yazar hapishanelerin kaldırılması isteğinde de bulunmuştur. Eserde üzerinde durulan diğer bir konu savaşlardır. Savaşların dünyaya ve insanlara verdiği zararlar dile getirilmiştir. “*Onlara inanmalı mı? Atom bombasını çocuklar yapmadı oysa büyükler yaptı*” (Zengin ,1997:32). Büyükler her yerde her zaman bir şeyler öğretiyorlar peki onlara inanmalı mı sorusuyla savaş çıkaran yetişkinleri eleştiren yazar. Bölümlerin sonunda bir tek Allah' ın bizi bu durumdan kurtarabileceğini çocuklara aktarıyor. “*Onlar vuracak, biz ölecek miyiz? Yalnızca Allah'a inanmakla başlıyorum her şeye ve büyüklere inanmamakla.Büyüklerin tuzağından koru Allah'ım ve onlar gibi olacaksam büyütme*” (Zengin ,1997:32). Eleştirilerin ağırlıklı olduğu bu deneme eserinin başka bir bölümünde ise ; yanlış sanayileşme ve teknolojinin yanlış kullanımı eleştirilmektedir. “*Fabrika bacalarından dumanlar çıkıyor, fabrikaları ben kurmadım.Silahlardan ölüm çıkıyor silahları ben yapmadım. Aptal kentlerden gürültü çıkıyor,kentleri ben kurmadım*” (Zengin ,1997:120). Yazar eleştirilerini açıkça yansıttığı bölümleri dışında Cahit Zarifoğlu'ndan övgüyle bahsettiği bir bölüme de yer vermiştir. “*Biz şimdi bıraktığın dünyadayız bir şey değişmedi. Bombalar değişmedi.Geliyor ve gidiyoruz bir şey değişmedi. Acz dedin , güzel şeyler söyledin canım Zarifoğlu seni biraz daha özledik her haziranda*” (Zengin ,1997:130). Eserin son bölümlerinde yazar çocuklara özgüven kazandırmak amacıyla bazı bölümlere yer vermiştir. Böylece çocukların hem düşünüp hem de karar verme becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. “*Hiç kimse benim gibi ıslık çalamaz.Çölde hiç kimse ebenim gibi kaybolamaz*” (Zengin ,1997:130).

3.2.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Vay Canına adlı eser 83 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 3. Vay Canına: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Hey siz	39
Zindanlar Ölsün	53
İçimizden Denizler Geçsin	60
Heykelim Yok	63
Ziller Kimin İçin Çalıyor	90
Varoldum	90
Yeryüzünde Ben Kimim	79
Anlamıyorum	103
Çaresiz Olmak Güzel	99
Elim	86
Susan Sokağında Değiliz, Susmayalım	139
Gül Dersleri	136
Bu Koşuş Nereye	92
Bilmek Sorumluluktur	100
Atları Biz Vurmadık	81
Böyle Adam Olmaz	51
Denizde Öğretmen Yok	112
Olacaksak Güneş Olalım	106
Çiçek Toplayalım	100
Dünya Kafamı Karıştırıyor	93
Sus, Yoksa Şikayet Ederim	128
Ben Gizli İşçiyim	93
Kalbim Onun Adını Söyler	67
Şarkımız	55
Onlar Olmazsa Olmaz	62
Bir Merhamet Bin Çiçek	53
Olsaydım	63
Dünyada Kaybolan Yüzümüz	106
Yenilgilerim	58
İnsanların Yürüyüşü	66

Herkes Kendi Sabahını Arasın	112
Sahip Olmak İstemiyorum	96
Annemin Yüzüne Bakıyorum	62
Yapraklar Ve Zamanlar	81
Uçuş İçin Rüzgar	63
Civata Uzmanı Olmak İstemiyorum	150
Ağacın Sekiz Şarkısı	87
Beyaz Konuk	44
Özgürlük İçin Dilek	62
İçinde Ben Varım	48
Farkmaz	85
Çeşitli Baylar Çeşitli Bayanlar	91
İnmeyecek Bayrağım	66
Sana Hiç Tanık Olmasaydı Dünya	55
Halim Neyse Bileyim	55
Ölen Çocuklar İçin	114
Kimi Anlar Vardır, Geçer	88
Bir Dünya Bana Savaşı Anlatıyor	81
Meydanda Kim Dolaşsın	71
Büyük Düşünmek	58
Bir Avuç Sis	76
Anılarım Yok Olmasın	144
Savaş Şiir Harita	80
Silahımı Doğrultuyorum	47
Duvarda Bir Fotoğraf Olmak	55
Ülkesini Kaybeden Çocuklar Haritası	118
Her Şey Bir Başka Bugün	60
Bilgiye Dönüşmek İstemiyorum	122
Kendimden Başka İz Bırakmadan	45
Unutulmuş Bir Masaldan Geriye Kalan	74
Değerlendirilmek mi? Teşekkürler	81
Modern Dünya Dönerken	136

Yüreğim Kurallara Uymuyor	97
Bir Çiçek Sana Açıyordu	111
Ben Giderim Geride Hiçbir Şey Kalmaz	71
Yedi Kere Yedibuçuk Elliikibuçuk	67
Telefonun Rengi Yok	48
Burada Bekleyelim Kıyameti	65
Elif Olmak	79
Gülmek Gerekir Hayatın Bir Noktasında	110
Hep Sana Yürümek	52
Balık Ne Yapar Sabaha Kadar	65
Yağmur Hiç Dinmesin	100
BirPerde Bütün Akşamlara Kapandı	65
Bir Bayram Böyle Geçti	105
Gökyüzünde Bir Parça Toprak	63
Ve Bir Gün Zaman Bitti	79
Hayatın Toplamındaki Sır Nerede	67
Bir Adam Durmadan Maydanoz Yiyor	60
Kedi Miyavlayınca Ne Oluyor	74
Hiç Kimse	81
Kolay Değil Bahar Olmak	54
Soruların Anlamı Yok	43

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Vay Canına* adlı kitabın 83 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 500 kelimeyi geçen bir deneme metni yer almamaktadır. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle metinde hiçbir bölümün 500 kelimeyi geçmediği görülmektedir. Kelime sayısı açısından çocuklar için yazılmış bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.2.3. Örneklerin Varlığı

Deneme yazılarında ağırlık olarak düşünceler dile getirilmektedir. Okuyucunun bu düşünceler sarmalında boğulmaması için örneklere yer verilmelidir. Örnek: “Bir

düşünceyi, kuralı, gözlemi veya savı desteklemek ve açıklamak amacıyla ileri sürülen söz, yapılan davranıştır” (TDK, 2019d). Böylece düşünce yoğunluğu örneklerle daha somut hale gelme imkânına erişir.

“Hayatımızın anlamı daralıyor. Hayatımız tek bir alanda kodlanıyor. Örneğin bir insan hayatına cıvata uzmanı olarak başlayıp, çok iyi bir cıvata uzmanı olarak bitirebiliyor” (Zengin ,1997:74).

Farklılıklardan uzaklaşıp tekdüze bir hayat sürmenin eleştirisini sunan yazar, örnekle bu düşüncesini daha da anlaşılır hale getirmiştir. Eser, örnekler açısından zengin bir eserdir.

3.2.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Metinler yazılmadan önce okuyucu kitlesinin okuduğunu anlama seviyesi tespit edilmelidir. Bu tespit, okuyucunun pasif ve aktif kelime hazinesinin düzeyinden hareketle yapılmalıdır. *“Okunan bir metnin anlaşılması ise, metni okuyanın yeterli sözcük dağarcığına sahip olmasına ya da metinde geçen sözcüklerin anlamlarının bilinmesine bağlıdır”* (AÖF, 1989). Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde de anlamı bilinmeyen kelimelere yer verilmemelidir. Yer verildiği durumlarda ise sözcüğün anlamı sayfa altında açıklanmalıdır.

“Miğfer” (Zengin ,1997:98). -

“Kozmik” (Zengin ,1997:114). -

Yazar, anlamının çocuklar tarafından bilinmeyeceğinin düşünüldüğü bu kelimeleri anlamıyla birlikte açıklamasını yapmamıştır. Bu sebeple *Vay Canına* adlı eserin, anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini yansıtmadığı söylenebilir.

3.2.5. Atasözü ve Deyimler

Dilin, kuşaklara nitelikli bir şekilde aktarımı için çok sayıda atasözleri ve deyimlere sahip olması gerekir. *“Bir dilin zengin olması, o dilin ifade gücüyle ortaya çıkar. Yine dilde bulunan kelime, deyim, mecaz ve atasözünün çokluğu o dilin zenginliğini gösteren diğer unsurlardır”* (İşcan, 2007). Dili zenginleştiren atasözü ve deyimlere çocuklar için yazılan deneme eserlerinde de sıklıkla yer verilmelidir.

“Her isteyen her istediği olsaydı, herkes hapı yutardı” (Zengin ,1997:20).

Vay Canına adlı eserde tüm metinler detaylı bir şekilde okunmuştur. Okunan metinlerin hiçbirinde atasözlerine rastlanmamıştır. Yazarın az sayıda kullandığı deyimlerden biri yukarıda belirtilmiştir. Bu bilgilerden hareketle eserin, atasözleri ve deyimler özelliğini karşılamadığı söylenebilir.

3.2.6. Söz Sanatları

Söz sanatları, edebi metinleri zenginleştiren okuyucuda okuma zevki uyandıran unsurlar olarak görülmektedir. “*Yaratıcı yazın teknikleri diyebileceğimiz şiirsel dil, dilsel sapmalar, ses, sözcük ya da tümce düzeyinde yinelemeler benzetme, kişileştirme gibi söz sanatları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir*” (Akt. Çınar ve Karahan, 2009: 893). Özellikle şiir dilinde kullanılan söz sanatlarının çocuklar için yazılan deneme metinlerinde de kullanılması önerilmektedir. *Vay Canına* adlı eserde benzetmelerle ilgili örneklere yer verilmiştir.

“*Bilgi kendisini çoğaltmaktan hoşlanıyor tıpkı bir köpek gibi*” (Zengin ,1997:74).

Yazar, kişileştirme ve konuşturma sanatı ile ilgili örneklere de yer vererek çocukları dilin zenginlikleri ile karşı karşıya getirmiştir.

“*Aç kapıyı zindanlar ölsün*” (Zengin ,1997:6).

“*Bir yıldız bana savaşı anlatıyor*” (Zengin ,1997:98).

Zindanı ölüm ile ilişkilendirerek kişileştirme sanatının güzel bir örneğine yer verilmiştir. Yıldız kavramını konuşturarak intak sanatına da yer verilmiştir.

“*Bir dünya bana savaşı anlatıyor*”

“*Bir dünyanın dönüşünde eser yok barıştan*” (Zengin ,1997:98).

“*Gök korkunç seslerle gürliyor*” (Zengin ,1997:68).

Eserde tezat ve abartma sanatına yer verilmiştir. Eserde tespit edilen bu bulgulardan hareketle *Vay Canına* adlı eserin söz sanatları başlığını karşıladığı söylenebilir.

3.2.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde konu bütünlüğünün sağlanması okuma isteğinden okuma hızına kadar eseri birçok yönden etkiler. Konu bütünlüğü olan,

özel araştırma ve çabaya gerek kalmayacak kadar açık gerçekleri tartışan yazılardan seçilmelidir. (Yalçın ve Aytaş, 2017). *Vay Canına* adlı eserde konu bütünlüğünün sağlandığı tespit edilmiştir.

“*NATO büyüklerdi ama bombalanan bizlerdik Bağdat’ta*” (Zengin ,1997:32).

“*Ve şimdi Bağdat yüzbinlerce bomba ile yerle bir edilirken buradayım*” (Zengin ,1997:90).

Zengin, çocuklar için yazdığı denemelerinde konularını herhangi bir araştırmaya sevk etmeyecek şekilde yansıtmıştır.

“*Peki dünyayı mahvedecek silahlar uzaydan mı geldi yoksa oturup insanlar mı üretti? Maalesef silahları, bombaları, füzeleri insanlar üretti*” (Zengin ,1997:106).

Vay Canına adlı eserin , konu bütünlüğü ve araştırma özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.2.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Edebi metinler, yaratıcıları olan yazarların bir yansıması olarak görülür. Çünkü geçmişte yaşadıkları olaylar ve birikimleri sonucu bu eserleri meydana getirme kabiliyetine eriştikleri düşünülür. Bir edebi metin olan deneme türü de diğer edebi türler gibi yazarından bağımsız değildir. Hatta öznelliğin ağır basmasından kaynaklı diğer türlerden daha fazla yazarıyla iç içedir denilebilir.

“*Ben Mevlâna İdris, bir süre beraber olacağız. Islık çalmak şarkı söylemek ve ABD’siz bir dünya düşünmek serbesttir*” (Zengin ,1997:4).

Yazar, eserde yer yer kendi geçmişinden ve birikimlerden yararlanarak çocukları bilgilendirmiştir.

3.2.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Çocuklar için okunması tavsiye edilen kitapların sade bir dille yazılmış olmasına dikkat edilir. Çünkü çocuğun ağır bir dille yazılmış eseri anlama ve anlamlandırma süreci daha zahmetli olacaktır. Bu sebeple çocuklar için yazılmış deneme eserlerinin de sade bir dille yazılması gerekir.

“*Bana gülmeyi öğret, buna ihtiyacım var; balık tutmasını bilmesem de olur. Bahar gelip çiçekler patladığı zaman eksik bir şeyler olur*” (Zengin ,1997:142).

Vay Canına adlı eser, dilin anlaşılabilirliği açısından çocuklar için uygun bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.2.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Deneme eserleri, öznel düşüncelerin yoğunlukta olduğu eserlerdir. Yetişkinler için yazılmış deneme eserlerinde yetişkinlerin bu öznel düşünceleri tespit etmesi daha kolayken çocuklar için yazılmış ve önemli görülen öznel düşüncelerin yer aldığı bölümleri tespit etmek çocuklar için güç bir durumdur. “*Yardımcı çocuk edebiyatı kitabından ilk metinden başlayarak ama düşüncelerin, tartışma unsurlarının ve yazarın bu konuda görüşlerini barındıran bölümlerin gösterilmesinde çocuklara yardımcı olunmalıdır*” (Yalçın ve Aytaş, 2017).

Yazar, eserinde önemli gördüğü tartışma unsurlarını çocuklara göstermemiştir. *Vay Canına* adlı eserin yazarın düşüncelerinin gösteriliş şekli açısından çocuklar için uygun bir eser olmadığı tespit edilmiştir.

3.2.11. Konuların Güncelliği

Edebi eserlerin güncel konulardan oluşması okuyucunun daha fazla dikkatini çeker. Böylece okuyucunun eseri okuma isteği artar. *Vay Canına* adlı eserde Zengin, günümüz teknoloji aletlerinin yanlış kullanımını savaşlarla ilişkilendirerek okuyucuyu güncel bilgilerle karşı karşıya getirmiştir. Bu bağlamda eserin güncellik özelliğini yansıttığı söylenebilir.

“*Bilgi, dünya gündemine savaşlar, bombalar, sömürge ülkeler olarak giriyor. İnsanlar bilginin kuşatması altındalar ama mutsuzlar*” (Zengin ,1997:118).

3.2.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocuklar için yazılan deneme eserlerde yalnızca çocukluk dönemi olay ve durumları değil çocukların ömür boyu kullanabilecekleri olay ve durumlar anlatılmalıdır. Böylece çocuklar hayatlarının ilerleyen dönemlerinde de yaşadıkları çatışma krizlerini olumlu bir şekilde atlatma imkanına erişmiş olurlar. Bu sebeple çocuklara anlatılacak konular ömür boyu kullanılabilecek konulardan seçilmelidir. (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“*Başkaları yüzünden yenilmek hoşuma gitmiyor. Başkaları yüzünden kazandığım zaferlerden de hoşlanmıyorum. Kendi yenilgilerim, kendi zaferlerim hayatın toplamındaki sır burada*” (Zengin ,1997:158).

Vay Canına adlı eserde, yaşam boyu kullanılabilecek bilgilere yer verilmiştir. Bu bağlamda eserin yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.2.13. Doğruların Yansıtılması

Çocuk Edebiyatında yer alan eserlerin birçoğu çocukları doğru ve iyi şeylerle karşılaştırmak amacıyla yazılmıştır. Çocuklar için yazılan deneme eserlerinin de bu perspektifte oluşturulması gerekir. Çünkü doğrular sağlam bir kişilik yapısına temel olabilecek unsurlardır.

“Teknoloji hepimizi sisteme uygun çalışan bir makine yapmak istiyor. Hislenmeyen, gül koklamayan bir makina. Oysa ben gül koklamak istiyorum. Bahçeleri ve çiçekleri istiyorum. Gürültü ve insan öldürme uygarlığını değil, gül ve diriliş medeniyetini istiyorum. Vida değil çiçek tohumu. Bomba değil çiçek” (Zengin ,1997:26).

Eserde yer verilen bu düşüncelerden hareketle eserin, doğruları çocuklarla buluşturduğu söylenebilir.

Tablo 3. 4. : Vay Canına: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	-
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	-
Konuların Güncelliği	+
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Vay Canına* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu özelliklerden hareketle İncelemeler yapılmış ve bu incelemeler sonucunda

Vay Canına adlı eserin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellikten 9'unu yansıttığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 3 özelliğin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken özellikleri yansıtmadığı tespit edilmiştir. Eserde, anlamı bilinmeyen kelimelere yer verip açıklamalarının okuyucuya yapılmaması, atasözlerine yer verilmemesi ve yazarın düşüncelerini göstermede çocuklara yardımcı olunmaması eksik görülen özellikleridir. Eser bütüncül bir anlamda ele alındığında 9 özelliğin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken özellikleri yansıtmasından hareketle çocuklar için uygun bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.3. YAZI DEFTERİ

3.3.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Yusuf Çağlar

Yayınevi: Kırkambar Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 1998

Sayfa Sayısı: 120

Kitabın Özeti

Çocukluk zamanlarına dönme çabasının ürünü olarak ortaya çıkan Yazı Defteri, deneme türünün çocuklar için yazılmış bir eseri olarak kaleme alınmıştır. Yazar, eseri yazma amacını şu ifadeleriyle dile getirmektedir: “*Her şeye rağmen yazma çabası içinde bu defteri kuşların sevgili masalcısı Mustafa Ruhi Şirin’e atfen yazdım*” (Çağlar,1998:117). Çağlar ,eserinin birçok noktasında üstat olarak gördüğü Mustafa Ruhi Şirin’e yer vermiştir. Yazar, geçmişe dönme hasretiyle tutuşan ve geçmişinden sürekli kesitler sunmaya çalışan bir aktarıcı konumundadır. “ *Çiçek, yağmur, uykular ve güzel insanlardan sonra çocukluk zamanlarını bana çağırın kediler oldu*” (Çağlar,1998:21). Çocukluk döneminde yaşadığı ve zamanla etkisini yitiren kültürel sembollerin yokoluşuna şahitlik eden Çağlar, bu konudaki düşüncelerini eleştirel bir dille yansıtmıştır. Sayfalar altında anlaşılmayan sözcükleri ve söz öbeklerini akıcı bir ifadeyle okuyucuya aktarmaya çalışmıştır. Aile kurumunun elektriğin bulunması ile eski maneviyatını kaybettiğini dille getirmiştir.

“ Gaz lambasını ‘löküs’ü ışıksız geçen soğuk kış gecelerini , ocak başında uykulu hallerle geçen uzayıp giden zamanları düşünüyorum. Hani sonra Edison’un ışığı bir fanus içine hapsedişi...Evlerimizin yalancılıktan ışıklanması...Bir ışık etrafında dağılışımız, kendi odalarımızda bol ışıklı günleri yaşadığımız...Gecelerin bütün sihirlerini kaybedişi...Masallara olan inancımızın neredeyse kayboluşu” (Çağlar,1998:29).

Elektriğin buluşu ile ailelerin beraber oturup kaynaştığı gecelerin son bulunduğunu ve masal okuma geleneğinin de yok olmaya başladığını dile getirmiştir. Ayrıca yazar, eserinde edebiyat hakkındaki görüşlerini dile getirerek Cahit Sıtkı Tarancı, Kemalletin Tuğcu, Mevlana İdris Zengin ve Cahit Zarifoğlu hakkında da okuyucuyu bilgilendirmiştir. “Bize gülücükler dağıtıyor şiirleri onun için Zarifoğlu’nun gülyüzlü zarif bir masal babası olarak anıyor ve şu sözleri’kelli felli adamlar’ın kulaklarına küpe yapmak istiyorum” (Çağlar,1998:93). Yazarların çocuklara bakış açısından , eserlerinden ve önemli sözlerinden bahsederek okuyucuyu edebiyatın bu önemli yazarlarıyla buluşturmaya çalışmıştır.

3. 3. 2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Yazı Defteri adlı eser 53 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 5. Yazı Defteri: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Çocuk Penceremde Kuşlar	128
Çocukluk Zamanlarına Dönmek	123
Taşralı Çocuğun Serüveni	67
Mor Salkımlı Ev	64
Çiçek, Yağmur Uyku ve Kediler	74
Haminne	275
Kelimeler... Kelimeler	51
Hayatı Ayrıntıda Yaşamak	154
El El Epelek	93
Ev İçlerinde Kalan	117
İnsan Kendi Kıyısında Kayboluyor İşte	31
Dünya Uykuları	51

Ninni, Süt ve Uyku	134
Babamın Elleri Ekin	154
Annem	117
Gözlerime Kumlar Doluyor Anne	25
Çocuktum	79
Kışa ve Geceye Hala Dargınım	144
Zamansız Akan Nehirler	186
Kuş Sesleri	134
Yağmur Olmak	65
Gökyüzünde Süren Yolculuk	102
Ah Bu Gökyüzü	33
Mavi ve Serin	68
Çocuk ve Mavi	22
Deniz Yazıları	80
İpek Kozası	106
Şehrin Elbisesine Dair	108
Çocukluk Zamanı	87
Masumiyet Zamanı	158
Bir Eski Zaman Oyuncağı	52
Masal Günleri	221
İçimizdeki Çocuğun Masalları	236
Rüya Günleri	239
Ben Mavi Gördüm Suyu	147
Edebiyata Açılan Çocuksu Pencere	178
Çocuklar İçin Edebiyat	42
Çocuklar İçin Yazmak	89
Her Şeye Rağmen Yazmak	128
Bir Eski Zaman Fotoğrafı	150
Ustam	147
Zarif Bir Masal Babası	172
İdris	131
Karanfilli Dev Amca	135

Çocukluğun Dip Köşelerinde	140
Küçük Şehzade	79
Arayışlar	183
Elif Gibi Küçük Güzel Sözler	55
Doğum İle Ölüm Arasında	133
Serçe Kuşun İntikamı	91
Kalbim Ah Kalbim	91
İçimiz Dışımız İmaj	57
Çocuklar Kitabı	362

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Yazı Defteri* adlı kitabın 53 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 500 kelimeyi geçen bir deneme metni yer almamaktadır. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle metinde hiçbir bölümün 500 kelimeyi geçmediği tespit edilmiştir. Kelime sayısı bakımından çocuklar için yazılmış uygun bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.3.3. Örneklerin Varlığı

Okuyucu bazı konuları anlama noktasında sıkıntı yaşayabilir. Bu durumlarda okuyucunun zihnindeki bilgilerin daha da netleşmesi için örneklerle başvurulmalıdır. Örnekler ile okuyucu hem metnin tekdüzeliğinden uzaklaşmış olacak hem de anlatılmak isteneni daha iyi kavrayacaktır.

“Hiç unutmadığımız unutamadığımız bir çocukluk halidir elif. Küçük ve güzel sözler söyler. Kalbimizdeki ağrıları dindirir. Oysa deniz yazılarında dendiği gibi: Elif olmak zordur. Çünkü elif olmak yuvarlak bir dünyada dik durmanın vazgeçmeden durmanın dünya ne kadar dönerse dönsün olduğu yerde kalmanın adıdır” (Çağlar,1998:107).

Eserde yer verilen bu örnekler ile okuyucuyu düşünce yoğunluğundan kurtarıp zihnindeki bilgilerin daha anlaşılır bir hal alması sağlanmıştır. Bu bağlamda eserin , örneklerin varlığı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.3.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Metinler oluşturulurken anlamı bilinmeyen kelimelere sıklıkla başvurulması okuyucunun metni anlamasını zorlaştıran bir durumdur. Okuyucu kitlesi hangi yaştan

olursa olsun anlamı bilinmeyen kelimeler okuyucunun önünde bir engel olarak durmaktadır. Bu sebeple çocuklar için yazılan deneme eserlerinde anlamı bilinmeyen kelimelere yer verilmemelidir. Yer verilmesinin zorunlu olduğu hallerde anlamı bilinmeyen kelimeler metin içinde okuyucuya açıklanmalıdır.

Haminne: Masal anası (Çağlar,1998:24).

Löküs: Gaz lambası (Çağlar,1998:29).

Yazar, Haminne ve löküs kavramlarını çocuklara metin içinde açıklamıştır. Bu durum metnin anlaşılabilirliğini olumlu anlamda etkilemektedir. Eserin anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.3.5. Atasözü ve Deyimler

Dili dil yapan en önemli unsurların başında atasözü ve deyimler gibi kalıplaşmış sözcükler gelmektedir. Bu kalıplaşmış sözcükler geçmişten günümüze anonim bir şekilde kulaktan kulağa aktararak gelmiştir. Böylece geçmiş dönemde yaşayan atalarımızın yaşayışı hakkında bilgi sahibi olunduğu gibi dilin gelişiminin de devamı sağlanmaktadır.

“Çocukluğumuzun *aslında önemli bir ayrıntıdan ibaret olduğunu çoğu zaman gözden kaçırıyoruz*” (Çağlar,1998:26).

“*Şu sözleri kulaklarına küpe yapmak istiyorum*” (Çağlar,1998:93).

Yazı Defteri adlı eserde gözden kaçırmak ve kulaklarına küpe olsun deyimine yer verilmiştir. Eserde atasözleri ile ilgili örnek tespit edilememiştir.Bu bulgulardan hareketle eserin atasözü ve deyimler özelliğini yansıtmadığı söylenebilir.

3.3.6. Söz Sanatları

Söz sanatları, Kelimelerin kıyafeti olarak düşünülebilir. Bir kelimeyi olduğundan daha renkli ve estetik yansıtabilmek için söz sanatlarından faydalanılır. Bu bağlamda yetişkinler gibi çocuklarında söz sanatlarıyla bir araya getirilmesi gerekir.

“Çocukluğum, kıyıları tutulmuş ve kirletilmiş bir iç deniz gibi duruyor şimdi karşımda” (Çağlar,1998:30).

Çağlar, söz sanatlarından benzetmeye yer vererek okuyucunun dikkatini çekmektedir.

“*Geceler usulca büyütür yıldızları*” (Çağlar,1998:48).

Eserde kişileştirme sanatının güzel bir örneğin eyer veren yazarın konuşurma sanatı ile ilgili herhangi bir örneğe yer vermediği tespit edilmiştir.

“ *Uzakla yakının sınırını çizen mimardır o*” (Çağlar,1998:71).

Yazar karşıtlığın sanatsal gücünden yararlanarak okuyucuyu tezat sanatının güzel bir örneğiyle bir araya getirmiştir.

“*Bazen rüzgarın , cinlerin, devlerin, perilerin, dağların, uzakdenizlerin, sonu gelmez maceraların kollarına atılır gideriz. Nereye gittiğimizi bilmeden*” (Çağlar,1998:70).

Eserde abartma sanatına da yer verildiği tespit edilmiştir. Söz sanatları ile ilgili bu bulgulardan hareketle eserin söz sanatları özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.3.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Konu, bir eserin odak noktası olarak görülür. Bu odak noktasının bir bütün halinde yansıtılması okuyucunun eseri daha etkili ve hızlı bir şekilde anlamlandırmasını sağlar. Okuyucu kitlesi çocuk olan deneme eserlerinde de konu bütünlüğünün sağlanması gerekir. Okuyucuyu araştırma çabasına itmeyen bütüncül bir şekilde yansıtılabilecek konuların seçilmesi okuyucunun metni daha iyi kavramasını sağlayacaktır. (Yalçın ve Aytaş, 2017). *Yazı Defteri* adlı eserde, yazar eserin her bölümünde geçmişine olan özleminden bahsetmiştir. Kendi çocukluğunda var olup zamanla yok olan kültürel unsurlara değinmiştir. Bu bağlamda eserde konu bütünlüğünün sağlandığı söylenebilir.

“*Daha doğrusu babam, annem kadar tutkundu çiçeklere. Mor salkımın dağ yamacında kurulu köyümüzde*” (Çağlar,1998:21).

“ *Bugün içimde yer eden o şiirin, çocukluk zamanlarında şekillenenbir resim olduğunu anlıyorum*” (Çağlar,1998:81).

Eserin farklı bölümlerinden alınan bu kesitlerde yazarın çocukluk dönemine sıklıkla gittiği tespit edilmiştir. Ayrıca yazar, okuyucuya her şeyi açık ve net açıklayarak araştırma zahmetinden kurtarmıştır. Bu bağlamda yazar masal anası(haminne) hakkında şu bilgileri okuyucuyla paylaşmıştır.

“*Masal anası: Daha düne kadar masallar bir varmış bir yokmuş diyerek başlardı.sözlü kültürün günümüze kadar süregelmesi anlatıcılar sayesinde oldu. Masal*

anaları , ocak başlarında uzun kış gecelerini ince sicimlere dize dize bir varmış bir yokmuş diyerek masallar anlattılar” (Çağlar,1998:24).

Eserde tespit edilen bu bulgulardan hareketle eserin, konu bütünlüğü ve araştırma ihtiyacı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.3.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Çocuklar için yazılan deneme kitaplarında yazarlar kişiliklerini yansıtmalıdır. Çünkü deneme eserlerinin doğasında öznel düşünceler yer alır. Yazar; mesleği, geçmişi, birikimi ile ilgili yansıttığı düşünceleriyle bu öznel ifadelerine yer verir. Böylece okuyucu nitelikli bir deneme eseri ile karşılaşmış olur.

“Bugün makinanın insanı yanlarımızı günden güne rutinleştirdiği bir hayatı yaşıyoruz. Onun için bize geçmiş güzel günler, masal günleri gibi geliyor” (Çağlar,1998:68).

Yazar, sürekli geçmişinden bahsederek eserle sıkı bir bağ sağlamıştır. Yazar Kemalettin Tuğcu ile ilgili *“benim için edebiyata açılan bir pencere”* sözleriyle hangi yazarları örnek alarak yazarlık serüvenine başladığını aktarmıştır. *Yazı Defteri* adlı eserin yazarla yazı arasındaki bağ özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.3.9. Dilin Anlaşılrlığı

Çocuk Edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özelliklerin başında eserin dili gelmektedir. Açık ve anlaşılır bir dille yazılmış bir eseri çocukların anlaması da daha kolay olacaktır. Bu sebeple çocuk edebiyatı ürünlerinden olan deneme eserlerinin de sade açık ve anlaşılır bir dille kaleme alınması gerekir.

“Geceleri pencereme yağmur damlaları düşüncce korkar ağlaardım. Geceler bana bööö yapıyormuş gibi gelirdi” (Çağlar,1998:41).

Yazı Defteri adlı eser dil anlatım açısından incelenmiştir. İnceleme sonucunda eserin dilin anlaşılrlığı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.3.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Deneme yazarları, kendi düşüncelerini okuyucuya aktarmayı hedefler. Çünkü denemenin temel çıkış noktası öznelliğe dayanır. Yazar, birikimi doğrultusunda kendi görüşünü okuyucuya aktarır. Okuyucu kitlesi çocuk olan bu deneme eserlerinde yazarın

öznel düşüncelerini okuyucuya göstermesi gerekir. Çünkü çocuklar her öznel düşünceyi fark edemeyebilir.

“Ninni: Sözlü kültürden akıp gelen bir ırmak içinde isimsiz annelerin söylediği narin namelerde bulur anlamını ninniler. Çocukları uykulara davet eder” (Çağlar,1998:33).

Yazar , ninni kavramını kendi bakış açısıyla okuyucuya açıklamış ve bu açıklamasını sayfa altında italik yazıyla okuyucuya göstermiştir. Yazar eserin birçok bölümünde sayfa altında italik yazı biçimiyle okuyucusunun dikkatini çekmeye çalışmıştır. Bu bilgilerden hareketle eser, yazarın düşüncelerinin gösteriliş şeklini karşılamaktadır.

3.3.11. Konuların Güncelliği

Zaman durmadan devam ederken insanların istek ve ihtiyaçları değişir. Her dönemin kendine özgü insanı davranış ve kalıpları vardır. Aynı şekilde kültür her dönemde değişimle karşı karşıya kalır. Bu değişime ayak uydurabilmek için güncel durumları takip etmek gerekir. Birçok alanda olduğu gibi okuyucu kitlesi içinde güncellik önemli bir kavram olarak görülmektedir. Eserlerin güncel olması okuyucunun dikkatini çeker. Okuyucu kitlesi çocuk olan deneme eserlerinde bu durum daha da önemli olarak ele alınır.

“Halbuki içimizdeki çocuğun sesine yönelmemiz bizi çocukluğun rüyaya benzer günlerine götürecektir” (Çağlar,1998:72).

Yazar, eserinde sürekli geçmişinden bahsetmiştir. Ayrıca önemli çocuk edebiyatı yazar ve şairlerden bahsetmiştir. Eserin bu bağlamda güncellik özelliğini yansıtmadığı söylenebilir.

3.3.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocuklar için kaleme alınan edebi eserlerin dikkate aldığı zaman aralığı sadece çocukluk yaşantıları olmamalıdır. Çocukluk yaşantıları üzerinden anlatılan olaylar ile yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler sezdirilmelidir. Böylece okuyucu sağlıklı bir kişilik yapısı oluşturma fırsatını yakalar.

“Yaşadığımız çocukluk ahir hayatımızın nüvesini de oluşturur. Tohumdur. Uygun rüzgârlara, uygun topraklara ulaşma çabasıdır. Bu çaba hayat var oldukça içimizde var olur” (Çağlar,1998:65).

Yazar bu düşünceleriyle , yaşam boyu kullanılabilecek bilgilerle bir çocukluk geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Eserini de bu doğrultuda hazırladığı söylenebilir. Bu bağlamda eserin yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.3.13. Doğruların Yansıtılması

Edebi metinlerde konu seçimi yazarı süreç öncesi zorlayan bir etkidir. Bu durum çocuklar için yazılan deneme eserlerinde daha belirgin bir şekilde yazarın önüne çıkmaktadır. Çünkü okuyucu kitlesi çocuk olan bireyler için seçilen konular hedef kitleye uygun doğruları yansıtan konulardan oluşmalıdır. (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“Çocukluk da her şey demek değil ama büyümek büyük adam olmak da hiçbir şey demek değil. Oysa yazarken ve yaşarken içimizdeki çocukla barışık olmamız bize sonsuz güzelliklerin kapısını aralayacaktır” (Çağlar,1998:68).

Eserde tespit edilen bu bulgulardan hareketle yazarın , doğruları yansıtmaya çalıştığı söylenebilir. Bu bağlamda eser, doğruların yansıtılması özelliğini yansıtmaktadır.

Tablo 3. 6. : Yazı Defteri: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Yazı Defteri* adlı eserde, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak ele alınmaktadır. Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda *Yazı Defteri* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 10 özelliği yansıttığı tespit edilmiştir. Eserin, atasözü ve deyimler ile güncellik özelliğini yansıtmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle *Yazı Defteri* adlı eserin deneme alanında çocuklar için uygun bir eser olduğu söylenebilir.

3.4. KİM DUMA DUM KİME

3.4.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Gökhan Özcan

Yayınevi: Uğur Böceği Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2005

Sayfa Sayısı: 151

Kitabın Özeti

Kim Duma Dum Kime adlı eserde yazar Özcan, içten düşüncelerini kendi geçmişiyle harmanlayarak çocuklara katkı sunması amacıyla paylaşmıştır. Yazar kitabın her bölümünde çocukların merak edip sorabileceği soruları kendi kendine sormuş ve cevaplamıştır. Böylece okuyucunun aklında herhangi bir soru işaretinin kalmamasını amaçlamıştır. Eserde, toplumsal eleştirilere de yer veren yazar çocukların bu konularda düşünmesini amaçlamıştır. “*Arasanız da suratı asık balık bir balık bulamazsınız. Eğer suratı asık adamlar, kendilerini balıkların yerlerine koymayı öğrenebilirlerse, bu illetten rahatlıkla kurutulabileceklerdir. Çünkü insan sadece yüzerek bile mutlu olabileceğine kanaat getirirse, bir balık kadar özgür olur. O zaman suyun altı da bir olur, üstü de*” (Özcan, 2005:45). Yazar bu sözleriyle her türlü zenginliğe sahip olup sbah uyandıkları zaman suratı asık bir şekilde araba kullanıp işe giden ve hayatın kıymetini bilmeyen

insanların eleştirisini çocuklara sunmuştur. Ayrıca Çocuklara, gelecekte bu tarz insanlar gibi olmamalarını sezdirmektedir. Yazar Özcan, çocuklara hayal gücünün önemini hemen hemen her bölümünde hissettirmiştir. Hayal kurmak için hiçbir zaman geç olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca her hayalin gerçekleşmeme ihtimalini de akıllarından çıkarmamalarını şu sözlerle dile getirmiştir. “ *Uzay aracının içindeki on binlerce düğmeyle başedebilecek kadar bilgilenmem gerekiyordu. Sonra zaman geçti ve ben , bunların hiçbirini yapamadan büyüüyüverdim* ” (Özcan, 2005:126). Eser, yazarın mizah yoluyla yetişkinlerden cevaplamasını istediği absürt sorularla sonlanmıştır.” *Süperman’ın annesi kostümünü yıkadığında giyebileceği ikinci bir kostümün olup olmadığı*” (Özcan, 2005:151).

3.4.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Kim Duma Dum Kime adlı eser 47 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 7. Kim Duma Dum Kime: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Aslında Benim Aradığım Çocuklarsınız	232
Yolda Giderken	233
Pantolon Askıları Hakkında	226
Bisiklete Binmek Kolay mı?	250
Bazı Şeyleri Anlayışla Karşılmalıyız	255
İnsanlar Neden Uçamaz	220
Gemileri Çocuklar Yapar	222
Güneşin İş Zor	218
Minik Kahramanlar	233
Kötü Kalpli Ayakkabı Bağcıkları	236
Herkesin Hapşırığı Farklıdır	233
Şemsiyen Varsa Derdin Var	226
Suyun Altında Bir Balık Olmak	232
Diş Fırçalama Konusundaki Problemler	244
Binlerce Komik İnsan	243

Esneyen Sevimli Hayvanlar	246
Milyonlarca Küçük Nazlı Çiçek	258
Sayısız Güzel Salıncak	202
Yaz İyidir	162
Dondurmamı Yalamayı Unutuyorum	236
Kiraz Kurtları Hakkında	238
Tatilde Neler Yapılabilir	222
Belki De Kaplumbağalar Normaldir	228
Kim Duma, Dum Kime	256
Filler Hakkında Ne Biliyoruz	219
Beyniniz Gıdıklanırsa	238
Asansörde Kaldım	235
Bir Takım Sinir Bozucu Sinekler	236
Bu Yazıyı Okuyanlar Parmak Kaldırsın	222
Yıldızları Bir Türlü Sayamıyorum	264
Bir Elim Yağda, Bir Elim Balda	208
Uzaktan Kumandam Çıldırdı	229
Şeftali Yemenin Zorlukları	231
Benim Bütün Cümlelerim Devrik	219
Çantamdan Neler Çıktı Neler	258
Bir Baş Parmağın İsyanı	211
Tespihim Dağıldı Toplayamadım	244
Kasımın'Pat'ı Var Da Diğer Ayların	253
Maç Seyrederken Tehlikeli Oluyorum	236
Astronot Olamadığım İçin Üzgünüm	221
Koleksiyon Yapmaya Bayılıyorum	233
Acı Biber Faciası	239
Orucumu Sıkı Tutuyorum	229
Bayramın Tadı Nasıl Çıkarılır	337
Bayramlarında Canı Sıkılabilir	369
Hayvanlar Neyi Ne Zanneder	310
Hayat Bilgisi Kitabımda Neler Yok	222

Çocuklar için yazılmış deneme metinlerinde kelime sayıları belirlenmeli ve bu kelime sayılarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği belirlendikten sonra eserlerin basımına onay verilmelidir (Yalçın ve Aytaş ,2017). Çünkü düşünce yoğunluğunun ve bilgilerin ağırlıklı olduğu deneme eserlerinde çocuklar fazla kelimelerin içinde boğulup metinden asıl almak istediğine ulaşamayabilir. Bu sebeple metinler 500 kelimedenden az olacak şekilde kaleme alınmalıdır. *Kim Duma Dum Kime* adlı eserde yer alan 47 bölümün kelimeleri tek tek sayılmıştır. Eserde yer alan bölümlerin kelime sayısının 500 kelimeyi geçmediği tespit edilmiştir. Eser için, kelime sayısı açısından deneme türünün nitelikli bir örneğini yansıttığı söylenebilir.

3.4.3. Örneklerin Varlığı

Kim Duma Dum Kime adlı eserde, anlatılan olay veya durumlar yazar tarafından farklı türde örneklerle desteklenerek somutlaştırılmıştır. Böylece yazar olay ve durumların çocukların zihninde daha net ve açık bir şekilde kavranmasını amaçlamıştır. Bu bağlamda yazar Özcan örneklerden sıklıkla yararlanmıştır.

“*Mesela güzel bir yumurtayı ele alalım: Onu kahvaltı sofrasında görmeyi ve kabuklarını soyup mideye indirmeyi her zaman keyifli bir görev sayarız. Ama bir tavuk için o yumurtayı yumurtlamak doğrusu pek keyifli bir iş değildir.*” (Özcan, 2005:19).

Yazar bu örneğiyle soyut olan fedakarlık kavramını çocukların zihninde somutlaştırmak için örneğe başvurmuştur. Güzel olan her sonuca fedakarlık sonucu ulaşılabilirdiğini bu örnek üzerinden sezdirmeyi amaçlamıştır.

3.4.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Edebi metinlerde anlamı bilinmeyen kelimelerin sıklıkla kullanılması okuyucunun metni anlamlandırabilmesini zorlaştıran bir durum olarak görülür. Özellikle çocuklar yazılan metinlerde bu duruma daha çok dikkat edilmesi gerekir. Çocukların anlamayacağı kelimeleri kullanmak yüzme bilmeyen bir kişiyi suya atmaya benzer bu sebeple çocuklar için yazılmış deneme eserlerinde anlamı bilinmeyen kelimeler metin altında açıklamasıyla verilmelidir. *Kim Duma Dum Kime* adlı eserin anlamı bilinmeyen kelimeler bakımından çocuklara uygun bir eser olduğu söylenebilir.

“Biz kasımpatı çiçeğine neden bu ismi veriyoruz? Kasım ayı geldiğinde pat diye açmaya başladıkları için” (Özcan, 2005:119).

Yazar, kasımpatı çiçeğinin anlamını okuyucusuna metin aracılığıyla açıklamıştır.

3.4.5. Atasözü ve Deyimler

Her dilin bir kökeni vardır. Dilin kökenleri geçmişten aldığı birikimle bugünlere canlı bir şekilde gelebilmiştir. Bu birikimlerin başını da atasözü ve deyimler çekmektedir. Atasözü ve deyimler dilimize zenginlik katan unsurlardır. Söyleyeni belli olmayan bu kalıplaşmış sözlere edebi metinlerde yer verilmesi okuyucunun dilsel açıdan gelişimine katkı sunacaktır. Bu sebeple çocuklar için yazılan deneme kitaplarında atasözleri ve deyimlere sıklıkla yer verilmelidir.

“Bir eli yağda bir eli balda” (Özcan, 2005:99).

“Buna katlanabilirim , görmezden gelebilirim” (Özcan, 2005:107).

Kim Duma Dum Kime adlı eserde, atasözlerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Eserde yer verilen deyimler ise yukarıda belirtilmiştir. Eserde, atasözlerine yer verilmemesi ve az sayıda deyme yer verilmesi sebebiyle eserin bu özelliğinin çocuklara deneme türü için uygun düşmediğini göstermektedir.

3.4.6. Söz Sanatları

Sanat, insanların ilgisini çeken ve birçok mecrada etkili olan bir alan olarak görülmektedir. Bu mecralardan biri de dil sahasıdır. Dilde yer alan kelimeleri daha etkili hale getirmek ve okuyucunun zevk almasını sağlamak amacıyla söz sanatları kullanılır. Edebi metinleri daha da etkili hale getiren bu söz sanatlarıyla çocukları da buluşturmak gerekir.

“Kelimeler ağızlarından sanki takla atan palyaçolar gibi çıkar” (Özcan, 2005:49).

Kelimelerin palyaçolara benzetildiği bu örnekte , benzetme sanatının güzel bir örneğine yer verilmiştir. Yazar eserinde benzetmelerden sıklıkla yararlanmışır.

“Bana kalırsa güneş olmak hiç de kolay değil! Her çağırının imdadına yetişiyor” (Özcan, 2005:29).

“ *Sonra merakımı yenemeyip ‘senin adın ne’ diye sordum? Kiraz kurdu diye cevap verdi*” (Özcan, 2005:67).

Özcan, güneşi temele alarak kişileştirme sanatına başvurmuştur. Ayrıca kirazların içinde yer alan kurdu konuşturarak intak sanatının güzel bir örneğini de sunmuştur.

“ *Tabiki tahmini zor değil , tespah taneleri torbası patlamış misketler gibi yere düştüler*” (Özcan, 2005:115).

Abartma sanatına da eserinde yer veren yazar söz sanatları özelliğinden incelenen başlıklardan yalnızca tezat sanatına yer vermemiştir. Eserin genel anlamda çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bulunması gereken özelliklerden biri olan söz sanatları başlığını yansıttığı söylenebilir.

3.4.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Çocuklar için yazılan deneme metinlerinde bulunması gereken diğer önemli bir özellik konu bütünlüğüdür. Konu bütünlüğünü yansıtan bir metnin anlaşılması da daha kolay olacaktır. Bu nedenle çocuklar için yazılan deneme eserlerinde konu bütünlüğü sağlanmalıdır. Çocuklar için yazılan deneme metnlerinin 500 kelimeyi geçmemesi bilgisinden hareketle yazarlar eserlerini başlıklara ayırmışlardır. Bu bağlamda bu başlıkların konu bütünlüğü açısından ayrı ayrı incelenmesi daha doğru olacaktır. *Kim Duma Dum Kime* adlı eser, konu bütünlüğü açısından çocuklara uygun bir eserdir.

“*Bir saksıya bir çiçek ekin ve yaz boyunca sizinle birlikte büyümesini seyredin*” (Özcan, 2005:72).

Kim Duma Dum Kime adlı eserde yer verilen konular özel araştırmaya gerek duyulmayacak konulardır. Aşağıda belirtilen örnekte yazar, devrik cümleleri çocuklara tanıtmıştır. Bu bağlamda eserin araştırma ihtiyacı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

“*Son zamanlarda cümlelerime bir haller oldu! Ben onları doğru dürüst cümleler olarak kurup ortalığa bırakıyorum; ama onlar, buna hiç aldırmayıp kendi kendilerine devriliyorlar*” (Özcan, 2005:107).

3.4.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Edebi eserler için yaratıcısının bir yansıması denilebilir. Çünkü her yazı bir yaşantının eseridir. Çocukluğun, gençliğin bir birikimidir. Yazarın dünyayı algılayış biçimidir. Aristoteles'in bu konudaki şu sözleri önemlidir;” *Seste olanlar ruhtaki duygulanımların, yazılanlar da seste olanların simgeleridir*” (Aristoteles, 1996: 1) Kim Duma Dum Kime adlı eserde yazar kendi yaşantısına sıklıkla yer vermiştir.

“Televizyonda maç seyretmeye bayılıyorum. Ancak maç seyrettiğim zaman kendimi kaybettiğim ve etrafım için tehlikeli bir hale geldiğim de bir gerçek” (Özcan, 2005:121).

3.4.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Özcan, çocuklar için kaleme aldığı bu eserinde çocukların anlamakta güçlük çekeceği sözcükler ve cümleler yerine rahat bir şekilde anlayabilecekleri kelimeler ve cümlelere yer vermiştir. Bu bilgiden hareketle eserin anlaşılır bir dille yazıldığı söylenebilir.

“Bugün de sizlere dünyayı güzelleştiren binlerce komik insandan söz etmek istiyorum” (Özcan, 2005:49).

“Lütfen bu yazıyı okuyan bütün çocuklar parmak kaldırsın” (Özcan, 2005:91).

3.4.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Çocukları hedef kitle belirleyip yazılan deneme eserlerinde, üzerinde önemle durulması gereken öznel olay veya durumlar çocuklar tarafından fark edilemeyebilir. Yazar bu durumun önüne geçebilmek için çocuklara bu öznel düşüncelerini eserin içinde göstermelidir (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“Bütün cümlelerim devrik benim, hiçbirini durduramıyorum, devriliyor tamamı neredeyse cümlelerimin” (Özcan, 2005:106).

Yazar, çocukların devrik cümleleri farkedip daha iyi kavramalarını sağlamak için sayfa 106'nın tamamını resimlerle ve büyük puntolarla süslemiştir

“Editörün notu: Bu yazı gözden geçirilmiş ve bütün devrik cümleler vinç yardımıyla düzeltilmiştir” (Özcan, 2005:108).

Yazar, Editörün notu başlığını sayfanın altına kalın harflerle yazılmış bir başlıkla sunarak çocukların dikkatini bu noktaya çekmiştir. *Kim Duma Dum Kime* adlı eserde, tespit edilen bu örneklerden hareketle yazarın düşüncelerini okuyucuya gösterdiğini söylenebilir.

3.4.11. Konuların Güncelliği

Taze yenilen bir meyvenin tadıyla birkaç gün önceden kalma bir meyvenin tadı aynı olmayacaktır. Çocuklar için yazılan deneme metinlerinde yer alan bilgilerin de yaşanılan çağı yansıtması taze meyve tadına benzetilebilir. Bu bakış açısından hareketle çocuk deneme kitaplarının güncel konulardan oluşması gerektiği söylenebilir.

“Bu şarkıyı şimdiye kadar hiç duymadığınızı biliyorum. Nereden duyacaksınız; akordeoncu çocuk ve ben, bundan tam 18 yıl önce uzun bir kış gecesinde bestelemiştik onu” (Özcan, 2005:111).

Özcan, ‘Yeşil Bayırın Kuşları’ şarkısını miraldandığı sırada bu şarkıyı çocukların ilk kez duyduğunu belirtmiştir. Eserde yer verilen konular ve bu örnekten hareketle güncelliği yansıtmadığı tespit edilmiştir.

3.4.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler başlığı ‘İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur’ atasözü ile açıklanabilir. Çünkü yetişkin insanların davranışları çocukluk döneminde öğrendikleri davranışların bir karşılığı olarak karşımıza çıkar. Tıpkı hayatın zorlu dönemlerinde psikoloğa başvuran bir yetişkine psikoloğun sorduğu ilk soru; küçükken yaşayıp da unutamadığın bir olay var mı? Sorusu kadar çocukluk yaşantıları önemlidir. Bu sebeple bu dönemde çocuklara öğretilen davranışlar, bilgiler... Yaşam boyu çocukla beraber büyüyecek unsurlar olduğu kabul edilen bir gerçektir.

“Bizim aklımız, sonucu güzel olan her şeyin kolayca elde edilebileceği fikrine inanmak ister. Ama gerçek öyle değildir; güzel olan her sonuca fedakârlıklarla gidilir” (Özcan, 2005:19).

Özcan, bu sözleriyle çocukların hayatlarının her evresinde kullanmaları gereken bir duruma değinmiştir. Eserin bu konuda birden fazla örnek bulunmaktadır. Bu sebeple eserin yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini karşıladığı söylenebilir.

3.4.13. Doğruların Yansıtılması

Kim Duma Dum Kime adlı eserde, yazar Özcan'ın her başlıkta çocukları doğrularla buluşturma çabasını görmekteyiz. Yazar, çocukları eğlenceli anlatımıyla doğrulara ulaştırmayı amaçlamaktadır.

“*Mesela yemeğini yavaş yiyenler hem yediklerini daha kolay sindirirler hem de ikide bir tıkanıp kalmazlar*” (Özcan, 2005:75).

Eserde doğruların yansıtıldığı birden fazla örnek bulunmaktadır. Bu bağlamda *Kim Duma Dum Kime* adlı eserin, doğruların yansıtılması özelliğini yansıttığı söylenebilir.

Tablo 3. 8. : Kim Duma Dum Kime: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Kim Duma Dum Kime* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak ele alınmaktadır. Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. 12 özelliğin 10'u belirtilen özellikleri karşılarken geriye kalan 2 özelliğin çocuklar için yazılan deneme kitaplarında bulunması gereken özellikleri yansıtmadığı incelemeler sonucunda tespit edilmiştir. Bu Yazarın, eserinde atasözlerine yer vermemesi ve güncel konulardan yararlanmaması çocuklar için yazılan deneme metinlerinde bulunması gereken özellikler açısından

istenmeyen bir durumdur. Ancak bu iki özellik dışında kalan diğer başlıkların çocuklar için yazılan deneme kitaplarında bulunması gereken özelliklere uygun düştüğü söylenebilir. Bu sebeple yazar Özcan'ın, çocuklar için yazılan etkili bir deneme eserine imza attığı söylenebilir.

3.5. AŞK OLSUN ÇOCUĞUM AŞK OLSUN

3.5.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Mustafa Ruhi Şirin

Yayınevi: Kök Yayıncılık

Yayın Yeri: Ankara

Yayın Yılı: 2004

Sayfa Sayısı: 93

Kitabın Özeti

Kitapta çocukların seviyesine uygun ve onların bakış açısıyla yazılan 19 metin yer almaktadır. Eserin, şiire benzer dizeler bütününden oluştuğu söylenebilir. Eser de hem denemenin kişiselliğini hem de şiirin duygusallığını bulmak mümkündür. Eser, çocukların anne ve babalarıyla konuşuyormuş havası içinde kaleme alınmıştır. Kitabın ilk bölümü çocuğun annesine ilk anne dediği zaman diliminden başlamaktadır. Yazar bu bölümden itibaren çocuklara anne, baba ve aile kavramının önemini sezdirmektedir. Çocuklar, çocukluğu ve hayatı anne babaları aracılığıyla sorgulamaktadırlar. Anne ve babalarına sordukları sorular aracılığıyla birçok konuda bilgi sahibi olurlar.” *Anne niçin oyun oynarken hemen hızlanır çocuk saati*” (Şirin, 2004: 27). Eserde çocuklar sorularla hayatı anlamaya çalışırlar. Eser aşk nedir anne sorusuyla sonlandırılmaktadır. Yazar çocuk bakış açısından hareketle eserin tüm bölümlerini çocukların imkânına sunmuştur. Çocuklara doğruları sezdirmeyi amaçlayan yazar yer yer eleştirilerde de bulunmaktadır. Tartışmacı zihniyetle ele alınan eleştiriler sayesinde çocuğun doğrulara ulaşması hedeflenmektedir. *Aşk olsun çocuğum aşk olsun* adlı eser çocuklar için yazılmış deneme eserlerinin güzel bir örneği olarak ele alınmaktadır.

3.5.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun adlı eser 19 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 9. Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
En Güzel Anı	112
Anne Çiçeği	158
Dünyadan Bile Büyük	98
Ne Zaman Hızlı Çalışır Çocuk Saati?	105
Çocuğun İkiz Kardeşi	143
Doğru Soru	135
Soru Sormak!	109
İyi Yaşamak	137
En Büyük İyilik	116
Evcilik Oyunu	236
Çocukluğun Zaferi	130
Babamın İtirafı	166
Oyuncakların Oyunağı Olmak	208
Kim Harika Çocuktur	242
İnsan da Irmak Gibidir	206
Kral Hâlâ Çıplak!	169
Hayâl Mektup	223
Nedir Aşk Anne?	120
Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun	141

Çocuklar için yazılmış deneme metinlerinde kelime sayısı önemli bir unsur olarak ele alınmaktadır. Çocuklar için yazılan deneme eserlerinin 500 kelimeyi geçmemesi görüşü hâkimdir. Çünkü düşünce yoğunluğunun ve bilgilerin ağırlıklı olduğu deneme eserlerinde çocuklar fazla kelimelerin içinde boğulup metinden asıl almak

istediğine ulaşamayabilir. Bu sebeple metinler 500 kelimeden az olacak şekilde kaleme alınmalıdır. *Aşk olsun çocuğum aşk olsun* adlı eserde yer alan 19 bölümün her birinin kendi içinde 500 kelimeyi geçmediği tespit edilmiştir. Bu sebeple eserin, çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin kelime sayısı açısından uygun düştüğü söylenebilir.

3.5.3. Örneklerin Varlığı

Örnekler dilin zenginliğini arttıran bir unsur olarak görülür. Birçok türde olduğu gibi deneme türünde de örneklere başvurmak eserin daha açıklayıcı ve nitelikli bir hal almasını sağlayacaktır. Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde örneklere başvurulması eserin çocuklar tarafından daha iyi kavranmasını sağlayacağı düşünülür. Bu düşünceden hareketle *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* adlı deneme eserinde dilin güzel örneklerine rastlanmıştır.

“Büyük bir şehrin ucunda yaşadığı halde şehri temizleyen çocuğun öyküsü gerçeğe hayalin ikiz kardeşliğine iyi bir örnek” (Şirin, 2004:49).

“Hani, diyorsun ya, dünya durmadan dönen içi dolu bir yuvarlak bu yüzden baba en çok sevdiğim fotoğraf bu olacak” (Şirin, 2004:65).

3.5.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Anlamı bilinmeyen kelimeler okuyucunun metni anlamlandırabilmesini etkileyen bir durumdur. Anlamı bilinmeyen kelimelerin fazlalığı okuduğunu anlamayı, okuma hızını ve hazzını olumsuz anlamda etkiler. Bu sebeple çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin anlamı bilinmeyen kelimelerden arındırılması gerekir. Anlamı bilinmeyen kelimeler kullanılacaksa da kelimenin anlamı metin altında veya metnin herhangi bir köşesinde açık net bir şekilde belirtilmelidir. Bu sebeple eserin anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini karşıladığı söylenebilir.

3.5.5. Atasözü ve Deyimler

Atasözleri ve deyimler kalıplaşmış anonim sözlerdir. Atasözlerinin deyimden farkı öğüt vermesidir. Deyimler ise öğüt yerine bir durum tespiti yapar. Dilin önemli zenginliği olan bu iki unsurun birçok türde olduğu gibi deneme türünde de yazarlar tarafından işlenmesi önemlidir. Özellikle çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde atasözü ve deyimlerin varlığı çocukların hem kelime hazinesini geliştirmesi açısından hem de olayları yorumlamaları açısından önemli bir unsur olarak ele alınmalıdır. Ancak

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun adlı eserde dilin zenginliğine katkı sunan atasözü ve deyimlere rastlanmamıştır. Bu durum denemelerde bulunması gereken özellikler açısından önemli bir eksiklik olarak görülebilir.

3.5.6. Söz Sanatları

Söz sanatları dildeki kelimelerin daha etkileyici bir şekilde aktarılmasını sağlar. Dilin estetik yanına hizmet eden söz sanatları eserlerde kullanılmalıdır. Daha çok şiir ve fabl gibi türlerde kullanılan söz sanatları çocuklar için yazılmış deneme eserlerinde de sıklıkla kullanılmaktadır. *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* adlı çalışmada Çocukların sıklıkla karşılaştıkları (*Benzetme, kişileştirme, konuşturma, tezat ve mübalağa*) gibi söz sanatları ele alınmıştır. Eserde konuşturma dışında diğer söz sanatlarına yer verildiği görülmüştür.

Benzetmeler, dilin süsü olarak görülür. Bir dilin konu bütünlüğünün sağlanması ne kadar önemliyse okuyucunun eserden estetik unsurlar vasıtasıyla alacağı haz da o kadar önemlidir. Söz sanatlarından olan benzetme sanatı dilin bu yönüne hizmet etmesi açısından oldukça önemli olarak görülür.

“*Sesin çiçek müziği yüzün bahar. Gözlerin naz aynası*” (Şirin, 2004 :13).

Güzel konuşmak ve yazmak için de söz sanatlarının varlığı edebiyat için gereklidir. Bu sebeple eserlerde çocukların daha fazla söz sanatlarıyla buluşturulması gerektiği söylenebilir. Kişileştirme ile çocuklar bir ağacın ağlamasına ya da bir kurtun pişman olmasına şahit olabilir. Bu şahitlik ile çocuk eserde olağanın dışında bir durumla karşılaşmış olur. Böylece eser çocuğun daha fazla dikkatini çeker.

“*Gülüyor çiçekler birden, gülüyor ağlayan kızlar, gülüyor gökyüzü*” (Şirin, 2004 :13).

Hayatın birçok noktasında zıtlıklar vardır. Birçok şey karşıtıyla değerlidir. Ölümü değerli kılan yaşamdır. Güzeli değerli kılan çirkin gibi. Tezat sanatı da zıtlıkların bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayatın her alanında olduğu gibi edebiyat sahasında da zıtlıklar karşımıza çıkmaktadır. Daha çok şiir türünde kullanılan tezat sanatı diğer türlerde de kullanılmaktadır. Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde de tezat sanatına rastlanması eserin etkililiği açısından olumlu bir durum olarak görülür.

“Sana bakan herkes seninle gülse de hayat bu, ağlamakla gülmek kardeşmiş” (Şirin, 2004 :30).

Abartma sanatı, bir durumu veya olayı olduğundan daha fazla veya daha az gösterme sanatı olarak açıklanabilir. Abartma sanatı da diğer söz sanatları gibi dilin zenginliğini arttıran bir unsurdur.

“Tekrar oyuna çağrılınca sanki dünya benim oldu birden” (Şirin, 2004:22).

Tespit edilen bulgulardan hareketle, eserin söz sanatları özelliğini karşıladığı söylenebilir.

3.5.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Konu bütünlüğü, metni birçok yönden etkiler. Çocuklar için kaleme alınan eserlerde konu bütünlüğünün sağlanması anlaşılabilirliği de etkiler. *Aşk Olsun Çocuğum* Aşk Olsun adlı eserde yazar hem bölümler arasında hem de kitabın tamamında konu bütünlüğünü sağlamıştır.

“Baba sen oyunların altın çağında yaşadın. Çocukluğunu oyuncakların gizli dilini bilsen de çocukluğun altın çağı” (Şirin, 2004: 65).

“Sabahlar evimizde en çiçek sabahı Baba evden çıkarken sanki sırtında götürüyorsun dünyayı” (Şirin, 2004:77).

Eserin ilk sayfasından itibaren anne, baba ve çocukluk kavramları ele alınmıştır. Bu sebeple eserde konu bütünlüğünün sağlandığı söylenebilir.

Yazar *Aşk Olsun Çocuğum* Aşk Olsun adlı eserinde çocuklara yansıttığı düşüncelerini ve bilgileri açık bir biçimde araştırmaya gerek kalmayacak şekilde aktarmıştır.

“Bir sorum daha var: Çocuklar olmasaydı kim haykırabilirdi. ‘Kral çıplak!’ Diye baba değişen bir şey yok dünyada Kral hâlâ çıplak” (Şirin, 2004:79).

3.5.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Edebiyat sahasında yazılan birçok eserin yazarıyla bir bağı vardır. Kimi yazarlar kişiliğini eserde gizlemezken kimi yazarlar da kişiliğini gizli tutup fikren eserde yerini alır. Özellikle deneme eserleri ben’in ülkesi olduğu için yazardan bağımsız düşünülemez.

Deneme yazarlarının, kişisel görüşlerini yansıtmaları gerektiğinden dolayı eserlerle sıkı sıkıya bir bağlarının olması gerektiği söylenebilir.

“Çocukken sevdiğim oyun evcilikti. Evcilik ev içinde ev kurma, kızların erken annelik oyunu” (Şirin, 2004 :47).

“Belki kitaplarımız azdı. Belki kurşun askerlerimiz yoktu. Belki hiç duymamıştık uçaksavarı ama çamurdan oyuncaklarımız çağırırdı bizi savaşa” (Şirin, 2004:70).

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun adlı eserde tespit edilen bulgulardan hareketle yazarla yazı arasında bağ olduğu söylenebilir.

3.5.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Çocuklar için kaleme alınan eserlerde dilin anlaşılır olması okuyucuyu ve eseri etkilemektedir. Yabancı kelimelerden uzak, sade bir dille yazılan deneme eseri çocukların daha fazla dikkatini çekecektir. Böylece çocuklar eseri okumaya daha istekli olacaklardır. Kitap daha geniş kitlelere ulaşacaktır. *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* adlı eser de dil sade bir biçimde esere işlenmiştir.

“Oyun oynayan çocuklar göğre resim çizdiği için mi daha güzelleşir dünya. Oyunların adıyla çağrılınca mı çocuklar” (Şirin, 2004:21).

“Baba şimdi daha iyi anlıyorum seni bir uçurtma gördüğümde sanki görünmez bir kuklacı uzatıyor sana” (Şirin, 2004:63).

3.5.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Deneme eserleri öznenin ağır bastığı eserlerdir. Yazarlar deneme eserlerinde yalnızca bilgilere değil kendi düşüncelerine de sıklıkla yer verirler. Yazar, çocuklara aktarmaya çalıştığı öznel düşünceleri yer yer renkli kalemle veya şekillerle çocuklara göstermelidir.

“Nasıl hak eder insan bu çiçeği? İşte bu da sana yaşarken cevabını öğreneceğin büyük bir soru” (Şirin, 2004:42).

“Benim hayâlimse çocukların da oy verdiği bir dünya niçin mi? Çocuklara soru sormayı öğretmeyenlere hayır! Diyebilmek için” (Şirin, 2004:84).

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun adlı eserde yazarın öznel düşüncelerini okuyucuya farklı renk ve şekillerle aktarmadığı tespit edilmiştir.

3.5.11. Konuların Güncelliği

Edebi metinlerin güncel konulardan oluşması okuyucunun daha fazla dikkatini çekecektir. Bu durum okuyucunun esere ulaşma isteğini arttıracaktır. *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* adlı metnin genel anlamda güncel olmadığı tespit edilmiştir.

“Çocukken sevdiğim oyun evcilikti. Evcilik ev içinde ev kurmak, kızların erken annelik oyunu” (Şirin, 2004:47).

3.5.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocuklar için kaleme alınan edebi eserlere önemli görevler düşmektedir. Çünkü eserler çocukların gelecekteki benliklerinin inşasında önemli unsurlar olarak görülmektedir. Bu sebeple çocukların nitelikli bir kişilik yapısına ulaşabilmeleri için eserler yazarlar tarafından hassasiyet ölçüsünde hazırlanmalıdır. Çocukların sadece belli bir dönemine hitap eden eserlerden ziyade yaşam boyu kullanabileceği konular ele alınmalıdır.

“Eğer öğrenemezsem ve yaşayamazsam çocukluk haklarımı düşsem kalkmam kalksam yine düşerim” (Şirin, 2004:6).

“Değişmez yasadır bu: İnsan çocukken yaptığı merdivenle kolay başarır yükseklere çıkmayı” (Şirin, 2004:10).

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun adlı metinde ele alınan konuların yaşam boyu kullanılabilecek konulardan olduğu tespit edilmiştir.

3.5.13. Doğruların Yansıtılması

Çocuklar için kaleme alınan deneme türündeki eserlerin doğruları yansıtması gerekmektedir. Çünkü yazar samimi bir üslupla okuyucuyla eserde buluşur. Okuyucunun bu düşünceleri benimsemesi ve hayatına uyarlaması da bu samimi üslubun bir sonucu olarak olumlu bir şekilde yansır.

“Kendini okumayı öğren çocuğum, kendi kendine okumayı daha önemli değildir harflerden hiçbir sayı. Kendini gerçekleştirirsen eğer okul olursun çocuğuna bugünden kurarsın gelecekteki dünyayı” (Şirin, 2004:61).

“Bir çocukla bir günlüğüne de olsa bölüşelim en iyi şeylerimizi” (Şirin, 2004:82).

Yazar, Şirin'in ilk bölümünden başlayarak kitabın sonuna kadar çocuklara doğruları aktarmaya çalıştığı söylenebilir.

Tablo 3. 10. : Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	-
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak ele alınmaktadır. Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. 12 özelliğin 9'u belirtilen özellikleri karşılarken geriye kalan 3 özelliğin çocuklar için yazılan deneme kitaplarında bulunması gereken özellikleri yansıtma noktasında eksik kaldığı tespit edilmiştir. *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* adlı eserde yazar atasözü ve deyimlerden yararlanmamıştır. Ayrıca yazarın güncel konulardan yararlanmadığı, önemli öznel düşüncelerini okuyucuya farklı şekillerle aktarmadığı da tespit edilmiştir. Eserin, bu üç özellik dışında kalan diğer başlıkları çocuklar için yazılan deneme kitaplarında bulunması gereken özelliklere uygun düştüğü söylenebilir. Bu sebeple Şirin'in, çocuklar için yazılan etkili bir deneme eserine imza attığı söylenebilir.

3.6. EYVAH KİTAP

3.6.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Mine Soysal

Yayınevi: Güneşli Kitaplığı Yayıncılık

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2006

Sayfa Sayısı: 127

Kitabın Özeti:

Eyvah Kitap, adlı kitap çocukların okuma ile ilgili görüşlerinin alındığı bir eserdir. Yazar Soysal, eseri yazmadan önce binlerce çocukla sohbet edip bu bilgiler ışığında eserine yön vermiştir. Eser 34 bölümden oluşmaktadır. Bu 34 bölümün 33'ü özellikle seçilmiş 33 öğrencinin okuma ile ilgili görüşlerinden hareketle oluşturulmuştur. Eserin son bölümü ise yazar Soysal'ın bu da benim bölümüm dediği bölümdür. Bu bölümde yazar okuma ile ilgili kendi düşüncelerine yaşantısından örneklerle değinmiştir. “*Şimdi geriye dönüp baktığımda, o kitap sayesinde, beynimin bir yerlerinde kilitli duran, arkasında ne olduğunu çok merak ettiğim, ama bir türlü açmaya cesaret edemediğim dev kapılardan birini ilk kez araladığımı anlıyorum*” (Soysal, 2006: 122). Yazar bu düşünceleriyle okumanın hayatındaki önemine değinmiştir. Eserde kitap ve okuma kavramına şaşırtıcı bir anlayışla yaklaşan yazar, çocukların verdiği örneklere de değinmiştir. Bu örnekleri açıklarak çocukların kendi düşüncelerine değinmiştir. “*İşte böyle, kaptırır giderim ben zaten, okuduğum sevdiğim bir şeyse. Ama istemediğim kitabı zorla okutamazlar bana ! Asla*” (Soysal, 2006: 60). 5. Sınıf öğrencisi Burak'ın bu düşünceleri okumayla ilgili bakış açısını yansıtmaktadır. *Eyvah Kitap*, adlı eser çocukları zorla okumaya teşvik etmenin bir eleştirisini de sunmaktadır. Ayrıca ellerinde telefon ve tableti eksik etmeyen ebeveynlerin, çocuklarından kitap okumalarını istemesi eleştirilmektedir. Kitap okuma alışkanlığı için aileden okula herkesin görevleri şaşırtıcı bir anlayışla anlatılmaktadır. Eser çocuklar için yazılmış deneme eserlerinin güzel bir örneğini yansıtmaktadır.

3.6.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Eyvah Kitap adlı eser 34 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 11. Eyvah Kitap: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Aptal Mıyım Ben	332
Kitaptan Kaç Alınır	672
Odana Git Kitabını Oku	448
Okuma Saati Çilesi	214
Bilgisayar Mı Kitap Mı?	526
Çok Para Gerekliymiş	745
Bizimkiler Hep Kitap Okur	516
Şimdi Keyfim Tıkırında	380
Kararı Babam Verir	506
Aile Klasiklerimiz	551
Ödev Verdiler İğrençti	473
Konsantre Olamıyormuşum	609
Öğrenmekle Ne İlgisi Var	342
Kitap Okumak Zorunda Değilim	537
Zorla Şiir Okunur Mu?	312
Kitap Başına Yirmi Lira	482
Duyulursa Karizmam Çizilir	506
Böyle Armağan Mı Olur	439
Ortadan Toz Olmak	178
Okurken İyiyim	456
Aydın Okuyan Öğrencisi	343
Biz Kitapla Mı Büyüdük?	514
Harry Potter Okumak	497
Gazeteci Ailenin Gazeteci Kızı	461
Bari Tatilde Rahat Bırakın	288
Büyüyünce Okursun	234

Televizyonla Olur Mu?	497
Büyükleri Anlamak	318
Önyargı Da Ne Demek	386
Oku Demekle Olur Mu?	440
Okulda Yazar Var	494
Öyle Yalnızım Ki	635
Okulla Aram Yoktur	836
Bu Da Benim Öyküm	1103

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Eyvah Kitap* adlı kitabın 34 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 500 kelimedenden az 21 metnin yer aldığı görülmektedir. 500 kelimedenden fazla olan denemelerin sayısı ise 13 olarak tespit edilmiştir. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle denemelerden 21'inin çocukların seviyelerine uygun olduğu söylenebilir. 500 kelimeyi geçen 13 deneme ise Kelime sayısı açısından çocuklar için yazılmış uygun denemeler olmadığı söylenebilir. 21 metnin çocukların seviyesine uygun olması genel anlamda kitabın 500 kelime özelliğini sağladığını göstermektedir.

3.6.3. Örneklerin Varlığı

Örnekler, dilin zenginliğini ve bilginin kalıcılığını arttıran bir unsurdur. Eserlerde yer verilen örnekler konunun daha iyi kavranmasına katkı sağlar. *Eyvah Kitap* adlı eserde yazar Mine Soysal, örneklere sıklıkla başvurmuştur. *Eyvah Kitap* adlı Eserde yer alan örnekler sayesinde çocukların kitabı anlama düzeyleri ve okuma isteklerinin artacağı söylenebilir.

“*Oturduğun yerde dedektif olursun, kovboy olursun, kâşif olursun, kahraman, hatta suçlu olursun.*” (Soysal, 2006:76).

Eyvah Kitap , adlı eserde dilin güzel örneklerine sıklıkla değinilmiştir.Eserin örnekler bakımından zengin olduğu söylenebilir.

3.6.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının da anlaşılabilirliğini etkileyen faktörlerin başında anlamı bilinmeyen kelimeler gelmektedir. Çocukların için yazılan deneme kitaplarında anlamı bilinmeyen kelimeler metin içinde veya altında açıklanmalıdır. *Eyvah Kitap* adlı kitapta yapılan araştırma sonucunda anlamı bilinmeyen kelimeler aşağıda belirtilmiştir.

“*Hiperaktif*” (Soysal, 2006 : 11).

“*Nalbur*” (Soysal, 2006 : 28).

Hiperaktif ve nalbur sözcüklerinin anlamlarının okuyucuya açıklanmadığı tespit edilmiştir. Bu durum deneme eserlerinde anlamı bilinmeyen kelimelerin metin içinde veya metin altında açıklanması ilkesiyle ters düşmektedir.

3.6.5. Atasözü ve Deyimler

Eyvah Kitap adlı eserde atasözü ve deyimlere sıklıkla başvurulmuştur. Çocukların atasözleri ve deyimlerle karşılaştırılması gerekir. Çünkü geçmişten gelen birikimin kuşaklararası devamlılığı açısından bu gerekli bir durum olarak düşünülmektedir. Dilin zenginliğini arttıran bu kalıplaşmış sözler eserin daha nitelikli bir hal almasını sağlamıştır. Eserde yer verilen atasözlerinin çocukların hayat tecrübelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

“*Davulun sesi uzaktan hoş gelir*” (Soysal, 2006 : 88).

Deyimler de atasözleri gibi dilin zenginliğini arttıran kalıplaşmış sözlerdir. Çocukların deyimlerle tanışması hem anlama hem de okuma hızlarını olumlu açıdan etkileyecektir.

“*İki arada bir derede kalmak*” (Soysal, 2006 : 89).

Eyvah Kitap adlı eserin, atasözleri ve deyimler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.6.6. Söz Sanatları

Metinler oluşturulurken sıklıkla tanım ve betimlemelerden yararlanılır. Bunu yaparken de yazarlar bir şeyi başka bir şeye benzeterek yaparlar. Böylece söz sanatlarından yararlanmaya başlarlar (Özünü,2001:105). Söz sanatları, metnin okunula

bilirlik açısından daha ilgi çekici bir hal almasını sağlar. Bu sebeple deneme eserlerinde de söz sanatlarından faydalanılmalıdır.

“*Gül gibi karardık*” (Soysal, 2006 : 29).

Yazar gül örneği üzerinden benzetme sanatına yer vermiştir.

“*Çevreci tavşanlar*” (Soysal, 2006 : 12).

İnsana ait özelliklerin tavşanlara aktarılmasıyla kişileştirme sanatına yer verilmiştir.

“*Varsa yoksa tuğla gibi*” (Soysal, 2006 : 44).

Var yok zıtlığına yer verilerek tezat sanatına başvurulmuştur.

“*Formülden ödünün patladığını anlıyorum*” (Soysal, 2006 : 105).

Eserde abartma sanatına da yer verilmiştir. Söz sanatlarının fazlalığı, çocuklar için daha etkili ve estetik öğrenme yaşantıları olanağı sunduğundan dolayı deneme türü için önemli bir ilkedir. Eserin bu ilkeyi karşıladığı söylenebilir.

3.6.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Eyvah Kitap adlı eserde ele alınan konu; Ebeveynlerin, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak için yaptıkları baskıları ele almaktadır. Yazar Soysal, bu eserinde 33 çocuğun görüşünden hareketle eserini oluşturmuştur. Eserde okumayı sevdirmeye ilişkin yapılan hatalardan hareketle çıkarılması gereken dersler ele alınmıştır.

“*Sonra Murat bana bakıp gülerek, ‘kitapları kızlar okur, oğlum! Oğlanlara doğru dürüst şeyler alınır. Böyle armağan olur mu?’ Dedi*” (Soysal, 2006 :71).

“*Çok istiyorsan buyur sen oku, anneciğim*” (Soysal, 2006 : 106).

Eyvah Kitap adlı eserde yer verilen bu düşüncelerden hareketle Bölümler arasında farklı hikâyeler ve olaylar anlatılmış olmasına rağmen okumayla ilgili fikirler dile getirildiğinden dolayı konu bütünlüğünün sağlandığı söylenebilir.

Deneme Eserleri araştırma ihtiyacına gerek kalmayacak bir anlayışla yazılmalıdır. Yazar bu eserinde araştırma ihtiyacı duyulacak bir konuya değinmemiştir.

“*Sahiden, yarar ne demek? Yoksa kitaplarla, annemin sürekli kaynatıp içtiği ve bütün evi feci kokutan yararlı otlar arasında benzerlik mi var*” (Soysal, 2006: 26).

Barışcan'ın bu düşünceleri eserin araştırmaya gerek kalmayacak şekilde kalme alındığının bir göstergesi olarak ele alınabilir.

3.6.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Yazar Mine Soysal, arkeoloji alanında iş hayatına başlamıştır. Ön Asya ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur. Arkeoloji alanı dışında Güneşli adlı altın bir yayınevi kurmuştur. Özellikle çocuklar için bu yayınevi aracılığıyla eserler oluşturmuştur. Yazar binlerce çocuğu dinlemiş ve eserlerinin ilhamını çocukların görüşlerinden almıştır.

“Güneşli kitaplığı yayınevini kurduktan sonra geçen on uzun yılda, en çok yaptığım şeylerden biri sizleri dinlemek oldu. İlköğretim üçüncü sınıftan lise son sınıfa kadar, sayıları kırk bini aşan her yaştan arkadaşlarınızla okuma eylemi ve kitaplar üzerine sohbetler ettik” (Soysal, 2006 : 120).

“Her kitapta o eşikten korkusuzca geçmeyi öğrendim” (Soysal, 2006:122).

“Kitap beni tanımadığım insanlarla, gitmediğim ülkelerle ,yaşamadığım dönemlerle ve bilmediği dönemlerle buluşturuyordu” (Soysal, 2006: 122).

Soysal, kitabın son bölümünde yer alan *bu da benim öyküm* bölümünde okumayla ilgili kendi geçmişinden örneklerle yer vermektedir. Kendi çocukluğu ile ilgili söylediği bu sözler yazarla eser arasında sıkı sıkıya bir bağ olduğunu göstermektedir.

3.6.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Dilin anlaşılabilirliği okumayı birçok yönden etkiler. Yazar Mine Soysal'ın okuma ile ilgili çocuklardan dinlediklerini doğrudan okuyucuya aktarmıştır. Bu aktarmayı çocukların kullandığı kelimelerden hareketle oluşturduğu için *Eyvah Kitap* adlı eserin sade bir dille kaleme alındığı söylenebilir.

“Babam beni her gördüğünde ya ders çalışıyor ya da kitap okuyor olmamı istiyor” (Soysal, 2006: 25).

“Biliyorum, bu evde her şeyi benim yapacağımı sanıyorlar. Kendileri canları ne istiyorsa onu yapacaklar, ama benim ne istediğimin hiçbir önemi yok. Bari tatilde rahat bırakın beni” (Soysal, 2006: 92).

3.6.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Eyvah Kitap adlı eser çocukların kitap hakkındaki görüşlerinden oluşturulmuştur. Bu sebeple yazarın öznel düşünceleri az sayıda yer almıştır. Yer alan bu düşünceler okuyucuya farklı renk ve şekillerle gösterilmemiştir.

“Sessizlik olmazsa, yorgunluklardan, gerilimden, huzursuzluk ve korkularımızdan kurtulmalıyız” (Soysal, 2006 : 127).

3.6.11. Konuların Güncelliği

Eyvah Kitap adlı eser çocukların görüşlerinden hareketle oluşturulmuş bir eserdir. Çocukların kitaplara bakış açıları ve ailelerin çocuklara kitap okuma alışkanlığı ile ilgili yaklaşımları yansıtılmıştır. Çocukların anlattıkları düşüncelerin güncel konulara dayandığı tespit edilmiştir.

“Tarık Ağabey’in odasında kocaman plazma ekran televizyonu var” (Soysal, 2006: 65).

“Bu hafta kitap fuarı düzenleniyor” (Soysal, 2006 : 107).

Plazma ekran ve kitap fuarına yer verilerek eserde güncelliğin sağlandığı söylenebilir.

3.6.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Eyvah Kitap adlı eserde çocukların; kitap, aile ve arkadaş ile ilgili görüşlerinin ömür boyu kullanılabilecek bilgilere dayandığı söylenebilir. Çünkü çocuklar okumanın her dönem için ihtiyaç duyulan bir ekinlik olduğuna ve önemine vurgu yapmışlardır.

“Büyüdükçe sular yön değiştirecek, bilmediğiniz ovalardan, ürkütücü vadilerden geçecek. Ne olursa olsun, kendinize güvenin ve zamanın sizi değiştirmesine izin verin” (Soysal, 2006 : 48).

“Bugün, kitap okuma hakkının her insan için sağlık, güvenlik, adalet ve eğitim kadar öncelikle sağlanması gereken en temel haklardan biri olduğuna inanıyorum” (Soysal, 2006 : 122).

Eserde tespit edilen bulgulardan hareketle ,yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.6.13. Doğruların Yansıtılması

Eyvah Kitap adlı eserde okumanın önemi çocukların anlattığı nüktedanlı hikâyelerle ele alınmıştır. Eserin doğruları yansıttığı belirlenmiştir. Eserde doğrular bazen alaycı bazen de düşündürecek biçimde çocuklara sezdirilmiştir. Yazar, düşünceleriyle ve verdiği örneklerle çocukları doğrularla tanıştırmalı ve düşündürmelidir.

“*Ne olursa olsun eğitiminize devam edeceksiniz, kızlar*” (Soysal, 2006 : 30).

“*Bugün, kitap okuma hakkının her insan için sağlık, güvenlik, adalet ve eğitim kadar öncelikle sağlanması gereken en temel haklardan biri olduğuna inanıyorum*” (Soysal, 2006 : 122).

Kızların okumasının ve kitap okuma hakkının önemine yer verilerek doğruların yansıtılması özelliğinin karşılandığı söylenebilir.

Tablo 3. 12 : Eyvah Kitap: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	-
Atasözü ve Deyimler	+
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	-
Konuların Güncelliği	+
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Eyvah Kitap* adlı eserde, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelendiğinde; anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklanmaması ve yazarın öznel düşüncelerinin gösterilmemesi dışında diğer tüm özelliklerin denemede bulunması gereken ilkelere uygun düştüğü belirlenmiştir. Özellikle eserin hem dil anlatım hem de düşünce yoğunluğunun sade bir biçimde çocuklara

yansıtılması olumlu bir durum olarak ele alınabilir. Eser, çocukların düşüncelerinden hareketle oluşturulduğu için çocuklara görelilik açısından da uygun bir eser olarak ele alınabilir. Bu sebeple yazar deneme türünün başarılı bir örneğini sunmuştur.

3.7. GÖĞE ÇİZİLMİŞ RESİMLER

3.7.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: A. Vahap Akbaş

Yayınevi: Salıncak Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2008

Sayfa Sayısı: 119

Kitabın Özeti

*Göğ*e Çizilmiş Resimler adlı eser, kültürümüzdeki önemli sözcükleri temele alarak bu sözcükleri tanımlarından hareketle farklı benzetmeler ile çocuklara tanıtmaktadır. Bu sözcükler; Ninni, dua, umut, sabır, çiçek, anne, öğretmen gibi sözcüklerdir. “*Umut, günebakan gibidir. Yüzünü hep güneşe döndürür*” (Akbaş, 2008:44). Umut sözcüğünün ele alındığı bu bölüm gibi birçok sözcük okuyucuya kendine has özellikleriyle tanıtılmıştır. Yazar Akbaş, çocukların öğrenirken eğlenmesini amaçlamaktadır. Bu sebeple her bölümünde yeni bir bilgi ve çocuk heyecanını görmek mümkündür. Çocuklara kültürü, insanlığı ve paylaşmanın önemini vurgulandığı bu eserdeki her sözcükte çocuk içtenliğine rastlamak mümkündür. Yazar eserin bir bölümünde ise eski tabelalara olan özlemini dile getirmektedir. Özellikle günümüzde artan yabancı tabela sayılarının bir eleştirisini sunan yazar eski tabelalara dönüşü savunmaktadır. “*Doğruluk Berberi, İtimat Manifatura Pazarı, Kısmet Bakkaliyesi, Kanaat Kırathanesi gibi ne güzel ifadeler parıldardı. O tabelalardaki Türkçe ne güzeldi. O zaman küçüktüm tabelaların anlamını biliyor ve seviyordum*” (Akbaş, 2008:111). Yazar bir başka bölümde ise televizyon ile ilgili eleştirisini dile getiriyor. Yeni çıkan program ve dizilerin bir eleştirisini çocuklara aktarıyor. “*Bu programlardaki insanlar hep birbirlerini aldatıyorlar, dövüyorlar, öldürüyorlar... Durmadan içki içiyor ve kumar*

oyunuyorlar. Ve daha bir sürü çirkin şey yapıyorlar. Ben bu televizyonu sevmiyorum babacığım, bu televizyon kötülükleri gösteriyor” (Akbaş, 2008:115).

3.7.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Göge Çizilmiş Resimler adlı eser 52 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 13. Göge Çizilmiş Resimler: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Besmele	134
Selam	128
Okumak	174
Dil	180
Söz	164
Şiir	141
Masal	170
Ninni	139
Ezan	195
Kelime	132
İlim	148
Kültür	181
Dua	158
Sevgi	148
Gönül	200
Mutluluk	141
Umut	167
Sabır	132
İrade	150
Kardeşlik	114
Savaş	182
Zaman	166
Hüzün	146

İnsan	104
Önder	135
Anne	213
Çocuk	178
Dost	146
Elif	110
Usta	164
Öğretmen	93
Aile	158
Güneş	160
Ay	206
Deniz	173
Ufuk	205
Orman	212
Dağ	145
Çöl	173
Yol	142
At	134
Kuş	113
Çiçek	181
Su	93
Şehrin Resmini Çizmek	164
Bizim Apartman Kocamandır	123
Hayatında Hayvan Görmemiş Çocuk	173
Eski Tabelalar Ne Güzeldi	169
Ağaçları Tanıyamıyorum	120
Ben Bu Televizyonu Sevmiyorum	178
Ben Bir Yarış Atıyım	161
İçimdeki Kuş Hep Ötüyor	218

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Göğe Çizilmiş Resimler* adlı kitabın 52 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 500 kelimeyi geçen bir deneme

metni yer almamaktadır. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle metinde hiçbir bölümün 500 kelimeyi geçmediği görülmektedir. Kelime sayısı bakımından çocuklar için yazılmış uygun bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.7.3. Örneklerin Varlığı

Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin örnekler ile zenginleştirilmesi eserin hem niteliğini hem de ilgi çekiciliğini arttıracak bir unsur olarak görülmektedir. Bu sebeple çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde örneklerden sıklıkla yararlanılmalıdır.

“Çorak gönülleri düşünün... Acıların, kavgalıların, zorlukların, yoklukların, hastalıkların kuruttuğu çatlattığı gönülleri düşünün” (Akbaş, 2008 :44).

Göge Çizilmiş Resimler adlı eserde yazarın örneklerden sıklıkla yararlandığı tespit edilmiştir.

3.7.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Anlamı bilinmeyen kelimelerin varlığı okuma kalitesini etkileyen bir gösterge olarak ele alınmaktadır. Çünkü anlamı bilinmeyen kelimelere eserde sıklıkla yer verilmesi okuyucunun okuma -anlama hızını olumsuz derecede etkilemektedir. Bu bağlamda çocuklar için kaleme alınan deneme yazılarında anlamı bilinmeyen kelimeler kullanılmamalı. Kullanıldığı durumlarda ise sayfa altında veya sayfanın herhangi bir yerinde okuyucuya açıklaması verilmelidir.

“Ahsen-i Takvim üzre: En güzel şekilde yaratmak” (Akbaş, 2008:60).

“Vech” (Akbaş, 2008:14).

Göge Çizilmiş Resimler adlı eser de anlamı bilinmeyen kelime sayısı azdır. Eser bu bağlamda anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini karşılamaktadır.

3.7.5. Atasözü ve Deyimler

Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde bulunması gereken özelliklerin başında gelen atasözü ve deyimler başlığı üzerinde önemli durulması gereken bir başlık olarak ele alınmalıdır. Çünkü etkili ve özlü konuşmanın temelini dayandığı atasözleri ve deyimlerin çocuklar tarafından kavranılması çocukların hem anlama hem de anlatma

becerilerini geliştirecek bir durum olarak düşünülmektedir. Bu sebeple deneme yazarları eserlerinde atasözleri ve deyimlere yer vermelidir.

“Yılanı deliğinden çıkarır” (Akbaş, 2008:19).

Tatlı dilin yılanı deliğinden çıkardığı atasözünden hareketle çocuklara güzel ve narince konuşmanın açamayacağı kapınının olmadığı aktarılmaya çalışılmıştır. Böylelikle yazar dilin güzel bir örneğini sunmuştur.

“Akıl erdiremiyorsunuz” (Akbaş, 2008:33).

Yazar Akbaş , atasözlerinde olduğu gibi deyimlerle de çocukları bir araya getirerek dilin güzel bir örneğini sunmaktadır. Bu bağlamda eserin , çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bulunması gereken özelliklerden olan atasözleri ve deyimler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.7.6. Söz Sanatları

Sözcüklere yüklenen anlamlarla sözcüklerin ilgi çekiciliği artırılabilir. Özellikle edebi metinlerden olan şiirde kullanılan söz sanatları çocuklar için yazılan deneme metinlerinde de başvurulması gereken bir özelliktir. Bu açıdan bakıldığında zaman *“Söz sanatları sanatçının elindeki gizli bir güçtür”* (Betur, 2019). Yazar, bu gücü kullanarak çocukların ilgisini çekip hayal güçlerini geliştirebilir.

“Okumak ötelere akan bir ırmaktır” (Akbaş, 2008:14).

Akbaş, eserini benzetmeler üzerine inşa ettiğinden dolayı eserde, benzetme sayısı oldukça fazladır. Bu durum okuyucu kitlesi çocuk olan deneme eserleri için olumlu bir durum olarak ele alınabilir.

“İrade, erdem sarayının muhafızıdır” (Akbaş, 2008:48).

“Güneş doğar, yükselir ve ölür. Her gün yeniden dirilir” (Akbaş, 2008:80).

Göge Çizilmiş Resimler adlı eserde kişileştirme sanatının güzel örneklerine yer verilirken konuşurma sanatı ile ilgili herhangi bir örnek yer almamıştır.

“Barış istiyorsan, savaşa hazır ol” (Akbaş, 2008:52).

“Aydınlığı ve karanlığı o öğretti” (Akbaş, 2008:80).

Akbaş, eserinde tezat sanatıyla ilgili örneklere yer vererek okuyucunun ilgi ve merakını eserde toplanmasını sağlamıştır.

“Anne, cennetin eşiğidir. Ana hakkı Tanrı hakkıdır” (Akbaş, 2008:65).

“Konuştukça kelimeler ağzında gül olur” (Akbaş, 2008:74).

Göğe Çizilmiş Resimler adlı eserde yazar, abartma sanatına da başvurmuştur. Tüm söz sanatları incelendiğinde yazarın, çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bulunması gereken özelliklerden söz sanatları özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.7.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Göğe Çizilmiş Resimler adlı eserde yazar, çocuk dünyasının sevgisini, sevincini ve içtenliğini anlatmaya çalışmıştır. Her bölüm kendi içinde tutarlıdır. Ayrıca bölümler farklı başlık altında ele alınmış olmasına rağmen verilmek istenen mesaj sevgi üzerine kurulu bir dünya olduğu için bölümler arasında da konu bütünlüğünden söz edilebilir.

“Anne sevginin resmidir. Sevgi nasıl bir şeydir diye sorarlarsa annemi gösteririm” (Akbaş, 2008:64).

“Öğretmenimin akli ve kalbi güllerle doludur. Defteri ve kitabı güllerle doludur” (Akbaş, 2008:74).

Akbaş, eserinde vermek istediği mesajları açık bir şekilde vermiştir. Okuyucu yazarın vermek istediği mesajla ilgili bilgilere eserden ulaşabilmektedir.

“Dedim baba gönül nedir: Dedi ‘gönül bir ummandır oğul. Başı sonu olmayan, dibine erilmeyen bir umman” (Akbaş, 2008:40).

3.7.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Yazar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi çıkışlıdır. İslami Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı üzerine dergilerde yazılar yazmıştır. Eserde dini sembollere yer verdiği tespit edilmiştir. Ayrıca yazar eserde kendi geçmişinden de söz etmiştir.

“Ola ki şeytan kalbinize sızmayı başardı ona çamurunu sıçrattı o zaman minik ellerinizi göğe doğru açın ve Yaradan’a yakarın” (Akbaş, 2008:34).

“Çocukluğum şirin bir kasabada geçti. Camileri, çeşmeleri, evleri, ağaçları... Her şeyi eskidi kasabanın ... Ama bu hiç eskimeyen, hep yenilenen bir eskilikti” (Akbaş, 2008:110).

Göge Çizilmiş Resimler adlı eserde, yazarla yazı arasında bir bağ olduğu söylenebilir.

3.7.9. Dilin Anlaşılrlığı

Göge Çizilmiş Resimler adlı eser, yalın ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Okuyucu okurken zorlanmadan akıcı bir şekilde okuma fırsatını yakalamıştır bu eserde. Bu sebeple eserdeki dilin anlaşılır olduğu söylenebilir.

“Ve çocuklar ölüyor, anneler ölüyor, babalar ölüyor... Kuşlar, ağaçlar ölüyor... Güzel olan her şey ölüyor” (Akbaş, 2008:53).

“Hani bu şehrin camileri, caddeleri, ağaçları, evleri, insanları yok mu” (Akbaş, 2008:104).

3.7.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde de diğer deneme eserleri gibi öznellik ağır basmaktadır. Çocuklar, yetişkinler gibi öznel düşünceleri eserin içinde bulamayabilir. Bu sebeple yazar önemli gördüğü öznel düşüncelerini çocuklara farklı renk ve şekil ve sembollerle göstermelidir. *Göge Çizilmiş Resimler* adlı eserde yazarın öznel düşüncelerini çocuklara göstermediği tespit edilmiştir.

“Hangimiz kafa yormadık ki zaman üzerine. Ve hangimiz doğru dürüst bir cevap verebildik” (Akbaş, 2008:54).

“Tuhaf bir şeydi bu. Ya kimi insanların birbirlerini tanıyabilmelerinin bin yıl sürmesi? Bu, daha da tuhaftı” (Akbaş, 2008:68).

3.7.11. Konuların Güncelliği

Akbaş, *Göge Çizilmiş Resimler* adlı eserinde güncel konulara yer vermemiştir. Daha çok dini ve kültürel sembollerimizi temsil eden sözcükler üzerine eserini inşa eden Akbaş'ın çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde bulunması gereken özelliklerden biri olan güncellik özelliğini eserine yansıtmadığı tespit edilmiştir.

“Hz. Mevlâna diyor ki: Sevgi padişahından belge almayan insana yazıklar olsun. Hayvanın şeker özünden ne haberi vardır” (Akbaş, 2008:39).

3.7.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocuklar için yazılan edebi eserlerde, yalnızca çocukluk dönemi değil diğer gelişim dönemlerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Çocukluk dönemini bir binanın temeli olarak ele alacak olursak bu bilgiden hareketle çocukluk dönemindeki temelin sağlamlığının da gelecek yaşları etkileyecek olma bilgisine ulaşabiliriz. Bu sebeple çocukluk döneminde sadece çocukluk döneminin değil çocuğun yetişkinlik döneminde de sahip olacağı özellikler sezdirilmelidir.

“Okumak, ötelere akan bir ırmaktır” (Akbaş, 2008:14).

“Şiir bir lokomotifir. Yüreklerimizi katar katar güzellikler çeker” (Akbaş, 2008:21).

Eserin, yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.7.13. Doğruların Yansıtılması

Göge Çizilmiş Resimler adlı eserde, ele alınan tüm kelimeler sevgi ve merhamet üzerine kurulu kelimelerdir. Yazar bu kelimeleri açıklarken sevgi dolu benzetmelerden yararlanmıştır. Eserin sonunda yabancı dil eleştirisine de yer veren yazar, çocukları doğruların limanına yanaştırmıştır.

“O Tabelalardaki Türkçe ne güzeldi. O zaman küçüktüm. Ama tabelaların anlamını biliyor ve onları seviyordum” (Akbaş, 2008:111).

Yabancı tabela hayranlığını uygun bir dille eleştirip okuyucusuna sunan Akbaş, çocuklar için yazılan denemelerde bulunması gereken doğruların yansıtılması özelliğini karşıladığı söylenebilir.

Tablo 3. 14: Göge Çizilmiş Resimler: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	+
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+

Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	-
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Göğre Çizilmiş Resimler* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özelliklere sahip deneme eserlerinin çocuklar için daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu özellikler incelendiğinde *Göğre Çizilmiş Resimler* adlı eserin 12 özellikten 10'unu yansıttığı belirlenmiştir. Yalnızca iki özelliğin esere yansıtılması açısından uygun olmadığı tespit edilmiştir. Bu özellikler yazarın öznel düşüncelerinin gösterilmemesi ve konuların güncelliğidir. Diğer tüm özelliklerin denemede bulunması gereken ilkelere uygun düştüğü tespit edilmiştir. Bu sebeple yazar deneme türünün başarılı bir örneğini sunmuştur.

3.8. 40 HAZİNE

3.8.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Mustafa Ökkeş Evren

Yayınevi: Nar Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2012

Sayfa Sayısı: 127

Kitabın Özeti

Yazar, *40 Hazine* adlı eserinde kültürümüzde önemli yer tutan kavramları ele almıştır. Eser 42 kelimedenden hareketle kaleme alınmıştır. Bu 42 Kelimenin, kültürümüze ve hayatımıza kattığı değerlerden bahsedilmiştir. Yazar, eserde yer verdiği kelimeleri çocuklarla tanıştırmış. Bu kelimeler aracılığıyla onlarla konuşmuş ve düşüncelerini çocuklara yansıtmıştır. Kütüphane kelimesinin şu sözleri: “*Doğrusu tahmin etmiştim.*

Kitaptan sonra tanışma sırasının bana geleceğini “(Evren, 2012:13). Eserin kaleme alınma nedenini yansıtmaktadır. Kelimeler önce çocuklarla tanıştırılmış. Daha sonra kelimelerin topluma kattığı değerler kelimeleri konuşturarak aktarılmıştır. Çocukların eğitsel ve davranışsal gelişimine katkı sunacağı düşünülen bu kelimeler aracılığıyla çocukların doğru davranış kalıplarını kavramaları amaçlanmıştır. Ekmek Kırıntısı bölümündeki “*Hele çocuklar, bir kırıntı bulsalar hemen yerden alır öpüp alınlarına koyarlardı*” (Evren, 2012:57). Bu sözler , geçmişten gelen örf ve adetlerimizin çocuklara yansıtılması açısından önemli bir durum olarak ele alınabilir. Yazar, eserinde sanatsal bir dil yerine sade bir dili kullanarak çocukların asıl verilmek istenen mesajı daha etkili bir şekilde kavramasını amaçlamaktadır. Eserde ; kitap, masal , keloğlan , ezan , şadırvan ,mendil, deniz ,at, vicdan, ağaç... Gibi kelimelere yer verilerek 42 kelimenin çocuğa kattabileceği manevi değerler üzerinde durulmuştur.

3.8.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

40 Hazine adlı kitap 42 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 15. 40 Hazine: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayıları

Bölüm	Sayı
Kitap	259
Kütüphane	299
Masal	189
Keloğlan	152
Ayna	417
Müze	152
Ağustos Böceği	439
Cami	211
Elif	299
Duvar Saati	175
Ezan	239
Gemi	246
Şadırvan	142
Kâbe	147
Sofra	385
Ekmek Kırıntısı	135
Mendil	111
Salıncak	100
Gökkuşağı	138
Ninni bebek	141
Papatya	169

Göz	212
Ay	204
Lokomotif	154
Ağaç	192
Nasrettin Hoca	432
Misafir Odası	117
Vicdan	119
Bulut	176
Tatil	124
Karınca	063
Uğur Böceği	153
İpek Böceği	112
Rüzgar	184
Kara Kış	111
Yazı Tahtası	160
Sözlük	278
Kardelen	251
At	232
Çınar	317
Deniz	430
Bayram	347

Yukarıda yer alan tabloya göre, *40 Hazine* adlı kitabın 42 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 500 kelimeyi geçen bir deneme metni yer almamaktadır. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle metinde hiçbir bölümün 500 kelimeyi geçmediği görülmektedir. Kelime sayısı açısından çocuklar için yazılmış bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.8.3. Örneklerin Varlığı

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinin salt düşünce yoğunluğuna dayalı metinlerden değil örneklerle desteklenmiş düşünce metinlerinden seçilmesi gerekir. Böylece çocuklar, metni daha iyi kavrama fırsatına erişmiş olur.

“Size kendimle ilgili önemli bir bilgi vereyim. İlk sözlük İskenderiye Müzesi Kütüphanecisi Bizanslı Aristophanes’in hazırladığı eser kabul edilir” (Evren, 2012:108).

Sözlük kelimesini konuşturarak okuyucuya bilgiler veren yazar, ilk sözlüğü kimin hazırladığı örneği ile okuyucuyu düşünce yoğunluğundan kurtarmıştır.

3.8.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Dilin aktarılmasında metinler önemli görevler üstlenmektedir. Metinlerin nitelikli olabilmesi için birçok özelliği taşıması gerekmektedir. Bu özelliklerin başında metnin anlaşılabilirliği gelmektedir. Metnin anlaşılabilir olması için metindeki kelimelerin açık bir dille ifade edilmesi gerekir. Ayrıca metinde anlamı bilinmeyen kelimeler kullanılmamalı, kullanılsa bile metnin altında açıklamasıyla birlikte verilmelidir. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının da anlaşılabilirliğini etkileyen faktörlerin başında anlamı bilinmeyen kelimeler gelmektedir. Çocukların için yazılan deneme kitaplarında anlamı bilinmeyen kelimeler metnin altında açıklanmalıdır. *40 Hazine* adlı kitapta yapılan araştırma sonucunda anlamı bilinmeyen kelimeler tespit edilmiştir.

“*Şadırvan çok akan su demektir*” (Evren, 2012:15).

“*Kamus, Sözlük*”(Evren, 2012:107).

40 Hazine adlı eserde “*Şadırvan ve Kamus*” kelimeleri , anlamlarıyla birlikte okuyucuya aktarılmıştır. Anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklanması metnin anlaşılabilirliğini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

3.8.5. Atasözü ve Deyimler

Dilin zenginleşmesini sağlayan en önemli unsurların başında atasözleri ve deyimler gelmektedir. Atasözleri ve deyimler, metinlerin vermek istediği mesajı kalıplaşmış bir şekilde daha özlü ifadelerle kuşaklararası aktarma işlevini görmektedir. *40 Hazine* adlı eserde yazar, atasözleri ve deyimlere sıklıkla başvurmuştur. Bu durum eserin daha nitelikli bir hal almasını sağlamıştır.

“*Gözden uzak olan gönülden de uzak olur*” (Evren, 2012:70).

Eserde *deyimlere* de sıklıkla başvurulmuştur. Deyimler dili zenginleştiren önemli unsurların başında gelmektedirler. Uzun uzadıya anlatılacak birçok şeyi deyimlerle daha etkili ve özlü bir şekilde aktarabilmekteyiz. Bu sebeple deyimler, çocukların hem kelime hazinesini hem de anlama kapasitelerini arttıran bir unsur olarak düşünülebilir. Eserde atasözleri gibi sıklıkla deyimlere de başvurulmuştur.

“*Canına tak etti*” (Evren, 2012:24).

3.8.6. Söz Sanatları

Söz sanatları, dilin estetik unsuruna hizmet eden bir unsurdur. Söz sanatları ile cümleler daha etkili bir biçimde oluşturulur. Birçok türde olduğu gibi deneme türünde de sıklıkla söz sanatlarına başvurulur. Benzetme sanatı dilin etkili kullanımında öncü sanatların başında gelmektedir. Bir sözün daha estetik bir biçimde dile gelmesi için yazarlar sıklıkla benzetme sanatına başvurur. Benzetme sanatıyla oluşturulmuş cümlelerle çocuklar küçük yaşlardan itibaren buluşturulmalıdır. Böylece dilin zenginliği ve estetikliği ile erken yaşta tanışma imkânına erişmiş olacaklardır. *Benzetme* ile ilgili metinde birçok örnek tespit edilmiştir

“*Minarelerim, şahadet parmakların gibi*” (Evren, 2012:35)

Çocukların ilgisini çeken bir diğer sanat kişileştirme sanatıdır. İnsana ait özelliklerin canlı ve cansız diğer varlıklara aktarılması çocukların dikkatini çeken ve merakını canlı tutan bir durum olarak görülmektedir. Çocukların hayal güçlerinin sınırı yoktur. Bu sebeple çocukların kişileştirme sanatıyla buluşturulmaları gerekir.

“*Ayna onların görüntülerini alır yutarmış. Ayna bu duruma öfkelenmiş içten içe. Ayna kendini zor tutar susarmış. Aynanın karnına ağırlar girmiş*” (Evren, 2012:23).

Sözcüklerin konuşturulduğu *40 Hazine* adlı eserde konuşturma sanatı ile ilgili örnekler sıklıkla kullanılmıştır.

“*Benim adım karınca yuvamda olurum hava kararınca*” (Evren, 2012:93).

Tezat sanatı ile ilgili örneklerle de yer verildiği tespit edilmiştir. Yazar , var -yok karşıtlığı üzerinden tezat sanatına yer vermiştir.

“*Bir varmış bir yokmuş ile başlarım*” (Evren, 2012:17).

Eserde abartma sanatına da yer verilerek okuyucunun dikkati çekilmiştir.

“*Dünya himayenizde olacak demiş*” (Evren, 2012:119).

Söz sanatları ile ilgili bulgulardan hareketle eserin söz sanatları özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.8.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Metnin tutarlı olması açısından konu bütünlüğünün sağlanması gerekmektedir. Konu bütünlüğü sağlanmış bir metnin anlaşılması da daha kolay olacaktır. *40 Hazine* adlı

eserde kırk güzel kelime ele alınmıştır. Özellikle dini sembollerin sıklıkla yer aldığı eserde Kâbe, Cami, Ezan, Hz. Süleyman, Hz. Nuh, Yusuf Peygamber, ayet, hadis, Bayram, Elif... Gibi dini terimlerin işlendiğini görmekteyiz.

“Merhaba ben Elif. Hangi elif mi? Elifba’ da ki Elif canım. Hani camilere koşup geldiğinizde Elif, be, te, se, cim... Diyerek öğrenmeye çalıştığınız harflerin başındaki Elif” (Evren, 2012:37).

“Ben Kâbe’yim dünyanın kalbiyim. Gönüllerin eviyim. Allah beni mübarek kılmış neresinde olursa olsun bütün müminlerin namazda yüzlerini bana dönmelerini emretmiş” (Evren, 2012:50).

40 Hazine adlı eserde her bölüm kendi içinde konu bütünlüğü sağlamaktadır. Kitabın her bölümü toplumun olumlu değer yargılarını yansıttığından hareketle bölümler arasında da konu bütünlüğünün sağlandığını göstermektedir.

Deneme eserleri, düşünce yoğunluğunun olduğu eserler olarak bilinir. Okurların bu düşünce yoğunluğundan gerekli mesajı alabilmeleri için yazarın düşünceleriyle birlikte gerekli bilgileri de aktarması gerekmektedir. (Yalçın ve Aytaş, 2017). Bu sebeple yazar, çocuğun bilmediği konulara açıklık getirmeli çocuğun bilmediği konuları araştırma ihtiyacına gerek kalmadan açıklaması gerekir.

“Büyük rüya ülkesini biliyor musunuz? Durun anlatayım size. Bir zamanlar bir ülke varmış. Bu ülke bir rüya ile kurulduğundan adına büyük rüya ülkesi denirmiş. Gel zaman git zaman büyümüş koca bir imparatorluk olmuş. Sınırları üç kıta yedi denize kadar yayılmış. Rüya ülkesinin kurucusu Osman Beymiş” (Evren, 2012:117).

Yazar Osman Bey’den bahsederek Osmanlı Devleti’nin kuruluşu hakkında okuyucuya bilgi vererek okuyucuyu araştırma zahmetinden kurtarmıştır. Bu bulgulardan hareketle eserde konu bütünlüğü ve araştırma ihtiyacı özelliğinin yansıtıldığı söylenebilir.

3.8.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Deneme eserleri yazarlarının bir yansıması olarak görülür. Çünkü deneme kişinin kendi düşüncelerinden hareketle çıkmış edebi bir türdür. Bu sebeple çocuklar için yazılmış deneme eserlerinde yazarın hayatı, kişiliği, mesleği ve edebi yönü hakkında fikirler edinebilmeliyiz. Yazar 40 Hazine adlı eserinde dini ve tarihi terimleri sıklıkla kullanmıştır. Yazarın geçmişine baktığımız zaman İmam Hatip Lisesi çıkışlı olduğunu görmekteyiz. Diyanet Çocuk gibi dergisinde yazılarının olduğunu görmekteyiz.

Cumhuriyet Ünv. Türkçe Eğitimi Bölümünde “Çocuk Edebiyatında Dini Temayül” başlıklı yazısı ders notu olarak okutuldu. *40 Hazine* adlı eserde yazar ve yazı arasında bağ olduğu söylenebilir.

“Çünkü davet ederim müminleri günde beş vakit namaza. Ezan deyince ne gelir aklınıza? ‘Allahu Ekber’ değil mi? Dünyanın her yerinde aynı sözleri duyarsınız” (Evren, 2012:42).

3.8.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Dilin akıcılığı, anlamayı birçok açıdan etkilemektedir. Sade akıcı bir dille yazılan bir eserin, okuyucu tarafından anlaşılması olumlu anlamda etkilenecektir. Bu sebeple çocuklar için kaleme alınan eserlerin çocukların dil seviyesine uygun kaleme alınması gerekmektedir. *40 Hazine* Adlı eserde akıcı ve açıklayıcı bir dil kullanmıştır.

“Rüzgâr bunları anlatırken ben üşümüş, masanın üzerindeki kitabımı da alarak içeriye girmiştim. Pencereden baktım. Rüzgâr hala bir şeyler aktarıyordu” (Evren, 2012:101).

3.8.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Deneme türünde öznel düşünceler sıklıkla yer almaktadır. Önemli bilgilerin daha fazla akılda kalması için yazar bu bölümleri farklı renk ve şekillerle okuyucuya göstermelidir. *40 Hazine* adlı eserde öznel düşünceler sıklıkla yer almıştır. Yazar, üzerinde önemle durulması gereken düşüncelerini yer yer okuyucuya göstermiştir.

“Bunu söylemem kibir olarak algılanmasın; bu hakikattir, bu hakikati bir tek büyük şair Sezai Karakoç dile getirmiştir “ (Evren, 2012:30)

Yazar eserde yer verdiği ve yukarıda belirttiği bu düşüncesini okuyucuya renkli ve kalın harflerle göstermiştir. Bu bulgulardan hareketle yazarın düşüncelerinin gösteriliş şekli özelliğinin yansıtıldığı söylenebilir.

3.8.11. Konuların Güncelliği

Çocuklar için yazılan denemelerin güncel konulardan oluşması çocukların daha fazla dikkatini çeker. Bu sebeple eserler kaleme alınırken güncellik unsuru göz ardı edilmemelidir. *40 Hazine* adlı eser kırk güzel kelimenin tanıtılmasına dayanmaktadır. Bu

kelimelerin birçoğu dini, tarihi ve manevi değerlerimize dayanmaktadır. Bu sebeple güncel konuların ele alındığı söylenemez.

“Bu kitapta çiçekler de kendisini tanıtabilecek mi diye merak edip duruyordum. Yazar papatya diye ismimi yazınca listeye, çok şükür dedim kendi kendime” (Evren, 2012:67).

Eserde tespit edilen bu bulgulardan hareketle konuların güncelliği özelliğini yansıtmadığı tespit edilmiştir.

3.8.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Her yazılan eserin bir hedef kitlesi vardır. Bu hedef kitle, yazarın mutfağındaki malzeme gibidir. Yazar hedef kitlenin hayatından kesitlerle eserini oluşturur. Böylece lezzetli bir yemek orta çıkar. Çocuklar için yazılmış deneme eserlerinin çocukların ölünceye kadar kullanabileceği konular üzerine inşa edilmesi gerekmektedir. *40 Hazine* adlı eserde çocukların ömür boyu kullanabileceği konulara değinildiği tespit edilmiştir.

“Aynı zamanda yağışın kaynağıyım ve yeryüzündeki sıcaklığı etkilerim. Sadece güneşten gelen radyasyonu değil, yer yüzeyinden yayılan radyasyonu da engelleyerek sıcaklığın düşmesine neden olurum” (Evren, 2012:89).

Bulut kelimesinin bu sözlerinden hareketle *40 Hazine* adlı eserin çocukların yaşam boyu kullanabileceği bilgilerden oluştuğu söylenebilir

3.8.13. Doğruların Yansıtılması

Deneme yazıları düşüncelerin yansıtıldığı yazı türleri olarak bilinir. Bu düşüncelerin okurlara katkı sunacak doğrulardan oluşması gerekmektedir. Özellikle çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin doğruluk açısından çocuklara rehber olması gerekir. Kırk önemli kelime üzerinden manevi değerlerin ele alındığı *40 Hazine* adlı eserde her bölümde doğrularla ilgili bilgilerin aktarıldığını görmekteyiz. Eserde doğruların yansıtılması ile ilgili birçok örnek tespit edilmiştir.

“Benim adım Vicdan. Ben insanların içindeyim onlara doğru yolu göstermekle görevlendirilmiş rahmani güçlü bir sesim” (Evren, 2012:87).

Tespit edilen bulgulardan hareketle eserin , doğruların yansıtılması özelliğini karşıladığı söylenebilir.

Tablo 3. 16. : 40 Hazine: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	+
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *40 Hazine* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler deneme eserlerinin daha nitelikli bir hal almasını sağlar. Bu özellikler incelendiğinde *40 Hazine* adlı eserin genel anlamda birçok özelliği yansıttığı söylenebilir. Yalnızca 1 özelliğin esere yansıtılması açısından uygun olmadığı tespit edilmiştir. Bu özellik, konuların güncelliğidir. Diğer tüm özelliklerin denemede bulunması gereken ilkelere uygun düştüğü tespit edilmiştir. Bu sebeple yazar deneme türünün başarılı bir örneğini sunmuştur.

3.9. BİR MİYAV İKİ HAV HAV

3.9.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: H. Salih Zengin

Yayınevi: Venüsya Çocuk Kitaplığı

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2013

Sayfa Sayısı: 94

Kitabın Özeti

Bir Miyav İki Hav Hav adlı eser, hayvanları konu alıp hayvanlar üzerinden bilgiler vermesi sebebiyle George Orwell'in Hayvan Çiftliği adlı eserini andıran bir eserdir. Eserde hayvanlar hakkında hem öznel hem de nesnel bilgiler verilerek okuyucunun bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. *“Kurnaz mı kurnaz yaratıklardır tilkiler. En azından hepimiz öyle tanırız onları”* (Zengin, 2013:15). Yazarın tilki hakkında söylediği bu sözlerden ,hayvanların en dikkat çekici özelliğini okuyucuya yansıttığını söyleyebiliriz.Hayvanlar üzerinden okuyucuyu yer yer mizahi mesajlar da verilmiştir. *“Tavşanlar bir ajan teşkilatı gibi iyi örgütlenmişlerdir.Geçtiğimiz yıllarda kurdukları ‘Tavşanlar ve Havuçlar Federasyonu’ ciddi bir çocuk ve tavşan taraftarı bulmuştur.Ülkenin ilerisini iyi görececek çocuklara ihtiyaç olduğundan dolayı , tavşanlar gözlüksüz çocuklarla sıkı bir uyum ve işbirliği içerisinde”* (Zengin, 2013:23). Yazarın bu sözlerinden hareketle okuyucuyu mizahi bir dille bilgilendirirken düşündürmeye de sevk ettiği söylenebilir. Çocukları soru soruyormuş gibi eserde sürekli aktif tutan yazar kendi sorduğu soruları cevaplayarak okuyucunun merakını gidermiştir. *“Bilirsiniz filler öleceklerini anladıkları zaman mezarlıklarına giderler. Fillerin niçin böyle sakin bir yer aradıklarınıve oraya gittiklerini biliyor musunuz? Yaklaşık yetmiş beş yıl yaşayan filler, ölürken en sevdiği çiçek olan karanfillerin yanında ölmek isterler de ondan”* (Zengin, 2013:72).Böylece eserin başından sonuna kadar okuyucunun dikkati eser üzerinde toplanmıştır. Eserde birbirinden güzel resimler yer almıştır. Yazar, bu resimleri resimleyen Cem Kızıltuğ'a eserin son sayfasını ayırarak onun görüşüne de yer vermiştir. *“Hayvanlarla ilgili bir kitabın resimlenmesi teklifi geldiğinde önce düşündüm.Tabii ‘Cem’in resimlemesi gereken bir eserdi bu. Kitabın yazarı sevgili dostum Salih’te öyle düşündü sanırım. Her neyse, kitabı resimlemeye başladım ve salyangoz hızında da olsa bitirdim çok şükür”* (Zengin, 2013:94). Her romanın arka kapağında büyük yazarların romanı övdüğü sözler olur. Zengin'in kitabında bu kalıp yıkılmış eseri öneren ve öven bu sefer büyük yazarlar değil çocuklardır.

3.9.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bir Miyav İki Hav Hav adlı eser 22 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 17. Bir Miyav İki Hav Hav Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Karınca Kararınca	334
Gıt Gıt Gıdaaak	330
Tin Tin Tilki	240
Evinden Bacaklı Kaplumbağa	351
Federasyon İyi, Tavşanlar Peki	375
Bir Oltanın İki Ucu	383
Pisi Pisi Miyav Kedi	338
Kıtır Kıtır Fare	344
Hav Hav Köpek	384
Horoz Şekeri	424
Pırasa ve Yarasa	267
Eşek Pijama Giyerse	234
Mee Mee Koyun	480
Deve misin Kuş musun?	388
Lak Lak Leylek	454
Oku Bakiim: Ayı	407
Karanfilin İçindeki Fil	381
Yok Deve	547
Deve Kulaklı Somun Ayaklı Penguenler	301
İçimizden Geçip Giden Atlar	406
Anlayana Sinek	557
Kelebek Öpücüğü	264

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Bir Miyav İki Hav Hav* adlı kitabın 22 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği bilgisinden hareketle (Yalçın ve Aytaş, 2017). Ulaşılan değerler incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda 500 kelimeyi geçen yalnızca iki deneme metni tespit edilmiştir. Geriye kalan 20 deneme metnin 500 kelimeyi geçmediği belirlenmiştir. Tespit edilen bu bilgilerden hareketle kelime sayısı bakımından çocuklar için yazılmış uygun bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.9.3. Örneklerin Varlığı

Düşünceyi geliştirme yollarından biri olan örnek verme, tartışmacı metinlerde sıklıkla kullanılan bir unsurdur. Onlarca sayfalık bir yazıyı yerinde kullanılmış bir örnek ile somutlaştırıp okuyucunun zihninde daha net ve kalıcı bilgiler edinmesi sağlanabilir (Özdemir ve Binyazar, 1975). Tartışmacı metin türlerinden olan deneme türünde de örneklerin gücünden faydalanılmalıdır.

“Nasıl ki, koyunun yavrusuna kuzu, ineğin yavrusuna buzağı deniyorsa, öyle bir şey işte” (Zengin, 2013:12).

Yazar,Tavuğun yavrusuna neden civciv denir sorusuna cevap vererek okuyucuya dilin nedensizliğini örnek üzerinden sezdirmeye çalışmıştır. Bu sebeple eserin örneklerin varlığı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.9.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Bir eserin okunabilir olmasını etkileyen tek unsur yazar değildir. Yazar kadar okuyucuda bu sorumluluğu üzerinde taşır. Yazarın kullandığı akıcı dil kadar okuyucunun sahip olduğu kelime hazinesi de metnin anlaşılabilirliğini etkiler. Çünkü metni etkili bir şekilde okuyup anlamlandırmada kelime hazinesi ön plana çıkar (Vardar, 2002). Bu sebeple çocukların, metni anlama noktasında sıkıntı yaşamaması için anlamı bilinmeyen kelimelere yer verilmemelidir. Yer verilmesi gereken durumlarda da anlamı bilinmeyen kelime açıklaması ile birlikte okuyucuya sunulmalıdır.

“Tosbağa” kaplumbağanın diğer adı (Zengin, 2013:21).

Yazarın eserinde anlamı bilinmeyen kelimeleri okuyucuya anlaşılır bir dille açıkladığı tespit edilmiştir. Bu sebeple eserin ,anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.9.5. Atasözü ve Deyimler

Atasözleri ve deyimler dilin mihenk taşları olarak görülürler. Her ikisinin de dile katkısı yadsınamaz. Atasözleri ve deyimler anonim olma ve kalıplaşmış olma özellikleri bakımından birbirine benzerken birbirlerinden ayrıldıkları noktalar da vardır. *“Atasözleri, bir milletin idealini yansıtan, milli özelliğe sahip, nesilden nesile aktarılan edebiyat örnekleri veya hayatın çeşitli konularıyla ilgili ibret veya öğüt verici özlü sözler olarak tanımlanabilirler. Diğer taraftan deyimler belirli bir anlayışı dile getirmek için*

oluşturulan özel kalıplardır, fakat onların öğüt ya da ibret verme gibi bir kaygıları yoktur” (Altaylı, 2010: 127).

“Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez” (Zengin, 2013:12).

“Balık baştan kokar” (Zengin, 2013:27).

Eserde tespit edilen bulgulardan hareketle yazarın, atasözlerine sıklıkla başvurduğu ve bu atasözlerini okuyucuya açıkladığı tespit edilmiştir.

“Devede kulak kalır” (Zengin, 2013:7).

“Ağzıyla kuş tutsa bile işe yaramaz” (Zengin, 2013:39).

Yazar eserinde deyimlere de sıklıkla yer vermiştir. Bu bulgulardan hareketle eserin hem atasözleri hem de deyimler özelliğini karşıladığı söylenebilir.

3.9.6. Söz Sanatları

Söz sanatları, edebi eserlerde ahengi ve süsü sağlayan unsurlardır. Daha çok şiir dilinde kullanılan söz sanatlarının diğer edebi sanatlarda da kullanıldığı görülür. Çocuklar için yazılmış deneme eserlerinde de söz sanatlarına yer verilmesi gerekir (Yalçın ve Aytaş, 2017). Böylece okuyucu tekdüzelikten uzaklaşmış olur ve eseri okuma isteği artar. *Bir Miyav İki Hav Hav* adlı eserde benzetme söz sanatı ile ilgili örnekler yer almıştır.

“Koyunlar, pamuk gibi tüyleri olan cins hayvanlardır” (Zengin, 2013:53).

Yazar , kişileştirme ve konuşurma söz sanatlarına eserinde yer vererek okuyucuyu dilin zenginlikleriyle biraraya getirmiştir.

“Hayvanlar arasında yapılan genel seçimlerde iktidarı ele geçiren aslanlar, horozları Sabahtan Sorumlu Devlet Başkanlığı görevine getirince, tavukların görevini horozlar devralmış” (Zengin, 2013:43).

“Ve kaplumbağalar derler ki: Çok gezen çok bilir ama çok gezenin ayağına çöp batar” (Zengin, 2013:18).

Bir Miyav İki Hav Hav adlı eserde, tezat ve abartma sanatı ile ilgili örneklere de rastlanmıştır.

“Sabah akşam uyumakla geçermiş günleri” (Zengin, 2013:43).

“Gündüzleri tembellik edip uyuyan, ancak geceleri karanlıklarda kanat çırpıp yarsalar” (Zengin, 2013:46).

“Dünyanın en romantik hayvanlarıdır. Yarasalar” (Zengin, 2013:48).

Söz sanatları ile ilgili tespit edilen bulgulardan hareketle eserin , söz sanatları özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.9.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Çocuklar için yazılacak metinlerde konu seçimi metni birçok açıdan etkiler. Bu sebeple çocuğun seviyesine uygun ve hayal dünyasını geliştiren konulara ağırlık vererek çocukların dikkatini eserde toplamak gerekir. “Çocuk edebiyatında konular bilimsel ideolojiler doğrultusunda işlenmemeli, bunun yerine çocuğa ulaşması istenen çağın özelliklerine uygun olarak seçilmelidir; çocuğa açıktan açığa ders verircesine olmamak koşuluyla metinlerde olumlu tiplere mutlaka yer verilmelidir; ürünlerde dilin daha anlaşılır ve çocuk dünyasına uygun olması gereklidir” (Yeşildağ, 2000:118; Akt. Mert, 2012:74). Böylece eserin okunabilirliği olumlu açıdan etkilenir. *Bir Miyav İki Hav Hav* adlı eserin, her bölümünde farklı bir hayvanın ağır basan özelliğinden bahsedilmiştir. Her bölüm kendi içinde konu bütünlüğünü sağlamıştır. Ayrıca bölümler arasında da konu bütünlüğünün olduğu söylenebilir.

“Dünyanın en sessiz hayvanlarıdır karıncalar. Yalnız en sessizleri mi? Aynı zamanda en çalışkanları” (Zengin, 2013:7).

“Adı gibi narin varlıklardır kelebekler. İki tane olan incecik kanatlarıyla daldan dala, yapraktan yaprağa ve çiçekten çiçeğe hoplayıp zıplarlar” (Zengin, 2013:92).

Zengin, eserinde yer verdiği konu ile ilgili her şeyi açıklamaya çalışmıştır. Bu çabası okuyucuyu araştırma zahmetine sevk etmeden eseri hızlı ve anlaşılır bir şekilde okumasına sebebiyet vermiştir.

“Bir ismi de Tosbağa olan evinden bacaklı bu hayvanların bu türleri bazıları denizde bazıları karada, bazıları da hem deniz hem karada yaşarlar” (Zengin, 2013:21).

Tespit edilen bu bulgulardan hareketle eserin hem konu bütünlüğü hem de araştırma ihtiyacı başlıklarını karşıladığı tespit edilmiştir.

3.9.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Edebi eserler yazarlarından bağımsız düşünülemez. “*Çoğu zaman eser, yazarın hayat macerasıyla birlikte okunduğu zaman bir anlam kazanır*” (Çitçi, 2008: 193). Öznel düşüncelerin ağır bastığı deneme eserlerinde bu durum daha da ön plana çıkmaktadır. Eserde incelemeler sonucunda tespit edilen bulgulardan hareketle H. Salih Zengin’in çocuk edebiyatı yazarı olması dışında eserle yazı arasında herhangi bir bağ tespit edilememiştir.

“*Çocuklar için yazmaya devam ediyor. Dünyanın bütün harfleri olan bitenlere şaşıyor*” (Zengin, 2013:1).

3.9.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Çocuk Edebiyatında yer alan eserlerin dilinin anlaşılır ve sade olması gerekir. Çünkü hedef kitlesi çocuk olan bu sahada eserlerin okunabilir olmasının ön koşulu olarak dilin anlaşılabilirliği gelmektedir.

“*Leylekler kovulunca başka ülkeye gitmek zorunda kalırlar. Biz de onları böyle görünce, ‘Aaa!’ deriz, Leylekler göç ediyor*” (Zengin, 2013:63).

Bir Miyav İki Hav Hav adlı eserde dilin anlaşılır olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda eser, dilin anlaşılabilirliği özelliğini yansıtmaktadır.

3.9.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Çocuklar, metinde verilmek istenen mesajı yetişkinler gibi hızlı fark edemeyebilir. Bu sebeple yazar önemli gördüğü düşüncelerini çocuğa farklı renk ve şekillerle göstermelidir. (Yalçın ve Aytaş, 2017). Böylece çocuk yazarın üzerinde önemle durulması gereken düşüncelerini daha hızlı bir şekilde keşfetmiş olur.

“*Tamam, tamam, kötü niyetli bir espriydi, özür diliyorum*” (Zengin, 2013:14).

Yazar yer yer okuyucuya kendi öznel düşüncelerini göstermiştir. Böylece okuyucuya aktarmak istediği mesajı daha etkili bir biçimde aktarmıştır. Bu bilgilerden hareketle eser, yazarın düşüncelerinin gösteriliş şekli özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.9.11. Konuların Güncelliği

Güncel konular, her yaştan okuyucunun dikkatini çeken bir unsur olarak görülmektedir. Bu sebeple yetişkinler gibi çocukları da güncel konularla bir araya getirmek gerekir.

“Develerin yaptığı tek şey çöllerde gezinmek, pirelerinki ise orada burada zıp zıp zıplamaktır” (Zengin, 2013:74).

Hayvanların kendilerine özel özelliklerini açıklayıp çocuklara mizahi bir dille düşüncelerini yansıtan yazazrın , güncel konulara değinmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda eserin güncellik ilkesini karşılamadığı tespit edilmiştir.

3.9.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocuk Edebiyatı demek sadece çocukluk yıllarına hizmet eden bir edebiyat demek değildir. Aksine çocukluk dönemini ön plana alarak yaşam boyu kullanılabilecek bilgilerle okuyucuyu buluşturmak demektir. Çocuk Edebiyatında eserler meydana getiren yazarların bu perspektifte eserlerini oluşturması gerekir.

“Deney için hiçbir farenin görüşünü ya da iznini almaz profesör amcalar” (Zengin, 2013:36).

Zengin, eserinde yer verdiği düşünceleriyle çocukların yaşam boyu kullanabileceği konulara değinmiştir. Bu sebeple eserin yaşam boyu kullanılabilecek bilgileri karşıladığı söylenebilir.

3.9.13. Doğruların Yansıtılması

Çocuk Edebiyatı eserlerinde yansıtılması gereken değerlerin başında doğruluk değeri gelmektedir. Çünkü küçük yaşta bu değer kazandırılmasıyla birlikte çocuk hayatının geri kalan kısmında da doğrularla hareket edecektir.

“Bu yazıyı okuduktan sonra hemen annenize sarılın ve güzel elleri ve yanaklarına birer kelebek öpücüğü kondurun” (Zengin, 2013:94).

Zengin, eserinde yer verdiği düşünceleriyle çocukları doğrularla buluşturmayı hedeflemiştir. Bu bulgulardan hareketle eserin doğruları yansıttığı söylenebilir.

Tablo 3. 18. : Bir Miyav İki Hav Hav: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	+
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	-
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Bir Miyav İki Hav Hav* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak ele alınır. (Yalçın ve Aytaş, 2017). Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda *Bir Miyav İki Hav Hav* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 10 özelliği yansıttığı tespit edilmiştir. Yazarla yazı arasında bağ ile güncellik özelliğinin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken özellikleri yansıtmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle *Bir Miyav İki Hav Hav* adlı eserin deneme alanında dilin güzel bir örneği yansıttığı söylenebilir.

3.10. GAZOZ KAPAĞI

3.10.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: H. Salih Zengin

Yayınevi: Venüs ya Çocuk Kitaplığı

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2013

Sayfa Sayısı: 109

Kitabın Özeti:

Gazoz kapağı adlı eser, çocuklarla sohbet ediyormuş havası içinde kaleme alınmıştır. Yazar H. Salih Zengin 53 bölümden oluşan bu eserini, çocukların dünyayı algılayış biçimlerine göre şekillendirmiştir. Eser karşılıklı konuşma şeklinde kaleme alınmış gibi aktarılırken aslında çocukların yerine de konuşanın yazar olduğunu görmekteyiz. “*Ben de seninle ilgili çok şey biliyorum. Çünkü sen bu sayfayı okurken ben de sana bakıyorum. Bu sayfayı okurken sevinçten bir kuş oluyorsun sen*” (Zengin, 2013: 26). Çocukların daha çok hayatı anlamlandırma çabasına hizmet eden bu eserin düşündürürken çocuklara bilgi verdiği de görülmektedir. “*Ne çok şey biliyorsun sen. Bugün Pazar mesela yarın pazartesi. Afrika’nın nerede olduğunu da biliyorsun, Yeşilirmak’ın nereden doğup nereye döküldüğünü de*” (Zengin, 2013: 25). Yazar çocukların iç dünyasının güzeliğinden hareketle kuşların , böceklerin ve çiçeklerin çocuklar için vazgeçilmez unsurlar olduğuna değinmektedir. *Gazoz Kapağı* adlı eserde , çocukların güzellikleri doğayla bütünleşmiştir. Bu bütünleşme resimlerle okuyucuya aktarılmıştır. Bu eserde her yaştan çocuk kendine uygun bir bölüm bulabilmektedir. Çocukların dilinden yazdığı mektupları da paylaşan yazar , bazı bölüm sonlarında çocuklara ödevler vermiştir. “*Senden bir ricam olacak eğer beni hala okuyorsan. Uçları yeni açılmış boya kalemlerinle kırmızı bir kiraz resmi çiz. Masa da unuttuğumuz dostluğumuzun anısına*” (Zengin, 2013: 89). Kitabın bu bölümünde yazar, çocuklara zorlanmayacağı konularda sorumluluk kazandırmayı amaçlamaktadır.

3.10.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Gazoz Kapağı adlı eser 53 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 19. Gazoz Kapağı: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Kapağın Altına Bak	165
Şimdilik Merhaba	145
Balıkla Ay Arasında	191
Susmak İstiyorum	163

N'aber?	185
İstedğin Kadar Güzel.	81
Nereye Gidiyorsun Böyle	133
Bir Şey Var Tanı Anla.	164
İşe Bak	219
Gözlerinden Uyku Akan Yazı	153
Birazdan	185
Sana Bir Şey Öğreteceğim	159
Resimler İçinde Sen	186
Işıkları Yakma	171
Kuşlar Açabilir Mi Kafeslerini	154
Sana Doğru Herhangi Bir Deniz	206
Küçük Şeyler...	144
Eksik Düğmeler	163
Bir Irmağın Aynısı...	127
Sen Git İstersen...	154
Kısacık Bir Yazı...	123
Bilmen Gereken Bir Şey Var	178
Sözlerinin Evi	137
Kalbimiz İçin Tek Bir Şey...	134
Ağaç Yapraklarını Okumak	119
Büyüyen Kim, Büyüten Ne?	293
Toprakla Senin Aranda	138
Sen Neredeysen	140
Gazoz Kapakları Ne İşe Yarar	203
Öyle Bitmişti, Böyle Başlıyor...	235
Altıncı Duyunun Aylak Yazısı	198
Bir Resim, Bir Çiçek ve ve ...	176
İyi Olduğum Bir Gün: Seyrek Cuma	171
Renkler Okulu	227
Yüzümü Biriktiren Sen!	198
Diyebilir Miyiz?	169

Biz Buradayken...	191
Diyor Ki:	178
Arka üstü Sözcükler	180
Beş Şey ve Altıncısı...	122
Bu Yaz...	155
Yeniden...	145
Bir Çift Kiraz Resmi Çiz!	207
Saymazsak.	162
Kafana Göre...	212
Kuş İşaretleri	212
Nesin sen?	151
Biliyor Musun?	172
Yakana Taktığın O Çiçek!	218
Sahi Kimdi O?	127
İşte Tam O Anlarda	147
Yazdığım Kim, Okuyan Kim	192
Nereden Nereye...	139

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Gazoz Kapağı* adlı kitabın 53 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 500 kelimeyi geçen bir deneme metni yer almamaktadır. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle metinde hiçbir bölümün 500 kelimeyi geçmediği görülmektedir. Kelime sayısı açısından çocuklar için yazılmış bir deneme eseri olduğu söylenebilir.

3.10.3. Örneklerin Varlığı

Gazoz Kapağı adlı eserde, okuyucuyu düşünce yoğunluğundan uzaklaştırmak ve bilgileri daha da netleştirmek için dilin güzel örneklerine sıklıkla yer verilmiştir.

“*Şu çan çiçeği, şu menekşe, en köşede susuz bıraktığın kasımpatı*” (Zengin, 2013 :101).

3.10.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Anlamı bilinmeyen kelimelerin varlığı çocukların metni daha uzun sürede kavramalarına neden olabilmektedir. Bu sebeple anlamı bilinmeyen kelimelere ya yer verilmemeli ya da verilecekse açıklayıcı bir şekilde metinde belirtilmelidir.

“*Mızıka*” (Zengin, 2013 :14).

“*Daktilo*” (Zengin, 2013:60).

Gazoz Kapağı adlı eserde anlamı bilinmeyen kelimeler tespit edilmiştir. Tespit edilen kelimelerin metin içinde veya sayfa altında verilmediği belirlenmiştir. Eserin anlamı bilinmeyen kelimeler maddesine hizmet etmediği söylenebilir.

3.10.5. Atasözü ve Deyimler

Atasözleri ve deyimler dilin zenginliğinin en önemli göstergeleri olarak kabul edilmektedirler. Atasözleri ve deyim açısından zengin olan bir dilin köken olarak da zengin olduğu söylenebilir.

“*Dilinin ucuna geleni*” (Zengin, 2013 :13).

“*Söz geçiremeyebilirim*” (Zengin, 2013:60).

Gazoz Kapağı adlı eserde, atasözlerinin yer almadığı tespit edilmiştir. Eserde yalnızca iki deyim örneğine rastlanması ayrıca hiçbir atasözüne yer verilmemesi eserin atasözü ve deyimler açısından çocuklara uygun olmadığına bir göstergesi olarak ele alınabilir.

3.10.6. Söz Sanatları

Dilin estetik unsuruna hizmet eden söz sanatları, dilin zenginliğinin bir göstergesi olarak kabul görmektedir. Benzetme, kişileştirme, konuşturma, tezat, abartma gibi sıkça kullanılan söz sanatları çocukların hem dikkatini çekmekte hem de merak isteklerini arttırmaktadır.

“*Kurumuş yapraklar gibi dolanıyor cümleler*” (Zengin, 2013:13)

Benzetme sanatıyla kurulan bu cümlenin, çocukların zihin yapısında daha çok yer edebileceği düşünülmektedir.

“*Göz kırpan yıldızlara şarkı söylerdi*” (Zengin, 2013:27).

“*Karşılamayacağımızı fısıldar rüzgâr*” (Zengin, 2013:30).

Göz kırpan yıldız tabiri ile kişileştirme sanatının güzel bir örneği yansıtılmıştır. Fısıldayan rüzgâr ile de konuşturma sanatı etkili bir şekilde aktarılmıştır. Çocukların öykü, masal, fabl gibi metinlere yatkınlığından hareketle bu tarz söz sanatlarına denemelerde de yer verilmesi deneme metinlerinin çocuklar arasında daha fazla yaygınlaşacağını bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

“*Söndürdün işte yanan tüm yıldızları*” (Zengin, 2013:29).

“*Gökyüzünün bütün yıldızları dizilmiş karnene*” (Zengin, 2013:17).

Sönmek – yanmak tezatıyla ve tüm yıldızların dizildiği bir karne abartmasıyla çocukların deneme metinlerine olan ilgisinin artacağı söylenebilir. *Gazoz Kapağı* adlı metnin söz sanatları özelliği açısından oldukça zengin olduğu tespit edilmiştir.

3.10.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Konu bütünlüğü metnin anlaşılmasından kavranmasına kadar birçok açıdan metni etkiler. Çocuklar konuları bütüncül olarak daha iyi kavrarlar bu sebeple çocuklar için yazılmış deneme metinlerinde konu bütünlüğünün olması gerektiği düşünülmektedir.

Gazoz Kapağı adlı metinde doğadan, çiçekten, böcekten, oyunlardan ve aileden bahsedilmiştir. “*Küçük ama güzel şeylerden söz açtık hep. Annenden, babandan, çiçeğinden, iyi şeylerden, iyi olmayan şeylerden, okulundan, oyunlarından, kuşlardan, gökyüzünden, mevsimlerden, güneşten konuştuk seninle*” (Zengin, 2013:53). Eserde yer alan bu ifadelerden metnin süreklilik arz ettiği ve konu bütünlüğünün sağlandığı yargısına varılabilir.

“*Gazoz kapakları da çok işine yarıyor olmalı senin. Türlü türlü oyunlar çıkarıyorsundur onlardan mutlaka*” (Zengin, 2013:25).

“*İlk gün birlikte gazoz kapağının altına bakmıştık hani. Merhaba diyen bir şarkı bulmuştuk orada*” (Zengin, 2013:53).

Metinden alıntılanan bu iki ifadenin de bütünlüğü destekler nitelikte olduğu söylenebilir. *Gazoz Kapağı* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme kitaplarında bulunması gereken özelliklerden olan konu bütünlüğü özelliğini yansıttığı söylenebilir.

“Tarla kuşları, çipviller, kızıl kanatlı karataavuklar, hintttoyaları, saksağanlar, yalıçapkinları, sariasmalar, kukumavlar, kerkenezler, serçeler, kızılgerdanlar, sığırcıklar, sakalar, ibikikler, baştan karalar... O kadar çok ki kuşlar. Sana hangi birini sayayım” (Zengin, 2013:96).

Kuşların tanıtıldığı bu cümleden hareketle yazarın okuyucuyu araştırmaya sevk etmeden bilgileri sunduğu tespit edilmiştir. Eserin araştırma ihtiyacı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.10.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Edebiyat alanında ortaya çıkan eserlerin birçoğu yazarlarıyla bağlantılı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çünkü yazarlar hayat görüşlerini ve edebi anlayışlarını yansıtırlar eserlerine. Özellikle deneme gibi ben dünyasının egemen olduğu bir türde yazar ile eser arasında sıkı sıkıya bir bağın olması beklenmektedir.

“Gazoz Kapağı, bizim gibi yetişkinler için anılarla dolu bir oyuncak. Sokaktan gazoz kapağı toplayıp onlardan türlü türlü oyuncaklar icad etme zevki şimdiki çocukları hiç mi hiç ilgilendirmiyor” (Zengin, 2013:109).

Metinde yazarın görüşlerinden alıntılanan bu ifadeden hareketle yazarın kendi küçüklüğünde gazoz kapaklarıyla oyunlar oynadığı söylenebilir. Eserin isminin de bu bağlamda yazarın geçmişinden hareketle ortaya çıktığı söylenebilir. O halde yazar ve yazdığı eser arasında sıkı bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

3.10.9. Dilin Anlaşılrlığı

Merkezinde çocuk olan her türde olduğu gibi deneme metinlerinde de çocukların akıcı bir şekilde anlayabileceği yalın bir dilin kullanılması gerektiği bilinmektedir. Bu bağlamda Çocuk Edebiyatı yazarlarının eserlerini sade, duru ve anlaşılır bir dille yazmaları gerekmektedir.

“Bir şey var. Bunu sana ancak bu yazının sonunda söyleyebilirim. Yok belki şimdi söylersem daha iyi olacak. Tam yirmi dokuzuncu yazı bu. Yazılar nasılda güzel bir yolculuğa dönüşmüş böyle. Hiçbiriniz eksik olmayın” (Zengin, 2013:53).

Eserde yer alan bu ifadelerden hareketle eserin sade bir dille kaleme alındığı ve dilin anlaşılrlığının çocukların seviyesine uygun olduğu söylenebilir.

3.10.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Çocuklar için yazılan deneme metinlerinde yazarın öznel düşünceleri sıklıkla yer almaktadır. Bu öznel ifadelerin çocuklara farklı renk, şekil, ebat ve punto ile gösterilmesi metnin daha iyi özümsemesini sağlayacaktır. Çünkü deneme Ben'in ülkesidir.

“Gazoz Kapağı kitabının yazarı H. SALİH ZENGİN diyor ki: Gazoz Kapağı, bizim gibi yetişkinler için anılarla dolu bir oyuncak” (Zengin, 2013 :110).

Yazarın isminin büyük harfle yazıldığı bu bölüm çocukların daha fazla dikkatini çekmektedir. *Gazoz Kapağı* adlı eserin, yazarın düşüncelerinin gösterilmesi özelliği açısından uygun bir eser olduğu söylenebilir.

3.10.11. Konuların Güncelliği

Her alanda olduğu gibi yazın alanında da güncellik önemli bir özellik olarak ele alınır. Güncel bir konu çocuğun daha fazla dikkatini esere toplayacaktır. *Gazoz Kapağı* adlı eser, konuların güncelliği özelliğine uygun düşmeyen bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Yazdığın mektuplar, gülümsediğin bulutlar, boyadığın resimler, attığın adımlar sözgelimi” (Zengin, 2013 :69).

3.10.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Gazoz Kapağı adlı eser, yazarın kendi kendine konuştuğu ve çocukların zihninden geçebilen sorulara cevap verdiği bir eserdir (Birinci, 1985:134). Bu konuşmaların temelinde çocukların yaşam boyu kullanabileceği bilgilerle buluşması amaçlanmaktadır.

“Dışarıda olan dışarıda kalsın, içeriye taşımamalı” (Zengin, 2013: 41).

Yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler deneme metnlerinin daha nitelikli bir hal almasını sağlamaktadır. Bu sebeple *Gazoz Kapağı* adlı metnin yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini karşıladığı söylenebilir.

3.10.13. Doğruların Yansıtılması

Çocuklar için kaleme alınan deneme kitaplarının, çocukların haz duygusu ve bilgi dağarcıklarını geliştirmenin yanında doğru konulara da yer vermesi gerekir

“Annemize sarılmakta büyütür bizi, kocaman yapar kollarımızı” (Zengin, 2013 :47).

Gazoz Kapağı adlı eserde birçok sayfada doğruların çocuklara yansıtılması ile ilgili örnekler görmekteyiz. Bu sebeple eserin doğruların yansıtılması özelliğini karşıladığı söylenebilir.

Tablo 3. 20. : Gazoz Kapağı: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	-
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Gazoz Kapağı* adlı eserde, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelendiğinde; anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklanmaması, atasözü ve deyimler ile güncellik özellikleri dışında kalan diğer tüm özelliklerin denemede bulunması gereken ilkelere uygun düştüğünü göstermektedir. Eserde, çocukların her sayfada yazarla konuşuyormuş sohbet ediyormuş havası içinde yazılması eserin bir diğer artısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece yazar eserine çocuklarla beraber yön vermeyi amaçlamıştır. Bu açıdan bakıldığında zaman yazar, çocukların dikkatini sürekli canlı tutmuştur. Ayrıca 3 özellik dışında geriye kalan 9 özelliğin yansıtıldığı bilgisinden hareketle Zengin’in, çocuklar için yazılan deneme kitaplarının güzel bir örneğini yansıttığı söylenebilir.

3.11. TEPEMDE EŞEKARISI GİBİ VIZILDAYIP DURMA

3.11.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Yalvaç Ural

Yayınevi: Yapı Kredi Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2013

Sayfa Sayısı: 101

Kitabın Özeti

Tepemde Eşekarısı Gibi Vizildayıp Durma adlı eser, yetişkinler tarafından her konuda çocuklara müdahale edilmesinin öznel bir eleştirisidir. Ural'ın zıtlıklardan hareketle oluşturduğu bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu zıtlıklar kültürümüzdeki bayramlar ile Halloween Bayramlarını kıyasladığı bölümde açıkça belirtilmektedir. Yazar yeni nesil çocukların uğraşlarıyla kendi dönemindeki uğraşlar arasındaki farklara da değinmiştir. “*Bugünkü çocukların dijital fotoğraf makineleri, bilgisayarları, laptopları, Playstation’ları, iPad, iPhone’ları var. Bizim Kızılderili Western kahramanların yerini de bilimkurgu kahramanları aldı*” (Ural, 2013:18).Yazarın eserinde yer verdiği bu öznel düşüncelerinden hareketle eserin geçmiş gelecek ve kültürel yozlaşmaları üzerine kurulduğunu göstermektedir. Ayrıca yazar eserinde çocuklara çok önemli bilgilerde vermiştir. Braille alfabesinin ne için kullanıldığı ve kim tarafından nasıl ortaya çıktığını çocuklara anlaşılır bir dille açıklamıştır. “*İki gözünü kaybeden Louis, Paris’te körler okuluna verildi. Öğretmenin başlattığı kabartmalı noktalarla okunan Braille Alfabesini buldu. Ve bugün , görme özürlülerin dünyasını değiştiren; onlara bu yolla görme , okuma olanağı yaratan insan oldu*” (Ural, 2013 :49). Ayrıca ülkemizde görme engelliler oluşturulan ilk dergi olan Körebe Dergisinden bahsetmiştir. “*Adını görme engelli çocukların koyduğu Körebe adlı aylık çocuk dergisini sonunda 11 Şubat 2005 tarihinde okurlarımıza ulaştırdık*” (Ural, 2013:48). Yazar eserinde, çocukların dikkat etmesi gereken unsurlara da değinmiştir. Oyuncak silahın gerçek silahtan hiçbir farkı olmadığını bölümünü çocuklara bu bakış açısıyla aktardığı söylenebilir.

3.11.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma adlı eser 17 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 21. Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Aldatma Sanatı ve Yapımcılar	620
Braille” İle Yazılmış Tebrik Kartı	295
Çocuk Odası Nasıl Boyanır	480
Dünya Biter, Yalan Bitmez	439
Japonya’daki Şeker Bayramı	493
Nasrettin Hoca ile Hayrettin Karaca	392
Bocut Nine ve Yoğurdun Öyküsü	278
Terumi: Parmaklarla Okunan Dergi	297
Ancak Büyüdüğünde Vejetaryen	366
Bisiklet Hırsızları	144
Bırakın, Kendi Kitabını	514
Çocuklar Nelere Güler	351
Şu Yetişkinlerin İlginç	377
Sarıkamış/Kar/Kayak/Kış	419
Oyuncak Tabanca Silahtır	374
Tepemde Eşek Arısı Gibi	273
Yepyeni Buluş: Gasbgon	237

Yukarıda yer alan tabloya göre *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma*, adlı kitabın 17 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 500 kelimedenden az 15 metnin yer aldığı görülmektedir. 500 kelimedenden fazla olan denemelerin sayısı ise 2 olarak tespit edilmiştir. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle denemelerden 15’inin çocukların seviyelerine uygun olduğu söylenebilir. 500 kelimeyi geçen 2 deneme metninin ise

Kelime sayısı açısından çocuklar için yazılmış uygun bir deneme olmadığı söylenebilir. 15 metnin çocukların seviyesine uygun olması bilgisinden hareketle kitabın 500 kelime özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.11.3. Örneklerin Varlığı

Örnekler, dilin zenginliğini ve bilginin kalıcılığını arttıran bir unsurdur. Eserlerde yer verilen örnekler konunun daha iyi kavranmasına katkı sağlar. *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* adlı eserde yazar Yalvaç Ural, örneklere sıklıkla başvurmuştur.

“Ama bir nehirden karşıya geçerken timsahlara yakalanan bizonları, annesiyle yürürken saldırıya uğrayan bir ceylan yavrusunu, aslanların elinden kendisini ve yavrusunu kurtaramayan bir zebrayı, gözüünün önünde bir kutup kartalının parçaladığı yavrusunu izleyen penguen ailesinin görüntülerini, sanırım benim gibi pek çoğunuz belleğinizden silememişsinizdir” (Ural, 2013:8).

Yazar, verdiği örnekler ile çocukların bilgi dağarcıklarına katkı sunduğu gibi geçmiş dönemde iz bırakmış önemli kişilerden de bahsetmiştir.

3.11.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının anlaşılabilirliğini etkileyen faktörlerin başında anlamı bilinmeyen kelimeler gelmektedir. Çocukların için yazılan deneme kitaplarında anlamı bilinmeyen kelimeler metin içinde veya altında açıklanmalıdır. *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* adlı kitapta yapılan araştırma sonucunda anlamı bilinmeyen kelimeler aşağıda belirtilmiştir. Anlamı bilinmeyen kelimelerden açıklaması verilenler anlamıyla belirtilirken, açıklaması verilmeyen kelimeler “-” ifadesiyle belirtilmiştir.

“Tekzip” (Ural, 2013:26). Yalan yanlış yazılmış bir yazıyı düzeltmek.

“Halloween” (Ural, 2013:32). Amerikada olmak üzere, dünyanın pekçok ülkesinde kutlanan bir tür dini bayram

“Braille” (Ural, 2013:46). Görme engelliler için alfabe

“Vejetaryen” (Ural, 2013:52). Et yemeyenler

Ural, eserinde anlamı bilinmeyen kelimelerin birçoğunu açıklamıştır. Böylece çocukların metni daha iyi kavramalarına fırsat vermiştir. Yazarın bu yaklaşımıyla

okunulabilirliğe de katkı sunduğu söylenebilir. Eserde İki kelime dışında kalan onlarca kelimenin açıklaması yapılmıştır. Eserin bu özelliği yansıttığı söylenebilir.

3.11.5. Atasözü ve Deyimler

Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma adlı eserde yazar, atasözleri ve deyimlere başvurulmuştur. Bu durum eserin daha nitelikli bir hal almasını sağlamıştır. Eserde yer alan atasözleri

“Yalancının mumu yatsıya kadar yanar” (Ural, 2013:37).

“Zararın neresinden dönersin kârdır” (Ural, 2013:48).

Atasözleri gibi deyimlerin de dilin zenginleşmesine olan katkısı yadsınamaz. Deyimler, çocukların hem anlama hem de anlatma becerilerine katkı sunar. Bu bağlamda çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde deyimlere sıklıkla başvurulmalıdır.

“Dilini yutmak” (Ural, 2013:95).

Eserden alıntılanan örneklerden hareketle çocuklar için yazılan deneme metinlerinde bulunması gereken özelliklerden biri olan atasözleri ve deyimler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.11.6. Söz Sanatları

Dil, zengin içeriğe sahip bir iletişim aracıdır. “*Düşüncenin evi olarak konumlandırılan dil, ifade ve açıklamalarla anlam dünyası oluşturarak düşüncenin somutlaşmasını sağlamakta ve böylece başkalarının iletişim kuran kişinin anlaşılma çabasının sonucuna ulaşmasına katkı sağlamaktadır*” (Büyükaslan, 2018; Mukarromah, 2016). Söz sanatları, dilin rengi olarak ele alınır. Yazar, *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* adlı eserinde söz sanatlarına yer vermiştir.

“Yoğurt mayalama töreni şenliğin başlangıcının kesilen kurdelesini gibidir” (Ural, 2013:37).

“Nal gibi firma isimleri” (Ural, 2013:61).

Yazar , benzetme sanatı ile ilgili verdiği bu örnekleriyle çocukların dikkatini esere toplamıştır.

“Kabaklar kavak ağacına sarılıp tırmanıyorlar” (Ural, 2013:31).

Yazarın , kabaklara tırmanma özelliği yükleyip aktardığı bu cümlede ise kişileştirme sanatının güzel bir örneğini görmekteyiz.

“*Güçlü zayıfı her zaman ezer*” (Ural, 2013:8).

“*Güleriz ağlanacak halimize*” (Ural, 2013:38).

Eserden alıntılanan bu iki örnekte ise ; zıtlıkların dilsel gücünden faydalanarak tezat sanatıyla çocukları tanıştırmaktadır. Bu bulgulardan hareketle eserin , söz sanatları özelliğini karşıladığı söylenebilir.

3.11.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Metnin tutarlı olması açısından konu bütünlüğünün sağlanması gerekmektedir. Konu bütünlüğü sağlanmış açıklayıcı bir dille ele alınmış bir metnin araştırmaya ihtiyacı yoktur. Yazar vermek istediği mesajı etkili bir biçimde, seviyeye uygun aktardığı zaman metin daha nitelikli hal alır. *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* adlı eser 17 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içinde tutarlıdır. Eserde yer alan bölümlerin birbirinden bağımsız olmasından hareketle eserin tutarlı bir eser olduğu söylenebilir. Yazar Braille Alfabetini birkaç bölümde hatırlatarak bu konuda ayrıca bir tutarlılık sağlamıştır.

“*Ayrıca, iğne uçlu kalemleriyle yazdıkları ‘Braille’ alfabeli sevgi dolu sözcükleri de kartın içine yapıştırarak bana göndermişler*” (Ural, 2013:15).

“*Öyle ki, okur sayfalara elini sürdüğünde , elinin ısıyla dokunduğu yerdeki mürekkep kabarıyor ve Braille Alfabetiyle basılmış kabarık harfler kağıdın üstünde küçük tepeler oluşturuyor*” (Ural, 2013:46).

Ural, eserinde çocuklar için açıklanması gereken birçok bilgiyi eserinde yer vermiştir. Böylece çocukları araştırma zahmetinden kurtarmıştır. Ancak bazı konularda ekstra bilgi sahibi olmak isteyen çocuklara da yönlendirmelerde bulunmuştur. Eserde bu yönlendirmelerin sayısı oldukça azdır. Çocukların yalnızca esere odaklanmalarını sağlamıştır.

“*Et ve yumurta yemeyip yalnızca süt ve süt ürünleriyle beslenenler ‘lakto vejetaryen’ adı verilir. Yalnızca yumurta yiyenlere de ‘ Ovo-lakto’ vejetaryen. Süt ve yumurtanın yanı sıra yalnızca balık tüketenlere de ‘peske-taryen’ deniyor*” (Ural, 2013:53).

Tespit edilen bulgulardan hareketle eserin konu bütünlüğü ve araştırma ihtiyacı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.11.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Yazılan birçok eser yazarının kendisinden ayrı düşünülemez. Çünkü birçok yazar; hayata bakış açısını, kişiliğini, geçmişini, dil anlayışını yazdığı eserlerde harmanlar. Bu da eserin daha özgün yapısına katkı sunar. *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* adlı eseri kaleme ele alan Yalvaç Ural, çocuklar için nitelikli eserler meydana getirmiş bir yazardır. Yazarın eserini çocukları merkeze alarak oluşturması yazarın Çocuk Edebiyatı'ndaki edebi kişiliğinin bir yansıması olarak düşünülebilir. Anlattığı hikâyeler, örnekler ve eleştirilerde kendi düşüncelerini ve bakış açısını yansıtmıştır. Yazar Çocuk Edebiyatı sahası için özgün bir eser meydana getirmiştir.

“Yalan bugün icat olmadı geçmişte de vardı. Yalan makinesi icat oldu, yalan bozulmadı. Büyüklerimizin dediği gibi, galiba, 'dünya bitiyor, yalan bitmiyor’ (Ural, 2013:27).

3.11.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Eserlerin en önemli öğelerinin başında dilin anlaşılabilirliği gelmektedir. Çünkü yabancı kelimelerin yoğunlukta olduğu ve anlaşılması güç kelimelerden oluştuğu bir eser de okuyucu eserin vermek istediği mesajı etkili bir şekilde kavrayamayacaktır. Hatta okuma alışkanlığına ve isteğine böyle bir sebepten kaynaklı ket vurulmuş olacaktır. *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* adlı eserde yazar yabancı kelimeler ve anlamı bilinmeyen kelimeler kullanmıştır. Ancak bu kelimelerin bazılarının açıklaması eser içinde okuyucuya yansıtılmıştır. Yazar anlamı bilinmeyen bazı kelimeleri de açıklamasıyla birlikte vermiştir. Eserin dil anlatım açısından açık ve anlaşılır bir dille yazıldığı söylenebilir. Her eserde yabancı kelimeye rastlanabilir. Önemli olan bu yabancı kelimeleri daha az kullanıp dilimizi daha da geliştirmektir.

“Biz eskiden okulda konuşurken bir ses çıktığında, 'kim pırt yaptı' diye sorardık” (Ural, 2013:100).

3.11.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösterilişi

Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma adlı eserde öznel düşünceler sıklıkla yer almıştır. Yazar bu düşüncelerini sıklıkla okuyucuya farklı renk ve şekillerle aktarmıştır.

“Not: Bu yazıyı, tam on yıl önce, 28 Aralık 2003’te Millet Gazetesindeki köşemde yayımlamıştım. Acaba kaç aile bugün bunu ciddiye alıyor ya da uyguluyor” (Ural, 2013:29)

Yazar bu düşüncesini sayfanın altında not başlığı altında italik yazı tipiyle kaleme almıştır.

“OTLARI NEDEN HÂLÂ YOĞURTLA YİYORUZ” (Ural, 2013:44) .

Yazar düşüncelerinin tamamını büyük harfle açıklamıştır.

“Böyle binlerce örnek yazabilirim” (Ural, 2013:67) .

Yazar düşüncelerini Dinazor çizimiyle göstermiştir.

“Demek ki ileride çok hassas alıcılarla çevremizde dönen arıların hangisinin karnının boş, hangisinin dolu olduğunun saptayabilecekler” (Ural, 2013:96).

Yazar düşüncelerini arı sembolüyle aktarmıştır. Bu bilgilerden hareketle eser, yazarın düşüncelerinin gösterilişi özelliğini yansıtmaktadır.

3.11.11. Konuların Güncelliği

Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma adlı eserde konular güncel konulardan seçilmiştir. Eserde verilmek istenen mesajlar halen süregelen sorunların bir eleştirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalvaç Ural bu eserinde; mektubun yerini alan teknoloji, görme engellilerin kullandığı Braille alfabesinden, yeme –içme ile ilgili kavramlardan, yabancı hayranlığına kadar birçok konuya değinmektedir. Ayrıca çocukların silah vb. şeylerden uzak durmasıyla ilgili konulara, çocukların kitaba olan bakış açısına, çocukların baskılanmasıyla ilgili konulara yer vermektedir.

“Artık popüler kültürün avcıları, dünyanın her yerinde çocukları aynı yöntemlerle avlıyor, aynı yöntemlerle doyuruyor, aynı yöntemlerle giydiriyor, aynı yöntemlerle içiriyor, aynı yöntemlerle eğlendiriyor, aynı yöntemlerle dilediği oyunla,

oyuncakla oynatıyor, aynı şeyleri çiğnetip aynı biçimde düşünmesini, aynı biçimde davranmasını istiyorlar” (Ural, 2013:10).

3.11.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma adlı eserde yer verilen konular ve konuların yansıtılış şekli incelendiğinde çocukların ömür boyu kullanacağı bilgilerden oluştuğu tespit edilmiştir.

“Bahçelerde, özellikle meyve ağaçlarının gövdelerinin alttan 50-60 santimlik bir bölümünü kireçle boyarlar. Bunun nedeni, ağaçlar çiçek açıp meyveye durmadan önce toprakta yaşayan karınca ve çeşitli böceklerin ağaçların dallarının ucuna kadar çıkıp meyve çiçeklerinin çanaklarını, onları dölleyen polenlerini yemelerini engellemektir. Ağaca kireç sürülünce başta karıncalar olmak üzere, börtüböcek ağaca çıkamaz. Böylece de ağaç korunmuş olur” (Ural, 2013:19).

3.11.13. Doğruların Yansıtılması

Çocuklar için kaleme alınmış eserlerin çocuk gerçekliğinden hareketle doğruları araştırması gerekmektedir. *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* adlı eserde yer alan konular doğruları araştıran yazılardan oluşmaktadır. Yazarın değindiği doğrular aşağıda belirtilmiştir:

“Neyse ki, kitap fuarlarında gerçek kitapsever anne baba ve çocukları görüp kaygılarımın boş olduğunu anlıyorum” (Ural, 2013:67).

“Eğitimciler, pedagoglar, psikologlar 0-6 yaş eğitiminin önemini her gün vurgulamaya, çocuklarla birlikte, hatta onlardan da önce ebeveynleri bu konuda eğitmeye, bilgilendirmeye çalışıyorlar” (Ural, 2013:91).

Kitapsever insanlara ve çocukların iyi eğitilmesine değinen Ural’ın doğruları yansıttığı söylenebilir.

Tablo 3. 22. : Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	+

Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	+
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* adlı kitap, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelendiğinde; tüm özelliklerin çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bulunması gereken ilkelere uygun düştüğü tespit edilmiştir. Ural, bu eseriyle deneme türünün başarılı bir örneğini yansıtmıştır

3.12. TEMEL REİS İSPANAĞI YOĞURTSUZ YER

3.12.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Yalvaç Ural

Yayınevi: Yapı Kredi Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2014

Sayfa Sayısı: 127

Kitabın Özeti

Çocuk Edebiyatının deneme türünde eser veren yazarların başında gelen Ural, *Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eserinde de diğer deneme eserlerinde olduğu gibi çocukları hem düşündürüp hem de eğlendirmektedir. Okurlarının kendisiyle paylaştığı mektup ve hikâyelere de yer vererek okurlarının eserinin her sayfasında canlı tutmaya çalışmıştır. Bu canlılığı da “KOCAMAN BURADAYIM” (Ural, 2014:28). Başlığıyla canlı tutmaya çalışmıştır. Zıtlıklardan hareketle yanlış ve doğru kavramlarının kime neye göre değiştiğinin önemine vurgu yaparak büyüklerin içindeki gizli çocuğa küçüklerin içindeki

büyük insana dokunan yazar, küçükken Ural'ı okuyan Şafak adlı bir kızın büyüdükten sonra ABD' de 'Uluslararası Cesur Kadınlar Ödülü' almasına ithafen yazılan bölümle eserine başlamaktadır. Anne babaların tatlı kandırmacalarından, elleri kınalı çocukların okula kınalı ellerle giderken yaşadıkları kaygılara değinen yazar, okurlarının kendisine gösterdiği sevgiyi sözcüklerle gelen mutluluk başlığında dile getirmiştir. Çocuklara gelecekte ne olmak istersiniz sorusunun yönetildiği bölümde, çocukların bu konudaki öznel görüşlerine yer vermiştir. Başka bir bölümde ise bayramların geçmişten bugünlere önemine değinmiştir. Bayramların kuşaktan kuşağa aktarılan kurallarına yer vererek farklı bir bakış açısıyla eleştirilerini dile getirmiştir. *“Dedelerimizin, ninelerimizin yaptığı gibi, biz de onlara bir şeker, bir mendil yerine belki de bir dergi bir kitap vermeliyiz. Artık şekerlerin gofretlerle, bonbonlarla, çikolatalarla, kâğıt mendillerle yer değiştirdiği dünyamızda bu daha doğru olandır”* (Ural, 2014:54). Ural, bu bayram evine gelecek tüm çocuklara şeker yerine kitap hediye edeceğini belirterek farklı bir bakış açısına değinmiştir. Eserin diğer bölümlerinde öğretmenin önemi ve sıklıkla artan estetik burun ameliyatlarını öznel bakış açısıyla okuyucularına aktarmıştır. Ayrıca eserde Müjdat'ın Şakası adlı bölümde sanatçı Müjdat Gezen'e yer vermiştir. *“Yirmi gün önce, bir sabah ona çaya gittim. Fakat ne yalan söyleyeyim, moralim çok bozuldu. Hatta kıskandım desem daha doğru olur. Müjdat'ın bahçesinde, üzerinde belki yüzlerce elma olan bir ağaç vardı”* (Ural, 2014:122). Arkadaşı olan Müjdat'ı elma ağacından dolayı tebrik eden yazar eserini, Güzel Sayfam Hoşça kal bölümüyle tamamlamıştır.

3.12.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer adlı eser 32 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 23. Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Merhaba Kızım Şafak	518
Anne Baba Kandırmacalar	304
Bir Bardak Çayın Öyküsü	186
Elleri Kınalı Çocuk	267

Küçük Arkadaşlarımdan Öyküler	565
Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer	647
Babamın Masalı ve Taban Vermek	341
Sözcüklerle Gelen Mutluluklar	244
Büyüyünce Ne Olmak İstersiniz	402
Karne Öyküleri	451
Yirmi Yıl Bekleyen Şiir	430
Bayram Çocuğu	293
Trajikomik Bir Babaanne	269
Çocukların Önünde Yazışmayalım	520
Yeni Bir Masal/101 Dalmaçyalı	361
İkinci “Korkma Sönmez”	439
Öğretmenim Annem De Sensin	388
İmza Günü Şenlikleri	540
Altından Tır Geçmeyen Köprü	282
Şimdiki Büyükler Harika	318
Babasız İlk “Babalar Günü”	251
Çocuklar ve Kediler	310
Dikkat! Yazılı Var!	296
Kendini Övmek Ayıptır!	286
Kalbimize Kaka Yapan Kuş	474
Dilimizdeki İlginç Sözcük	269
Estetik Burunlu Köpek	344
Belçikalı Konuğumuz Peder	521
Bence Çok Komik	423
Müjdat’ın Şakası	382
Sakız atıcılarını Nasıl Bilirdiniz	207
Güzel Sayfam Hoşça Kal	233

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer* adlı kitabın 32 bölümünün her biri kendi içinde ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 500 kelimedenden az 26 metnin yer aldığı tespit edilmiştir. 500 kelimedenden fazla olan

denemelerin sayısı ise 6 olarak belirlenmiştir. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle denemelerden 26'sının çocukların seviyelerine uygun olduğu söylenebilir. 500 kelimeyi geçen 6 deneme bölümünün ise kelime sayısı açısından çocuklar için yazılmış uygun denemeler olmadığı söylenebilir. Bu bilgilerden hareketle eserin, çocuklar için yazılmış deneme eserlerinin 500 kelimeyi geçmemesi özelliğini sağladığı söylenebilir.

3.12.3. Örneklerin Varlığı

Çocuklar için kaleme alınan eserlerde örneklere yer verilmesi anlatılan olay ve durumların çocukların zihninde somutlaştırması açısından üzerinde durulması gereken bir özelliktir. Çocuklar için yazılan eserlerde örneklerin azlığı çocukların eseri kavramasını zorlaştırabilmektedir. “*Tamamen düşünce yoğunluğu olan değil, aldığı düşünceyi örneklerle zenginleştirmeye çalışan metinler seçilmelidir*” (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“*Bill Cosby, Zaman Uçup Gidiyor adlı kitabında*” (Ural, 2014: 28).

“*Örneğin bir koyunun yalnızca etini yemekle kalmayıp ondan başka nasıl yararlanabiliriz*” (Ural, 2014:30).

Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer adlı eser örneklere yer verilmesi bakımından zengin bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserin, örneklere yer verilmesi özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.12.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Çocukların okuma becerilerinin gelişimi açısından çocuklar için yazılan eserlerin sade bir dille kaleme alınması gerekmektedir. Sade olmayan bir eserde anlamı bilinmeyen veya anlaşılmayan kelime sayısı fazla olacağından dolayı çocukların eseri kavraması güçleşecektir. Bu sebeple çocuklar için yazılan deneme eserlerinde anlamı bilinmeyen kelimelerin metnin herhangi bir bölümünde açıklamasıyla verilmesi gerekmektedir.

“*Kozmos evrenin ve yaşamın sırları*” (Ural, 2014: 41).

Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer adlı eserde anlamı bilinmeyen kelimeler okuyucuya açıklanmıştır. Bu sebeple eserin anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklanması gerektiği özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.12.5. Atasözü ve Deyimler

Bir dilin zenginliğinin en önemli unsurlarının başında geçmişten bugüne gelen kalıplaşmış sözler yer almaktadır. *“Atasözleri, anlatımı kısa ve kesin olarak açıklar, destekler. Atasözleri toplumun geçerli, yerleşik davranış kuralları ve değer yargılarını, egemen dünya görüşünü aktarmak ve benimsetmek amacıyla oluşturulmuş öğüt verici ders alınacak özlü sözler olarak ta tanımlanmaktadır”* (Öztürk ve Otluoğlu, 2011:113). Bu bağlamda atasözleri ve deyimler her okuyucu için olduğu gibi çocuklar içinde önemli bir unsurdur. Çocukların dilin bu güzel unsurlarıyla karşılaştırmak onların hem kelime daracığını hem de hayal güçlerini geliştireceği düşünülmektedir.

“Ayaklarına kara sular inmiş” (Ural, 2014:23).

“Göz kulak olmaları söylenir” (Ural, 2014:115).

Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer adlı eserde, atasözlerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Eserde yer verilen başlıca deyimler ise yukarıda belirtilmiştir. Bu kapsamda eserin dilin önemli bir unsuru olan atasözleri ve deyim özelliğini karşılamadığı söylenebilir.

3.12.6. Söz Sanatları

Çocukların hayal dünyası yetişkinlerinkinden oldukça farklıdır. Taklit etmek, benzetmeler yapmak, hayvanları konuşturmak gibi durumlar çocukların dikkatini çeken durumlardır. Dilin estetik unsuruna hizmet eden söz sanatlarının, çocukların hayal gücünden dilsel gelişimine birçok açıdan gelişimine katkı sunduğu düşünülmektedir.

“Kelebek kanatları gibi” (Ural, 2014:15).

“Sivri zekâlı bir çocuk yaşarmış” (Ural, 2014:33).

Benzetme sanatı ile eserde çok sayıda örnek yer almaktadır. Bu örnekler ile çocukların dilin işlevsel gücünün tadına erişme fırsatını yaklayacakları düşünülmektedir.

“Her elmaya düşen ilk görev, unutmamaktır. Düşen kardeşlerini” (Ural, 2014:88).

Eserde kişileştirme sanatı ile ilgili belirtilen örnek ile çocuklar, doğada yer alan canlı ve cansız varlıklara insani özellikler yüklemenin farklılığına tanıklık edecektir. Kişileştirme ve konuşturma sanatları çocukların merak duygusunu harekete geçiren bir

görev üstlenmektedir. Çocukların yalnızca fabl türünde değil deneme türündeki eserlerde de kişileştirme ve konuşurma sanatıyla karşılaşmaları gerekmektedir. *Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eserde kişileştirme sanatına yer verilmiş ancak konuşurma sanatına yer verilmemiştir.

“*Doğarken ya da batarken*” (Ural, 2014:88).

Çocukların, dili kavrayıp temel gramer bilgilerini öğrendiği ilk evreden itibaren zıt anlamlı kelimeler basit şekilde kavradıkları unsurlar olarak ele alınmıştır. *Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eserde karşıt sözcüklere yer verilmiştir.

“*Adana- Mersin yolu bunun yanında hiç kalır*” (Ural, 2014:78).

Abartma sanatı çocukların dikkatini çeken bir diğer söz sanatıdır. Bir durumu olduğundan büyük veya küçük göstermek çocukların dikkatini çeken bir durum olarak ele alınır.

Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer adlı eserde, söz sanatları ile ilgili tespit edilen örneklerden hareketle eserin, çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bulunması gereken özelliklerden olan söz sanatları başlığını karşıladığı söylenebilir.

3.12.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Ural, çocuklar için kaleme aldığı deneme eserlerini tek bir başlık altında anlatmak yerine birden fazla başlığa ayırarak anlatmayı tercih etmektedir. Bu sebeple her bölüm kendi içinde bütünlüğü sağlarken bölümler arasında bir bütünlükten genel anlamda söz etmek mümkün olmayacaktır. Deneme eserlerinin 500 kelimeyi geçmemesi özelliğinden hareketle bütünlük açısından bölümlerin kendi içinde ele alınması daha doğru olacaktır. *Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eserde bölümler kendi içinde bütünlüğü sağlamaktadır.

“*Tanay, genelde sakın bir çocuk. Çok nadir ağlıyor. Ağlayınca da anneannesi emziğini veriyor ve ağlaması kesiliyor*” (Ural, 2014:24).

“*Züleyha 'ya şöyle bir not bırakmış: Yalvaç abi orada mı*” (Ural, 2014:36).

Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde çocukların vaktinin çoğunu eser dışında geçirmemesi için araştırma ihtiyacının minimum seviyelere düşürülmesi

gerekmektedir. Yazar , çocukların anlayamayacağını düşündüğü olay ve durumları kendisi açıklamalıdır.

“Biliyorsunuz, atalarımız göçebe insanlardı. Yerleşik biçimde yaşayanlar bile yaz gelince hayvanlarını otlatabilmek yaylalara çıkarlardı” (Ural, 2014:28).

“Sakızlar, tatlandırıcı, renklendirici (gıda boyaları), kauçuk ve sentetik reçineden oluşur” (Ural, 2014:124).

Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer adlı çalışma konu bütünlüğünü ve araştırma ihtiyacı özelliğini yansıtmaktadır.

3.12.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Edebiyat sahasında yazarın düşüncelerinin net bir şekilde belirtildiği bölümlerin başında deneme türü gelmektedir. Nitelikli bir deneme yazısı yazarıyla birlikte var olur.

“Babam Toprak Mahsulleri Ofisi’nde devlet memuru, annem de öğretmendi. Küçük bir ilçe de yaşıyorduk” (Ural, 2014:71).

“Çocuk yazarlığını seçmemde babamın çok emeği vardır” (Ural, 2014:105).

Ural, *Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eserinde kendi yaşamından, geçmişinden, hayata bakış açısından sıklıkla bahsetmiştir. Bu sebeple eserin, yazarla yazı arasındaki bağ maddesini karşıladığı söylenebilir.

3.12.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Okuyucu kitlesi çocuk olan her eser gibi deneme eserlerinin de çocukların anlayabileceği sade bir dille yazılması gerektiği düşünülmektedir. *Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eser sade bir dille okuyucunun rahat bir şekilde anlayabileceği bir dille yazılmıştır.

“Bu iş önce çok hoşuma gitmiş Ayşegül’ün ama daha sonra, ya çıkmazsa, okulda arkadaşlarım benimle alay ederlerse” (Ural, 2014:17).

“Şimdi babasız küçük arkadaşlarımı düşününce, onların Babalar Günü’nde neler yaşadıklarını, babasızlık denen şeyin ne olduğunu daha iyi anlıyorum” (Ural, 2014:87).

3.12.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösterilişi

Ural, diğer deneme eserlerinde olduğu gibi *Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eserinde de gerekli gördüğü yerlerde öznel düşüncelerini çocuklara ‘Meraklısına Not’ başlığı altında dile getirmektedir. Eserde yazarın düşüncelerini farklı şekil ve sembollerle belirtmesi yazarın düşüncelerinin gösterilişi özelliğine hizmet ettiği söylenebilir.

“İYİ BİR YETİŞKİN OLMANIN İLK KOŞULU, EN AZ BEN DİYE BİLMEKTİR” (Ural, 2014:98).

“Meraklısına not: Ben basında çalıştığım her iş yerinden ayrıldım ya da ayrılmak zorunda kaldığımda , gazetede ki köşemde veda yazısı olarak hep bu yazıyı yayımlamışım” (Ural, 2014:127).

3.12.11. Konuların Güncelliği

Gelişim evresinde her dönemin olduğu gibi çocukluk döneminin de kendine has önemli özellikleri bulunmaktadır. Çocuk, geçmişte yaşanmış, modası geçmiş bir kavramı veya olayı anlamayabilir. Bu sebeple çocuklara bulunduğu çağın gereklerine uygun güncel konular anlatılmalıdır.

“Anne babalar eskiden çocukları, ağzına biber sürmekle korkuturlardı. Şimdi acı sosla korkutuyorlarmış” (Ural, 2014:57).

“Bilgisayar oyunlarının piyasaya çıkmadan önce, bunlara tutkun çocuklarca test ettirilerek üretilmesi” (Ural, 2014:64).

“Artık çocuklarınıza, canınızı sıkmayacak sanal hayvanlar alabilirsiniz” (Ural, 2014 :100).

Ural, geçmişten bugüne değişen durumlara yer vererek eserinde güncelliği sağlamıştır.

3.12.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocuklar için deneme yazılarında bulunması gereken bir diğer önemli özellik olan yaşam boyu kullanılabilecek bilgilere eserlerde yer verilmesi gerektiği düşüncesidir. Yazarlar Çocukları, öğrendikleri birçok durum ve kavramı yaşamlarının geri kalanında da kullanma fırsatıyla eserlerde buluşturmalıdır.

“Öğretmen yine Martı’nın isim ve numarasını okuyor. Martı hızla ayağı kalkıp bağıyor: *KOCAMAN BURADAYIM, ÖĞRETMENİM*” (Ural, 2014:22).

“Bir çocuk gerçekten bir şeyi çok sevmişse, buna başta büyükler olmak üzere, herkesin daha çok sevinmesi gerekir” (Ural, 2014:52).

Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer adlı eserde, daha çok çocukluk yıllarına hitap eden durum ve olaylar anlatılmıştır. Bu nedenle eser, yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini yansıtmamaktadır.

3.12.13. Doğruların Yansıtılması

Çocukları, kültürümüzün önemli değerlerinden biri olan ‘doğruluk’ kavramıyla eserlerde buluşturmak gerekmektedir. Böylelikle erdemli bireylerin yetişmesinin önünün açılacağı düşünülmektedir.

“Her kedi, her köpek, her kuş, en az bizler kadar bu dünyanın sahibidir” (Ural, 2014:66).

“Siz hayvanları, gerçekten kendinizi ve arkadaşınızı sever gibi sevin” (Ural, 2014:110).

Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer adlı eserde, çocuklar doğrularla bir araya getirilmiştir. Bu bağlamda eserin doğruların yansıtılması açısından uygun bir eser olduğu söylenebilir.

Tablo 3. 24. : Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+

Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	+
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	-
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak ele alınmaktadır. Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda *Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 10 özelliği yansıttığı tespit edilmiştir. Atasözleri, deyimler ve yaşam boyu kullanılabilecek özellikler ise çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken nitelikleri yansıtmamıştır. Bu bulgulardan hareketle *Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eserin deneme alanında dilin güzel bir örneği yansıttığı söylenebilir.

3.13. ÇOCUKLAR VE BİR GÜN

3.13.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Vural Kaya

Yayınevi: Kayalıpark Yayınları

Yayın Yeri: Konya

Yayın Yılı: 2013

Sayfa Sayısı: 16

Kitabın Özeti

Çocuklar ve Bir Gün adlı eser, 16 sayfa ve 4 bölümden oluşan kısa bir metindir. Yazar, çocuklar için geleceğe dair ümitlerini eserine yansıtmıştır. Eserin ilk bölümünde yazar kendi öznel beklentilerini aktarmıştır. “*Bir gün gelecek içinde büyüklerin olmadığı bir şehir kuracağım. Bu şehir görülmemiş bir şehir olacak. Halkı da idarecileri de çocuklar olan bir şehir... Gülücük medeniyeti şehri olacak şehrin adı*” (Kaya,2016:3). Ülkelerin yönetiminde yalnızca büyüklere söz hakkı verilmesini eleştiren yazar ,

çocukların yönetimde söz sahibi olabileceği bir ülkenin hayalini kurmaktadır. Eserin ikinci bölümünde yazar gelecek zaman kipiyle geleceğe dair ümitlerini yansıtmıştır. “*Bir gün gelecek çocuklar kıs kıs gülecekler her şeye*” (Kaya,2016:6). Yazar, eserini tekdüze ifadeler üzerine kurarak hayallerini ve geleceğe dair ümitlerini yansıtmıştır. Bu hayal ve ümitlerini yansıtırken bir gün gelecek ile başlayan ifadelere yer vermiştir. Eserin üçüncü bölümünde, çocukların gelecekte insanlara neler katabileceğine değinilmiştir. “*Bir gün gelecek, çocuklar baharlar getirecekler bize*” (Kaya,2016:10). Toplumun çocukları etkileyeceği gibi çocuklarında gün gelip toplumu olumlu anlamda etkileyeceğine dair düşüncelerini yansıttığı görülmektedir. Eserin son bölümü olan dördüncü bölümde ise, çocukların dünyaya adalet getireceğine dair ümitler aktarılmıştır. “*Bir gün gelecek, adalet serpecekler yeryüzüne gülücük çocukları*” (Kaya,2016:16). Yazar, dünya halklarının adaletle buluşmasını sağlayacak kişilerin çocuklar olacağına dair ümitlerini yansıtmıştır.

3.13.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Çocuklar ve Bir Gün adlı eser 4 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 25. Çocuklar ve Bir Gün: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Çocuklar ve Bir Gün-1	163
Çocuklar ve Bir Gün-2	119
Çocuklar ve Bir Gün-3	136
Çocuklar ve Bir Gün-4	205

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Çocuklar ve Bir Gün* adlı kitabın 4 bölümden oluştuğu tespit edilmiştir. Dört bölümün kendi içinde ayrı ayrı sayımından sonra Ulaşılan değerler incelendiğinde tüm bölümlerin 500 kelimedenden az olduğu tespit edilmiştir. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle deneme metinlerinin tamamının çocukların seviyelerine uygun olduğu belirlenmiştir (Yalçın ve Aytaş, 2017). Bu bilgilerden hareketle eserin, çocuklar için yazılmış deneme eserlerinin 500 kelimeyi geçmemesi özelliğini sağladığı söylenebilir.

3.13.3. Örneklerin Varlığı

Tartışmacı metinlerde, düşünceyi geliştirme yollarından biri olan örnek verme yolundan sıklıkla yararlanır. Çünkü tartışmacı metinlerde düşünce yoğunluğunun etkisini azaltıp okuyucuyu eserin içine çekebilmek için örnek verme yolu ön plana çıkmaktadır. *Çocuklar ve Bir Gün* adlı eserde örneklere başvurulmuştur.

“Bir gün gelecek, adalet serpecekler yeryüzünde gülücük çocukları; Her çocuk bir Ömer güzelliğinde donatacak kalbiyle her yeri” (Kaya,2016:16).

Yazar Hz Ömer örneği üzerinden adalet kavramına bir gönderme yapmıştır.

3.13.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Hangi edebi türde yazılırsa yazılsın anlamı bilinmeyen kelimeler, metni birçok açıdan etkiler. Bunların başında metnin akıcılığı ve anlaşılabilirliği gelmektedir. Yazar, metnin akıcı bir şekilde okunmasını ve bir çırpıda anlaşılmasını sağlamak için eserini sade bir dille okuyucuya yansıtmayı amaçlar. Bu sade dili yansıtırken anlamı bilinmeyen kelimelerden uzak durması gerekir. Anlamı bilinmeyen kelimelerin kullanılması gereken durumlarda ise açıklama ve anlamlarıyla birlikte kullanılması gerekir.

“İstasyon, Çocukları taşıyan trenlerin kalktığı yer” (Kaya,2016:3).

Yazar, eserinde istasyon kelimesini çocuklara açıklamıştır. Eser sade bir dille yazılmış ve anlamı bilinmeyen kelime bulunmamaktadır. Bu bağlamda eserin anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.13.5. Atasözü ve Deyimler

Atasözü ve Deyimler dilin zenginliğini yansıtan öğelerdir. Bu öğelerin uygun metinlerde kullanımı ile birlikte daha etkileyici ifadeler ortaya çıkar. Bu sebeple çocuklar için kaleme alınan deneme metinlerinde atasözü ve deyimlere yer vererek okuyucuyu dilin zengin öğeleriyle buluşturması gerekir. *Çocuklar ve Bir Gün* adlı eserin okunması süretiyle yapılan incelemede herhangi bir atasözü ve deyme rastlanmamıştır. Eserin bu bağlamda denemede bulunması gereken özelliklerden atasözü ve deyimler özelliğini yansıtmadığı söylenebilir.

3.13.16. Söz Sanatları

Dilin zenginliklerinden bir diğeri söz sanatlarıdır. Çocukların söz sanatları ile erken yaşta tanışması hem pasif hem de aktif kelime hazinelerine zenginlik katacaktır. Bu sebeple çocuklar için yazılan deneme metinlerinde söz sanatlarına sıklıkla yer verilmelidir. Eserde benzetmelerden sıklıkla yararlanılmıştır.

“Bir gün gelecek haksızlığı sihirli bir değnekle yok eder gibi dokununca yok ediverecek çocuklar” (Kaya,2016:16).

Eserde Kişileştirme sanatına yer verilmiş ancak konuşurma sanatı ile ilgili herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

“Bir gün gelecek ,çocukların bu iyiliğine bir kereliğine de olsa dünya gülümseyecek” (Kaya,2016:6).

Eserde abartma sanatı ile ilgili bulgulara rastlanırken tezat sanatı ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

“Bir gün gelecek halka halka olup İbrahim’in etrafında oyun oynayacak çocuklar, kocaman bir oyun halkası düşünün mesela dünyayı dolduracak kadar” (Kaya,2016:4).

Söz sanatları ile ilgili tespit edilen bulgulardan hareketle eserin , söz sanatları özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.13.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Hedef kitlesi çocuklar olan deneme yazıları için seçilecek konuların, açık bir şekilde tartışılabilir ve araştırmaya mahal bırakmayacak konulardan seçilmesi gerekir. (Yalçın ve Aytaş, 2017). Böylece çocuklar konuya hâkim olur ve araştırma zamanından tasarruf sağlar.

“Bir gün gelecek, çocuklar kovacaklar bütün kötülükleri ve kötülükleri” (Kaya,2016:6).

“Bir gün gelecek , çocuklar çıkmaz sokakların sahibi olacaklar ve o çıkmaz sokaklarda gülücük sergileri yapacaklar” (Kaya,2016:14).

Eserin farklı bölümlerinden alınan bu bulgulardan hareketle , yazarın hayali bir gelecek kurguladığı ve bu geelceğin mimamrının çocuklar olacağı belirtilmiştir. Eser

sayfa sayısı açısından kısa bir metindir. Yazar, bu kısa metinde konu bütünlüğünü sağlamıştır.

“Bir gün gelecek, orada, o Kafdağı’nın ardında iyi dev amcalardan rica edecekler: Lütfen dev amca, bu yalnızlığı bir daha kentlere geri gönderme, hep orada kalsın, iyi bir masal kahramanı sansın bizden sonraki çocuklar onu, diyecekler” (Kaya,2016:14).

Yazar, yalnızlık kavramını Kaf Dağı ile ilişkilendirerek ve bu konu hakkında okuyucuyu bilgilendirerek okuyucuyu araştırma zahmetinden kurtarmıştır.

3.13.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Deneme yazılarının en önemli özelliklerinin başında; kişinin kendi düşünce dünyasını okuruna yansıtması gelir. Yazar düşünce dünyasını yansıtırken sıklıkla ben zamirini kullanılır. Böylece okuruyla bir bağ kurmuş olur. Bu bağ yazarın geçmişi birikimi ve mesleği ile ortaya çıkmaktadır. *Çocuklar ve Bir Gün* adlı eserde, yazarla yazı arasında herhangi bir bağ tespit edilememiştir. Bu sebeple eserin yazarla yazı arasındaki bağ özelliğini yansıtmadığı söylenebilir.

3.13.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Dilimizin güzelliğine deneme yazılarıyla ulaşabiliriz. Çünkü deneme yazarları günlük dili eserlerine işler ve bu dile yeni tatlar katarak okuyucunun anlayabileceği bir dilde yazar. Bu günlük dil ile birlikte dilimizi daha iyi tanır ve daha çok severiz. (Ercilasun, 1999: 6).

“Bir gün gelecek, dünyanın bütün çocukları bir araya gelerek çocuklar gofret bayramı yapacaklar; her çocuk bir değer çocukla en güzel gofretini paylaşacak” (Kaya,2016:12).

Yazar , *Çocuklar ve Bir Gün* adlı eserinde sade bir dil kullanarak okuyucunun metni rahat bir şekilde anlamasını sağlamıştır. Bu bağlamda eserin anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.13.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Deneme yazarları, düşüncelerini sıklıkla eserlerine yansıtır. Bu düşüncelerin yer aldığı tartışma unsurları, okuyucu kitlesi çocuk olan deneme eserlerinde farklı renk, şekil

ve sembollerle gösterilmesi gerekir. *Çocuklar ve Bir Gün* adlı eserde yazar, düşüncelerini okuyucuya göstermemiştir. Bu bağlamda yazarın düşüncelerinin gösteriliş şekli özelliği yansıtılmamıştır.

3.13.11. Konuların Güncelliği

Çocukların bir eseri okuma süresinin yetişkinler kadar fazla olmadığı düşünülür. Bu sebeple çocukları ilgi çekici, öğretirken eğlendiren ve güncel eserlerle buluşturmak gerekir. Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde de bu durum böyledir. Tartışılacak konuların ilgi çeken güncel konulardan oluşması çocukların esere olan bağlılığını artırır.

“Bir gün gelecek, çocuklara kuşlar da yardım edecek; çocukları kuşlar gökyüzünde gezdirecek” (Kaya,2016:8).

Yazar, çocuklar ve kuşlardan bahsederek güncel konulardan uzak kalmıştır. Bu bağlamda eserin güncellik özelliğini yansıtmadığı söylenebilir.

3.13.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Gerçek yaşamda kullanılabilecek bilgiler, okuyucunun eser sayesinde hayatı daha iyi tanımasını sağlar. (Özdemir, 1983: 37). Bu sebeple deneme yazarları, gerçek yaşamda kullanılabilecek ve yaşam boyu etkisini sürdürecektir konular üzerine eserlerini bina etmeleri gerekir.

“Ve bir gün gelecek, çocuklar çocukça sevgi dilini öğretecekler bütün dünyaya” (Kaya,2016:8).

Sevgi dili , yaşamın her döneminde açılmaz denem kapıları açar. Çocukların bu dili dünyaya öğretecek olması yaşam boyu kullanılabilecek bilgilere örnek gösterilebilir. Bu bulgulardan hareketle yaşam boyu kullanılabilecek bilgilerin esere yansıtıldığı tespit edilmiştir.

3.13.13. Doğruların Yansıtılması

Çocukluk döneminde, yetişkinleri örnek alma, taklit etme gibi davranışlar ön plana çıkan davranışlardır. Bu dönemde yetişkinlerin çocuklara yansıttığı düşünce ve duygular çocuklar tarafından genelde sorgulanmadan özümсенir. Bu bilgidен hareketle deneme, yazarları doğruları tartışan konulardan faydalanmalıdır.

“Bir gün gelecek çocukların ölmediği, silahların alınıp satılmadığı bir yer bulacağım çocuklara” (Kaya,2016:4).

Yazar, savaşın ve silahın olumsuz etkilerini yıkıp çocukların ölmediği bir dünyayı amaçlamıştır. Bu sebeple eserin doğruları yansıtılması özelliğini sağladığı söylenebilir.

Tablo 3. 26. : Çocuklar ve Bir Gün: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	-
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	-
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Çocuklar ve Bir Gün* adlı eserde, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak ele alınmaktadır. (Yalçın ve Aytas, 2017). Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda *Çocuklar ve Bir Gün* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 8 özelliği yansıttığı tespit edilmiştir. Eserin, atasözü ve deyimler, yazarla yazı arasındaki bağ, yazarın düşüncelerinin gösteriliş şekli ve güncellik özelliğini yansıtmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle *Çocuklar ve Bir Gün* adlı eserin deneme alanında çocuklar için uygun bir eser olduğu söylenebilir.

3.14. BAŞPARMAK ÇOCUKLAR

3.14.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Yalvaç Ural

Yayınevi: Yapı Kredi Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2015

Sayfa Sayısı: 190

Kitabın Özeti:

Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin usta ismi olan Yalvaç Ural, *Başparmak Çocuklar* adlı eserinde, bir araya getirdiği 37 denemede teknolojinin etkisiyle ortaya çıkan yeni nesil çocuklara değinmiştir. Teknolojinin esir aldığı bu yeni nesil oyunların zararlı ve yıkıcı dünyasıyla oldukça vakit geçirmektedirler. Bu oyunların çocukların hem aile hem de okul hayatına verdiği zararlar üzerinde durulmuştur. Çocukların basılı materyallerden uzak kaldığına yer verilmiştir. Eser de geçmişte yazıya geçirilmiş öyküleri günümüz şartlarına göre uyarlanarak yeniden ele alınmış ve bunun eleştirisi dile getirilmiştir. “İsim benzerliği de olsa, Grimm kardeşler, Şereflikoçhisar’dan hemşerimiz sayılır” (Ural, 2015: 132). Ayrıca yazar bu eserlerin gerçek formatları hakkında çocukları bilgilendirmiştir. Teknolojik gelişmelerle birlikte artık çocukların 6. Bir duyu organı daha vardır. Bu yeni organ telefondur. Telefon suçlarının arttığı bir çağın eleştirisi dile getirilmiştir. Ural, teknolojik değişimlerle sentez bir neslin ortaya çıkışını ve ailelerinde çocuklara ayak uydurmak zorunda kaldığını dile getirmiştir. Yazar Ural, Kuşaktan kuşağa aktarılan masal, öykü ve romanlara inanmayan bu yeni nesli deneme yazılarıyla düşündürmeye sevk etmiştir. Bu deneme eseri ailelere de rehber olabilecek dilin güzel örneklerinin yansıtıldığı bir eser olarak ele alınabilir.

3.14.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Başparmak Çocuklar adlı eser 37 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 27. Başparmak Çocuklar: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Giriş	334
Kırmızı Şapkalı Kız	801
Gevezelik Çağı	432
Acayip Keyifli Bir Muhabbet	538
Anneannem Büyüyor	202
Ezbercinin Ek Belleği	541
Yapışkan Bellek Kâğıdı	908
Balonlar ve Jules Verne	407
Bilgisayarda Bir Oyun Değildir Savaş	1434
Bilime Dayanmayan Bilimkurgu Roman	600
Bilişim Suçları	494
Bir Fabl Yazarı Olarak Da vinci	733
Yüzme Bilmeyen Ördek Yavruları	244
Çocuklarımızdan Öğrendiklerimiz	501
Ya Bal Ya Cep Telefonu	799
Fareli Köyün Kavalcısı Suçsuzmuş!	343
Frankestayn Komik Bir Adamdı	377
Hiç Doğmamış Tarihi Kahramanlar	598
Krilov Masalları	380
Küçük Dev Adamlar	313
Andersen'in Kurşun Asker	519
Mevlana'dan Çocuklara Öyküler	507
Nasrettin Hoca ile Hıtar Peter	498
Odamda Thurber Var	478
Pan, Peter Pan ve Panik Atak	520
Sibernetik ve Karton Otomatlar	676
Şereflikoçhisarlı Grimm Kardeşler	555
Şimdiki Çocuklar Teknoloji Harikası	626
Dünkü Masallar Bugünkü Çocuklar	684
Yine Tartarinler: Av Biter, Avcı Bitmez	500

Tilt Makineleri ve Langırt Salonları	568
Wolfgang von Kempelen	606
Eski Bir Anti-Virüs Programı:	469
Yanlış Kopyalama: Unutkanlık	402
Dedem, Nenem ve Bilgisayar	394
Geç Geçlemek- Zapping: Zapçı	520
Başparmak Çocuklar Ve Oya Yubisedai	1907

Başparmak Çocuklar, adlı eserde yazarın kaleme aldığı 37 deneme bulunmaktadır. Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle her bölüm ayrı ayrı incelenmiştir. İnceleme sonucunda 15 bölümün 500 kelimeyi geçmediği Geriye kalan 22 bölümün ise 500 kelimeyi geçen bölümler olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle *Başparmak Çocuklar* adlı eserin kelime sayısı açısından çocuklara uygun bir deneme eser olmadığı söylenebilir.

3.14.3. Örneklerin Varlığı

Örnekler, bilginin kalıcılığını arttıran bir unsur olarak ele alınabilir. Bu sebeple çocukların hemen hemen tüm disiplinlerde örneklerle karşılaştırılması gerekmektedir. Edebi türlerle sıklıkla karşılaşan çocukların bu türdeki örneklerle de karşılaştırılması olumlu bir durum olarak ele alınabilir.

“Ayrıca Hindistan’da Beydaba, Batı’da Ezop ve La Fontaine ünlü fabl ustalarıdır” (Ural, 2015: 98).

Deneme eserlerinde dilin güzel örneklerine yer verilmesi gerektiği özelliğinden hareketle *Başparmak Çocuklar* adlı eserin dilin güzel örneklerini yansıttığı söylenebilir.

3.14.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin duru bir dil anlayışından hareketle yabancı veya anlamı bilinmeyen sözcüklerden arındırılmış olması gerekir. Eserlerde yabancı veya anlamı bilinmeyen sözcüklerin kullanılmak zorunda olduğu durumlarda ise anlamı bilinmeyen sözcükler metin içinde veya metin altında çocukların anlayabileceği bir şekilde açıklanmalıdır.

“Tebdil-i Kıyafet: Farklı giysiler” (Ural, 2015 : 15).

“Pelesenk: Sakız , reçine” (Ural, 2015 : 23).

“Çakırkeyif: Hafif sarhoşluk halidir” (Ural, 2015 : 24).

Başparmak Çocuklar, adlı eserde yabancı ve anlamı bilinmeyen sözcükler sıklıkla kullanılmıştır. Bu sözcüklerin okuyucuya açıklanmıştır. Bu sebeple eserin ,çocuklar için kaleme alınan deneme yazılarında bulunması gereken özelliklerden olan yabancı ve anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklanması ilkesini karşıladığı söylenebilir.

3.14.5. Atasözü ve Deyimler

Atasözleri ve deyimlerin varlığı metinleri birçok açıdan etkiler. Özellikle çocuklar için oluşturulan edebi eserlerde dilin bu önemli kaynaklarına başvurarak çocukların dil gelişimi sağlanabilir. *Başparmak Çocuklar*, adlı eserde tespit edilen bir atasözü bulunmaktadır.

“Ava giden avlanır” (Ural, 2015 : 109).

Deyimlerle bir sözü daha etkili kılabiliriz. Deyimler dilin en az çaba yasasının bir ürünü olarak ele alınabilir. Çünkü uzunca cümleler anlatabileceğimiz bazı konuları deyimler aracılığıyla daha öz ve etkili bir biçimde aktarabiliriz. *Başparmak Çocuklar* adlı eserin deyim açısından oldukça zengin bir eser olduğu söylenebilir.

“Dilinde tüy bitmek” (Ural, 2015 : 22).

“Gözünden kaçan” (Ural, 2015 : 74).

Başparmak Çocuklar adlı eserin, çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bulunması gereken özelliklerden biri olan atasözleri ve deyimler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.14.6. Söz Sanatları

Dilin zenginliğini yansıtan unsurlardan olan söz sanatları dilin estetikliğini arttıran bir unsur olarak ele alınabilir. Başta şiir ve fabl türü olmak üzere birçok edebi türün yararlandığı söz sanatları, çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde de faydalanılması gereken bir özelliktir. Söz sanatlarının kullanıldığı bir deneme eseri çocukların daha fazla dikkatini çekecektir. *Başparmak Çocuklar*, adlı eserde *benzetme* söz sanatına sıklıkla başvurulmuştur.

“Çöplüklerde beslenir olmuş kargalar gibi martılar” (Ural, 2015 : 14).

Başparmak Çocuklar adlı eserde *kişileştirme* sanatına da sıklıkla yer verilmiştir. Kişileştirme sanatı ile çocukların kelime hazinesi geliştirilebilir.

“Örümcek çok mutluydu” (Ural, 2015 :67).

Konuşturma söz sanatı ile birlikte çocukların hayal güçlerinin sınırları zorlanabilir. Düşünmeyi temele alan deneme eserlerinde bulunması gereken söz sanatlarından birinin de *konuşturma* olduğu düşünülmektedir.

“Tilki: Ey büyük sultanım sizin sofranızda av paylaşdırmak bana mı kaldı” (Ural, 2015 : 110).

Başparmak Çocuklar adlı eserde söz sanatlarının önemli bir unsuru olan *tezat* sanatını da yer verildiği tespit edilmiştir.

“Savaş sonrası barış özleyen insanlar” (Ural, 2015 : 105).

Olağanüstü durumlar çocukların ilgi ve merakını arttıran bir durum olarak görülmektedir. Söz sanatlarından abartma sanatı da çocukların bu duygularına hizmet etme açısından üzerinde durulması gereken bir sanat olarak ele alınmalıdır. Eser de abartma sanatına yer verildiği tespit edilmiştir.

“Nasrettin Hoca dünyayı güldüren Türk sıfatıyla anılmasını sağlamıştır” (Ural, 2015 : 112).

Eserde yer verilen bu söz sanatlarından hareketle dilin etkililiğini arttıran söz sanatlarının eserde sıklıkla işlendiği söylenebilir.

3.14.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Konu bütünlüğü, eseri birçok açıdan etkileyen bir unsurdur. Konu bütünlüğünün sağlandığı eserler daha anlaşılır bir düzeydeyken konu bütünlüğünün olmadığı eserler anlaşılabilirlik açısından eksik eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. *Başparmak Çocuklar* adlı eserin bölümleri arasında ve metnin tamamı arasında bir konu bütünlüğünün olduğu söylenebilir. Yazar bölümlere ayırdığı denemelerinde teknolojinin ortaya çıkardığı yeni neslin eleştirisini yapmaktadır. Ayrıca geçmiş dönemde kaleme alınan edebi kahramanlar üzerinden yeni nesile mesajlar vermektedir. Ailelerin de bu konuda eksikliklerinin olduğunu dile getiren yazarın eserinde konu bütünlüğünü sağladığı söylenebilir.

“Çocuklar öyle kanıksadılar ki ekranlarda izledikleri savaş görüntülerini, gerçeklik ile sanal oyunları birbirlerinden ayıramıyorlar” (Ural, 2015: 46).

“Oysa şimdi, iki yaşındaki küçük adamlar , kumandalar, joystick’ler, Playstationlar ve büyüklerin gelişmiş son model cep telefonlarını , tabletlerini rahatça kullanabiliyorlar” (Ural, 2015: 168).

Başparmak Çocuklar adlı eser araştırmaya gerek kalmayacak bir anlayışla kaleme alınmıştır. Yazar Ural, çocukların bilmediği konuları ve bilgileri ‘meraklısına not’ başlığı adı altında sayfaların altında çocuklara açıklamıştır.

“Besteci ve doğaçlama sanatçısı Norbert Rodenkirchen, orta çağ müziğini günümüze taşıyan ünlü bir isim” (Ural, 2015 : 85).

“Meraklısına not: Kedilerin yokluğunda fareler çoğalmış ve ‘kara ölüm’ denen veba hastalığı da Avrupa’yı sarmış, kitlesel ölümlere neden olmuştur” (Ural, 2015: 87).

3.14.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Yazarla yazı arasındaki bağ metnin en önemli unsurlarından biri olarak ele alınabilir. Çünkü her eser yazarının yansımasıdır. Yazarın bilgi, birikimi ve tecrübesi, yaşadıkları eserin ana hattını ve bakış açısına etki eden önemli bir unsurdur.

“Eskiden çocuklar kendi oyuncaklarını kendileri yaparlardı. Artık kendi oyuncaklarını onaran çocuklar yok. Çünkü dijital oyuncakları teknolojik ürün tamircileri bile onaramıyor” (Ural, 2015: 149).

“Benim kuşağım için evdeki aletler dokunulmaması gereken ‘cız’ lardı” (Ural, 2015: 167).

Eserde yazarın bu düşüncelerinden hareketle yazarla eser arasında bağ olduğu söylenebilir.

3.14.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Çocuklar için kaleme alınan eserlerin dili anlaşılır olmalıdır. Çünkü çocuklar anlamakta güçlük çektiği bir eserden çabuk sıkılabilir. Bunun sonucunda da çocuğun okuma alışkanlığı ve okuma isteği azalabilir. Bu durumun önüne geçebilmek için çocuklar için yazılan her eser gibi deneme eserlerinin de sade bir dille kaleme alınması gerektiği söylenebilir.

“Ama şövalyelik VIII. Yüzyılda yazarın memleketi Galler’de ortaya çıkmış bir unvandır. Bugün İngiltere’ de Güney Catbury Şatosu’nu ziyaret edenlere, Kral Arthur’un orada yaşadığı ve Glastonbury’de gömülü olduğu söyleniyor” (Ural, 2015: 94).

“Üstelik de ilk hikâyeye göre Robin Hood Sherwood değil, Barnsdale Ormanında yaşıyor. Diğer taraftan ezilen bir sakson kabilesinin reisi olan Robin Hood’a anne babasının neden Ronin gibi bir Fransız adını verdiğini tarihçiler bile bilinmiyor” (Ural, 2015: 95).

Yazar Ural, *Başparmak Çocuklar* adlı eserinde Batı’nın edebi eserlerinden örnekler vermiştir. Bu örnekleri verirken ağır bir dil kullanmıştır. Çocukların anlayabileceği metinler olmakla birlikte anlamakta güçlük çekeceği hatta birkaç kez okuduktan sonra anlayabileceği metinler de yer almaktadır. Eserin dili çocukların seviyesinin üstündedir. Bu durum Dilin anlaşılabilirliği ilkesiyle çelişen bir durumdur.

3.14.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Deneme eserlerine, kişisel görüşlerin yer aldığı düşünceler yığını denilebilir. Denemenin bu tanımından hareketle yazarın kaleme aldığı deneme eserinde önemli gördüğü düşüncelerini okuyucuya açık ve belirgin bir şekilde aktarması gerekmektedir. *Başparmak Çocuklar* adlı eserde de yazarın düşüncelerine sıklıkla yer verilmiştir.

“Mantıklı düşünmeyi öğrendik: Ben öyle diyorsam öyledir” (Ural, 2015 : 76).

Yazar bu düşüncesine madde işareti ekleyerek okuyucunun dikkatini oraya çekmiştir.

“İki başparmak da işten kaçamaz! Yine de öteki parmaklara oranla az çalışır keratalar” (Ural, 2015: 186).

“Düdüklü, alarmlı, su fişkirtan oyuncak cep telefonlarından kurtuluyoruz derken, şimdi bir de başımıza klozetli tabletler çıktı” (Ural, 2015 : 189).

Yazar, bu iki örnekte de düşüncelerine resimler ekleyerek okuyucunun dikkatini düşüncelerine çekmiştir.

3.14.11. Konuların Güncelliği

Çocuklar, çağın gerekliliklerine uyum sağlayıp yaşamlarına devam ederler. *Başparmak Çocuklar* adlı eserde de belirtildiği üzere teknolojik gelişmelere ayak uyduran

ailelerin bu gelişmeleri çocukları aracılığıyla öğrendiği gerçeği çocukların güncellikle bağının bir örneği olarak açıklanabilir. Güncel konular, çocukların daha çok ilgisini çeker. Özellikle teknoloji çağında; her gün değişen akımlara ayak uydurma hastalığı ve her şeyi hızla tüketme sorunlarından hareketle güncellik çocuklar için kaleme alınan eserler için önemli bir unsur olarak görülmektedir.

“Onlar artık birer sanal gezgin! Sosyal paylaşım sitelerinin hastası, blok misafiri, herkesi bombardımana tutan bir e-posta canavarı” (Ural, 2015: 28).

“En kanlı bilgisayar oyunlarından birini oynuyor. Ya ‘EmpireIII ‘oyunu” (Ural, 2015:45).

Başparmak Çocuklar adlı eser, güncel bakış açısıyla ele alan bir eserdir. Bu sebeple eserin güncellik ilkesini yansıttığı söylenebilir.

3.14.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocukluk Dönemi, çocuğun bebeklikten sonra en hızlı büyüdüğü dönem olarak ele alınabilir. Bu dönemde öğrenilen bilgiler, olaylar, durumlar çocukların ilerleyen yaşantısını da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu sebeple, düşünce yoğunluğunun hâkim olduğu deneme eserlerinde çocukların yaşam boyu kullanabileceği bilgilere yer verilmelidir.

“İsterseniz dünyanın en bilgili insanı olun; bu bilgiler sizi birey olarak geliştiremiyor, eksiklerinizi görmenize ve zor bir duruma düştüğünüzde yaşamınızı kurtarmanıza yetmiyorsa, belleğinizi gereksiz bir bilgi yığınyla doldurdunuz demektir” (Ural, 2015: 108).

Eserde yer alan bu bilgilerden hareketle eserin yaşam boyu kullanılabilecek bilgileri yansıttığı söylenebilir.

3.14.13. Doğruların Yansıtılması

Çocukluk dönemi bir ayna gibidir. Çocuk ailesinin ve çevresinin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Bu dönemde aileler çocukları doğruların ağırlıkta olduğu durumlarla karşı karşıya getirmelidir. Özellikle doğrular yansıtılırken edebi eserlerden yararlanılmalıdır.

“Yeter ki biz onları vazgeçilemeyen şiddet, korku, gerilim sarmalı içindeki bilim kurgu film ve bilgisayar oyunlarından koruyabilelim” (Ural, 2015 :59).

“Bir canlıyı sırf ‘canım avlanmak istiyor’ diye öldürmenin gerçeğe ve akla uygun bir yanı olduğunu sanmıyorum” (Ural, 2015 : 144).

Başparmak Çocuklar, adlı eserin doğruların yansıtılması bakımından dilin güzel bir örneğini yansıttığı söylenebilir.

Tablo 3. 28. : Başparmak Çocuklar: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	-
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	+
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	-
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	+
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Başparmak Çocuklar* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak ele alınmaktadır. Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda *Başparmak Çocuklar* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 10 özelliği yansıttığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 2 özelliğin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken özellikleri yansıtmadığı tespit edilmiştir. Kelime sayısının 500 kelimeden fazla olması, Ağır bir dil kullanılması *Başparmak Çocuklar* adlı eserin bu 2 özellik bağlamında çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken özellikleri yansıtmadığı söylenebilir. Eser bütüncül bir anlamda ele

alındığında 10 özelliğin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken özellikleri yansıtmamasından hareketle çocuklar için uygun bir eser olduğu söylenebilir.

3.15. STEPHEN HAWKİNG HERKÜL'Ü DÖVER

3.15.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Yalvaç Ural

Yayınevi: Yapı Kredi Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2013

Sayfa Sayısı: 113

Kitabın Özeti

Çocuklar için yazılan deneme kitaplarının öncüsü olan Ural, Stephen *Hawking Herkül'ü Döver* adlı eseri ile çocukların hayal gücünü harekete geçirip eğlendirirken öğretmeyi amaçlamaktadır. Yazar, bu eserinde çocukları geleceğe hazırlarken yetişkinleri de çocukluk yolculuğuna çıkarır. Yer yer çocuklara öğütlerin de verildiği bu eserde çocuklara açıklayıcı şekilde bilgiler de aktarılır. “İşte bizde de, dünyanın dört bir köşesinde de başka başka isimler takılsa da, lunaparkların da adı Lunaçarskiy Amca’dan geliyor” (Ural, 2013: 56). Lunapark isminin nereden geldiğini çocuklara açıklayıcı bir dille aktaran yazar çocukların merak duygusuna da hizmet etmektedir. 32 bölümden oluşan eser, şaka nedir? Kime yapılır? Bölümüyle başlayıp Ural’ın kedisi olan Marsık Taşındı bölümüyle sonlanır. Dili çocukların seviyesine uygun bir şekilde eserine işleyen Ural , eserini hem düşündüren hem güldüren hem de çocukların yeni şeyler öğrenmesini sağlayan bir anlayışla kaleme almıştır. Birbirinden önemli sorularla çocukların ufkunu ve hayal gücünü harekete geçirmeye çalışan Ural , yetişkinlerin içindeki çocuğu da harekete geçirmeye çalışmıştır. Geçmiş dönemde kalan kavramlarla yeni dönemde ortaya çıkan kavramları iyi bir şekilde eserinde sentezlemiştir.

3.15.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Stephen Hawking Herkül'ü Döver adlı eser 32 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 29. Stephen Hawking Herkül'ü Döver: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Şaka Yapmak	246
Ah Virgül, Vah Virgül!	323
Evde Hayvan Beslemek	273
Yararı yok, Çene Yorar	351
Önemsiz Önemli Bilgiler	209
Büyükler De Yemek Seçer	236
Yaramazlara Öğütler	517
Baban Parayı Sokaktan	231
Piyanist Marsık	229
Martılar Küstü Çocuklar	285
Sizin Babanız Da Horluyor Mu?	271
Dünyanın En İlginç Resmi	278
Tom Miks Babama Çok Kızdı	207
Atın Pabucu: Nal	201
Bay Lunapark'ı Tanır Mısınız?	195
Yaya Geçidinden Geçen Köpek	290
Atlara Neden Gözlük Takarlar	309
Bir Uzaylıyla Tokalaştım	204
Büyük Dedem Atatürk	171
Bir Solucanı Evlat Edinin!	240
Şeker Yapan Karınca	243
“Sen Sünnet Oldun Mu?”	363
Öykülerden Alınan Dersler	256
Solak Mısın, Sağak Mısın?	300

“Ya Kebikeç”	391
“Hikmet Hanım, Bir Dakika.”	428
“Tuvalet”	393
Sevgili, Duygunun Yaptığı...	515
Stephen Hawking Herkül’ü Döver	532
Ders Sevmez Hamdi benim senin	347
Eşek Şakasına Son!	344
Marsık Taşındı	350

Çocuklar için yazılmış deneme metinlerinde kelime sayısı önemli bir unsur olarak ele alınır. “*Seçilen metinlerin söz sayıları belirlenmeli, her yazının ortalama 500 kelimeyi geçmemesine özen gösterilmelidir*” (Yalçın ve Ayhan, 2017). Bu düşünceden hareketle *Çocuklar* için yazılan deneme eserlerinin 500 kelimeyi geçmemesi eserlerin okunabilirliği açısından önemli görülmektedir. Çünkü düşünce yoğunluğunun ve bilgilerin ağırlıklı olduğu deneme eserlerinde çocuklar fazla kelimelerin içinde boğulup metinden asıl almak istediğine ulaşamayabilir. Bu sebeple metinler 500 kelimeden az olacak şekilde kaleme alınmalıdır. *Stephen Hawking Herkül’ü Döver* adlı eserde yer alan 32 bölümün her birinin kendi içinde kelime sayımı yapılmıştır. 3 bölüm dışında geriye kalan 29 bölümün 500 kelimeyi geçmediği tespit edilmiştir. Eserin, çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin kelime sayısı açısından uygun olduğu söylenebilir.

3.15.3. Örneklerin Varlığı

Örnekler bilgilerin somutlaşmasını sağlayan unsurlar olarak ele alınır. Çocukların soyut bilgileri somut bilgilere göre daha zor algıladığı bilinen bir durumdur. Bu sebeple çocuklar dilin güzel örnekleriyle karşılaştırılmalıdır. *Stephen Hawking Herkül’ü Döver* adlı eserde dilin güzel örneklerine rastlanılmaktadır.

“*Ve biliyor musunuz, Sacco aynı zamanda uzayda Türk bayrağını dolaştıran ilk ve tek astronot olma özelliğine de sahip*” (Ural, 2013 : 63).

3.15.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Anlamı bilinmeyen kelimeler dil ve anlatımı birçok açıdan etkilemektedir. Anlamı bilinmeyen kelimelerin fazlaca kullanılması metnin çocuklar tarafından özümsemesinin önüne geçer. Çocuk, yabancı olduğu bu kelimelerden dolayı eserden

soğur ve kitap okuma alışkanlığı sekteye uğrar. Bu sebeple, çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin anlamı bilinmeyen kelimelerden arındırılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

“Kenger: Kenger adlı bitki” (Ural, 2013 : 19).

“Ya kebikeç: Nazar boncuğu”(Ural, 2013 : 85).

Stephen Hawking Herkül’ü Döver adlı eserde anlamı bilinmeyen kelimeler kullanılmıştır. “Seçilen *metinlerde bulunan ve çocuklarının anlayamayacağı söz, kavram ve düşüncelerin açıklayıcı bilgiler metin altına yerleştirilmelidir*” (Yalçın ve Ayhan, 2017). Düşüncesinden hareketle metinde anlamı bilinmeyen kelimelerin birçoğu açıklamasıyla birlikte verilmiştir. Bu kelimelerin açıklamalarıyla birlikte verilmesi metnin anlaşılabilirliğini olumlu anlamda etkilediği düşünülmektedir.

3.15.5. Atasözü ve Deyimler

Atasözleri ve deyimler dilin önemli birer taşlarıdır. Çocuklar, dilin bu önemli taşlarıyla sıklıkla bir araya getirilmelidir. Çünkü atasözleri ve deyimler çocukların kelime hazinesinden, düşünme gücüne kadar birçok açıdan çocukları etkiler. *Stephen Hawking Herkül’ü Döver* adlı eserde atasözüne yer verilmediği ve az sayıda deyimden yararlanıldığı tespit edilmiştir.

“Ağzınızla kuş tutsanız boşunadır” (Ural, 2013 : 15).

“Akıl erdirememiş” (Ural, 2013 : 71).

Stephen Hawking Herkül’ü Döver adlı eserin, atasözü ve deyimler özelliğini yansıtmadığı söylenebilir.

3.15.6. Söz Sanatları

Stephen Hawking Herkül’ü Döver adlı eserde yazar Ural, dilin zenginliğini arttıran söz sanatlarından sıklıkla yararlanmıştır. Söz sanatları eserin ilgi çekiciliğini arttırmaktadır.

“Soylu bir çiçektir. Kara lale” (Ural, 2013: 23).

“Yoksa uçup gitti mi kuşlar gibi yurdundan” (Ural, 2013: 67).

Eserde benzetme sanatına sıklıkla yer verilmiştir. Böylece çocukların ilgisi esere daha çok yoğunlaşmaktadır.

“Kitaplarda insanlar gibi doğar, büyür, yaşlanır ve ölürler” (Ural, 2013 : 82).

“Hımmmm... Demek ki geç gelebilirler. Ben de aç kalabilirim! Dedi kedi” (Ural, 2013 : 36).

Kişileştirme ve konuşturma sanatıyla çocukların hayal gücünün sınırları zorlanır. Böylece çocuk dilin zenginliğine tanıklık etmiş olur.

“Birileri kaybedecektir ki, ötekiler kazansın” (Ural, 2013 : 45).

Sözcükte anlam konusunda da ele alınan zıtlıklar çocukların en çok dikkatini çeken konuların başında gelmektedir. Söz sanatlarından tezatlıkta karşıtlığı temel alan bir sanattır. Eserde tezat sanatına da yer verilmiştir.

“Babam, Gordon Flas’ı , Natbin Kerton’u göklere çıkarırdı” (Ural, 2013, s.49).

Bir olayın ve durumun olduğundan daha fazla büyük veya daha küçük gösterilmesi her türde olduğu gibi deneme türünde de çocukların ilgisini çekmektedir. Bu bağlamda eserde abartma sanatıyla ilgili örnekler yer almaktadır.

Eser söz sanatları açısından çocukların ilgisini çekebilecek bir anlayışla kaleme alınmıştır. “Seçilen *metinlerde konuşulan dilin en güzel örneklerine, atasözleri, deyimler ve söz sanatlarına belirli ölçülerde yer verilmiş olmalıdır*” (Yalçın ve Ayhan, 2017). Düşüncesinden hareketle eserin bu özelliği karşıladığı söylenebilir.

3.15.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Stephen Hawking Herkül’ü Döver adlı eserde bölümlerin kendi içinde bütünlük sağladığı ancak bölümler arasında bütünlük sağlanamadığı tespit edilmiştir. Deneme eserlerinin bölüm bölüm ele alındığı bilgisinden hareketle konu bütünlüğü açısından uygun bir çalışma olduğu söylenebilir.

“Erkek çocukları olan anne babalar için sünnetin güzel ve şölenli yapılmasının büyük önemi vardır” (Ural, 2013: 73).

“Paspasın üzerine yatıp beklemeyi becerecek kadar duygu sömürücüsü Marsık Kedi” (Ural, 2013: 36).

Eserde tespit edilen bu iki örnekten hareketle konular arasında bütünlük olmadığı ancak her bölümün kendi içinde konusal bütünlüğü sağladığı söylenebilir.

Ural, diğer deneme eserlerinde olduğu gibi meraklısına not gibi başlıklarla okuyucuya bilgiler aktarmıştır. Bu bilgilere kitaptan ulaşabilen çocuklar araştırma ihtiyacına gerek duymadan eseri okuma imkanına erişmiştir.

“Tarihte ilk tuvaletlere Anadolu’ da, Urartular zamanında, Van çevresinde yapılmış olan kalelerde rastlanıyor” (Ural, 2013 : 91).

“Bir Türk masalı olan, Kuyruğu Zilli Tilki Masalı, Macar masalları arasında da yer alıyor” (Ural, 2013: 106).

3.15.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Yazar Ural, deneme türü eserlerinde geçmişinden de örnekler vererek çocukların dikkatini eserin üzerinde toplamaktadır. Böylece çocuklar yazara daha yakın hissederler kendini ve eseri özümsemeleri daha rahat bir şekilde gerçekleşir.

“Öğrencilik yıllarımda ben de bu işi iyi kıvıramadığımdan hem kendime hem de siz arkadaşlarıma bu konuyu daha iyi öğretebilmek amacıyla, işe biraz da oyunsallık katarak’ Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor’ adlı bir öykü kitabı yazdım” (Ural, 2013: 11).

“İnanır mısınız, ben de evde kedim Marsık’ı besleyebilmek için ne savaşlar vermiştim. Çünkü ben de sizler gibiyalnızca sevmekle yetindiğim için pek çok sorun her zaman bir biçimde karşıma çıktı” (Ural, 2013:16).

Eserden ulaşılan bu bulgular doğrultusunda yazar ve eser arasında bağ olduğu söylenebilir.

3.15.9. Dilin Anlaşılabilirliği

Dilin anlaşılabilirliği, eseri ve okuyucuyu birçok açıdan etkiler. Eserin geniş kitlelere yayılması için dilinin anlaşılır olması gerekir. *Stephen Hawking Herkül’ü Döver* adlı eserde sade ve akıcı bir dilin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Çocuklar için hazırlanmış kitaplarından birinde şöyle bir yazı okumuştum: Solucanları aç bırakmayın” (Ural, 2013 :68).

“Kusura bakmayın ama konuları genellikle siz seçiyorsunuz” (Ural, 2013: 90).

3.15.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösterilişi

Stephen Hawking Herkül'ü Döver adlı eserde yazar Ural, önemli gördüğü düşüncelerini okuyucuya farklı renk, şekil ve sembollerle aktarmıştır. Özellikle sayfa altlarında meraklısına not başlığı ile okuyucunun tüm dikkatini bu cümleler üzerinde toplamıştır.

“*MERAKLISINA NOT: İşin ilginç yanı, bu şaka kalemleri iki üç yılda bir kaybolur*” (Ural, 2013 : 9).

“*MERAKLISINA NOT: İşte bu yüzden martılar çöplüklere gidiyor*” (Ural, 2013 : 41).

“*HİKMET HANIM, SESİMİ DUYMADINIZ GALİBA! LÜTFEN BİR DAKİKA SUSABİLİR MİSİNİZ, OKURLARIMLA KONUŞUYORUM*” (Ural, 2013 : 89).

Bu bulgulardan hareketle eserin, yazarın düşüncelerinin gösteriliş özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.15.11. Konuların Güncelliği

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinin, çocukların dikkatini daha iyi bir şekilde çekebilmesi bakımından güncel konulardan oluşması gerekir. *Stephen Hawking Herkül'ü Döver* adlı eserin güncel konulardan oluşmadığı tespit edilmiştir.

“Eskiden insanlar, elyazması kitapları koruyabilmek için kitapların başına, onları kitap kurtlarından korusun diye, bir tılsım, bir koruyucu, bir gözboncuğu gibi düşündükleri Osmanlıca ‘Ya ‘Kebikeç’ yazarlar” (Ural, 2013 : 85).

3.15.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinin, sadece çocukluk dönemini değil çocuğun yaşam döneminin birçok evresinde kullanılabileceği konular ve bilgilerden seçilmelidir. *Stephen Hawking Herkül'ü Döver* adlı eserde yer verilen bilgilerin yaşam boyu kullanılabilecek bilgilerden oluştuğu tespit edilmiştir.

“Ama ne türde şaka yapılırsa yapılsın, şakayı yapmak da şakaya tepki göstermek ya da bir başka şakayla karşılık vermek de her zaman büyük bir incelik ister” (Ural, 2013 : 7).

“Pabuçlar pek çoğumuz için çift, bazılarımız için tek yürürler. Ama onlarsız yürüyeni de, istedikleri halde yürüyemiyeni de aklımızda tutarak sevmeliyiz ayakkabılarımızı” (Ural, 2013 : 54).

3.15.13. Doğruların Yansıtılması

Çocuklar için yazıya geçirilen deneme eserlerinin en önemli özelliklerinin başında doğrularla çocukların buluşturulmasıdır. Yazar eserinde çocuklara doğru kabul edilebilecek tecrübelerini yansıtmalıdır. *Stephen Hawking Herkül’ü Döver* adlı eserin doğruların yansıtılması açısından uygun bir eser olduğu söylenebilir.

“Başkalarına ait eşyalar, onların izinleri olmaksızın bir başkasına armağan edilemez” (Ural, 2013: 97).

Tablo 3. 30. : *Stephen Hawking Herkül’ü Döver*: Çocuklar İçin Yazılan veya Onlara Okumaları İçin Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Stephen Hawking Herkül’ü Döver* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak ele alınmaktadır. Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda *Stephen Hawking Herkül’ü Döver* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 10 özelliği yansıttığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 2

özelliğın çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken özellikleri yansıtmadığı tespit edilmiştir. Eserin yalnızca atasözü ve deyimler ile güncellik özelliğini yansıtmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle *Stephen Hawking Herkül'ü Döver* adlı eserin deneme alanında dilin güzel bir örneğı yansıttığı söylenebilir.

3.16. ARİTMETİK İYİ KUŞLAR PEKİYİ

3.16.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Cemal Süreya

Yayınevi: Can Çocuk

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2022

Sayfa Sayısı: 64

Kitabın Özeti

Necati Güngör'ün editörlüğünde hazırlanan *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi* adlı eser, Cemal Süreya'nın 1984-1985 yılları arasında yazdığı 12 yazıdan oluşmaktadır. Ayrıca Mustafa Delioğlu'nun özgün çizimleri de eser de yer almaktadır. Eserin ilk iki bölümü Cemal Süreya'nın geçmişi ve Necati Güngör'le yaptığı söyleşiden oluşmaktadır. Süreya, eserin bu ilk iki bölümünde çocuklar için ayrı bir edebiyat sahası olmasını eleştirmiştir. “Çocuğı küçümseme yatıyor ‘çocuk edebiyatı’ sözünde. Bırakalım çocuk da yüzmeyi (okuma yazma) öğrendikten sonra bizim girdiğimiz denize girsın” (Süreya ,2022:10). İlk iki bölümden sonra çocuklar için yazılan 12 denemeye geçilmiştir. Yani kitabın çocuklar için olan ilk bölümü ‘Lacivert İpek Helikopter’ başlığı ile başlamaktadır. Eserin ikinci bölümünde ‘Behçet Necatigil’ başlığına yer verilmiştir. “Ben, sen , o, biz, siz, onlar.Behçet Necatigil hepimizi anlattı” (Süreya ,2022:28). Üçüncü bölümde , çocuklara kitap önerilen ‘Altı Kitap’ başlığı yer almaktadır. Cemal Süreya eserde yer yer şiir ve şairlere de yer vermiştir. Kendisi de bir şair olan Süreya eserde kişiliğini gizlememiştir.Çocuklara şiiri sevdirmeye çalışmıştır. Çocuklara diğer önemli şairleri tanıtmıştır. Ahmet Arif ile ilgili şu sözleri dikkat çekmektedir. “Ahmet Arif’in hayatını anlatırken kullandığı ilk cümle hiç aklımdan çıkmaz. Şöyle başlıyordu: “Benim iki anam oldu” (Süreya ,2022:42). Ahmet Arif’in üvey annesine de anam demesi yazarın takdirini

kazanan bir gelişmeydi. Çünkü masallarda ve filmlerde üvey anne kavramı hep kötü kadın olarak tanıtılmıştı. Eserin bir başka bölümünde yazar, Ceren Doğan adlı bir küçük kızla olan sohbetine yer vermiştir. “ *Ceren Doğan 5,5 yaşında. 6 yaş grubundan bu yıl ilkokula başladı Kadıköy , Şefizade İlkokulu’nun 1/H sınıfında.Yılbaşında okumayı söktü. Şimdi Çocukça da okuyor.Kendisiyle bir röportaj yapmak istediğimi söyledim. Çok sevindi ve konuşmaya başladık*” (Süreya ,2022:55). Çocuklar için yazdığı 12 deneme metninin sonuncusu olan ‘ Reklamlar’ başlığı ile çocuklara kısa kısa bilgiler aktarmıştır. Bu bilgileri mizahi bir dille yansıtmıştır.

3.16.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Aritmetik İyi Kuşlar Pekiye adlı eser 12 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 31. Aritmetik İyi Kuşlar Pekiye: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Lacivert İpek Helikopter	290
Behçet Necatigil	112
Altı Kitap	284
Issız Ada	283
Dört Büyük Şair	320
İki Annesi Vardı	261
Yılbaşı Gecesinde İller	302
Gülmek	226
Ünlü Ressam	242
Ceren Doğan’la Konuştum	262
Renkler Ölmüyordu	309
Reklamlar	231

Aritmetik İyi Kuşlar Pekiye, adlı eserde 12 deneme metni yer almaktadır. Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin kelime sayıları tespit edilerek 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği alan yazarları tarafından belirtilmektedir. (Yalçın ve

Aytaş, 2017). Bu bağlamda her bölüm ayrı ayrı incelenmiştir. İnceleme sonucunda 12 deneme metnin de 500 kelimeyi geçmediği tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi*, adlı eserin kelime sayısı açısından çocuklara uygun bir eser olduğu söylenebilir.

3.16.3. Örneklerin Varlığı

Tartışmacı anlatım metinlerinde düşünceyi daha etkili bir şekilde dile getirmek ve okuyucunun daha etkili bir anlamlandırma geliştirebilmesini sağlamak için açıklama, tanık gösterme, örnekleme, tanımlama, karşılaştırma ve sayısal verilerden yararlanma gibi düşünceyi geliştirme yolları kullanılır (Akbayır, 2006; Kıbrıs, 2010). Düşünceyi geliştirme yollarına başvurarak okuyucunun metni daha iyi kavraması sağlanır. Düşünceyi geliştirme yöntemlerinden biri olan örnekleme yolu, tartışmacı metin olan deneme eserlerinde yer verilen düşünce yoğunluğundan okuyucuyu kurtarma yolu olarak ele alınabilir.

“Bazı ressamların doğadaki renkleri başka türlü kullandıkları görülüyor. Örneğin ağacı mavi yapraklı yapıyorlar” (Süreya ,2022:52).

Yazarın eserinde yer verdiği örnekten hareketle okuyucunun zihnindeki bilginin netleşmesini amaçladığı söylenebilir.

3.16.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Anlama ve anlatma becerilerini etkili bir şekilde kullanabilmek için kelime hazinesinin yeterli olması gerekir. Kelime hazinesi yaş aldıkça ve çalıştıkça daha fazla zenginleşir. Anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklaması ile birlikte verilmesi çocukların kelime hazinesini geliştirir. Bu sebeple çocuklar için yazılan deneme eserlerinde anlamı bilinmeyen kelimeler açıklaması ile birlikte verilmelidir. (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“Poster ne demek? Ticaret amacı olmayan afiş demek” (Süreya ,2022:54).

Poster kelimesinin anlamı çocuklara açıklanarak kelime hazinelerinin gelişimi desteklenmiştir. Bu bağlamda eserin anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini karşıladığı söylenebilir.

3.16.5. Atasözü ve Deyimler

Toplumların nesilden nesile aktarabildiği önemli dil ve kültür unsurlarından biri atasözü ve deyimlerdir. Dinlerken, konuşurken, okurken ve yazarken dilin bu kalıplaşmış sözlerinden yararlanabiliriz. Bu bağlamda Atasözü ve deyimler çocuğun dört temel dil becerisini geliştiren unsurlar olarak görülebilir.

“Söz edebilmek” (Süreya ,2022:24).

Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi adlı eserde atasözü ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Az sayıda deyme yer vermiştir. Bu bulgulardan hareketle eserin atasözü ve deyimler özelliğini yansıtmadığı tespit edilmiştir.

3.16.6. Söz Sanatları

Çocuklar için yazılan deneme metinlerinde söz sanatlarına belirli oranda yer verilmelidir. Çünkü söz sanatları, okuyucunun metni haz alarak okumasını sağlar. Ayrıca dile zenginlik katar. Böylece çocukların dil gelişimine katkı sağlar.

“Gözleri belirsiz bir ikindi vakti gibiydi” (Süreya ,2022:54).

Yazar bu sözleriyle şiirsel gücünü kullanarak benzetme sanatının güzel bir örneğine yer vermiştir.

“Otomobiller akar gider, mootorsikletler kahkaha atar” (Süreya ,2022:50).

“Küçük saat kulesine bir kuş kondu. On renkliydi. ‘Ben dedi aslında on iki renkliyimdir, temmuzum ve ağustosum koptu” (Süreya ,2022:44).

Kişileştirme ve konuşturma sanatı ile ilgili bulgular tespit edilmiştir. Ancak tezat abartma ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır. Yazarın eserde yer verdiği şiirsel dilin etkisiyle araştırma konusu olan üç söz sanatına yer verdiğini görmekteyiz Bu sebeple eserin söz sanatları özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.16.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Konu, eserlerin temel dayanak noktası olarak görülür. Bu sebeple edebi eserlerde konu kavramı üzerinde önemli durulması gereken bir unsurdur. Özellikle hedef kitlesi çocuk olan edebi eserler de çocuğun seviyesine uygun, konu bütünlüğü sağlanmış metinlere yer verilmelidir.

“Orhan Veli şakacı bir şairdir. Dili de bugünkü dil” (Süreya ,2022:40).

“Ahmet Arif bu tür önerilere kulak asmaz. Ama sanırım beni seviyordu” (Süreya ,2022:41).

Eserin farklı bölümlerinden alınan bu sözlerle eserde şiir ve sanata ağırlık veren şairin konu bütünlüğünü sağladığı söylenebilir.

“Önce Namık Kemal’den başlayalım istersen. Özgürlük ve yurt şairidir o.Şiirimizi yenilemiştir.Padişahlara karşı halk için savaşım vermiştir.Vatan Yahut Slistre oyununu yazdımıştır. Sonunda sürgüne gönderildi. Magosaya mı? Oraya zaten ölümü de Magosa da bir zindanda oldu” (Süreya ,2022:39).

Yazar , Namık Kemal hakkında bilgiler vererek okuyucuyu araştırma ihtiyacına sevk etmeden bilgilendirmiştir.

3.16.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde öznellik hâkimdir. Bu sebeple genel anlamda yazarlar deneme eserleri kaleme alırken geçmiş birikimlerini de yansıtırlar. *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi* adlı eserde yazarla eser arasında bağ olduğu tespit edilmiştir.

“Bir ara bir dergi çıkarıyordum. Şair Ahmet Arif’ten hayat hikâyesini yazmasını istedim. Öyle, dergide yayımlamak için değil; kitap olarak basacaktım” (Süreya ,2022:41).

3.16.9. Dilin Anlaşılrlığı

Çocukların seyerek okuduğu metinlerin en belirgin özelliği anlaşılır bir dile sahip olmasıdır. Çocuklar için edebi türlerin hemen hemen hepsinde olduğu gibi deneme metinlerinde de sade anlaşılır ve akıcı bir dil kullanılmalıdır. Çocuklar metni bir çırpıda anlamalı ve metinden zevk almalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“Bir çalar saat almalıyım. O kadın niye aynaya baksın. Adam yine kapıyı boyasın. Küçük kız gazete satmasın. Bir çalar saatim olsun. Saniyeler evin beş halini söylesin; ev, eve, evi, evde, evden” (Süreya ,2022:29).

Metinde yer verilen bu sözlerden hareketle metnin sade anlaşılır bir dille yazıldığı söylenebilir. *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi* adlı eserin dilin anlaşılrlığı özelliğini yansıttığı belirlenmiştir.

3.16.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Kişisel görüşlerin sıklıkla işlendiği edebi türlerin başında deneme türü gelmektedir. Yazar geçmiş birikimini, eserinde yer verdiği öznel düşüncelerle okuyucuya aktarır. Özellikle okuyucu kitlesi çocuk olan deneme eserlerinde, bu kişisel birikimler çocuklara gösterilmelidir.

“En güzel halimiz, güler halimizdir. Havalar güzel gidiyorsa, doğa da gülüyor demektir” (Süreya ,2022:49).

Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi adlı eserde yukarıda yer verilen örnek dahil kitabın hiçbir bölümünde yazarın düşünceleri gösterilmemiştir. Bu sebeple eser, yazarın düşüncelerinin gösteriliş şekli özelliğini yansıtmadığı söylenebilir.

3.16.11. Konuların Güncelliği

Her çağın gereksinimleri birbirinden farklı olacaktır. Söz gelimi 500 yıl önce yaşamış bir çocukla 2000’li yıllarda yaşamış bir çocuğun yaşayış biçimi, kültürü, ilgi alanı birbirinden farklı olacaktır. Bu sebeple Çocukların okuması için yazılan edebi metinlerin güncel konulardan oluşması çocukların dikkatini metne vermesini sağlayacaktır.

“Orhan Veli bize daha yakın bir zamanda yaşamış da ondan. Çok genç öldü. Otuz altı yaşında. Günümüzün şiirini de o ve iki arkadaşı kurdu. Tabii, daha başka şairler de var, ama yeni şiir deyince önce o üçü akla gelir” (Süreya ,2022:40).

Eserde tespit edilen bulgulardan hareketle, *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi* adlı eserde yer alan konuların güncel konulardan oluşmadığı tespit edilmiştir.

3.16.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocuklar için kaleme alınan deneme metinlerinin ölünceye kadar kullanılabilecek konular temelinde oluşturulması gerekir. Çünkü edebi metinler, okuyucuları geleceğe hazırlama misyonuna da sahiptir. (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“Unutmayalım, her şey karşılıklıdır. Sevgi sevgiyi çeker” (Süreya ,2022:42).

Yazarın, eserde değindiği konular çocukların yaşam boyu kullanabileceği ana temalar çerçevesinde gelişmektedir. Bu bağlamda eserin yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.16.13. Doğruların Yansıtılması

Çocuğun olduğu her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da doğrular, çocuklara etkili bir dille anlatılmalıdır. Böylece çocuklar etkili bir kişilik yapısı oluşturma fırsatına erişmiş olurlar.

“Masallardaki ve öykülerdeki üvey ana üvey baba tipleri bizi yanlış düşüncelere götürmemeli. Bir insan, bir yakın kişi olarak görmeliyiz onu. Kendi üstümüze düşeni yapmalıyız” (Süreya ,2022:42).

Şair Ahmet Arif'in hem öz hem de üvey annesini çok sevdiği bilgisinden hareketle üvey annenin eserlerde kötü karakter olarak ele alınması eleştirilmiştir. Yazar , okuyucuya üvey anneye karşı ön yargılı olunmaması gerektiği telkininde bulunmuştur. Bu bulgulardan hareketle eser, doğruların yansıtılması özelliğini yansıttığı söylenebilir.

Tablo 3. 32. : Aritmetik İyi Kuşlar Peki: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	-
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Aritmetik İyi Kuşlar Peki* adlı eserde, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelendiğinde; atasözü ve deyimlere yer verilmemesi, önemli düşüncelerin okuyucuya gösterilmemesi ve güncellik özellikleri dışında diğer tüm özelliklerin denemede bulunması gereken ilkelere uygun düştüğü tespit edilmiştir. Yazarın bu özellikler dışında şair kişiliğinden kaynaklı

çocukları ünlü şairlerle tanıştırdığı ve yer yer şiirsel dile yer verdiği tespit edilmiştir. “Ünlü ressam bu son sözü söyledikten sonra gözlüklerini çıkardı sildi. Gözleri belirsiz bir ikinci vakti gibiydi” (Süreya ,2022:54). Yazar bu sözleriyle, çocukları 12 özellik dışında şiirsel dille de bir araya getirmiştir. Bu durum eserin diğer bir artısı olarak görülebilir. Eserde tespit edilen bu bulgulardan hareketle Cemal Süreya’nın deneme türünde çocuklar için etkili bir eser ortaya koyduğu söylenebilir.

3.17. ZAMANIN ŞARKISI ÇOCUK DÜRBÜNÜYLE DENEMELER

3.17.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Feyza Kartopu

Yayınevi: Cezve Kitap

Yayın Yeri: İstanbul

Yayın Yılı: 2022

Sayfa Sayısı: 111

Kitabın Özeti

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinden biri olan *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler*, 2018 -2022 arasında dergilerde yayımlanmış denemelerin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş bir eserdir. Eserin hem yazarı hem de editörü olan Feyza Kartopu, Dergilerde yer verilen bu denemelere ek olarak kendi geçmişinden kesitler ile öznel düşüncelerini yansıtmıştır. Eserin her bölümünde geçmişe duyulan özlemin izlerini görmekteyiz. Bir zaman tüneli gibi sürekli geçmişe ve günümüze yolculuk yapılmıştır. Bu yolculuklar, bir zaman şarkısı sözüyle başlamıştır. “Birazdan cevabını öğreneceksin, sakince arkana yaslan, kulaklarını aç ve dinle: Bir eski zaman şarkısı çalmaya başlıyor şimdi” (Kartopu , 2022:44). Eserde yer verilen bu sözlerle yazar çocuklarla berabe geçmişe yolculuk yapmıştır. Geçmiş ve günümüz arasında yapılan bu yolculuklar ile Osmanlı Devleti’ndeki gelenek ve göreneklerin günümüzde devam ettirilmemesinin bir eleştirisi yansıtılmıştır. Kartopu, eskinin unutulmuş değerlerini bugünün sesiyle anlatmaya çalışmıştır. “Hayırseverler, kuşçunun bu sözüne karşılık vermekte gecikmezler. Satın aldığı kuşu ‘Azat buzat, sıratı beni gözet’ diye fısıldamaktadır” (Kartopu , 2022:32). Osmanlı döneminde, kuşların kafeslere koyulduğu

değil kafeslerden satın alınarak azat edildiğine değinen yazar bu geleneğin devam ettirilmemesinin bir eleştirisini sunmuştur. Bu eleştirilerini sunarken çocuklarla konuşuyormuş gibi soru sorup kendi cevaplamıştır. Çocukları dilin güzel türleriyle de biraraya getirmeye çalışan yazar, şiir ve maniler de sıklıkla başvurmuştur. Ayrıca yazar her bölümün sonunda okuyucuya öğüt ve telkinlerde de bulunmuştur. “*Ülkece kutlanan bir ağaç bayramımız yoksa da biz, kendi bayramımızı ilan edebiliriz. Bu satırları okuduğun gün topraktan özür dileme günün olabilir. Her sene bugün , kendi ağaç bayramını bir fidan dikerek kutlayabilirsin*” (Kartopu , 2022:105).

3.17.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler adlı eser 14 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 33. Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Ön söz	272
Bittim Diyene Hayırmatikler	330
Diş Kirası	599
Masal Bu Ya	540
Harcına Sevgi Katılmış Saraylar	639
Ağaç Bayramları	1026
Pelerinsiz Kahramanlar, Ahiler	676
Bir Kandil Masalı, Şivlilik	1408
Üsküdar’da Bir Attar Dükkânı	849
Unutulan Mesleklerin Tuhaf Hikâyeleri	1163
Bir Kapı Tokmağı Yalnız Tokmak mı?	1284
Evvel Zamanda İstanbul Ramazanları	861
Açıkhava Sinemaları	1216
Acil Eylem Planı	1437

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler* adlı kitabın 14 bölümü sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 500 kelimedenden az yalnızca 2 metnin bulunduğu tespit edilmiştir. 500 kelimedenden fazla olan denemelerin sayısı ise 12 olarak tespit edilmiştir. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle denemelerden yalnızca 2'sinin çocukların seviyelerine uygun olduğu söylenebilir. 500 kelimeyi geçen 12 denemenin ise Kelime sayısı açısından çocuklar için yazılmış uygun denemeler olmadığı söylenebilir. Yalnızca 2 metnin çocukların seviyesine uygun olması genel anlamda kitabın 500 kelime özelliğini yansıtmadığını göstermektedir. Bu sebeple *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler* adlı eser, kelime sayısı bakımından çocuklara uygun bir deneme eseri olmadığı söylenebilir.

3.17.3. Örneklerin Varlığı

Hedefkitleyi yetişkinler olan deneme eserlerinde düşünce yoğunluğu sıklıkla yer alır. Bu durum doğal bir durumdur. Çünkü deneme eserleri öznel düşüncelerin sıklıkla işlendiği bir tür olarak ele alınmaktadır. Ancak çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bu durum biraz daha tolere edilebilir. Çünkü çocuklar, salt düşünce yoğunluğunun içinde verilmek istenen mesajı kavramayabilir. Bu sebeple çocuklar için tamamen düşünce yoğunluğu olan metinler değil, aldığı düşünceyi örneklerle zenginleştirmeye çalışan metinler seçilmelidir (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“Kuş evleri yalnızca burayla sınırlı değil elbette; İstanbul, Doğu Beyazıt, Kayseri, Niğde, Antakya, İzmir, Filibe, Tırnova gibi şehirlerde de kuş köşklerine rastlamak mümkün” (Kartopu ,2022:29).

“O zaman da sırf bunu karşılamak için ağaç dikilirdi. Yakacak ihtiyacını karşılamak için 1890 yılında Erzurum’da bir milyon meyvesiz ağaç dikildi. Meyveli meyvesiz, salkımsöğüt, Sedir, Gökmar , İğneli İğnesiz binlerce ağaç” (Kartopu ,2022:39).

Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler, adlı eserde yer verilen örneklerden hareketle yazar çocukları sadece düşünce yoğunluğu içinde boğmayıp dilin güzel örnekleriyle de bir araya getirmiştir.

3.17.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinde anlamı bilinmeyen kelimelerin sıklıkla kullanılması ve bu anlamı bilinmeyen kelimelerin metin içinde açıklamasının yapılmaması deneme eserinin niteliğini düşüren bir durum olarak görülmektedir. Düşüncelerin daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için söz ve kavramlar metin altında açıklanmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2017). Böylece çocuklar metni daha iyi kavrayacaktır.

“Umarım ahileri biliyordur. Bin yıl önce kullanılan ‘akı’ kelimesinden gelir ‘Ahilik. Bir dakika... Daha önce kelimelerin canlı olduğunu ve zamanla değiştiğini söylemiştim. Değil mi? Söyledim söyledim. Peki, ahi kelimesinin ‘cömert’, ‘kardeş’ anlamlarına geldiğini? Onu da şimdi söyledim. O halde geriye bir tek hikâyesini anlatmak kaldı” (Kartopu ,2022:45).

Metinde ahilik kavramının anlatıldığı bu bölümden hareketle yazar , anlamı bilinmeyen sözcükleri çocuklara açıklayıcı bir dille anlatmıştır. Bu bağlamda *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler*, adlı eser anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini yansıtmaktadır.

3.17.5. Atasözü ve Deyimler

Atasözleri ve deyimler ayrı bir edebi tür olarak ele alınmasa da dilimizin için oldukça önemli unsurlardır. Çocukların da dilin bu önemli unsurlarıyla bir araya getirilmeleri gerekmektedir. *“Halkımızın derin bilgisini, ince zekâsını, espri anlayışını atasözlerinde bulabilmek mümkündür. Bir eğitim aracı olarak kullanılan sözlü kültür içerisinde çok önemli bir yere sahip olan atasözleri millet hafızasında kalıplaştıktan sonra sürekli tekrar yoluyla nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar gelebilmiştir”* (Alkaya 2006).

“Ertesi günü iple çekermiş herkes” (Kartopu ,2022:21).

Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler, adlı eser atasözleri ve deyimler özelliği bakımından incelenmiştir. İnceleme sonucunda yazarın atasözlerine başvurmadığı tespit edilmiştir. Eser de yer yer deyimlere başvurulduğu görülmüştür. Bu bilgilerden hareketle eserin atasözleri ve deyimler özelliğine uygun düşmediği tespit edilmiştir.

3.17.6. Söz Sanatları

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde söz sanatları gibi imgesel anlatımlara başvurulmalıdır. Çocuklar bu imgesel anlatımlarla karşılaştıkça dili daha etkili kullanabilme yetisine ulaşabilirler. Böylece dille sadece bilgisel düzeyde değil yaratıcılık düzeyinde de tanışmış olurlar.

“Tıpkı şey gibi... Bir ahtapotun kolları arasında sıkışmış da nefes alamıyormuş gibi hissettiğim bir anımı anlatma mı ister misin” (Kartopu ,2022:98).

Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler, adlı eserde benzetmelerden sıklıkla yararlanılmıştır.

“İftar topu da savaş topu gibi bir şey mi? Ta kendisi ama bir farkla! Bu savaş aleti, Osmanlı zamanında zarif bir haberciye dönüşmüş” (Kartopu ,2022:88).

Eserde, kişileştirme sanatına sıklıkla başvurulurken konuşurma sanatından yararlanılmamıştır.

“Peki , sürekli karanlık olan bir şehir birden aydınlatılırsa “ (Kartopu ,2022:58).

Zıt kavramlar anlatılmak istenen düşüncenin daha etkili bir şekilde aktarılmasını sağlayan kavram olarak düşünülmektedir. *“Düşünce ve duyguların dile getirilişi sırasında birbirine karşıt kavramların, olay ve durumların bir araya getirilmesiyle güçlü ve etkileyici bir anlatım sağlanır”* (Aksan, 2013:115). Eserde tezat sanatına sıklıkla başvurulmuştur.

“Ağaçların uzunluğundan neredeyse gökyüzü görünmüyor” (Kartopu ,2022:35).

Çocukların deneme metinleri içinde geçen abartılı ifadeleri tespit edebilmeleri düş ve gerçek ayrımını yapabildiklerinin bir göstergesi olarak ele alınır (Onan, 2013: 1). *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler* adlı eserde abartma sanatından da sıklıkla yararlanılmıştır.

Söz sanatları ile ilgili verilen örnekler incelendiğinde eserin, söz sanatları özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.17.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Çocukların okuması için yazılan deneme eserlerinde bulunması gereken önemli özelliklerden biri de konu bütünlüğüdür. Konu bütünlüğünün sağlandığı bir deneme eseri,

çocukların metni daha iyi kavramalarını sağlayacaktır. *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler* adlı eserde, ele alınan kavramlar farklı olmasına rağmen verilmek istenen mesaj aynıdır. Yozlaşmanın hâkim olduğu günümüz ve geçmişteki değerlere dönüş. Bu sebeple yazar Kartopu’nun, eserinde konu bütünlüğünü sağladığı söylenebilir.

“Kandil olduğundan kandil yakıyoruz. Yani kandili yine kandille kutluyoruz. 2. Selim’den beri. Ama yanlış anlamayın kandil başka, kandil başka. Yani kandil yakmak başka, kandil gecesi başka” (Kartopu ,2022:59).

“Osmanlı zamanında tokmaklar, gelen misafiri haber vermeye yarayan zil sesleriydi. Ancak öyle bir incelikte tasarlanmıştı ki ev sahibi gelenin kadın mı erkek mi olduğunu daha kapıyı açmadan anlayabilirdi” (Kartopu ,2022:80).

İki farklı bölümden alınan bu alıntılardan hareketle yazar Kartopu’nun, eserinde konu bütünlüğünü sağladığı söylenebilir.

Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler adlı eserde, geçmişin kavramları yazar tarafından detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bu sebeple çocukların araştırma yapmasına gerek kalmayacak açık şekilde tartışılabilir konuların işlendiği söylenebilir.

“Diş Kirası nedir? Osmanlı zamanında Ramazan aylarında yapılan bir hediyeleşme şeklidir” (Kartopu ,2022:17).

3.17.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Çocuklar için yazılan deneme eserleri yazarların geçmişini, mesleğini ve birikimini yansıtmaları gerekir. Çünkü özelliğın ağır bastığı deneme eserlerinin yazarından bağımsız olması düşünülemez.

“Eskiden yazları gidebildiğimiz bir köyümüz vardı. Senenin üç yüz elli günü durmaksızın çalışır, dosyaların arasına gömülür, klavyelerin tuşlarını tıngırdattık. Bütün bunlar on beş hiçbir şey yapmama gününe erişebilmek içindi” (Kartopu ,2022:34).

Kitapta yer alan bu bölümden hareketle yazar Kartopu kendi iş hayatının bir ironisini yansıtmıştır. Ayrıca dergilerden topladığı metinlerin yazarları da kendi birikimlerini yansıtmışlardır.

3.17.9. Dilin Anlaşılrlığı

Anlaşılır olmak iletişimde önemli bir unsur olarak yer alır. Hem sözlü dilde hem de yazılı dilde anlaşılır olmak iletişimin bir gereği olarak düşünülmektedir. Bu sebeple edebi kaygıyla oluşturulan eserlerin de anlaşılır olması yazar ve okuyucunun arasında yer alan köprünün kurulumunu kolaylaştıracaktır.

“Aslında söyleyeceğin şarkıyı, yazının içinde ifade etmişim sana. Benim ben, yazar! Hatırlamadın mı? Evet, elbette doğrudan sesleniyorum sana” (Kartopu ,2022:104).

Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler adlı eserde yer alan bölümlerin tamamı sade bir dille yazılmıştır.

3.17.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinde üzerinde önemle durulması gereken öznel düşüncelerin dikkat çekici unsurlarla okuyucuya gösterilmesi gerekmektedir. Böylece okuyucu, yazarın düşüncelerini kendi zihin süzgecinden geçirme imkânına erişecektir. *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler* adlı eserde, yazar öznel düşüncelerini okuyucuya göstermiştir.

“Kuş pazarları mı?

“Ne demek mi istiyorum” (Kartopu ,2022:31).

Kartopu, eserde yer verdiği bu sözlerini kırmızı renkle okuyucuya aktarmıştır. Böylece çocukların dikkatini bu noktada toplamıştır. Eserin, yazarın düşüncelerinin gösteriliş şekli özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.17.11. Konuların Güncelliği

Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler adlı eserde yer alan konular güncellik bakımından incelenmiştir. İnceleme sonucunda konuların güncel konulardan oluşmadığı tespit edilmiştir. Eserin, güncellik özelliğini yansıtmadığı söylenebilir.

“On iki yaşındayken ben, İstanbul’un pek çok semtinde eğlenceler düzenlenirdi. Meydanlara kurulan büyük çadırların içinde, hokkabazlar, ip cambazları ve çeşit çeşit gösteriler çocuklara on paraya seyrettirilirdi” (Kartopu ,2022:93).

3.17.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Çocuklar için yazılan deneme eserlerinin salt bir döneme hitap eden eserlerden ziyade yaşamın tüm dönemlerinde ihtiyaç duyabileceği konulardan oluşması gerekmektedir.

“Yeni bir şey icat ettiğinizde ya da sorular peşinizi bırakmadığında, artık tek bir seçeneğiniz vardır: Onların peşinden gitmek” (Kartopu ,2022:37).

Yazar bu sözleriyle çocuklara merak ettikleri bilgilerin peşini bırakmamaları gerektiğini anlatmaya çalışmıştır. Bu durum bireylerin her döneminde dikkate alınması gereken bir durumdur. Bu sebeple eserin yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.17.13. Doğruların Yansıtılması

Çocukların belirli bir konuyu hedef belirleyip ona göre okumalarını gerçekleştirmesi çocukluk dönemi için zor bir durum olarak ele alınır. Bu sebeple *“İlk gençlik çağı çocukları için hazırlanacak kitaba alınması gereken deneme yazılarının bu yaş çocuklarının ilgilendikleri, zaman zaman karar vermekte güçlük çektikleri konularda doğruları araştıran yazılar olmalıdır”* (Yalçın ve Aytaş, 2017).

“Bir kitap okuyorsan o kitabın en iyi okuru ol. Kablolardan, cihazlardan, ekranlardan uzaklaşıp eğil kitabına. Bir gün bir mesleğin olduğunda, onu en iyi yapan ol ve rüzgârını etrafa dağıt” (Kartopu ,2022:106)

Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler adlı eserde, doğruların yansıtıldığı konular mevcuttur.

Tablo 3. 34. : Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	-
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	-
Söz Sanatları	+

Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	+
Konuların Güncelliği	-
Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler*, adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özellikler çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin yansıtması gereken özellikler olarak ele alınmaktadır. Eserde yer alan özellikler tek tek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 9 özelliği yansıttığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 3 özelliğin çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken özellikleri yansıtmadığı tespit edilmiştir. Eser; kelime sayısı, atasözleri ve deyimler ile güncellik özelliklerini yansıtmadığı belirlenmiştir. Bu bulgulardan hareketle *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler* adlı eserin çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bulunması gereken özellikleri genel anlamda yansıttığı söylenebilir.

3.18. AKLIMDA TUHAF SORULAR

3.18.1. Kitabın Tanıtımı

Yazarın Adı: Mavisel Yener

Yayınevi: Tudem Yayınları

Yayın Yeri: Ankara

Yayın Yılı: 2023

Sayfa Sayısı: 80

Kitabın Özeti

Aklımda Tuhaf Sorular adlı eser, bu tezin bitme aşamasında yayımlanmış bir eserdir. Bu eser yayımlandıktan sonra tezin bulgular kısmına eklenmiştir. Tez ilk aşamada

17 kitapken 2023 yılında yayımlanan bu eser ile birlikte 18 kitap sayısına ulaşmıştır. Mavisel Yener, eserinde çocukların merak ettiği konularla ilgili kendine sorular sorup bu soruları eğlenceli bir dille cevaplamaya çalışmıştır. Eserin ilk bölümünde eseri niçin yazdığını dile getiren yazarın düşünceleri şu şekildedir: “*Öyle kıpır kıpır denemeler yazmalıyım ki çocuklar karşılaştıklarında tadını, rengini unutmasınlar*” (Yener ,2023:7). Başka bir bölümde ise çocukların tanıdığı masal kahramanları üzerinden eğlenceli bir dille önemli mesajlar vermiştir. “*Pinokyo ’nun burnu gibi klavyenin tuşları olsa da uzayınca anlayıversek*” (Yener ,2023:17). Klavye üzerinden çok rahat bir şekilde yalanlar yazılmasını eleştiren Yener, eserin başka bir bölümünde gelecekte telefonların yerini alacak teknolojik unsurlara değinmiştir. “*Geleceğin telefonlarını artık elimizde, cebimizde taşımayacağız; büyük olasılıkla derimizin altına yerleştirilen minik bir devre ya dağıyilebilir bir cihaz biçimine dönüşecek. Böylece telefonumu evde unuttum derdi de son bulacak*” (Yener ,2023:23). Teknolojinin kaçınılmaz bir gelişimle birlikte hayatımızı esir aldığını düşünen yazar git gide insanın hareketsiz bir varlığa dönüşeceği eleştirisinde bulunmaktadır. Yener eserin başka bir bölümünde ise; Halk Edebiyatı unsurlarından biri olan Karagöz ve Hacivat’a değinmiştir. “*Karagöz oyunun mucidi küşteri yalnızca gölgelerle oyun oynamayı mı amaçlamış, yoksa Karagöz ile Hacivat eşliğinde , padişahın hayata bakışını mı değiştirmeye gayret etmiş? Bana göre ikisini de bir arada yapmış*” (Yener ,2023:32). Karagöz ve Hacivat’ın ortaya çıkış nedenini bir soruyla okuyucuya açıklayan yazar kendi öznel düşünceleriyle okuyucuyu bir araya getirmiştir. Yener , eserin bir başka bölümünde kendi iş yaşamı ile ilgili düşüncelerine yer vererek okuyucuyu bu konuda aydınlatmıştır. “*Diş işleri, diş işleri benim bu işleri niçin seçtiğim belli! Sizde iki meslekli olursunuz belki. Ne yaparsanız sevgiyle yapın yeter ki*” (Yener ,2023:60). Hem yazar hem de diş doktoru olan Yener bu sözleriyle çocuklara örnek olmaya çalışmıştır. Bir başka bölümde isminin ne anlama geldiğini okuyucuyu meraklandıracak bir biçimde açıklayan yazar bu konuyla ilgili şunları söylemiştir: “*Yeri gelmişken söyleyeyim , Türkçede ‘sel’ eki aitlik ekidir. Adım, ‘maviye ait’ anlamına gelir*” (Yener ,2023:67). Çocuklar için eğlenceli ve okunabilir bir kitap meydana getiren Yener , eserin son bölümü olan ‘Zencefilli Deneme’ bölümü ile çocuklara zencefilli çörek tarifi vererek eserini tamamlamıştır. “*Önce yumurtayı pudra şekeriyle çırpalım. Sırasıyla diğer malzemeleri de ekleyip hamur yapalım. Sevgiyi içine usul usul katalım*” (Yener ,2023:79).

3.18.2. Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Aklımda Tuhaf Sorular adlı eser 23 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin kelime sayıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulaşılan kelime sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 35. Aklımda Tuhaf Sorular: Kitaptaki Metinlerin Kelime Sayısı

Bölüm	Sayı
Merhaba Deli Dolu Ciddilik	189
Karşılaşmalar	174
Lodosçu Amca Sokağı	280
Pinokyo'nun Burnu Klavyenin Tuşu	212
Okulda Öğretilmeyenler Listesi	95
Telefonlar Parlak, Ekranlar Şingirdak	325
Gıdıkla da bileyim	298
Sümüklü Böcekli Deneme	51
Karagöz İle Hacivat	277
Kalemlerle insanları Ayıran Özellik	364
Bilim İnsanı Olsaydın	267
Sümüklü Böcekli Denemenin Devamı	210
Jules Amca	336
Tıklama Hıklama Pıklama	304
İncinmesin Yüreğimiz	320
Derdini Söylemeyen	291
Dişler ve Düşler	282
Zırt Pırt	332
Kırlangıçlar Geldi	242
İsmimizin Sırrı	350
Kediler Ne ister	312
İşte Size Özgürlük	229
Zencefilli Deneme	216

Yukarıda yer alan tabloya göre, *Aklımda Tuhaf Sorular* adlı kitabın 23 bölümü ayrı ayrı sayılmıştır. Ulaşılan değerler incelendiğinde 23 bölümünde 500 kelimedenden az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Çocuklar için yazılmış deneme kitaplarının 500 kelimeyi geçmemesi gerektiği özelliğinden hareketle kelime sayısı açısından çocuklar için yazılmış bir deneme eseri olduğu tespit edilmiştir.

3.18.3. Örneklerin Varlığı

Deneme metinleri düşünce yoğunluğunun sıklıkla yer aldığı eserlerdir. Bu metinler okuyucu tarafından etkili bir şekilde anlamlandırılabilmesi için yer yer örneklerle yer verilmesi gerekir. Özellikle hitap kitlesi çocuklar olan deneme eserlerinde örneklerin önemi daha da fazla ön plana çıkmaktadır.

“Espriler güldürürken bazen de gücendirebiliyor. Bence bunun karşımızdaki kişinin o andaki duygu durumuyla da ilgisi var. Kimi başkalarıyla alay etmeyi hedefleyen, küçümseyen saldırgan esprileri sıklıkla yapıyor. Örneğin bir hata yaptığımızda bizimle dalga geçiyorlar. Bunun komik olduğunu düşünürken, diğerlerinin bunu nasıl algıladığını, karşıdaki kişinin rahatsız olabileceğini tahmin etmiyorlar” (Yener ,2023:25).

Yener, düşünce yoğunluğunu verdiği bir örnek üzerinden hafifleterek okuyucuya sunmuştur.

“Dede Korkut öykülerinden öğrenmişti; bazı Türk boylarında anne ve babanın verdiği isim geçiciymiş. Gerçek isim, avda veya savaşta kahramanlık gösterdikten sonra koyulurmuş. Örneğin, Dirse Han’ın oğlu, bir boğa ile dövüştükten sonra “Boğaç” adını almış” (Yener ,2023:67).

Dede Korkut öykülerinde kişilere ad verme meselesinin örneklerle somutlaştığını görmekteyiz. Bu bulgulardan hareketle *Aklımda Tuhaf Sorular* adlı eserin, örneklerin varlığı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.18.4. Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Metin içinde anlamı bilinmeyen kelimelerin fazla olması veya okuyucuya açıklamasıyla verilmemesinden dolayı okuyucu metni anlamakta güçlük çeker. Böylece metin dışına çıkıp ya araştırma yapar bu açığı kapatır ya da metni okuma isteği azalır. Özellikle çocuklar için yazılan deneme eserlerinde bu sorun daha da önemlidir. Çünkü çocuk, duru bir dille yazılmış bir eseri hem okumak ister hem de anlamlandırma

noktasında sıkıntı yaşamaz. Bu sebeple çocuklar için yazılan deneme eserlerinde anlamı bilinmeyen kelimeler, açıklamasıyla birlikte verilmelidir.

“*Küşteri: Karagöz oyunun mucidi*” (Yener ,2023:32).

Yazar , Küşteri sözcüğünün ne anlama geldiğini okuyucuya yansıtmıştır. Bu bağlamda eserin, anlamı bilinmeyen kelimeler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.18.5. Atasözü ve Deyimler

Toplumun hafıza birikiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan atasözü ve deyimlerin dilin gelişiminde önemli katkıları olduğu düşünülür. “*Atasözleri ve deyimlerin ortaya çıkmasında toplumdaki yaşanmışlıkların etkisi olduğu gibi birçok davranışın şekillenmesinde de yine kültürel değere sahip atasözleri ve deyimler rol oynamaktadır*” (Yeşil, 2014: 127).

“*Dilimizin zenginliğini bilmek 'ipe un sermek' gibi gülmece tadında deyimlerimizin olduğunu da unutmamak gerek*” (Yener ,2023:26).

“*Oysa derdini söylemeyen derman bulamaz, der atalarımız*” (Yener ,2023:56).

Aklımda Tuhaf Sorular adlı eserde tespit edilen bu bulgulardan hareketle atasözleri ve deyimler özelliğinin yansıtıldığı söylenebilir.

3.18.6. Söz Sanatları

Edebi sanatlar, metinlerin süsü olarak görülmektedir. Bu süs, okuyucunun daha fazla dikkatini çekerek metnin çekiciliğini arttırmaktadır. Okuyucu kitlesi çocuklar olan deneme metinlerinde de söz sanatlarından yararlanılması gerekmektedir. Çünkü çocuklar, bir şeyi başka bir şeye benzetmeyi, insan dışındaki varlıkları konuşurmaya ve abartılı cümleler kurmayı sever.

“*Şehirler insanlarda, insanlar da şehirlerde iz bırakıyor. Tıpkı sımsıkı oluşturduğumuz dostluklar gibi*” (Yener ,2023:11).

Yener, şehirlerin insanlarda bıraktığı izi dostlukların bıraktığı izi benzeterek metnin hem tekdüzeliğini yıkmış hem de okuyucunun dikkatini cümlede toplamıştır.

“*Gülerken bahçedeki çiçekler renkten renge girer*” (Yener ,2023:25).

Bahçedeki çiçeklerin güldüğüne değinen yazar, insana ait bir özelliği doğaya aktararak kişileştirme sanatına başvurmuştur. Ayrıca eserde konuşurma ve tezat sanatı ile ilgili örnek tespit edilememiştir.

“Kitaplar sayesinde kendimi daha özgür hissediyordum. Yüksek sesle ,çığlık çığlığa, uçuşarak adeta” (Yener ,2023:75).

Yazar, kitaplar sayesinde uçtuğunu söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur. *Aklımda Tuhaf Sorular* adlı eserdevtespit edilen bu bulgulardan hareketle eserin, söz sanatları özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.18.7. Konu Bütünlüğü ve Araştırma ihtiyacı

Çocuk Edebiyatında, konu kavramı çocuğun eserle kurduğu ilişkinin temel taşlarından biridir. Bu bakış açısından hareketle konu, çocuğun gelişim dönemine uygun olmalıdır. Çünkü “*Çocuk edebiyatı yapıtlarında konu, çocuğun kitapla ilişkisini sağlayan önemli bir yere sahiptir. Yazarın bu durumda konu ile ilgili vereceği cevaplar, çocuğa görelilik ve çocuğun gerçekliğini yansıtan, hikâyedeki konu ile ilgili kendine özgü bir kurgu yapabilmesini sağlamalıdır*” (Sever, 2019:119-121).

“İster yetişkin olsun ister çocuk, şaka ve gülme birçok olumlu duyguya davet ediyor” (Yener ,2023:26).

Aklımda Tuhaf Sorular adlı eserde yazar eserin başından sonuna kendi hayatından kesitler sunmuştur. Bu anlamda eserde bir konu bütünlüğünden bahsedilebilir. Ancak eserde ele alınan farklı başlıklardan hareketle her metnin kendi içinde bütünlüğü sağladığı ancak bölümler arasında konu bütünlüğü olmadığı söylenebilir. Deneme metinleri bölüm bölüm ele alındığından dolayı ve bölümler arasında bütünlük olduğu için eserin konu bütünlüğünü sağladığı söylenebilir.

“*Kurşun aklemin adının nereden geldiği de kafamdaki sorular arasındaydı. Meğer kurşunla bir ilgisi yokmuş. 16. Yüzyılda bir bilim insanı grafiti kurşun zannetiği için böyle söylemiş, böylece adı kurşun kalem kalmış*” (Yener ,2023:37).

Yazar kurşun kalemin adının nasıl ortaya çıktığını eserde anlatarak okuyucuyu araştırma zahmetinden kurtarmıştır. Bu bağlamda eserin hem konu bütünlüğü hem de araştırma ihtiyacı özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.18.8. Yazarla Yazı Arasındaki Bağ

Çocuklar için kaleme alınan deneme yazıları, öznelliğin ağır bastığı yazılardır. Öznelliğin ağır bastığı bir metin yazarından bağımsız değildir. *Aklımda Tuhaf Sorular* adlı eserde yazarın geçmişi ,birikimi ile metinler arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

“Bana sorarsanız; sevdiğim için yazıyorum. Hayatı yazarak anlamaya , anlatmaya çalışmak , yazıyla yolculuklar yapmak , sınırsız hayaller kurmak beni mutlu ediyor” (Yener ,2023:59).

Yazarın, geçmiş birikimi ve bakış açısıyla niçin yazdığını dile getirdiği bu sözlerden hareketle; eserin yazarla yazı arasındaki bağ özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.18.9. Dilin Anlaşılrlığı

“Yetişkinler için yazılan edebi eserlerle çocuklar için yazılan edebi eserlerin birbirlerinden hem biçimsel hem de içeriksel farkları vardır. “Çocuk edebiyatı ürünlerini yetişkin edebiyatı ürünlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri de dil ve anlatımdır” (Akyüz, 2014). Dil anlatım özelliklerin biri olan dilin anlaşılrlığı çocuk edebiyatında kaleme alınan her eser gibi deneme eserlerinde de önplana çıkan bir unsurdur. Bu bağlamda çocuklar için kaleme alınan deneme eserlerinin sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınması gerekir.

“Siz, ben, biz, öteki veya diğeri. Adım adım hayat. Hani her şeyiyle güzel, iyi hoş olan” (Yener ,2023:51).

Eserde yer verilen bu sözlerden hareketle eserins ade bir dille kaleme alındığı söylenebilir.

3.18.10. Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli

Hitap ettiği kitlenin çocuk olduğu deneme eserlerinde, yazarın kişisel görüşleri fazlaca yer tutmaktadır. Bu kişisel görüşlerden önemli olanları çocukların tespit etmesi güç olabilir. Bu sebeple yazar okuyucuya bu konuda yardımcı olup önemli gördüğü öznel düşüncelerini göstermelidir.

“Ödül kazandım ama beni kutlamadı, diye kırıldığımız arkadaşımız ödül kazandığında onu kutlamış mıydık? Kaybettiğinde yanına koştuk mu? Dürüst olmadığını düşündüğümüz birine gerçekten dürüst müydük” (Yener ,2023:51).

Yener'in düşüncelerine yer verdiği bu önemli sözlerini ve eserin diğer bölümlerinde yer alan önemli sözlerini okuyucuya göstermediği tespit edilmiştir. Bu sebeple eser, yazarın düşüncelerinin gösteriliş şekli özelliğini yansıtmamaktadır.

3.18.11. Konuların Güncelliği

Tarihsel süreçte her dönemin kendine has özellikleri olduğunu görmekteyiz. Bugün yaşayan bir çocukla MÖ 300 yıllarında yaşamış bir çocuğun yaşayış şekli ve kültürel özellikleri birbirinden farklı olacaktır. Bu sebeple her çağın kültürel sembolleri göz önüne alınarak eserler meydana getirilmelidir.

“Diyeceksiniz ki: artık akıllı aletler var , her şeyi daha kolay öğreniyoruz. Doğanın işaretlerine ne gerek var? Bir ölçüde doğru olabilir birbirinden marifetli telefonlar, navigasyon cihazları, uygulamalar bir tıklamayla bize doğada olanları ve olacakları haber veriyor, tüm verileri yükleyiveriyor. Fakat bu araçların doğanın söylediklerinin hepsini bize aktardığından emin miyiz” (Yener ,2023:65).

Aklımda Tuhaf Sorular adlı eserde yazarın bu düşüncelerinden hareketle eserin güncellik özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.18.12. Yaşam Boyu Kullanılabilecek Bilgiler

Edebi eserlerin önemli işlevlerinden biri de okuyucuyu yaşama hazırlamaktır. Çünkü okuyucu zihin birikimine her eserde bir şeyler ekler. Hedefi çocuk olan edebi eserler de bu şekilde bir yol izlemektedirler. *“Çocuklar bu edebi ürünleri okuyarak yalnızca içinde yaşadıkları dünya hakkında bilgi edinmez aynı zamanda çeşitli konularda duyarlılık kazanırlar, hayal güçleri, iletişim güçleri ve yaratıcılık becerileri de gelişir”* (Demircan, 2006). Böylece yaşam boyu bu becerileri kullanma imkânına erişme fırsatını yakalarlar.

“Önüme gelen her bilgiyi haberi sorguluyorum artık. Güvenilir siteler bile olsa, önce durup düşünüyorum, mutlaka araştırıyorum, onaylanmış yazılar kaynaklardan doğrulanmasını yapıyorum. Yanlış bilgiyi yaymamak adına, doğruluğundan emin değilsem başkalarıyla paylaşmıyorum. Çünkü çağımızda yanlış düzeltmek pek kolay değil. Özenli ve dikkatli olmak hem yazarın hem okurun hem de dağıtımını yapan bireyin sorumluluğunda” (Yener ,2023:16).

Yazarın bu düşüncelerinden hareketle ,yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler özelliğini yansıttığı söylenebilir.

3.18.13. Doğruların Yansıtılması

Çocuklar için yazılan deneme yazılarının doğruları yansıtması gerekmektedir. Çünkü çocuklar ergenlik dönemine kadar ne verirsene onu alırlar. Bu sebeple çocukları doğrularla buluşturmak yazarların görevlerinden biridir.

“Onların can güvenliği miyavlatma özgürlüğü, adil ve eşit beslenme, sağlık hizmetlerinden yararlanma haklarına saygı duyalım” (Yener ,2023:72).

Yazarın kediler üzerinden verdiği bu düşüncelerinden hareketle , hayvanlara iyi davranmamız gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda eserin doğruların yansıtılması özelliğini yansıttığı söylenebilir.

Tablo 3. 36. : Aklımda Tuhaf Sorular: Çocuklar için Yazılan veya Onlara Okumaları için Tavsiye Edilen Deneme Yazılarında Aranılması Gereken Nitelikler

Metinlerin Kelime Sayısı	+
Örneklerin Varlığı	+
Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	+
Atasözü ve Deyimler	+
Söz Sanatları	+
Konu Bütünlüğü ve Araştırma İhtiyacı	+
Yazarla Yazı Arasındaki Bağ	+
Dilin Anlaşılabilirliği	+
Yazarın Düşüncelerinin Gösteriliş Şekli	-
Konuların Güncelliği	+
Yaşam Boyu Kullanılabilecek bilgiler	+
Doğruların Yansıtılması	+

Yukarıdaki tabloya göre, *Kafamda Tuhaf Sorular* adlı kitapta, çocuklar için yazılan deneme yazılarında aranılması gereken 12 özellik incelenmiştir. Bu özelliklere sahip deneme eserlerinin çocuklar için daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu özellikler incelendiğinde adlı eserin *Kafamda Tuhaf Sorular* 12 özellikten 11’ni yansıttığı belirlenmiştir. Yalnızca yazarın düşüncelerinin gösteriliş şekli özelliğinin yansıtılmadığı belirlenmiştir. Diğer tüm özelliklerin yansıtıldığı bilgisinden hareketle *Kafamda Tuhaf Sorular* adlı eserin, çocuklara deneme türünde tavsiye edilebilecek bir eser olduğu söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde Türk Edebiyatı'nda çocuklar için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme kitaplarına yönelik yapılan incelemelerin ve değerlendirmelerin sonuçları belirtilmiş ve elde edilen verilere göre önerilerde bulunulmuştur.

4.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çocukların okumaları için tavsiye edilen kitaplar, üzerinde önemle durulması gereken bir durumdur. Çünkü kitap; bilişsel, duyuşsal, sosyal ve dilsel gelişim açısından çocukları etkiler. Çocuğun kişilik gelişiminde rol oynar. Bu durum çocuğun yalnızca bulunduğu gelişim evresini değil ileride yaşayacağı tüm evreleri de etkiler. Bu sebeple

çocuklara tavsiye edilecek kitapların, detaylı bir süzgeçten geçirildikten sonra tavsiye edilmesi gerekir. Böylece çocuklar nitelikli eserlerle bir araya getirilerek birçok açıdan gelişme fırsatına erişmiş olur. Bu çalışmanın temel çıkış noktasını da çocuklar için tavsiye edilen deneme kitaplarını, denemede bulunması gereken özellikler bakımından süzgeçten geçirmek olduğu söylenebilir. Bu bağlamda çocuklara okumaları için tavsiye edilen ve araştırmalar sonucunda tespit edilen 18 deneme kitabı; Yalçın ve Aytaş (2017) çocuklar için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme yazılarında aranılması gereken niteliklere göre incelenmiştir. Araştırmalar sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Deneme türü Tanzimat Dönemi'nden sonra Türk Edebiyatı'na girmiştir. Ancak asıl etkisini gösterdiği dönem Cumhuriyet Dönemi'dir. Bu dönemde Nurullah Ataç, Cemil Meriç gibi deneme yazarları ön plana çıkmaktadır. Fakat bu yazarlar yalnızca yetişkinlere yönelik başarılı deneme yazıları kaleme almışlardır. Çalışmanın ana unsuru çocuklar olduğu için çocuklara yönelik basılan ilk deneme eserinin 1997 yılında Yusuf Çağlar tarafından yazılan *Hop Çilili Çilili* adlı eser olduğu tespit edilmiştir. Bulgular kısmında 12 özellik açısından ele alınan bu eser, özelliklerin tamamının çocuklara uygun olması bakımından önemlidir. Çağlar bu özellikler dışında eserinde, toplumsal ve sosyal konulara değinerek çocukları düşündürme yoluna gitmiştir. Çocuklara, eserin yazarı kendileriymiş gibi hayal kurma fırsatı vermiştir. Ayrıca nitelikli çizim ve resimlerle çocukların dikkatini çekmiştir. Çocuklar için önerilen edebi metinlerin genel anlamda öyküleyici metinlerden oluştuğu bilinen bir durumdur. Ortaokuldan itibaren salt öyküleyici metin değil deneme metinleri de önerilmelidir. Palavuzlar (2009) tarafından yapılan çalışmada öyküleyici bir metni okuyup anlayabilen bir çocuğun deneme metnini de aynı ölçüde okuyup anlayabilme noktasında benzer başarı sağladığı tespit edilmiştir. Bu sebeple Ortaokul 5. Sınıftan itibaren çocuklar deneme metinleriyle buluşturulmalıdır. Yusuf Çağlar'ın kaleme aldığı *Hop Çilili Çilili* adlı eser, çocukların okumaları için tavsiye edilebilecek bir deneme eseridir.

1997 yılında çocuklar için kaleme alınan bir diğer eser Mevlâna İdris Zengin'in *Vay Canına* adlı eseridir. Çocuk edebiyatı sahasında önemli bir isim olan Zengin, bu eserinde özgürlük kavramı üzerine yoğunlaşmıştır. Yazar eleştirilerini okuyucuya açıkça belirtmektedir. Ayrıca çocuklarla önemli yazarları tanıştırmıştır. Yazarın konu sınırlamasına gitmediği söylenebilir. Şahin (2017) tarafından yapılan çalışmada da deneme yazarı Füsun Akatlı'nın eğitim, tiyatro, müzik, eleştiri, gazete-dergi, sanatçı-

aydın, şair-yazar gibi konularında yazdığı ve konu sınırlamasına gitmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda eser, denemenin özgürlük alanı olan her konuda yazılabileceğini ilkesini karşıladığı söylenebilir. Eser denemede bulunması gereken 12 özellik açısından da incelenmiştir. İncelemeler sonucunda yazarın, anlamı bilinmeyen kelimeleri çocuklara açıklamadığı tespit edilmiştir. Anlamı bilinmeyen kelimeleri okuyucuya açıklamaması çocukların okuduğunu anlama sürecini olumsuz etkileyecektir. Dayanır(2019) tarafından yapılan çalışmada; deneme yazarı olan Nuri Pakdil'in kullandığı kavramları geniş ölçüde açıklama ve mantıksal bir düzlemde okuyucuyu ikna etme çabasına girmediğini tespit etmiştir. Bu durum anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklanması özelliği ile çelişen bir durumdur. Yazarın diğer bir özellik olan atasözü ve deyimlere yer vermemesi de çocukların dilin zenginliğinden uzak kalmalarına neden olmuştur. Ayrıca çocukların dikkatini esere çeken güncellik özelliğinin de yansıtılmaması eserin bir diğer olumsuz tarafıdır. Ancak eserde yer alan diğer 8 özelliğin çocuklara etkili bir şekilde yansıtılması da eserin olumlu tarafı olarak dikkat çekmektedir. Eserin 12 özellikten 8'ini üzerinde taşıması önemlidir. Bu bağlamda Zengin'in *Vay Canına* adlı eseri çocuklara uygun bir eser olarak önerilebilir.

Deneme türünde çocuklar için basılan ilk nitelikli eserin yazarı olan Yusuf Çağlar, bir diğer eseri olan *Yazı Defteri'ni* 1998 yılında kaleme almıştır. Çağlar, bu eseri Mustafa Ruhi Şirin'e atfetmiştir. Eser, adından anlaşılacağı üzere yazarın kişisel görüşlerini okuyucuya samimi bir dille yazdığı defterinin adıdır. Özellikle aile kavramı üzerine yoğunlaşan yazar, Cahit Sıtkı Tarancı, Kemalletin Tuğcu, Mevlana İdris Zengin ve Cahit Zarifoğlu hakkında da okuyucuyu bilgi vererek okuyucuya Türk Edebiyatı'nın önemli yazarlarını tanıtmıştır. Uzun (2019) tarafından yapılan çalışmada da Cemal Süreya'nın denemelerinde, Türk edebiyatının serüvenini izleyebiliriz. Denemede bulunması gereken özelliklerden atasözü ve deyimler özelliğini eserine yansıtamamıştır. Dilin gelişmesinde önemli aktörlerden olan atasözü ve deyimlerin eserde yansıtılmaması eserin olumsuz yanı olarak gösterilebilir. Bu özellik dışında eserin güncel konulara dayanmaması da bir diğer olumsuz yanıdır. Ancak 12 özellik açısından incelenen bu eserin iki özellik bakımından her ne kadar uygun olmazsa da geriye kalan 10 özellik bağlamında uygun olması sebebiyle çocuklara önerilebilecek bir eserdir.

Kim Duma Dum Kime adlı kitap, Gökhan Özcan tarafından yazılmıştır. Çocukların merak ettiği soruları kendi kendine sorup cevaplayan Özcan, tıpkı Yusuf

Çağlar'ın *Yazı Defteri* eserinde olduğu gibi atasözleri ve deyimler ile güncellik özelliklerine ters düşmüştür. Bu iki özelliğin olmaması çocuklar için yazılan denemelerde istenmeyen bir durumdur. Eserin diğer tüm ilkeleri yansıtması da olumlu bir durum olarak görülmektedir. Bu bağlamda eser çocuklara önerilirken bu eksiklikler göz önünde bulundurularak önerilmelidir. Eserde özellikle sade bir dile yer verildiği tespit edilmiştir. Böylece çocuklar deneme eserlerini okuyup anlamada sıkıntı yaşamayacak ve bu durum deneme eserinin okunabilirliğini olumlu yönde etkileyecektir. Eser 5. Sınıftan itibaren çocuklara önerilerek çocukların bilgilendirici metinlerle karşılaştırılması sağlanmalıdır. Ancak eserin yeni baskılarının yapılarak çoğaltılması gerekir. Çünkü eser mevcut piyasada az sayıda bulunmaktadır. Çalışmada incelenen bu nüshada İstanbul'da bulunan bir sahaf dükkânından temin edilebilmiştir.

Aşk Olsun Çocuğum Aşk olsun adlı kitap, Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatına kazandırdığı önemli bir eserdir. Şiir gibi dizeler şeklinde yazılan bu eserde lirik bir anlatımın ağır bastığı söylenebilir. Çocukları doğru düşüncelerle buluşturmak isteyen yazar aile kavramının önemini yansıtmaya çalışmıştır. Eserin, denemede bulunması gereken özelliklerden 9'unu yansıtması çocuklara uygunluğu açısından önemlidir. Ancak atasözü ve deyimler, yazarın düşüncelerinin gösterimi ve güncellik ilkesinin göz ardı edilmesi de eserin olumsuz tarafıdır. Özellikle dilinin çok sade olması bakımından çocuklara önerilmesi gereken bir deneme eseridir. Ancak çocuklara önerilirken tespit edilen eksikler de göz önünde bulundurulmalıdır. Eser, duyguyu da ön plana alıp lirik bir şekilde yazılmış olmasından dolayı bilgilendirirken duygulandırmıştır. Bu bağlamda Şirin, farklı tarzda bir deneme eseri meydana getirmiştir. Çocuklara önerilebilecek bir deneme eseridir.

Eyvah Kitap adlı eser, deneme türünde çocuklar için yazılmış ve bu çalışmada ele alınmış bir diğer eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eseri, çocuklar oluşturmuş diyebiliriz. Çünkü yazar çocukların kaleme aldığı 33 metne yer vererek okuyucuyu kendi denemeleriyle baş başa bırakmıştır. *Eyvah kitap* eserinde, anlamı bilinmeyen kelimelere yer verildiği ve bu kelimelerin açıklanmadığı tespit edilmiştir. Bu durum Özdemir (2017) adlı çalışmasıyla da örtüşmektedir. Deneme yazarı olan Rasim Özdenören 'in sözcüklere boykot uygulamadığını ve yabancı sözcüklere yer verildiğinin vurgulandığı Özdemir'in bu çalışması ile *Eyvah Kitap* bu bağlamda uyumaktadır. Eserde genel anlamda çocukların yazıları yer aldığı için yazarın az olan düşüncelerini de göstermediği

tespit edilmiştir. Geriye kalan 10 özelliğin yazar tarafından okuyucuya yansıtıldığı belirlenmiştir. Bu bağlamda özelliklerin birçoğu esere yansıtıldığı için çocuklar için uygun bir deneme eseri olduğu düşünülmektedir.

Vahap Akbaş'ın kaleme aldığı *Göge Çizilmiş Resimler*, Türk kültüründe yer edinen önemli sözcükleri okuyucuya tanıtmıştır. Bu sözcükleri okuyucuya tanıtırken özellikle benzetme sanatından yararlanmıştır. Farklı benzetmeler ile sözcükler arasında bağ kurularak okuyucunun sözcükleri benimsemesi amaçlanmıştır. Yazar, çocukların okumakta güçlük çekmeyeceği bir dil ile eserini kaleme almıştır. Böylece çocukların sözcükleri etkili bir şekilde anlayıp özümsemesi amaçlanmıştır. Eser 12 özellik açısından ele alındığında yazarın düşüncelerinin gösterimi ve güncellik dışında tüm özelliklerin eserde yansıtıldığı tespit edilmiştir. Eserde özellikle konu bütünlüğünün sağlanarak okuyucunun metni bir çırpıda kavraması amaçlanmıştır. Yazar eserde kişiliğini gizlememiştir. Eser ortaokul 5. Sınıftan itibaren öğrencilere önerilebilecek nitelikte bir eserdir.

Mustafa Ökkeş Evren'in kaleme aldığı *40 Hazine* adlı kitap, 42 sözcüğün tanımı ve açıklamaları yapılarak okuyucuyla konuşuyormuş gibi kaleme aldığı eseridir. Bu eserde *Göge Çizilmiş Resimler* eseri gibi kültürümüzdeki önemli sözcüklerin okuyucuya aktarılmasına dayanır. Bu eserin *Göge Çizilmiş Resimler* eserinden en önemli farkı sözcüklerin benzetmeler ile birlikte örneklerle de açıklanmasıdır. Eserde dilin güzel örneklerine yer verilerek sözcükler tanıtılmıştır. Bu durum Özdemir (2017) adlı çalışmasıyla örtüşür. Özdemir'in bu eserinde deneme yazarı Rasim Özdenören'in konularını örneklerle somutlaştırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca eserin, çocuklar için yazılan denemelerde bulunması gereken 12 kriterden bir tek güncellik özelliğini yansıtmadığı da tespit edilmiştir. Eser çocuklara önerilebilir. Ancak güncellik kriterinin çocuklara açıklanması eserin daha nitelikli bir hal almasını sağlayacağı düşünülmektedir.

H. Salih Zengin'in kelem aldığı ve bu çalışma kapsamında incelenen *Bir Miyav İki Hav Hav* adlı eser, hayvanlar üzerinden okuyucuyu bilgilendirip düşündürmektir. Bu eserde soru-cevap şeklinde cümlelere yer vererek okuyucunun merakı canlı tutulmuştur. Zengin, her hayvanın karakteristik özelliği üzerine odaklanarak çocukları bu özellikler açısından düşündürmüştür. Eser 12 kriter açısından ele alındığında yalnızca yazar ile

eser arasında bağ güncellik kriterinin yansıtılmadığı belirlenmiştir. Geriye kalan tüm özelliklerin yansıtıldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çocukların okumaları için tavsiye edilebilecek bir eser kanısına varılmıştır. Hâlihazırda Minaka Dergisinde köşe yazarlığı yapan H. Salih Zengin'in bu eseri fabl türünün de özelliklerini yansıtması açısından önemlidir. Ayrıca hayvanlar üzerinden mesajlar vermesi akla George Orwell'in Hayvan Çiftliği adlı eserini de getirmektedir. Bu sebeple yazarın eleştirel bir tutum çerçevesinde eserini yazdığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu eser ortaokul öğrencilerine önerilebilecek bir deneme eseridir.

H. Salih Zengin'in bu çalışma kapsamında incelenen bir diğer eseri olan *Gazoz Kapağı* adlı eser ise çocuklara kuşların, böceklerin ve çiçeklerin çocuksu bir anlayışla anlatıldığı bir eserdir. Her şeyden önce şu husus belirtilmelidir ki, deneme metinleri, ortalama bir ya da birkaç kitap sayfası tutarında bir oyluma sahiptir (Canberk, 2001:173). Yazar 22 bölüme ayırdığı eserinde çocuklara uygun sayıda kelime ile seslenmiştir. Birkaç bölüm dışında 500 kelimeyi geçmeyen denemelere yer verdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda yazarın çocuklar tarafından okunabilecek bir eser kaleme aldığı söylenebilir. Ancak eserde anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklamasının yapılmaması bu okunulabilirliği kısmen de olsa olumsuz etkilemektedir. Anlamı bilinmeyen kelimeler okuyucunun metni anlamakta güçlük çekmesine ve eseri okuma isteğinin azalmasına neden olacağı düşünülmektedir. Yazar, atasözleri ve deyimler ile güncellik ilkesini de yansıtmayarak eserinin denemeye uygun olmayan özellikler taşımasına neden olmuştur. 12 özellik bağlamında geriye kalan 9 özelliğin eserde yansıtılması ise eserin olumlu kısmı olarak ele alınabilir. Eserin 9 özelliğin tamamını yansıtması sonucundan hareketle çocuklar ile ortaokul döneminde buluşturulması uygun görülmektedir.

Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma adlı kitap, yetişkinlerin çocuklara yaklaşımı ile ilgili davranışlarına bir eleştiri olarak kaleme alınmıştır. Yazar bilgiyi, mizahı ve eleştiriyi metinlerinde bir araya getirerek çocuklar için etkili bir eser meydana getirmiştir. Çocuklar için deneme yazan yazarlar arasında en nitelikli eserleri meydana getiren Ural, geçmiş ve gelecek üzerinden kavramsal çatışmalara yer vermiştir. Çocuklara Braille alfabesini tanıtarak bilgi dağarcıklarının gelişimine katkı sunmuştur. Eser, denemede bulunması gereken 12 özelliğin tamamını yansıtması açısından da oldukça önemlidir. Bu unvanı yansıtan 2 eserden biridir. Bir diğeri ise *Hop Çilili Hop Çilili* adlı eserdir. Ural, birçok deneme eserinde eksik olan güncellik ilkesini etkili bir

şekilde okuyucuya yansıtmıştır. Bu durum Terzi (2019) adlı çalışması ile örtüşmektedir. Terzi'nin Mustafa Kutlu ile ilgili yaptığı çalışmada Kutlu'nun denemelerinde güncel konulara yer verdiği tespit edilmiştir. Ancak bu sıradan bir bilgi akışında çok daha farklı şekilde gerçekleşir. O an ülkede ya da dünyada yaşanan olaylardan önemli gördüklerini değerlendirerek okuyucu ile paylaşır. Zaten bu yüzden üzerinden yıllar geçse de o deneme okuyanlar için kıymetli olmaya devam eder. Bu bilgilerden hareketle Tepemde *Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma* adlı kitap ortaokulun tüm kademelerinde çocuklar için önerilebilecek nitelikli bir deneme eseridir sonucuna varılabilir.

Çalışma kapsamında incelenen Ural'ın bir diğer eseri olan *Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer* adlı kitap, deneme alanında yazılmış önemli eserlerden biridir. Çocukların yazdığı hikâye ve mektuplara yer vererek eserin bir konuşma havası içerisinde okuyucuya yansıtıldığı tespit edilmiştir. Ural, birçok konuya değindiği bu eseri sade bir üslupla anlaşılır bir dille yazmıştır. Ayrıca anlamı bilinmeyen kelimeleri okuyucuya açıklayarak eserin okuyucu tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Eserde birden fazla örneğe yer verilerek düşüncelerin somutlaştırılması amaçlanmıştır. Örneklere sıklıkla yer verilmesi Er(2019) adlı çalışması ile örtüşmektedir. *Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eserde 32 örneğe yer verildiği tespit edilmiştir. Eser 12 kriterden 10'nu karşılamaktadır. Geriye kalan 2 özellik olan atasözü ve deyimler ile yaşam boyu kullanılabilecek bilgilerin yansıtılmadığı belirlenmiştir. Genel bir bakış açısından hareketle bu eser, çocuklar için yazılan etkili ve nitelikli bir deneme eseridir. Ortaokul öğrencilerine okumaları için tavsiye edilebilecek bir eserdir. Töp'de kullanılan deneme metinlerine Ural'ın deneme metinleri de eklenmelidir. Böylece çocuklar deneme metinlere ile okul sıralarında karşılaşmış olur. *Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer* adlı eser, çocuklara önerilebilecek bir eserdir.

Çalışmanın en kısa metni olan *Çocuklar ve Bir Gün* adlı eser, adından da anlaşılacağı üzere bir gün gelecek en güzel şeyler çocukların olacak fikrine dayanmaktadır. Yazar, çocuklar için geleceğe dair ümitlerini 'bir gün gelecek kalıbı' ile yansıtmıştır. Eserin tamamı bu kalıp cümle ile devam ettirilmiştir. Çalışmada özelliklerin yansıtılması açısından incelenen 18 kitaptan en az özelliği karşılayan eserdir. 12 özelliğin 8'ini yansıtan eserin öne çıkan en önemli özelliği anlaşılır bir dile sahip olmasıdır. Bu bakımdan ilkokul 3. Sınıf öğrencilerinin bile rahatlıkla okuyabileceği bir deneme eseridir. Ancak atasözleri ve deyimlere yer verilmemesi, yazarıyla bağının

yansıtılmaması, yazarın önemli düşüncelerini okuyucuya göstermemesi ve güncellik ilkesinin yansıtılmaması eserin olumsuz yanları olarak ele alınabilir. Eserin birçok açıdan geliştirilmesi gerekir. Ortaokuldan ziyade ilkokul öğrencileri için önerilebilecek bir eserdir.

Çocuklar için yazılan deneme eserleriyle adından söz ettiren Ural'ın bu çalışmada yer alan bir diğer eseri *Başparmak Çocuklar* adlı eserdir. Ural, bu eserinde teknolojinin eleştirisini yaparak edebi metinlerin önemine değinmiştir. Ona göre 6. Duyu organımız telefondur ve maalesef öykü, masal, ninni eski değerini kaybetmiştir. Bu bağlamda yazarın öykü, masal, ninni vb. Edebi türleri tanıttığı tespit edilmiştir. 12 özellik açısından ele alındığında eserin kelime sayısı bakımından çocuklara uygun olmadığı ve ağır bir dille yazıldığı tespit edilmiştir. Bu tespit Er (2019) çalışması ile çelişmektedir. 'Yalvaç Ural'ın Denemeleri' adlı çalışmasında, Başparmak Çocuklar adlı eserde dil unsurunun etkili bir şekilde yansıtıldığı belirtilmiştir. Yalvaç Ural, dilin zenginliklerini yansıtan ve anlama anlatma becerilerine katkı sunan bir yazardır. Ancak *Başparmak Çocuklar* adlı eserini ağır bir dille kaleme almıştır. Bu sebeple eserin 8. Sınıftan itibaren öğrencilere önerilmesi daha doğru olacaktır.

Ural'ın bu çalışma kapsamında ele alınan 4. Eseri Stephen *Hawking Herkül'ü Döver* adlı eserdir. Bu eserde bir zaman yolculuğu vardır. Çocuklar geleceğe yetişkinler çocukluğa götürülür. Ural, bu eserini dil açısından Başparmak Çocuklar adlı eserinden daha sade ve anlaşılır bir dille yazmıştır. Bu durum Er (2019) çalışması ile örtüşen bir durumdur. Eser, 12 özellik açısından ele alındığında 2 özellik dışında tüm özelliklerin yansıtıldığı tespit edilmiştir. Bu 2 özellik Atasözleri ve deyimler ile güncellik özellikleridir. Atasözlerinin yansıtılmadığı bulgusu Er (2019) 'un çalışması ile çelişen bir durumdur. Çünkü Er, çalışmasında birden fazla atasözü tespit edildiği bulgusuna ulaşmıştır. Ural'ın deneme sahasında çocuk edebiyatına kazandırdığı bu son eseri sade dili ve birçok olumlun özelliği yansıtmasından ötürü ortaokulun her kademesinde çocuklara önerilebilir.

Türk Edebiyatı'nın önemli şairlerinden olan Cemal Süreya 1984-1985 yılları arasında çocuklar için denemeler yazmıştır. O dönemde yayımlanmayan bu yazıları Necati Güngör editörlüğünde 2022 yılında *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi* adıyla yayımlanmıştır. Bu bilgidен hareketle, hedef kitlesi çocuklar olan ilk denemeleri Cemal

Süreya'nın yazdığı söylenebilir. Ancak eser sonradan yayımlandığı için bu çalışmada çocuklar için yazılan ilk deneme eseri olarak *Hop Çilili Çilili* adlı eser dikkate alınmıştır. Süreya, çocuklara önemli şairleri tanıtmıştır. Behçet Necatigil ve Ahmet Arif gibi şairlerin hayatı ve sözlerine yer vermiştir. Bu şairler aracılığıyla Türk Edebiyatı'nın kısa bir serüvenine yer veren yazar okuyucunun merak duygusunu harekete geçirmiştir. Okuyucuya bilgi verirken düşündürmüş ve hayata eleştirel bir pencereden bakmasını sağlamıştır. Eser, 12 kriter açısından incelendiğinde 3 kriter dışında 9 kriteri yansıttığı tespit edilmiştir. Atasözü ve deyim, yazarın düşüncelerinin gösterimi ve güncellik kriterlerinin yansıtılmaması eserin olumsuz tarafı olarak ele alınabilir. *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi* adlı eser ile yazarı Süreya arasında sıkı sıkıya bir bağ olduğu tespit edilmiştir. Yazar geçmişini, birikimini ve şairliğini eserine fazlasıyla yansıtmıştır. Bu durum Uzun(2019) çalışması ile örtüşmektedir. Eserini sade bir dille kaleme alan yazar şiirle eserini süslemiştir. Ancak bu süste sade bir dille yansıtılmıştır. Uzun(2019)' Türk Edebiyatı'nda denemenin gelişiminde Cemal Süreya'nın Yeri' adlı çalışmasında Cemal Süreya'nın denemelerini yazarken basit üsluptan kaçınan bir anlayışla yazdığı bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgu çalışmayla çelişen bir durumdur. Süreya'nın kaleme aldığı bu denemeler ortaokulun her kademesinde öğrencilere önerilebilecek metinlerdir.

Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler adlı kitap, dergilerden yayımlanmış denemelerin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş bir eserdir. Yazar Kartopu, denemeleri bir araya getirerek bu eseri oluşturmuştur. Genelde Osmanlı Dönemi'ne atıf yapılan bu eserde geçmişin önemli örf ve adetlerinin günümüzde yok olmaya yüz tuttuğuna değinilmiştir. Eser, 12 özelliğin 9'unu yansıtması bakımından önemlidir. Ancak kelime sayısının çocuklara uygun olmaması, atasözüne yer verilmemesi ve güncellikten uzak olması eserin olumsuz taraflarıdır. Çocuklar için bir araya getirilen bu denemelerin 500 kelimeyi geçmeyen denemelerden oluşması eserin niteliğini daha da arttırabilirdi. Ayrıca yazarın güncellikten uzak kalıp sadece Osmanlı Dönemi ile ilgili denemeleri yerine güncel denemeleri de eserinde yansıtması gerekirdi. Bu olumsuzluklara rağmen eserin 9 kriteri karşılamasından dolayı ortaokul 7. Sınıftan itibaren çocuklara önerilmesi uygundur.

Bu tezin sonuç kısmını kaleme alırken yayımlanan *Aklımda Tuhaflar Sorular* adlı kitap, danışmanım Doç. Dr. Erhan Akın'a danışılarak çalışmanın niteliğinin arttırılması amacıyla çalışmaya eklenmiştir. Böylece 17 kitap olan çalışma materyali 18'e

çıkarılmıştır. Mavisel Yener'in 2023 yılında kaleme aldığı *Aklımda Tuhaf Sorular* adlı eserde çocukların merak ettiği sorular cevaplanmıştır. Bu soruları yazar, çocuklar kendisine soruyormuş gibi sorup cevaplamıştır. Böylece çocukların merak duygusuna hizmet edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca eserde teknolojiden, halk edebiyatı unsurlarından ve Hacivat ile karagözden de bahsedilmiştir. Bu bağlamda konu çeşitliliği bakımından zengin bir eserdir. Eser, 12 kriter açısından ele alındığında 11 kriterin yansıtıldığı yalnızca yazarın düşüncelerinin gösterimi kriterinin yansıtılmadığı tespit edilmiştir. Yazar, sorduğu soruları cevaplarken öznel düşüncelerini okuyucuya farklı renk ve şekillerle yansıtılabildi. Ayrıca yansıtılan kriterlerden olan atasözü ve deyimler kriterinin etkili bir şekilde yansıtılması çocukların dil gelişimi açısından olumlu bir durum olarak ele alınabilir. Bunun yanında eserin anlaşılır sade bir dille yazılması da önemlidir. Bu bağlamda *Aklımda Tuhaf Sorular* adlı eser, ortaokulun her kademesinde önerilebilecek bir eserdir.

Çalışmanın birinci alt problemi ile ilgili tespit edilen bulgulardan hareketle Şimşek (2016), Yalçın ve Aytaş (2017) ve Akın (2019) dışında kalan yazarların çocuklar için yazılan deneme kitaplarında bulunması gereken özelliklere değinmediği ve çocuklar için yazılan deneme kitaplarından bahsetmediği tespit edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle alan yazınında deneme türünün gerekli önemi görmediği söylenebilir. Denemeye yer veren yazarların da diğer edebi türler kadar detaylı bir şekilde denemeye değinmediği söylenebilir. Bu durum Şahbaz (2018) adlı çalışmasıyla da örtüşmektedir.

Çalışmanın ikinci alt problemi olan kelime sayısı ile ilgili 18 deneme kitabından ulaşılan bulgulardan hareketle 16 kitabın kelime sayısı açısından çocuklara uygun olduğu tespit edilmiştir. Yalnızca *Başparmak Çocuklar* ile *Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler* adlı eserler kelime bakımından çocuklara uygun değildir. Bu bilgilerden hareketle çocuklar için yazılan denemelerin kelime sayısı açısından genel anlamda uygun olduğu söylenebilir.

Çalışmanın üçüncü alt problemi olan düşüncelerin örnekler yoluyla somutlaştırılması kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda 18 deneme kitabının tamamında bu kriterin etkili bir şekilde yansıtıldığı tespit edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle çocuklar için yazılan deneme kitaplarının örnekler açısından uygun olduğu söylenebilir.

Çalışmanın dördüncü alt problemi olan Anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklanması kriteri ile ilgili 18 deneme kitabı incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda *Vay Canına, Eyvah Kitap ve Gazoz Kapağı* dışında kalan 15 kitabın anlamı bilinmeyen kelimeler kriterini yansıttığı belirlenmiştir. Bu kriterin genel anlamda karşılandığı söylenebilir.

Çalışmanın beşinci alt problemi olan Atasözleri ve deyimler kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda 8 eserin bu kriteri yansıttığı ancak 10 eserin bu kriteri yansıtamadığı tespit edilmiştir. Dilin zenginliğinin en önemli unsurlarından biri olan atasözleri ve deyimler özelliğinin çocuklar için yazılan deneme eserlerine yansıtılmaması olumsuz bir durum olarak ele alınabilir.

Çalışmanın altıncı alt problemi olan Söz sanatları kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda tüm kitapların bu kriteri yansıttığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çocuklar için yazılan deneme eserlerinin söz sanatları kriterini etkili bir şekilde yansıttığı söylenebilir.

Çalışmanın yedinci alt problemi olan konu bütünlüğü ve araştırma ihtiyacı kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda tüm kitapların bu kriteri yansıttığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çocuklar için yazılan deneme eserlerinin konu bütünlüğü ve araştırma ihtiyacı kriterini etkili bir şekilde yansıttığı söylenebilir.

Çalışmanın sekizinci alt problemi olan yazar ile eser arasındaki bağ kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda *Bir Miyav İki Hav Hav, Çocuklar ve Bir Gün* dışında kalan 16 eserin bu kriteri yansıttığı tespit edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle çocuklar için yazılan deneme eserlerinin genel anlamda bu kriteri yansıttığı söylenebilir.

Çalışmanın dokuzuncu alt problemi olan dil anlatımın anlaşılır olması kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda *Başparmak Çocuklar* dışında kalan 17 eserin anlaşılır bir dille yazıldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çocuk deneme kitaplarında bu kriterin etkili bir şekilde yansıtıldığı söylenebilir.

Çalışmanın onuncu alt problemi olan öznel düşüncelerin farklı renk ve şekillerle gösterimi kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda 18 kitaptan 7'sinin bu özelliği yansıtmadığı geriye kalan 11 kitabın bu kriteri yansıttığı tespit edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle çocukların bulmakta güçlük çekebileceği önemli öznel

düşüncelerin farklı şekillerle yansıtılmaması deneme türü açısından olumsuz bir durum olarak belirtilebilir.

Çalışmanın on birinci alt problemi olan güncellik kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda 18 kitaptan 11'nin bu kriteri yansıtmadığı tespit edilmiştir. Kriterler arasında deneme eserlerine en az yansıtılan kriterin güncellik özelliği olduğu tespit edilmiştir. Çocuklar için yazılan 11 deneme kitabının güncel konulardan oluşmuyor olması olumsuz bir durum olarak ele alınabilir.

Çalışmanın on ikinci alt problemi olan Yaşam boyu kullanılabilecek bilgiler kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda *Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz yer* kitabı dışında kalan 17 kitabın bu özelliği yansıttığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çocuk deneme kitaplarında bu kriter etkili bir şekilde yansıtılmıştır.

Çalışmanın on üçüncü alt problemi olan doğrular kriteri incelenmiş, incelemeler sonucunda tüm kitapların bu kriteri yansıttığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çocuklar için yazılan deneme eserlerinin doğruların yansıtılması kriterini etkili bir şekilde yansıttığı söylenebilir.

4.2.ÖNERİLER

Bu çalışma, çocuk edebiyatında çocuklar için yazılan veya onlara okumaları için tavsiye edilen deneme yazılarını kapsamlı açıdan inceleyen ilk tez çalışmasıdır. Alandaki boşluğu doldurması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- Alan yazınında yazarlar tarafından deneme türüne diğer edebi türler kadar önem verilmemektedir. Deneme ile ilgili çalışma sayısı bir elin parmağını geçmemektedir. Bu sebeple alan yazarları, deneme türü ile ilgili etkili ve nitelikli çalışmalar yapmalıdır.
- Eğitim Fakültelerinde lisans eğitimi sırasında; sınıf, Türkçe ve edebiyat öğretmenlerine deneme türü ile ilgili bilgiler verilmelidir. Bu konudaki hassasiyet dile getirilmelidir.
- Öğrencilere, deneme metninin yalnızca yetişkinlere yönelik olmadığı çocuklar içinde yazılan deneme metninin de olduğu sınıf, Türkçe ve edebiyat öğretmenleri tarafından anlatılmalıdır.

- Türkçe Öğretim Programında 8. Sınıftan itibaren çocuklarla buluşturulması tavsiye edilen deneme metinleri, çocuklarla daha erken yaşlarda buluşturulmalıdır.

- Töp' de deneme ile ilgili kazanımlar arttırılmalıdır.
- Ders kitaplarında deneme metinlerinin sayısı arttırılmalıdır.
- Düşünen, sorgulayan ve eleştiren bireyler yetiştirebilmek için nitelikli deneme eserleri meydana getirilmelidir. Yazar ve yayınevleri bu konuda üstlerine düşen görevi yapmalıdır.

- Tespit edilen 18 kitabın bazılarının basımı yıllardır yapılmadığından dolayı bu kitaplara ulaşmak neredeyse imkânsız bir hal almıştır. Bu sebeple bu çalışmada incelenen ve basımı olmayan *Hop Çilili Çilili*, *Yazı Defteri*, *Kim Duma Dum Kime* adlı eserlerin yeni basımı yapılmalıdır.

- Çocuklar için yazılan deneme eserleri 18 kitapla sınırlı kalmamalıdır. Bu kitapların sayısı arttırılmalıdır.

- Yalnızca Türk Edebiyatı'nda yer verilen deneme eserleri ile yetinilmemeli, Dünya Edebiyatı'nda çocuklar için yazılan önemli deneme yazıları çocuklarla buluşturulmalıdır.

- Kütüphanelerde çocuklar için deneme köşeleri oluşturulmalıdır.
- Çocuklar için yazılacak deneme kitaplarında anlamı bilinmeyen kelimeler okuyucuya açıklanmalıdır.

- Çocuklar için yazılacak deneme kitaplarında atasözü ve deyimlere daha fazla yer verilmelidir.

- Çocuklar için yazılacak deneme kitaplarında yazar, önemli gördüğü öznel düşüncelerini çocuklara göstermelidir. Yeni oluşturulacak eserlerin bu perspektifte oluşturulması gerekir.

- Yazarlar, çocuklar için yazılacak deneme metinlerine geçmiş birikimlerini yansıtmalıdır.

- Çocuklar için yazılacak yeni deneme kitaplarının güncel konulardan hareketle oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akbalık, A. (2020). Fusun Akatlı'nın rüzgâra karşı felsefe adlı eserinde denemeciliğinin tematik boyutta incelenmesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4(2), 298-325.

Akbaş, O. (2009). Dünyada ve Türkiye' de çocuk edebiyatının gelişimi. *Erişim Tarihi*, 20.

Akbaş, A.V. (2008). *Göğre çizilmiş resimler*. İstanbul: Salıncak Yayınları.

Akbayır, S. ve Şahin, Ş. (2005). Yaş gruplarına göre çocuklar için edebiyat. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 9(104-105), 190-204.

Akbayır, S. (2006). *Yazılı anlatım biçimlerinin yazma becerisi edinimindeki işlevleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Akın, Erhan. (2019). *Çocuklar için edebiyat eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Aksaçoğlu, A. ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 21(1), 3-28.

Aksan, D. (1993). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Ankara: Şafak Yayınları.

Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2005). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Akyol, Hayati. (2006). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Akyüz, M. Y. (2014). *Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı. Ankara.

Alkaya, E. (2006). Dil ve söz bağlamında Kırım Karay Türklerinin atasözleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 89-99.

Altaylı, S. (2010). Atasözü ve deyimler arasındaki farklar. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 25, 125-134.

Arseven, T. (2005). Mesaj açısından çocuk kitapları. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 42-52.

Ateş, K. (1990). *Türk Dili*. Ankara: Şahin Yayıncılık.

Avcı Y. (2014). Deneme türünün öğretiminde Montaigne'in yeri. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 405-435.

Aytaş, G. (1990). *Denemeler seçkisi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Aytaş, G. (2001). Türkçe ders kitaplarının yazımında metin seçimi ve metin altı sorularının hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar. *Türk Yurdu Dergisi*, 21, 162- 163.

Aytaş, G. (2003). Okuma gelişiminde Çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 155-160.

Bal, Ş. (2007). *Liselerde okutulan Türk dili ve edebiyatı kitaplarındaki deneme türünün incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Balcı, Y. (2006) *Türk edebiyatında deneme literatürü. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(8), 311-330.

Baycanlar , S. (2004). Cemal Süreyya'nın yazılarında edebiyat ve dil üzerine görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 11-26.

Betur, M. (2019). *Ortaöğretim öğrencilerinin söz sanatlarına ve söz sanatları öğretimine yönelik görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bilkan, A. F. (2005). Çocuk edebiyatı kavram ve mahiyet. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 7-17.

Birinci, N. (1985). *Türk edebiyatı ansiklopedisi*. İstanbul: Tercüman Yayınları.

Boynukara, D. H. (1997). *Modern eleştiri terimleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Büyükaslan, A. (2018). *İletişim Yazıları: Dil-Kültür-İletişim*. Konya: Çizgi Yayınevi.

Canbek, N. (2001). *Yeni Türk edebiyatında bir anlatı türü olarak deneme*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Coşkun, M. Önkaş, N. M. (2006). Fonetik laboratuvarı destekli edebiyat öğretimi, 6. *Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı*, Kıbrıs.

Çağlar, Y. (1997). *Hop Çilili Çilili*. İstanbul: Denge Yayınları.

Çağlar, Y. (1998). *Yazı Defteri*. İstanbul: Kırkambar Yayınları.

Çeçen, M. A. Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi, *Millî Eğitim Dergisi*, 173, 39-43.

Çelik, T. Demir Güneş, S. ve Alaca, S. (2017). Dil ve edebiyat öğretiminde deneme türü: Tanpınar, T.S. Eliot, Camus Örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 773-786.

Çetin, M. (2012). *Biyografi Kitabı*. İstanbul: Net İletişim ve Yayıncılık.

Çılgın, A. S. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Çitçi, S. (2008). Dostoyevski'nin Kumarbaz romanının hayat-eser açısından incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 192-204.

Dayanır, T. (2019). *Nuri Pakdil'n denemelerindeki kavramlar*. Yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak.

Demircan, C. (2006). Tübitak çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 12-27.

Dilidüzgün, S. (2004). Okuma öğretimi hedefleri bağlamında Türkçe ders kitaplarındaki çocuk edebiyatı ürünleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 43-55.

Doğan, M. H. (1993). *Yazıdan bakmak*. İstanbul: Adam Yayınları.

Durmuş, G. (2017). Vedat Günyol'un denemelerine tematik bir yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1441-1457

Emiroğlu, S. Özbayrak, S. ve Sarıgül, Z. (2022). Argo atasözü ve deyimlerin Türkçe öğretiminde kullanımı. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, 467-494.

Er, Z. F. (2019). *Türkçe öğretiminde bir öğretim aracı olarak Yalvaç Ural'ın denemeleri*. Yüksek lisans tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

Ercilasun, A. B. (1999). *Dilin tadı. Güzel yazılar denemeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Evren, Ö.E. (2012). *40 hazine*. İstanbul: Nar Yayınları.

Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebi ürünlerden yararlanma. *Türk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 20(7), 342-369.

Gözler, H. F. (1982). *Türkçe ve edebiyat bilgileri kaynak kitabı*. Ankara: İnkılap Yayınları.

Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Güleryüz, H. (2013). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Gündoğar, E. (2019). *Şair-yazar Nuri Pakdil'in deneme türündeki eserlerinde söz varlığı*. Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.

Gündoğdu, A. E. (2012). *Türk çocuk yazınında söz varlığı-derlem tabanlı bir uygulama*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Gürel, Z. Temizyürek F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.

İşcan, A. (2007). Dil ve ana dil olarak Türkçe üzerine. *Erciyes Dergisi*, 30, 5-6.

Karagöz, B. (2015). *Yalvaç Ural'ın eserlerinin tematik açıdan incelenmesi ve eserlerinde çocuk eğitimiyle ilgili temel değerler*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karataş, T. (2007). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kartopu, F. (2022). *Zamanın şarkısı çocuk dürbünüyle denemeler*. İstanbul: Cezve Kitap.

Kavcar, C. ve Oğuzkan, F. (1989). *Türkçe öğretimi*. Eskişehir: Açık öğretim Fakültesi Yayınları.

Kavcar, Cahit ve Oğuzkan F. (1999). *Örnek edebi metinlerle yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Anı yayıncılık.

Kaya, V. (2016). *Çocuklar ve bir gün*. Konya: Kayalıpark Yayınları.

Kıbrıs, İ. (2000). *Uygulamalı çocuk edebiyatı*. Ankara: Eylül Yayınları.

Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayınları.

Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Kılıç, Y. (2008). *Deneme türünün ışığında Montaigne'in denemelerinin eğitimsel gücü*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.

Macit, M. ve Soldan, U. (2004). *Edebiyat bilgi ve teorileri*. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB, (2000). *İlköğretim okulu Türkçe yazı programı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı(ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8 sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Mengi, N. (2005). Bir edebi tür olarak deneme ve Türk edebiyatındaki yeri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 353-368.

Mert, E. L. (2012). İlköğretim 6. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerin çocuk yazınının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 73-93.

Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi Yayıncılık.

Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özbay, M. ve Çeçen, M. A. (2012). Türkçe ders kitaplarında (6-8. sınıflar) yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1(1), 67-76.

Özcan, G. (2005). *Kim duma dum kime*. İstanbul: Zafer Yayınları.

Özdemir, E. ve Binyazar, A. (1979). *Yazmak sanatı kompozisyon*. İstanbul: Varlık Yayınevi.

Özdemir, E. (1983). *Okuma sanatı*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Özdemir, E. (2006). Denemeciliğimizin ataç boyutu. *Kitaplık Dergisi*, 1, 63.

Özdemir, G. A. (2017). *Rasim Özdenören'in denemeleri ve denemeciliği*. Yüksek lisans tezi, Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.

Özdemir, M. (2013). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilimi sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2011). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Yayınları.

Özünü, Ünsal. (2001). *Edebiyatta dil kullanımları*. İstanbul: Multilingual Yayıncılık.

Palavuzlar, T. (2009). *Hikâye ve deneme türü metinlerde okuduğunu anlama becerisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Par, A. H. (1974). *Planlı yazma sanatı*. İstanbul: Minnetoğlu Yayıncılık.

Sakoğlu, S. (1973). *Gümüşhane masalları*. Ankara: Sevinç Yayıncılık.

Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk çocuk ve gençlik edebiyatı ansiklopedisi*. İstanbul: Nar Edebiyat Yayınları.

Senemoğlu, N. (2002). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınevi.

Sever, S. (2015). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Ankara: Tudem Yayıncılık.

Sever, S. (2019). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayıncılık.

Soysal, M. (2006). *Eyvah kitap*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı Yayıncılık.

Süreya, C. (2015). *Güvercin curnatası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Süreya, C. (2022). *Aritmetik iyi kuşlar pekiyi*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Şahbaz, N. K. (2008). Çocuk edebiyatında ihmal edilmiş bir edebî tür: deneme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 189-203.

Şahin, Ş. (2017). *Fusun Akatlı'nın denemeleri üzerine bir inceleme*. Yüksek lisans tezi, Çag Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Şimşek, T. (2018). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Şirin, M. R. (1998). *Çocuk edebiyatı edebiyatın dışında bağımsız bir edebiyat mıdır? 99 soruda çocuk dizisi çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M.R. (2006). *Aşk olsun çocuğum aşk olsun*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış çocuk edebiyatı nedir ne değildir*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Tayşi, E. K. (2007). *İlköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin hikâye ve deneme türü metinlerindeki okuduğunu anlama becerilerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Türk Dil Kurumu Yayınları. (2019, 7 Kasım). Türk Dil Kurumu. Erişim adresi <http://www.tdk.gov.tr/index>

Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 13, 161-167.

Temizyürek, F. Şahbaz, N. K. ve Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.

Terzi, E. (2019). *Mustafa Kutlu'nun denemeciliği*. Yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak.

Tosun, N. (2005). Çocuk hikayeleri. *Hece dergisi çocuk edebiyatı özel sayısı*, 9, 213- 218.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). *İlköğretim Türkçe dersi (1-5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Türk Dil Kurumu Yayınları. (2018, 6 Mart). Türk Dil Kurumu Erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr/index>

Ural, S. (2013), *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Ural, Y. (2013). *Tepemde eşekarısı gibi vızıldayıp durma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ural, Y. (2014). *Temel reis ispanağı yoğurtsuz yer*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ural, Y. (2018). *Başparmak çocuklar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ural, Y. (2019). *Stephen Hawking Herkül'ü döver*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Uzun, A. (2019). *Türk edebiyatında denemenin gelişiminde Cemal Süreya'nın yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2002). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yalçın, A. ve Aytaş G. (2011). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları

Yener, M. (2023). *Aklımda tuhaf sorular*. İzmir: Tudem Yayınları.

Yeşil, Y. (2014). Bir gelenek, bir deyim: Mürekkep yalamak. *Türkbilig Dergisi*, 127-132.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

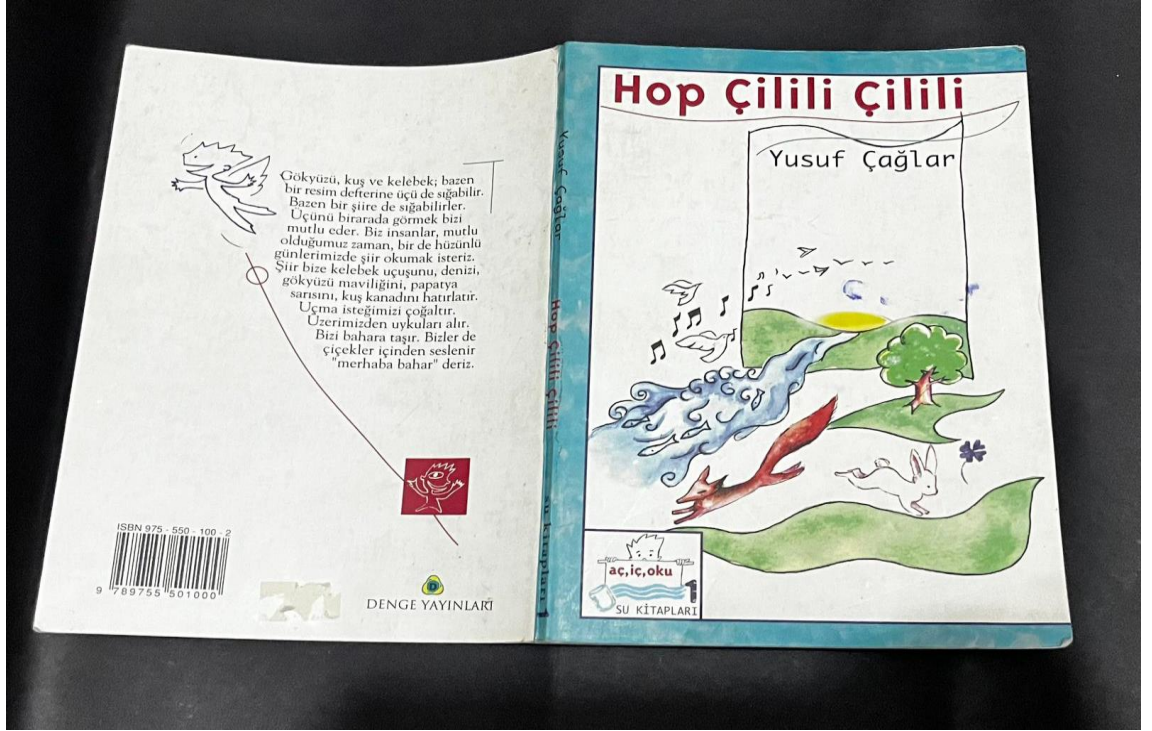
Zengin, M. İ. (1997). *Vay canına*. İstanbul: Kırkambar Yayınları.

Zengin, H. S. (2013). *Bir miyav iki hav hav*. İstanbul: Venüsya Çocuk Kitaplığı Yayınları.

Zengin, H. S. (2013). *Gazoz kapağı*. İstanbul: Venüsya Çocuk Kitaplığı Yayınları.

EKLER

Ek-1. Hop Çilili Çilili

Keşke dört mevsimi bir günde yaşayabilseydik. Sabah ilkbahar olurdu o zaman, öğle yaz, ikindi sonbahar, gece de kış.

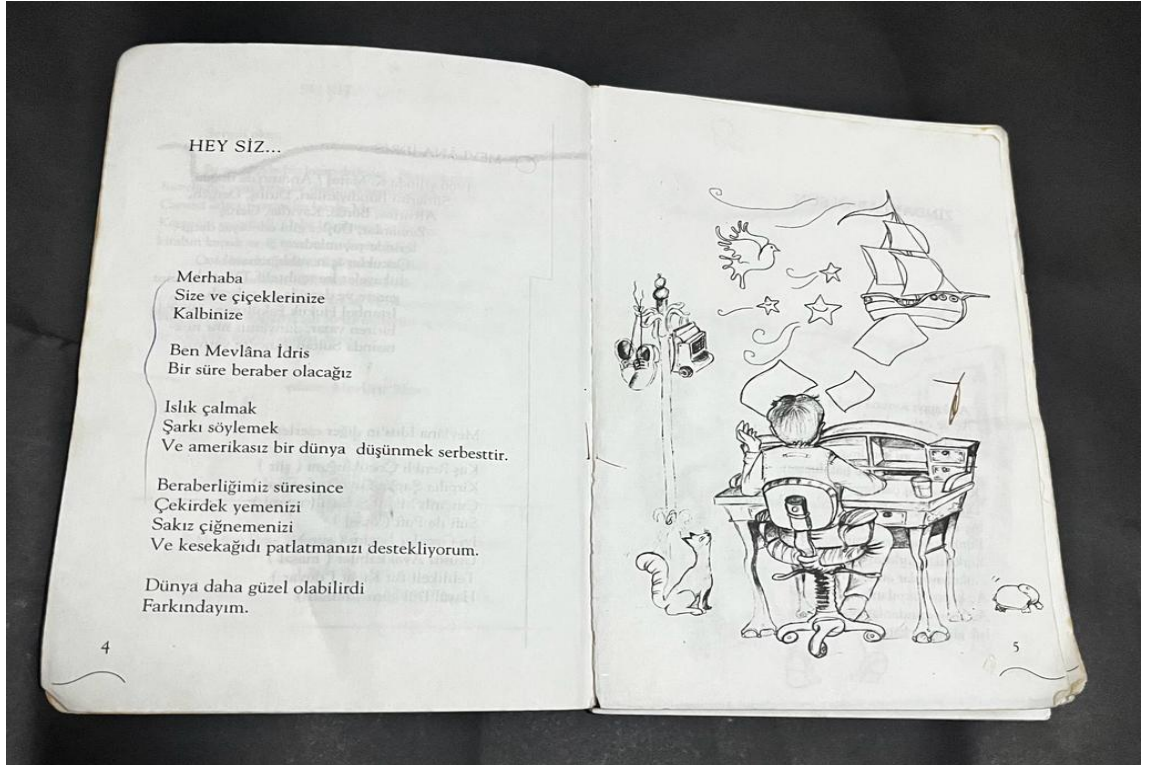

Kelebekler de gökyüzü için vardır. Kanatlarının güzelliği için kelebek deriz onlara. Kelebek, çocukların koyduğu bir isimdir. Bu gerçeği kelebekler bilmezler. Bilselerdi, onları tutmak istediğimiz zaman; bizden kaçmazlardı. Irmak kenarlarında kaybettikleri şeyi bizden isterlerdi. Biz de onlara "Merhaba sevgili kelebek, yoksa siz ırmakları güzelleştirmek için mi varsınız!" derdik.

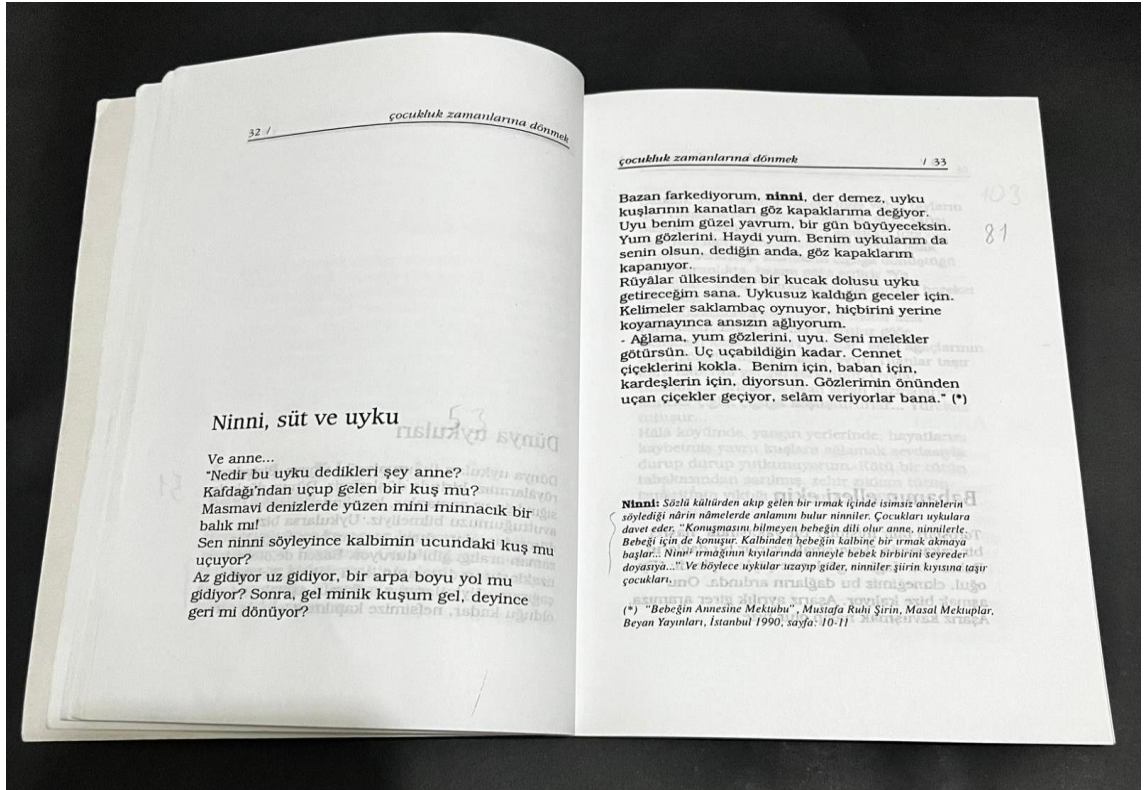
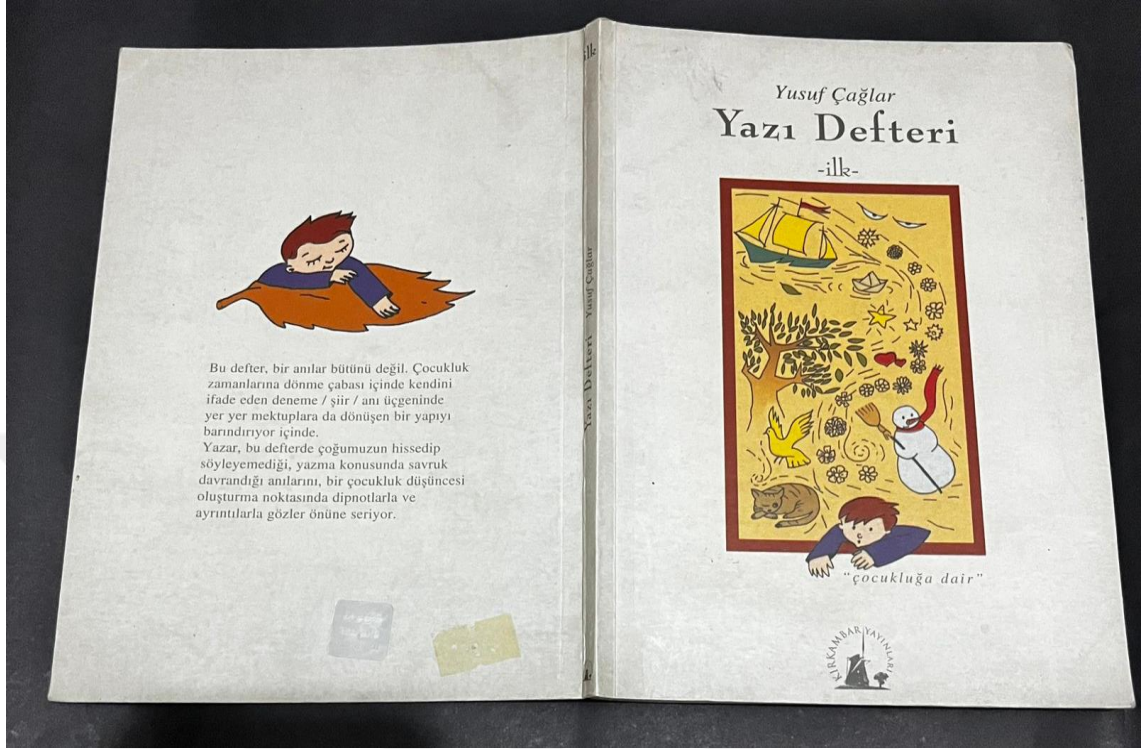
Gökyüzü, kuş ve kelebek; bazen bir resim defterine üçü de sığabilir. Bazen bir şiire de sığabilirler. Üçünü bir arada görmek bizi mutlu eder. Biz insanlar, mutlu olduğumuz zaman, bir de hüzünlü günlerimizde şiir okumak isteriz. Şiir bize kelebek uçuşunu, denizi, gökyüzü maviliğini, papatya sarısını, kuş kanadını hatırlatır. Uçma isteğimizi çoğaltır. Üzerimizden uykuları alır. Bizi bahara taşır. Bizler de çiçekler içinden seslenir "merhaba bahar!" deriz.

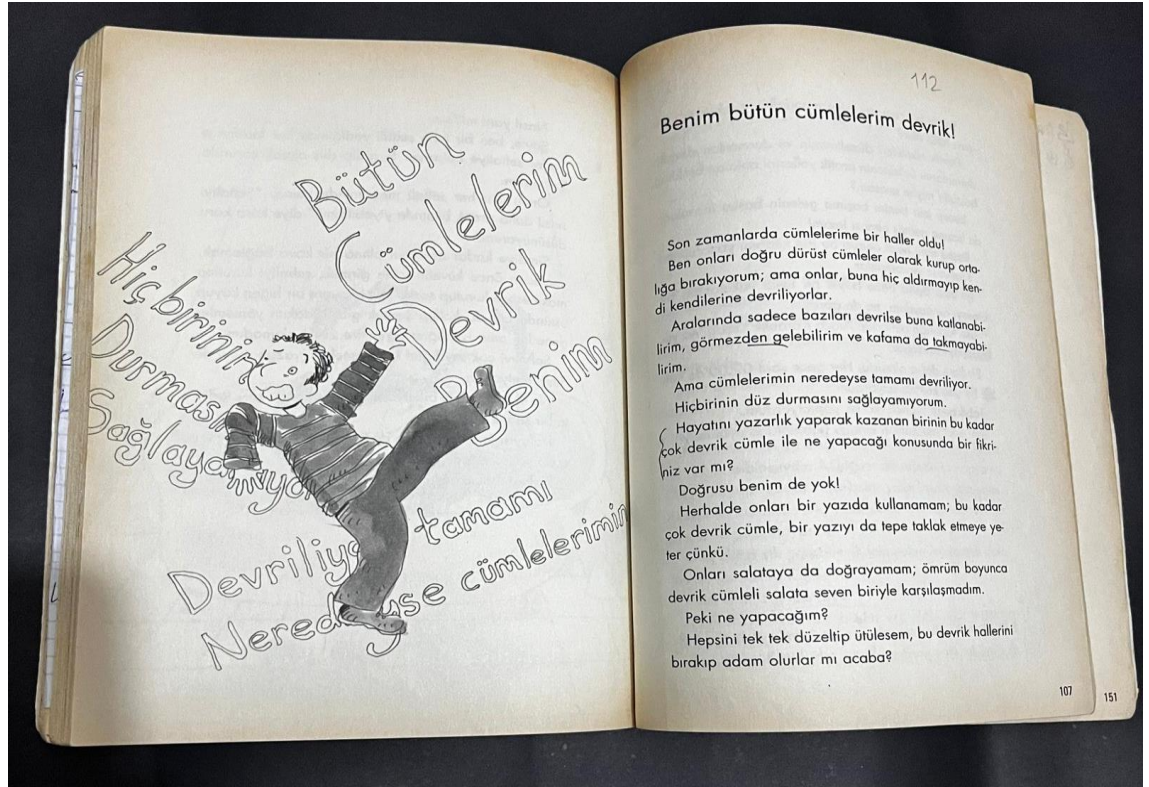
Ek-2. Vay Canına

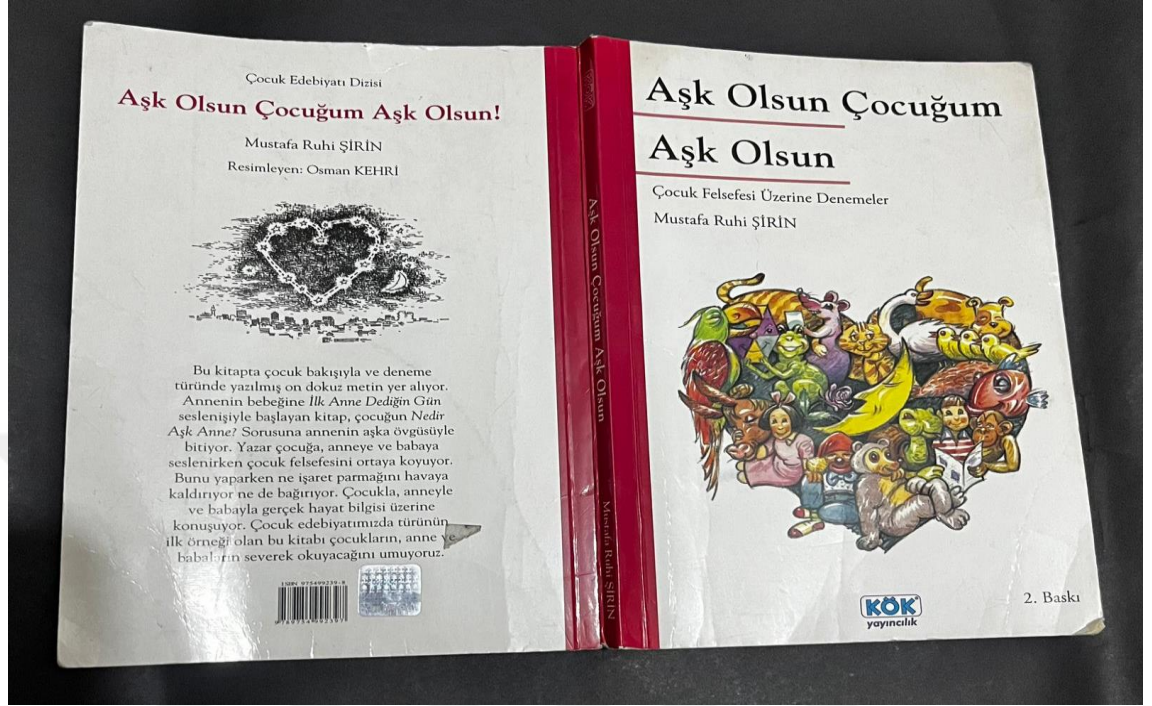
Ek-3. Yazı Defteri

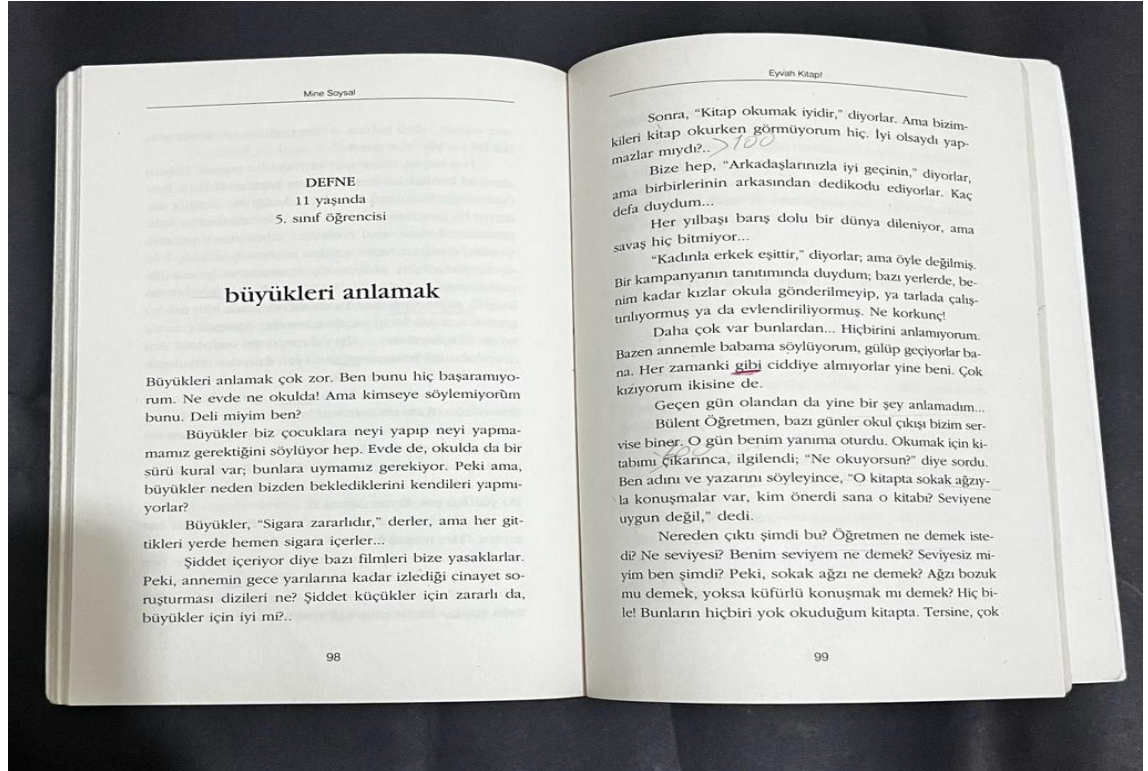
Ek-4. Kim Duma Dum Kime

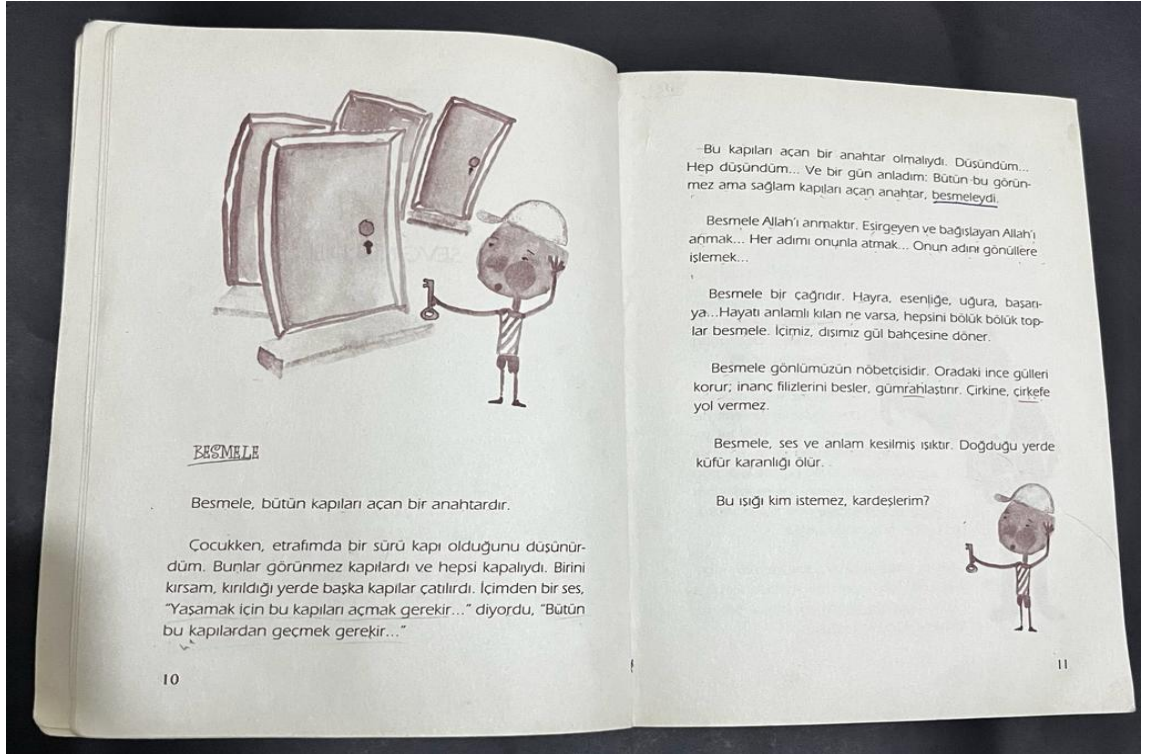
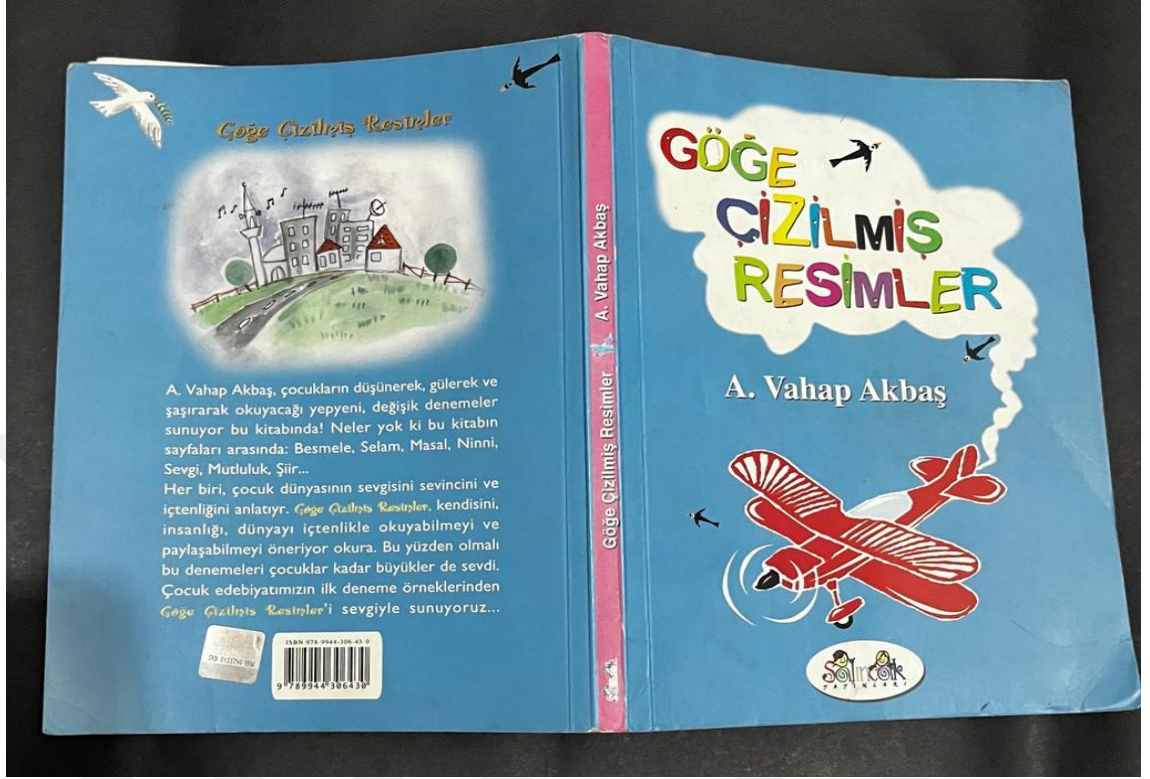
Ek-5. Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun

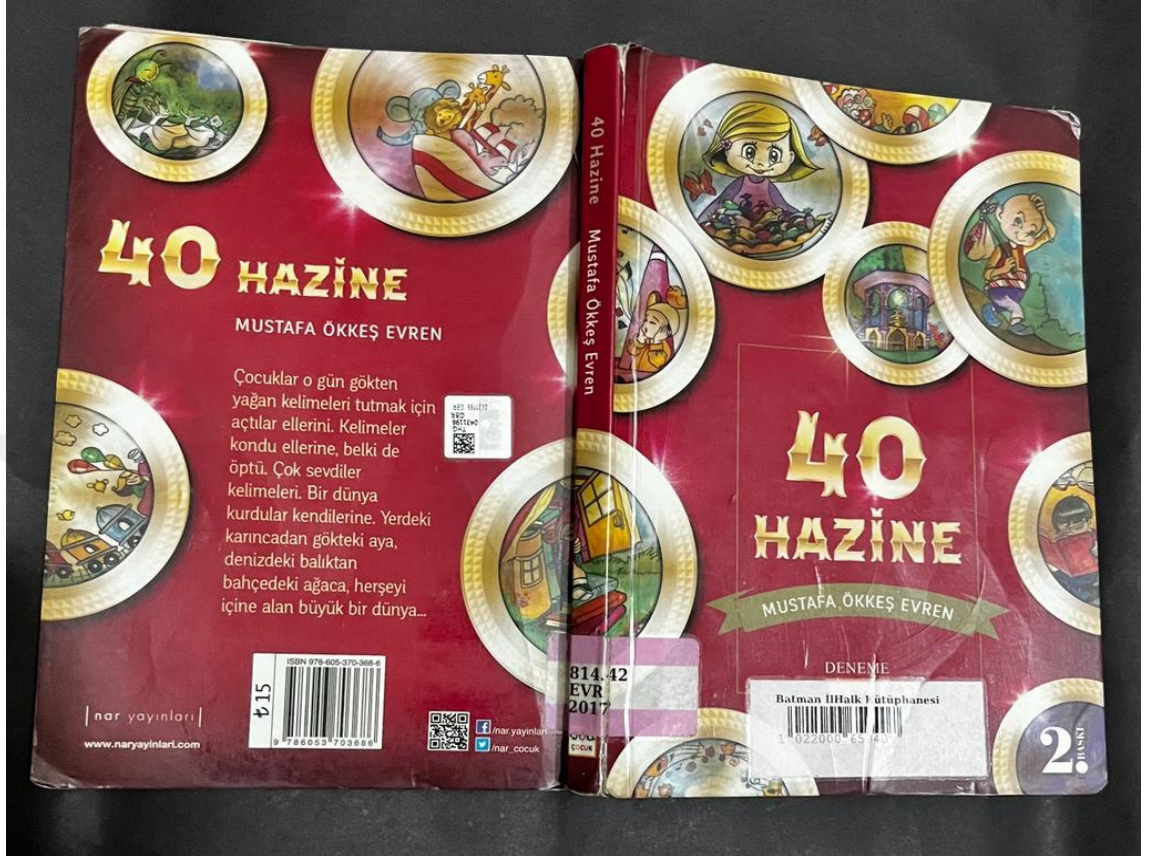
Ek-6. Eyvah Kitap

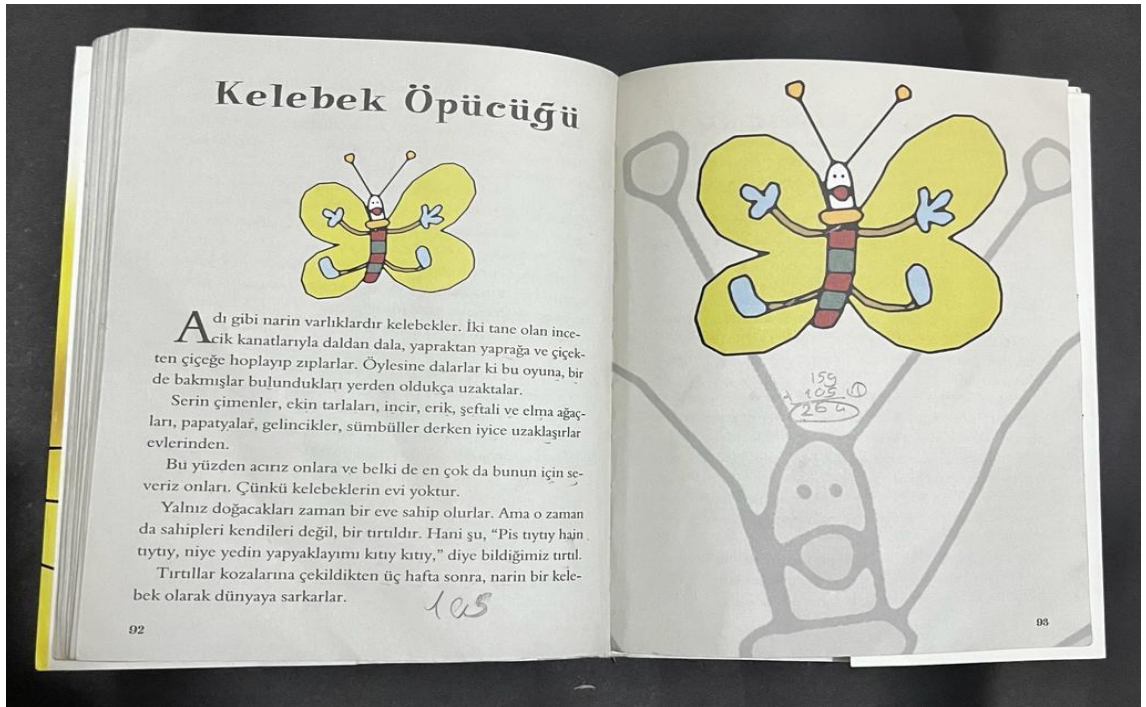
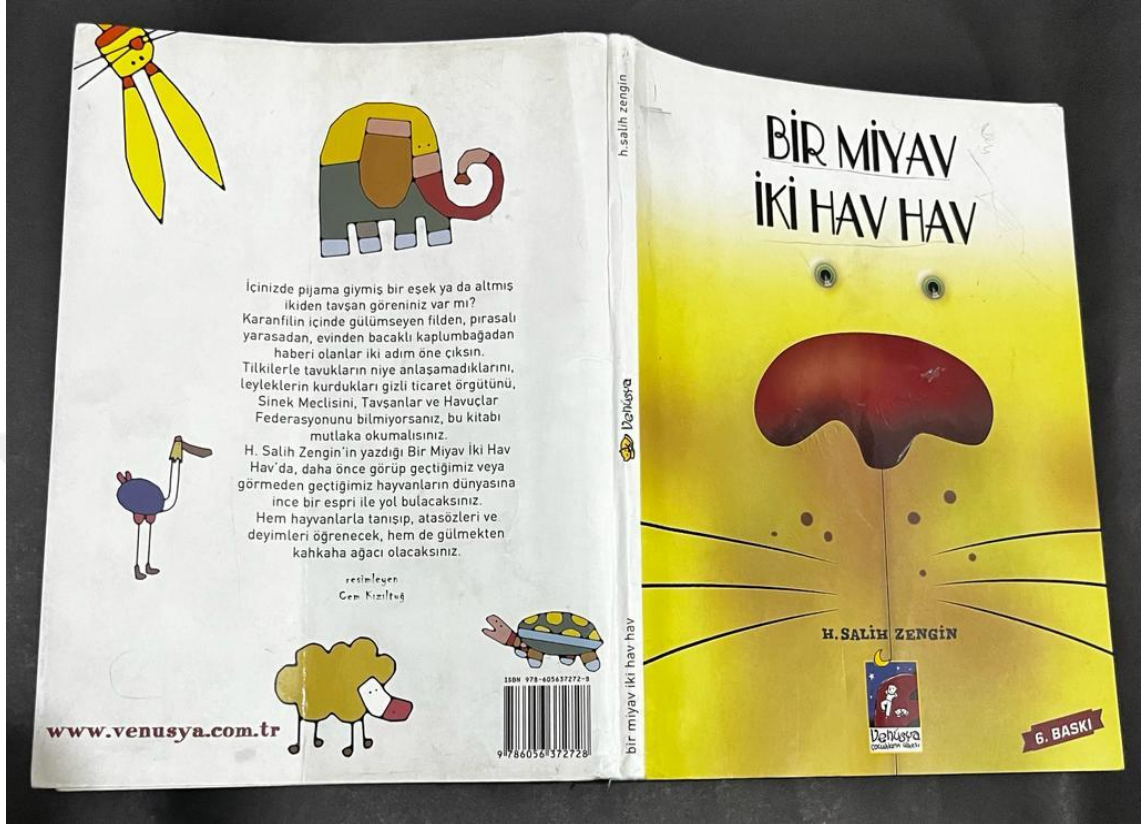
Ek-7. Göge Çizilmiş Resimler

Ek-8. 40 Hazine

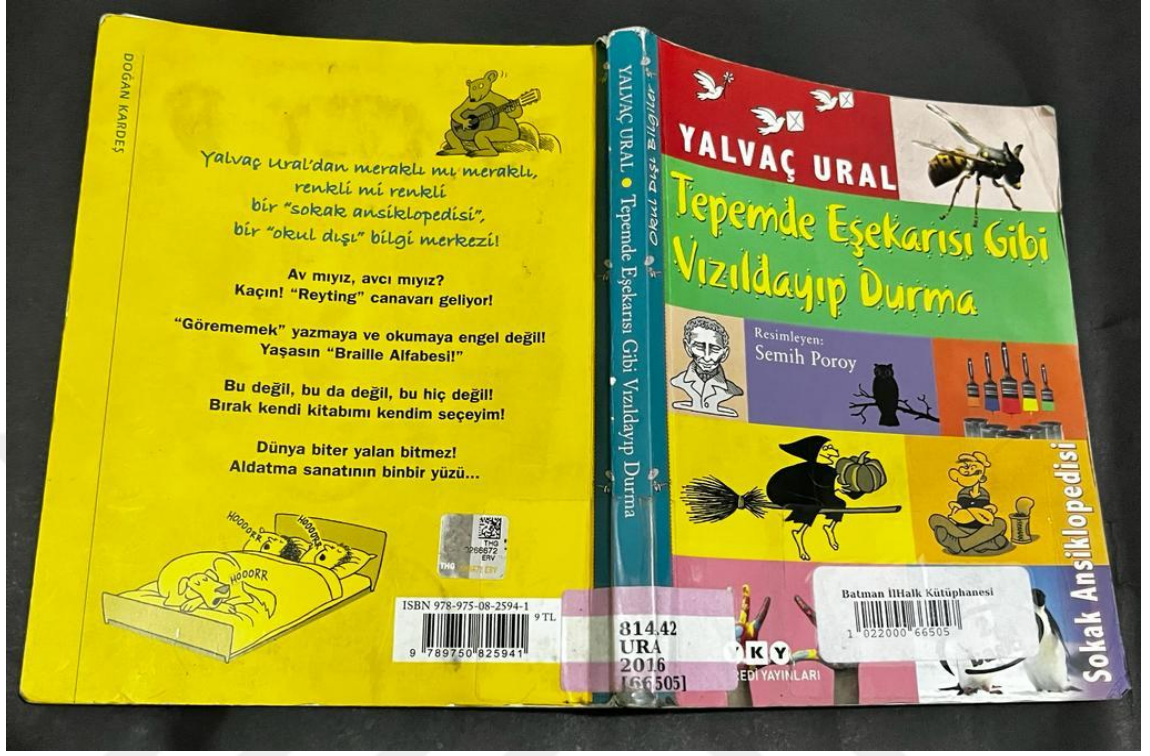
Ek-9. Bir Miyav İki Hav Hav

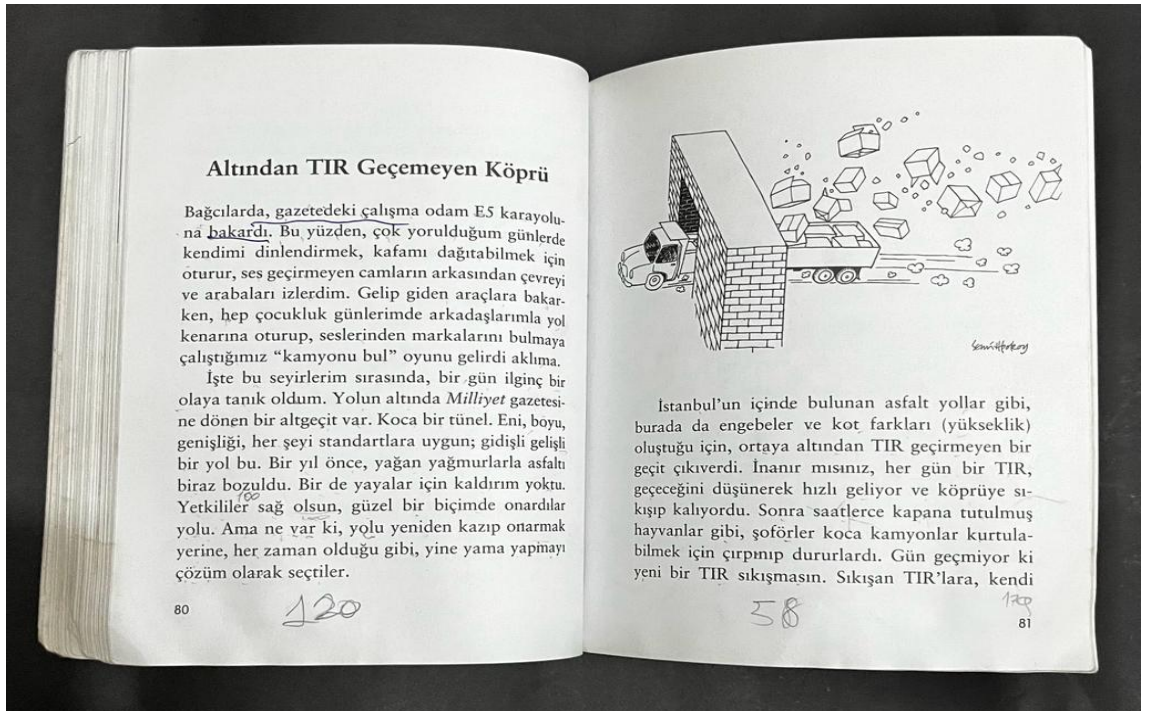
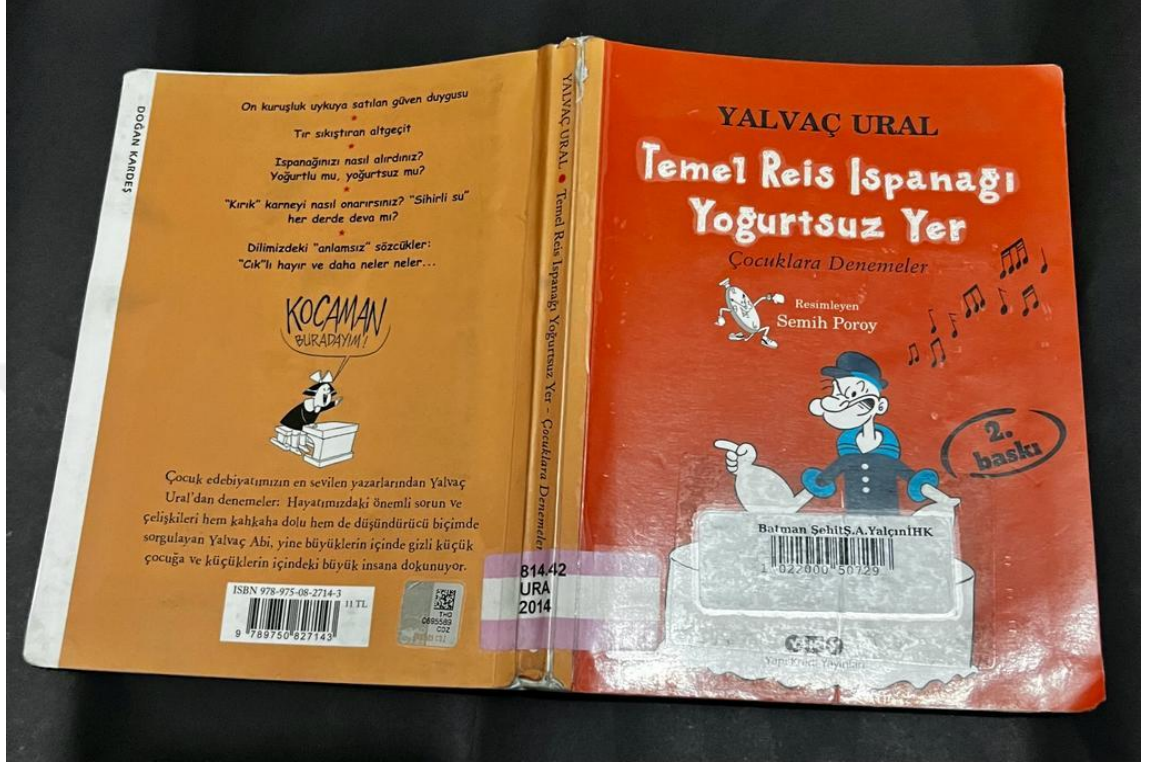
Ek-10. Gazoz Kapağı

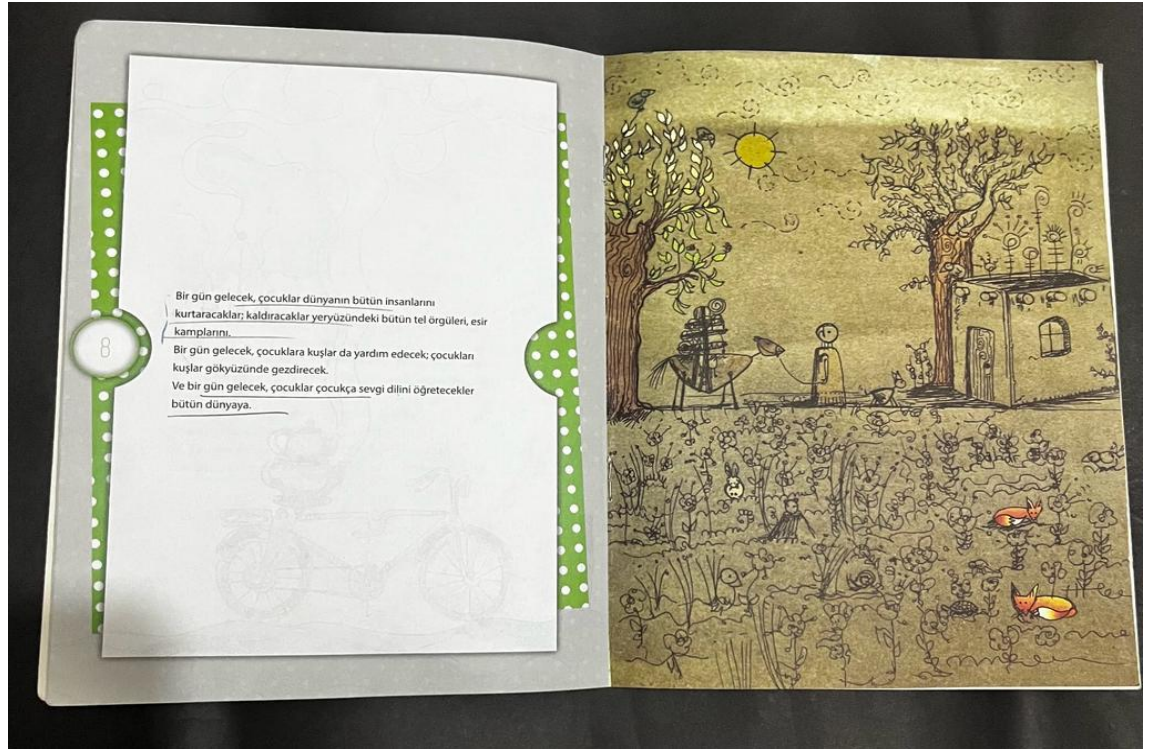
Ek-11. Tepemde Eşekarısı Gibi Vızıldayıp Durma

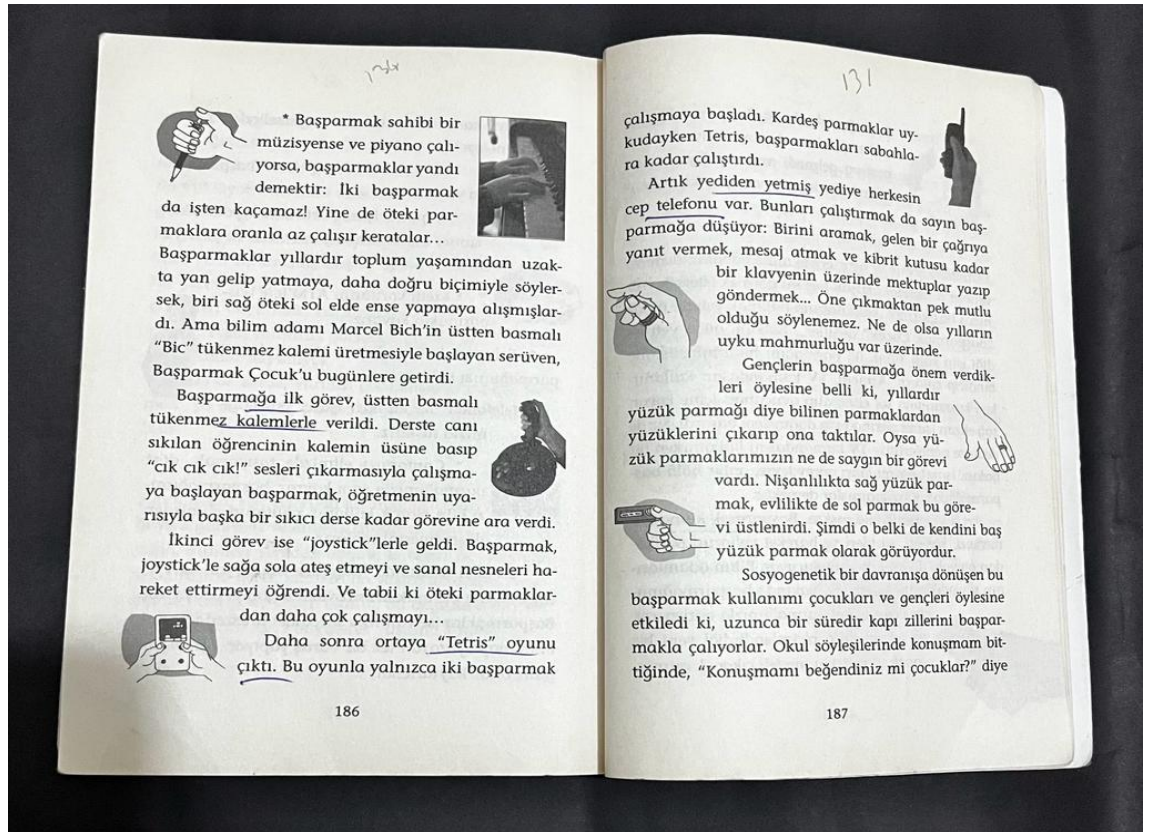
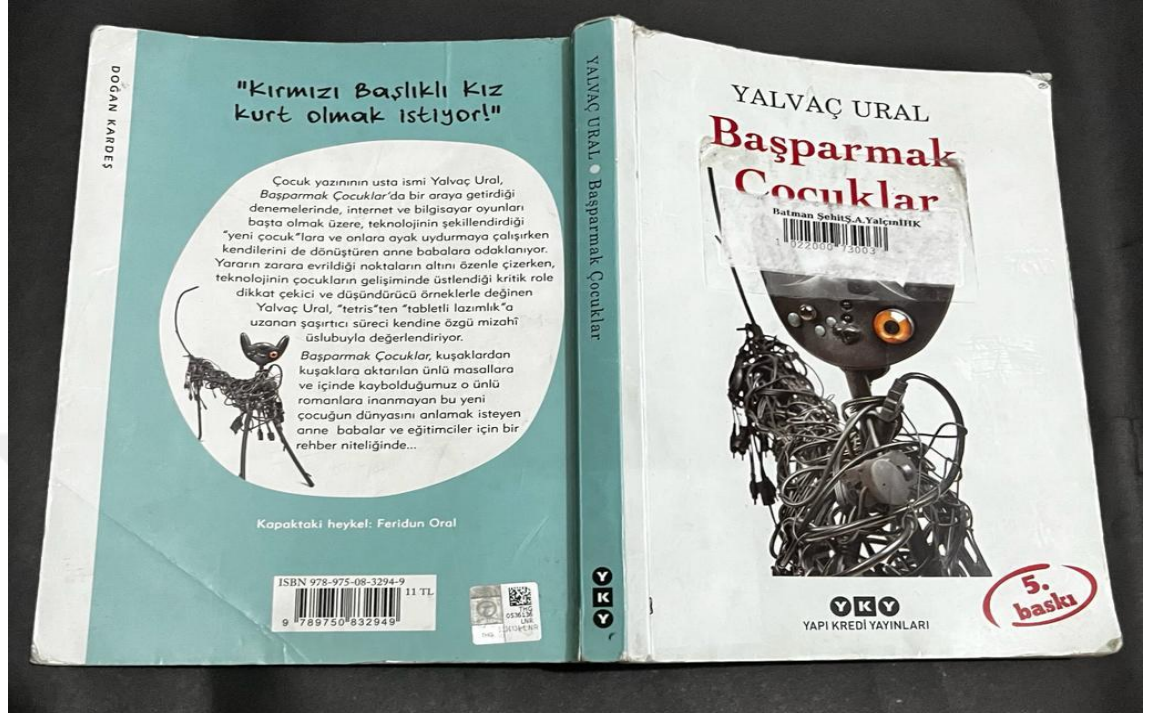
Ek-12. Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer

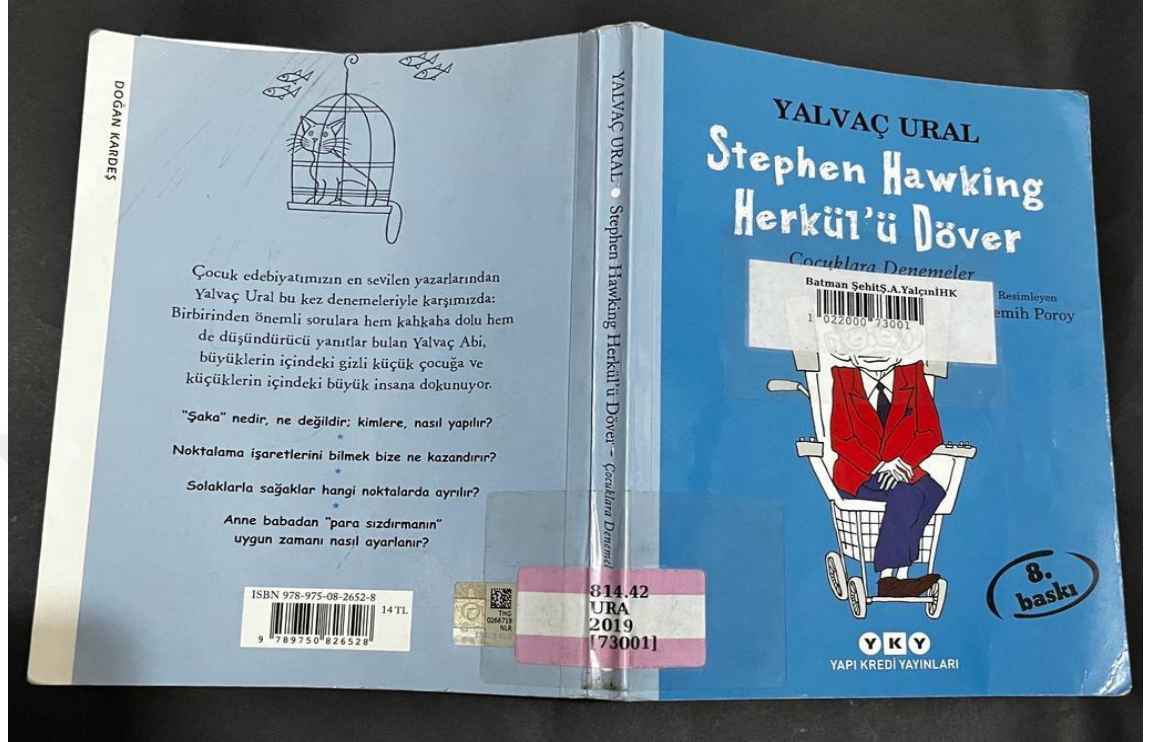
Ek-13. Çocuklar ve Bir Gün

Ek-14. Başparmak Çocuklar

Ek-15. Stephen Hawking Herkül'ü Döver

Ek-16. Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi

Ek-17. Zamanın Şarkısı Çocuk Dürbünüyle Denemeler

Ek-18. Aklımda Tuhaf Sorular

